

5469

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ի Ր

ՕՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ԺԱՄԱԳԻՐՔԻՆ

1319

ՀԱՅԿՈՒ Ս. ԳՈՌԱՄԵՆԻՅ ԵԿԵՂԵՅԻՎՈՅ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

ԹԻԻ 6

ՆԿԱՐԱԳՐԵՅ

ԱՐՏԱԻԱԶԳ ԱՐՔԵՊՈՒՍԿՈՊՈՍ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՑ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ

Ն. Ս. ՕՇՈՒԹԻՐՆ Տ. ԲԱԲԳԷՆ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

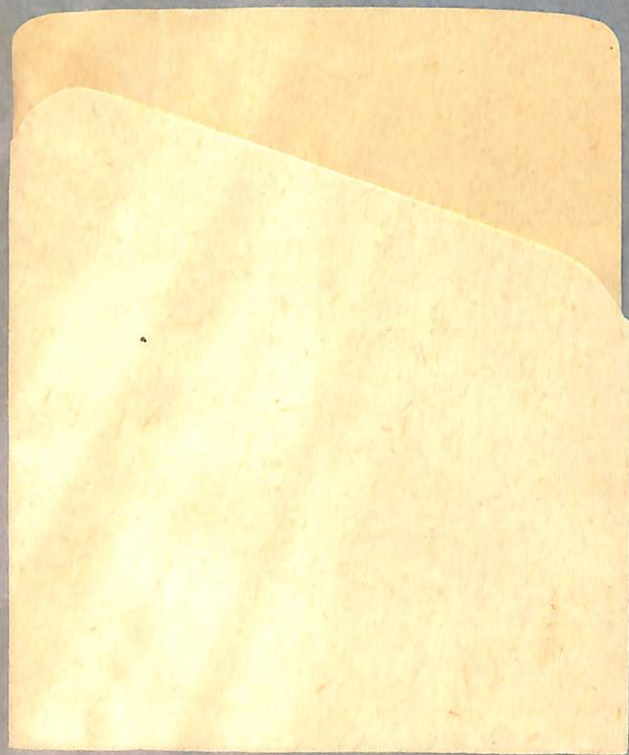
1933

ՏՊԱՐԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՅ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵԼԿԻՈՅ

ԱՆԹԵԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

243
Ա.94

Description d'un Manuscrit

de l'an 1313 écrit pour l'Empereur

Roi de l'Asie de l'Orient

Un Manuscrit des Histoires des Empereurs de l'Asie

de l'an 1313 écrit pour l'Empereur

DE LA BIBLIOTHEQUE DE L'EGLISE DES QUARANTE SAINTS

MOR. ANDRÉAS SURMÉAN

Archiviste de l'Asie Orientale

Paris 1884

Manuscrits de l'Asie Orientale

B. G. PAVEN L. CATHOLIQUE DE CHYPRE

Description d'un Manuscrit

de l'an 1319 écrit pour Ochine

Roi de l'Arménie de Cilicie

CONTENANT
UN PSAUTIER, DES HYMNES, UN BREVIAIRE, ETC.

MANUSCRIT No. 6
DE LA BIBLIOTHEQUE DE L'EGLISE DES QUARANTE MARTYRS
D'ALEP

par
MGR. ARDAVAZT SURMEYAN
ARCHEVEQUE DU DIOCESE D'ALEP

Avant-propos
de
S. S. PAPKEN I., CATHOLICOS DE CILICIE

1933
ANTELIAS
Imprimerie du Séminaire
DU CATHOLICOSSAT ARMENIEN

243
6.94

47

1 OCT 2009

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ի Ր

ՕՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՁԵՌԱԳԻՐ ԺԱՄԱԳԻՐՔԻՆ

1319

ՀԱՂԵՊԻ Ս. ԳՍՈՍՄԵՆԻՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

ԹԻԻ 6

ՆԿԱՐԱԳԻՐԵՅ
ԱՐՏԱԲԱԶՏ ԱՐԶԵՊԻՍԿՈՍՈՍ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՅ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ
Ն. Ս. ՕՇՈՒԹԻՒՆ Տ. ԲԱԲԳԷՆ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

1933
ՏՊԱՐԱՆ ԳՊՐԵՎԱՆՈՒՅ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿԵԼԵԿԻՈՅ
ԱՆԹԵԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵԾ ԾՆՈՂԱՑՍ

ՕՉԱՆ ԵՒ ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ

ԵՒ

ԱՌԱՔԵԼ ԵՒ ՀԵՂԻՆԷ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

13320-7

ՕՇԻՆ ԹԱԳԱԿՈՐԻ ԶԵՌԱԳԵՐԸ
(ԻՐԵՆԻ ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ)

Հայերեն Ձեռագիրներ բանկային արձեֆներու գանձարան են՝ պատմական, բանասիրական, գեղարուեստական եւ այլ դիսպոզիցիաներ:

Սակայն չոր եւ սպառնալի աշխատանքներն մըն է այդ Ձեռագիրներու ցուցակագրութիւնը. եւ հակառակ այս իրողութեան, ուսումնասիրութիւնը այդ Ձեռագիրներուն՝ գիտութիւն մը եղաւ մեր մէջ, մասնաւորապէս Տաշեան ցուցակի հրատարակութեան ի վեր:

Առանց վարանելու կարելի է ըսել թէ Նախնեաց Ձեռագիրներու վրայ կատարուած ունէ աշխատանք մեծարժեք նպաստ մը կ'ընծայէ հայագիտութեան բոլոր ճիւղերուն: Օշին Թագաւորի գիրքը մէկն է այդ նպաստը բերող գործերէն:

Հալեպ, Ասորիքի այս հին եւ հետաքրքրական քաղաքը, իբրեւ հանգրուան մը Հայ վանականութեան, միջին դարուն, իբրեւ երկրորդ նստոյ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, հարուստ է իր պատմութեամբ եւ յիշատակներով: Իսկ անոր Ս. Քառասունք եւ Ս. Ասուածածին Եկեղեցիները իրենց ծոցը կը ծրարեն ո՛չ միայն արձեֆաւոր հնութիւններ, այլ նաեւ պատմական արասաւոր հետքեր Հայ եւ Կաթողիկ բախումներու:

Այդ հնութիւններէն ուշագրաւ է հայերէն Ձեռագիրներու հաւաքածուն, որու յաւասար ցուցակը — Տաշեան դրութեամբ — պատրաստեց Բերիոյ Թեմին Առաջնորդ, Գեր. Տ. Արսաւազ Սրբազան, օգտագործելով իր ծանր պաշտօնին տրամադրելի ժամերը(*):

Արսաւազ Սրբազան իր կազմած Մայր-Յուշակէն հանեց Օշինի ձեռագրին ՆԿԱՐԱ-ԳԻՐԻ եւ ուզեց առանձինն հրատարակել, պարզապէս զայն դիւրամասշտիկ ընելու համար բոլոր անոնց որ կը հետաքրքրուին այսպիսի նիւթերով, եւ մենք հանդիմով տպագրեցինք զայն մեր համեմատական մէջ:

Օշինի Ձեռագրին գրչութեան ժամանակը, ԶԿԸ=1319, կարեւոր է մեր ազգային եւ եկեղեցական պատմութեան մէջ: — Պահ մը կենանք այդ բուսականի առջեւ:

Կիլիկիոյ Հայ բազաւորութեան տնօրէն եւ տնօրէնի տեղակալն էին: Ժամանակին բազաւորն է Օշին (1308—1320), իսկ Կաթողիկոսը՝ Կոստանդին Կեսարացի (1307—1322):

Օշին զան ելաւ քաղաքական դժուարին պայմաններու մէջ: Եգիպտոս մէկ կողմէն իր աւերիչ սպառնալիքներով, Հռոմ միւս կողմէն՝ իր դաւաճանքի եւ կարգուկանոնի վերաբերեալ յաւակնոտ նկատմանով, շատ փափուկ կացութեան մը մէջ դրած էին Կիլիկիոյ Հայ Թագաւորութիւնը եւ Եկեղեցին:

Խաչակիրներու տիրապետութեան արդիւնքն էր Կիլիկիոյ Հայ Իշխանապետութեան բարձրացումը Թագաւորութեան: Հռոմ, որ շարժիչ ոգին էր Խաչակրութեան, իր բոլոր միջոցները գործածեց որպէս զի Կիլիկիոյ մէջ Մայրենի Եկեղեցին ենթարկէ իր ազդեցութեան, պատրաստելով անոր իր դաւաճանքը եւ իր կարգուկանոնը, եւ այլն:

(*) Արսաւազ Սրբազանէն յառաջ Գ. Ս. Օժոքրիւն Սահակ Ս. Կաթողիկոսն ալ կազմած է այդ Ձեռագրաց ցուցակը եւ նուիրած երուսաղէմի Սրբոց Յովորեանց Վանքի Մատենադարանին: — Այս Ձեռագիրները մեկն ալ բնեցիկն է 1922-ին վերջը եւ 1923-ին սկիզբը, ասանց մէջէն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատմութեան վերաբերեալ նիւթեր քաղելու առիթ: Այս առթիւ կեցանք Օշինի այս Ձեռագրին վրայ եւ ուսումնասիրեցինք զայն մասնաւոր խնամքով, անոր բովանդակութեան եւ գրչագրական արուեստին կողմէն, նորագրելով 10—15 էջ ծանօթութիւններ, հրատարակութեան նպատակով. բայց անդրադոյն զբաղումներ մտցուցին զայն:

7 - յն

Հայեպի իսլամ իշխանապետները, եւ մա՛նաւանդ եգիպտոսի մելիքները կը կասկեմն՝ դիտելով քրիստոնէայ եւրոպայի ազդեցութիւնը Կիլիկիոյ վրայ:

Խաչակրութեանց առաջին յաջողութիւնները իսլամութեան նուաճումին մէջ, այնպէս կարծել տուին Կիլիկիոյ Թագաւորներուն եւ Կաթողիկոսներէն ոմանց թէ քրիստոնէայ եւրոպա, մա՛նաւանդ Պապը, կարող էին մշնջեմաւորել այդ յաջողութիւնները Պաղեստինի եւ Ասորիի մէջ, եւ Կիլիկիա, իբրեւ դրացի երկիր անոնց եւ իբրեւ համակիր խաչակրական շարժումի, պիտի օգտուէր քրիստոնէայ իշխանութեան մը բարեկամութենէն: Այս եր պատճառը որ Կիլիկիոյ մէջ մշակութեամբ լատինական լատինները:

Օճին ո՛չ միայն գորաւոր քաղաւոր մըն էր, այլ նաեւ բռնաւոր մը՝ իր գործունէութեան մէջ: Նա բոլորովին համոզուած էր լատինական եւ լատինական ուղղութեան իր նախորդներուն պէս, որոնք գործովից կ'ընտելէին իրենց՝ իրենց հաւատիս Կաթողիկոսներ, որոնց մէջ նշանաւոր էր Գրիգոր Անաւարդեցի (1293—1307): Կոստանդին Կեսարացի, որ հաւատարիմ ծառան էր Անաւարդեցիին եւ անոր քաղաքականութիւնը ջանադրով նպաստելով Կիլիկիային Հայաստան դրկուած էր, յաջորդեց անոր: Օճին եւ Կոստանդին՝ զանազան ամեն կերպով համամիտ եւ լատինական:

Գր. Անաւարդեցիի վերջին տարին, Սիսի մէջ, ժողով մը գումարուած էր՝ գոհացում տալու համար Հռոմի պառնակներուն: Հայ ժողովուրդը, իր մեծ ամբողջութեամբ, ուր կանայք եւս ներկայացան, մերժեց այդ ժողովը:

Օճին եւ Կոստանդին չվիտակեցան, եւ 1317-ին նոր ժողով մը գումարեցին միեւնոյն նպատակով, այս անգամ Ասանա, Ս. Մինաս եկեղեցւոյ մէջ: Թագաւորական բռնութեան շուրթին տակ, կամայ ակամայ 17 եպիսկոպոսներ միայն գլուխ ծակեցին:

Օճին գործածեց բռնութեան բոլոր միջոցները — սատ, սպառնալիք, բան, ախոր (Կիպրոս) եւ ման: Ասոնք, սակայն, անօգուտ եղան: Հայ ժողովուրդը մերժեց Սիսի եւ Ասանայի ժողովները եւ լատինական քաղաքականութիւնը, որ, ինչպէս դիտել տուին, կը կասկեմնէր եգիպտոսը: Վերջապէս պատմութիւնը կասարեց իր ընթացքը: Խաչակրական իրապետութիւնը իսլամ ջախջախուեցաւ Իսլամի առջեւ, եւ նախապատրուէր Կիլիկիոյ Թագաւորութիւնը կործանեցաւ եգիպտոսի անխնայ հարուածներուն տակ եւ յաւիտէ մահացան Մեծն Լեւոնի մեծագործութեան փառքերը Կիլիկիոյ մէջ: Մայրաքաղաքը, Սիս, անխնայ հրդեհներու մէջ, բնակչութիւնը տարագրուեցաւ, ջարդուեցաւ, եւ մեջեջ մնաց ընկնուած ու անբացած Կաթողիկոսութիւն մը:

Պատմութեան դասը սա՛ է որ Հռոմ (ընդարձակ առումով՝ եւրոպա) չկրցաւ փրկել Կիլիկիոյ Հայ քաղաքները: Օճիներու եւ Կեսարացի Կոստանդիններու լատինական քաղաքականութիւնը թեւեւ եղաւ «գուր ջանք եւ անօգուտ վատակ», բայց անոնց հետքերը մնացին Հայ աւելանիքի եւ Մայրենի եկեղեցւոյ մէջ:

Օճինի սեպական այս Ձեռագիրը կրած է լատինական մտայնութեան հետքեր: Զոր օրինակ Աստուածածնի նուիրեալ *Մեծացուցէ* շարականները, որոնք Հռոմի հանդիպման հաւանութեամբ տեսնուեցան Գր. Անաւարդեցիի տետր, ուշագրաւ են այս Ձեռագրին մէջ:

Օճին մեռաւ 1320 Յուլիս 20-ին եւ քաղուեցաւ Գրազարկ, յաջորդ բոլորով իրեն իր տաճարեայ որդին Լեւոնը: Իսկ այս Ձեռագրին գրչութիւնը աւարտած է 1319-ին: Ասկէ կարելի է հետեւցնել թէ Օճին, իր քաղաքական վերջին տարիներուն մէջ՝ գրել տուած է այս հաստիքը այնքան նոյն բովանդակութեամբ եւ գեղարուեստական նուրբ նաւակով:

Հաստիքի բովանդակութիւնը եղական է. որովհետեւ մեր ծանօթութեան սահմանին մէջ գտնւի, չկայ ծիսական մասեան մը, որ մեկ տուի մէջ պարունակէ *Ժամագիրք*, *Սաղմոս*, *Մանրութեան*, *Շարական*, *Տոնացոյց*, եւ այլն, եւ այլն:

Թէ ի՛նչպէս այս չնաւթարհիկ Ձեռագիրը Օճինի աւելանիքին ինկած է Հայեպ:

— Շատ ցաւալի է որ այս մասին ոեւէ յիշատակութիւն մը չենք գտնիր Ձեռագրի մէջ: Որովհետեւ, ընդհանրապէս, այսպիսի արժեքաւոր Ձեռագրաց մէջ կը յիշատակագրուին անոնց գերութեան, ազատագրութեան եւ այլ պարագաները, այնպիսի մանրամասնութիւններով, որ հետաքրքրական են պատմութեան համար:

Ձեռագրի պատմութիւնը իր պատմական վիճակին մէջ շատ պարզ է:— Հայեպի Քաղաքներէն Մերձինցի մնի. Տէր Աստուածատու (=Ապրիլայ) ստացած է զայն եւ յիշատակ գրած Ս. Քառասունք եկեղեցին, 1671-ին. այսինքն՝ գրչութենէն 352 տարի յետոյ:

Դարձեալ՝ չենք գտնիր թէ Ձեռագրի վիճակը ի՞նչ էր 1671-ին՝ երբ ստացաւ զայն Տէր Աստուածատու Քննչ.: Որովհետեւ շատ ողբալի է անոր պատմական վիճակը: Անխորհրատ ու անհոգ գործածութեան բոլոր հետքերը խորապէս դրոշմուած են անոր վրայ: Մոմի-իւղի տակ կեղտոտ, մասներու կոշտ շփումներով մաշած: Աւելի ողբալի է Ձեռագրի վրայ ի գործ դրուած արքայազնութիւնը. — անխաղտէն կտրուած էջեր, մանրանկարներ, փորուած զարդեր, եւ այլն, հրդեհուած եւ կողոպտուած պալատի մը տալարութիւնը կը քուլուն մեր վրայ: Գլխաւոր յիշատակարանը, որ հաւանաբար կար. խլուած է ամբողջութեամբ(*):

Այս արքայազնութեան մէջ թերեւս դեր ունեցած է նաեւ Հայեպի Հայ եւ Կաթողիկ կաթողիկոսներ լարու կիրքը:

Ամեն պարագայի մէջ այս Ձեռագիրը կրնայ իրական խորհրդանշանը նկատուիլ կործանեալ քաղաքութեան մը շեղումներէն, բզբուած եւ բարբարական ժողովուրդի մը մայրողներու կեանքին. ինչպէս նաեւ քաղաքական եւ կուսակցական նրպատակներու բաժնոյն նշանակ եղած եկեղեցւոյ մը տուայտանքին:

Կարելի է մըն ալ:

Օճինի Ձեռագիրը եզր մը կը կազմէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Ժամագիրքին եւ Շարականին բաղկաստան ուսումնասիրութեան համար:

Եթէ Կիլիկիոյ եկեղեցիներուն Ժամագիրքը — բառին ընդարձակ առումով — ա՛յս էր Ժ. Գարուն, պատմականին նայելով կը տեսնենք թէ շա՛տ բան համապատասխան, ամփոփուած, կոնկուս եւ բարեփոխուած է արդէն մեր եկեղեցւոյ Ժամագիրքութեան մէջ:

Եւ սակայն կը նշանակէ որ մեր եկեղեցւոյ պատմութեան մեծագործութիւնը եւ բարեփոխութիւնը՝ նորութիւն մը չէ եղած ամենեւին, ո՛չ Օճինի Ձեռագրէն յառաջ, ո՛չ ալ յետոյ:

Այս բոլորը նկատի առնելով, մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք հոս թէ Արտաւազ Մրբազան շա՛տ քանակաւ ծառայութիւն մը կ'ընէ՝ Օճինի Ձեռագիրը մանրամասն նկարագրելով եւ ներկայացնելով զայն Հայ բանասիրութեան եւ պատմագիտութեան սեղանին:

1933 Հիւն. 14, Շր.

Տօն Մրբոց Թարգմանչաց մերոյ
Անրիկիս

ՌԱՐԱՆԻՆ Ա. ԿՐԴ. ԿՈՒՆԻՈՅ

(*) Այս գլխաւոր յիշատակարանին մէջ նկարագրուած պիտի ըլլային Ձեռագրի գրչութեան պարագաները, ժամանակին Կաթողիկոսին անունը, եւ այլն: Ասոնք կը պակսեն:— Կոստանդին (Կեսարացի) Կաթողիկոսին անունը յիշատակուած է սակայն երկու *Առաջուք* Քարոզներէն առաջինին մէջ — «Վասն Հայապետին մերոյ Տեառն Կոստանդեայ» կենաց եւ փրկութեան, զՏէր աղաչեցում» (Լջ 480):

Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկունք հնօրեայ եկեղեցւոյ Հայերէն Ձեռագրաց Մատենադարանը թէւ 156 հատոր գրչապիւր միայն կը պարունակէ, բայց աւանդ մէջ կան մէկէ աւելի հատընտիր գործեր, զորս կ'արժէր առանձինն քննել, իրենց գրչութեան և գեղարուեստական արժէքներու կողմէն: Ասոնցմէ մէկն է թիւ 6 մագաղաթեայ պատկառելի հատորը, որ ժամագիրքն է, իր յարակից մասերով մեր Օշին բարեպաշտ թագաւորին: Բոլոր այս ձեռագիրները, ինչպէս նաև Հալէպի մէջ, մասնաւորներու քով գտնուածները, ցարդ քառասուն հատորէ աւելի, անցան ընդարձակ Յուցակի մը մէջ, որ այժմ կը տպագրուի Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տպարանը: Իր մասնաւոր կարեւորութեան համար, փափաքեցանք այս թիւ 6 Ձեռագրին քննութիւնը առանձինն հրատարակել, նկատելով որ այդքան ընդարձակութեամբ կատարուած բաղդատական քննութիւն մը՝ անկարելի էր անցունել Ձեռագրաց մեր ընդհանուր Յուցակին մէջ:

Ներկայ հատորը իր այս ձևով հրատարակելու մեր փափաքին մէջ, նկատի առած չենք միայն դարաւոր, մագաղաթեայ, արժէքաւոր գրչութեան մը նկարագիրը միայն: Հազարաւոր հայերէն ձեռագրաց մէջ, ամէն տեղ, կան թերևս շատ աւելի հին և արժէքաւոր հատորներ, որոնք քննուած են ընդհանուր ցուցակներու կարգին, բայց առանձինն հրատարակուածներ թիւով շատ քիչ են: Օշին թագաւորի այս ժամագիրքը, իր Սաղմոս, Շարական և Տօնացոյցով, ուղագրաւ թուեցաւ մեզի գլխաւոր երկու տեսակէտով:

ա. — Ձեռագիրս, իր ամբողջութեան մէջ, կը պարունակէ հազարաւոր մեծ ու փոքր, աննշան կամ աչքառու տարբերակներ, որոնք թէ՛ թարգմանական,

թէ՛ լեզուական և թէ՛ ժամանակագրական տեսակէտէն, կը ներկայացնէին քննութեան արժանի պարագաներ: 1319ը, որ գրչութեան թուականն է, Կիլիկիոյ մեր իշխանութեան համար, ըստ բաւականին բարգաւաճ շրջան մըն է և Օշին թագաւորի արքունիքը տակաւին ամէն դիւրութիւն ունէր գտնելու լաւագոյն և հուսադրելի գրիչը, որ իր աչքերուն առջև ունենար ամէնէն ընտիր և վաւերական օրինակները կանոնական գրոյց, որոնց վրայ պիտի կաղապարէր իր ժամագիրքը, ներկայանալի և կարելի եղածին չափ անսխալ մատեան մը, արքունի մատրան գրակալին վրայ գրուելու արժանի, ուր Հայրապետ և Թագաւոր, իրենց հետեւորդներով, կատարէին հասարակ կամ կիրականօրեայ ժամերգութիւնները:

բ. — Բանի՛ խորացաւ ձեռագրիս ընթերցումը, ա՛յնքան մեր ուղագրութիւնը գրաւեցին աշխարհաբարի ա՛յն ձևերը, որոնք կրնային մեր լեզուաբան և քերականներուն օգտակար ըլլալ: Ժ. Գալուն մէջ և նոյնիսկ աւելի յառաջ, արդի աշխարհաբարի ձևերուն մէկ մասը գոյութիւն ունէր, առաւելապէս Կիլիկիոյ մէջ, որ եղաւ լայն շտեմարան մը աշխարհաբարի առաջին կիրարկումներուն: Հատորիս մէջ ո՛ւր որ հանդիպեցանք նման ձևերու, կարելի եղած ուղագրութեամբ նկարագրեցինք զանոնք:

Ասոնք եղան, ընդհանրապէս, այս հատորիկը հրատարակելու մղում տուող շարժառիթները: Ձեռագրիս մէջ առանձին ուղագրութեամբ քննեցինք Սաղմոսի և Շարականի մասերը: Սաղմոսը բաղդատեցինք ցարդ մեր տեսած տպագիր վեցէ աւելի օրինակներուն հետ, հիմնունենալով, գլխաւորաբար, 1850ի Վենետիկեան առձեռն Սաղմոսը և 1860ի Վենետիկեան Աստուածաշունչը և գտանք մեծ ու փոքր, բաղմաթիւ տարբերակ-

ներ. կը խոստովանինք որ թերևս աննշան կարծուած այս տարբերակներուն մէկ մասը անուշադրութեան արդիւնք ըլլալ, բայց հաւատարիմ մեր նպատակին, չուղեցինք զանց ընել այդ աննշան կարծուածներն իսկ:

Բուն ժամագիրքը բաղդատեցինք Երուսաղէմի և Կ. Պոլսոյ հին և նոր տպագիրներու հետ, և հնարաւոր պայմաններու մէջ նշանակեցինք աչքառու տարբերութիւնները: Թէ՛ Սաղմոսի և թէ՛ ժամագիրքի քննութեան տեսն աչքի տուչ ունեցանք նաև ձեռագիր նման օրինակներ ալ, մեր տրամադրութեան տակ գտնուածներէն անշուշտ, բայց ըստ որում անոնք տպագիր հատորներ չէին, չկրցանք նշանակել անոնց էջը կամ տուղը:

Հատորիս քննութեան ամէնէն շահեկան մասը եղաւ անոր լիակատար Շարականը, մեծագոյն մասով ձայնագրութեամբ: Ձեռագրիս այս մասին մէջ հանդիպեցանք բաղմաթիւ շարականներու, որոնք երբեք չկային տպագիր Ձայնագր Շարականներու մէջ, հին կամ նոր: Շարականն աւելի հետաքրքրալից դարձաւ, երբ զայն ամբողջութեամբ դէմ առ դէմ գրինք Էջմիածնայ միաբան հանգուցեալ Սահակ Վրդ. Ամատունիի Հին և Նոր Պարականն կամ Անվաւեր Շարականներ (Վաղարշապատ, 1911) գործին, և տեսանք որ նոյնիսկ հո՛ն կը պակսին շատ մը շարականներ՝ որոնք գոյութիւն ունին սակայն Օշինի Ձեռագրին մէջ: Հայր Սահակ Վրդ. Էջմիածնայ մատենադարանին 70է աւելի ձեռագիր Շարականները քննած և այլուր չհանդիպած մասերը առած և առանձինն հրատարակած է: Ասկէ կը հետեի ուրիշն որ Օշինի ձեռագրին մէջ կա՛ն շարականներ ու տաղեր՝ որոնք կը պակսին Էջմիածնի ձեռագրաց ճոխ հաւաքածուին մէջ: Մեր Շարակնոցի քննութեան արդիւնքը, իւրաքանչիւր անտիպ մասի յատուկ առանձին ծանօթագրութեամբ, գրած ենք հատորիս մէջ, իւրաքանչիւրը իր տեղը: Հո՛ն, կարելի չէ անգամ մըն ալ չարձանագրել այն խորունկ վիշտը, զոր ունե-

ցած ենք, ամէն անգամ որ հանդիպած ենք պակասաւոր բայց շահեկան շարականներու, զորս անխղճահար ձեռքեր կտրած ու խաղառ անհետացուցած են:

Ձեռագրիս մանրատառ Տօնացոյցը բաղդատուած է 1786ի Պոլսոյ տիպ Տօնացոյցին հետ. հո՛ն ալ կան ուղագրաւ տարբերակներ: Գրիգոր Վրդ. Սկեռացիի պատարագի աղօթքը պարտաւորեցանք նոյնութեամբ գնել. քանի որ աչքի առջև չունէինք անոր ամբողջական կամ մասնակի հրատարակութիւնը: Ձեռագրիս վերջը արձանագրուած ժամանակագրութիւնը, Կոռիկոսի տէր Պարոն Հեթումէն շարագրուած, բաղդատուած է 1842ին Վենետիկ տպագրուած Հեթում Պասլիչի հետ (էջ 77-86):

Ինչպէս որ պիտի տեսնուի Ձեռագրիս ընդարձակ բովանդակութենէն, ամբողջ գործը բաժնուած է զանազան մասերու. Սաղմոս, ժամագիրք, Շարական, Տօնացոյց, ևն.: Բոլոր ասոնք կ'ենթադրենք որ ի սկզբան, անջատ անջատ գրչութիւններ եղած են և շատ վերջն է որ անոնք ի մի ամփոփուած են, կուրուստէ փրկելու և գործածութիւնը զիւրացնելու մտադրութեամբ:

Թէև տեղոյ մասին ուէ յիշատակութիւն չկայ, բայց որոշապէս յայտնի է որ Ձեռագրիս կարեւոր մասերը գրուած են Սոյ իրադարկ վանքին մէջ:

Հատորիս Սաղմոսի և ժամագիրքի գրիչն է Յակոբ Բաճանայ. իսկ Շարակնոցի գրիչն է Արքունի գրան աւագերէց Թորոս Բաճանայ Հռոմկլայեցի: Յակոբ քահանայի մասին ուէ տեղեկութիւն չունինք: Հաւանական է որ սա՛ ալ Դըրազարկի միաբան գրիչներէն մէկը եղած ըլլալ և կարող ու փորձուած կրօնաւոր, քանի որ Դրազարկի համբաւաւոր գրիչն ու արքունի գրան երաժիշտ աւագերէցը, Թորոս, անոր գրել կը յանձնարարէ Օշին թագաւորի առտին ընթերցման ծառայելիք ժամագիրքն ու Սաղմոսը, «ի յըզդորդ աւրինակէ ի Գառնեցոյն»: Այլիշան տեսած չէ և ոչ ալ տեղեկութիւն ունի մէկ կողքի տակ ամփոփուած այս կա-

ընդ որ զընթեքան մասին, Սիոուանի մէջ, Դրազարկի նշանաւոր վանքի գլխաւոր գրչութիւնները թուած պահուեն (Սիսուան, էջ 234):

Թորոս քահանայ, արքունի գրան աւագերէց, ճանչցուած է Դրազարկի միաբան, փիլիսոփայ և նշանաւոր գրիչ: «յերկնահանգէս» անապատին մէջ, 1331ին գրած է «գեղեցկագիր և գեղանկար» աւետարան մը, որ Դրազարկի մէջ գրուած վերջին յիշատակ և նշխարն է, ըստ Ալիշանի, և գրուած է Մարտիրոս և Մամա տիկնոջ որդի՝ Սարգիս քահանայի խնդրանքով և զրկուած Տարօնի Ս. Առաքելոց վանքը, հոն իբր յիշատակ պահուելու համար, և որ դար մը յետոյ Բաղէշ փոխադրուած է և որուն վրայէն եղած են ուրիշ ընդօրինակութիւններ (Սիսուան, անդ): Այս աւետարանը, որ գրուած է լաւ օրինակէ մը, տարի մը վերջ հաւանաբար Դրազարկի մէջ կազմուած է Գրիգորի ձեռքով և որ գրած է Աւետարանին Համարարբառն ու Նախադրութիւնը: Թորոս, կոչուած նաև Թափրոնց, Դրազարկի վանքին երաժիշտն ու գառապետն ալ է, որ Հայոց Կոստանդին Բ. Թագաւորի մարաշախտ՝ Պաղատինի հետ 1307ին գետպան զրկուած է Անգլիոյ Եղուարդ Բ. Թագաւորին մօտ, Լեոն Գ.ի և անոր խնամակալ Հեթուրի Բ.ի կողմէ, որոնց մահուան լուրը գեռ Անգլիոյ չհասած, Եղուարդ Բ. 1308 Մարտ 8ին կը զրէր թէ ընդունած է իրենց նամակներն

ու գետպանները: Դրան աւագերէց Թորոս զրիչ, թէև կրօնաւոր, բայց կիլիկեան արքունիքին մէջ ունեցած իր բարձր զիրքով դարձած է քաղաքագէտ մարդ և անցած արքունի գլխաւորէտներու ցանկին մէջ, և իր իշխանական ու ասպետական գետպանակցներուն մէջ ի յայտ կու գայ իբր անոնց նախագահը, ճարտար, հմուտ և վարչագէտ և գրան մէջ հեղինակութիւն ունեցող, անշուշտ պատուուած ու սիրուած Կիլիկիոյ Հայրապետանոցէն: Իր մահը տեղի ունեցած է, ըստ արքունական Յայտաւորքի մը, 1342 Դեկտ. 27ին «Յայտաւորք հանգեալ Քրիստոս խմաստուն և հանձարեղ երաժիշտն Թորոս աւագերէցն Թափրոնց» (Սիսուան, անդ):

Մեղք որ հատորիս ի վերջ կը պակսի Թորոս քահանայի զրէր արդիւնք ընդարձակ Յիշատակարանը, ուր անտարակոյս պիտի գտնուէր Ժ.Գ. դարու առաջին կիսուն յատուկ կիլիկեան կարեւոր յուշեր:

Կը յուսանք որ ընթերցող բանասէրներ ներողամտութեամբ կը նային մեր այս աշխատութեան: Մեր նպատակը եղած է բանասէրներուն ընծայել աւելի ընդարձակ պատեհութիւններ ուսումնասիրութեան:

ԱՐՏԱՒԱՋԴ ՆՊԻՍԱԳՈՍ

Հալէպ, 28 Սեպտ. 1933

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օչին Թագաւորի Ձեռագիրը (Իրեւ Յառաջաբան) Բ.Ա.Կ.Կ.	6
Մեր ընթերցողներուն (Արտաւագդ Նպիսկոպոս)	9
Նկարագիր Ձեռագրին	1ա
Ժամագիրք	3բ
Սաղմոս	4ա
Գլուխք Սաղմոսաց Դաւթի	15բ
Շարական Երկոտասանից Ս. Առաքելոցն	16ա
Կանոնագլուխք	16ա
Երգ երկը մանկանցն՝ որ ասի Հարցն յամենաբեայ	16բ
Սկիզբն ա. ժամուն՝ որ է Արեւադան	20բ
Առաւօտեան ժամերգութիւն	21բ
Մեծացուցէք Յարութեան	24բ
Ա. ճաշու	27ա
Հարցնափառեր Ապաշխարութեան	32ա
Ժամամտեր կարգաւ	35ա
Շարական Սրբոց Խոտածարակացն	35բ
Ալէլուեայք	36ա
Աւագ Ս. Աստուածք	36ա
Սրբասացութիւնք Ս. Պատարագին	36ա
Չկնի Սրբասացութեանն	36ա
Չկնի առաջին աղօթիցն	36բ
Խոնարհեցուք Ազուհացիցն	37ա
Ստողողիք Ազուհացիցն	38բ
Երեկոյի փառեր՝ կարգաւ	39ա
Մեակիք Ծննդեան Տեառն	40բ
Մեակիք Յարութեան Տեառն	40բ
Մեակիք Մարտիրոսաց	40բ
Մեակիք Ապաշխարութեան	41ա
Կարգ Ուղիցեաց միահամուռ	41ա
Սկիզբն Պահոց Երեկոյի ժամուն	41բ
Մեակի Պահոց	42ա
Սկիզբն ժամու Կիրակամտից	43ա
Սկիզբն Կիրակէի ժամու	43բ
Մեակիք Ծննդեան Տեառն	43բ
Քարոզ Ծննդի և Աստուածածնի	43բ
Խրատք Աղօթից խաղաղականին	44ա
Խոտովանութիւն	45բ
Ծանօթութիւն Մարտիրոսաց կանոնագլխու	45բ
Տօնացոյց և Աւետարանեցոյց	46ա
Տաղ՝ Արթուն եղերութք	49ա
Տաղ՝ Աստուածածին կոյս	50ա
Շարական Ապաղմոսէի	51ա
Շարական Հայոց Սմբատ Թագաւորի	51ա
Շարակնոց	80ա
Մեակական Ողբ և Տաղեր	82ա

Գրիգորի Վարդապետի ասացեալ Աղաւթք որ ի խորհրդեան ժամու	
Սրբոյ և մեղսաքաւիչ Պատարագին մատուցանի	91ա
Հաւատով խոստովանիմ (Ս. Ներսէս Շնորհալույ)	92ա
Աղաւթք (Աստուած մարգասէր և տէր ողորմութեան)	93բ
Ժամանակագրութիւնք ըստ ետեւանանից թարգմանութեան	
Համառաւտ պատմութիւն ժամանակաց հաւաքեալ ի վանազան	
պատմութեանց . այսինքն՝ ի Հայ, ի Ֆրանկ, ի Յոյն և յԱսորի	
գրեանց, աշխատութեամբ իմոյ, ծառայիս Աստուծոյ Հեթ-	
մոյ, Տեառն Կուռիկաւոյ, ի թուականիս Հայոց ՇԻՆ .	93բ
Յիշատակագրութիւնք	101բ
Վերջին Յիշատակարան (Բարգէն Եպիսկոպոս)	102բ
Վրիպակներ	103

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ի Ր

ՕՇԻՆ ԹԱԳԱԽՈՐԻ ՁԵՌԱԳԻՐ ԺԱՄԱԳԻՐՔԻՆ(*)

ՍԱՂՄՈՍ - ՅԱՐԱԿԱՆ - ԺԱՄԱԳԻՐՔ

ՀԻՆ ԹԻԻՒ Ա.— ԶԿԸ=1319

ԹՈՒՂԹՔ՝ 597 (=1014 էջք).— ՄԵՆ-ԾՈՒԹԻՒՆ՝ 33×22×11.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ընդհանրապէս միասին. էջ 517-538 (Տօնացոյց) երկսին.— ՏՈՂՔ՝ առ հասարակ 30, 32, 33 իսկ Տօնացոյցի մանրատառ մասի տողերն են 60.— ՆԻԻԹ՝ թաւանման, աղնիւ մագաղաթ, կիսովին փալլուն, թափանցիկ, մասամբ թանձր, մասամբ նուրբ.— ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, բաց չազանակագոյն կաշեպատ խաւաքարտ, հաստատուն կողքով, որ կը թուի անցած ըլլալ զանազան նորոգութիւններէ.— ՄԱԳԱՂԱԹՆԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան.— ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նպաստաւոր, հակառակ պատկառելի հնութեան: Կազմը, նոր, մաքուր և տոկուն. ներքին մասը գործածութեամբ հինցած, մաշած, բայց կարկտուած ու նորոգուած: Առաջին մասը որ Ատեանի ժամագիրք է, ունի երկու թերթի պակաս, որով կը սկսի — Աւրհնեա անձն իմ զտէր — համարէն. կորսուած թերթերուն հետ ինկած է նաև սկզբի խորանն ալ, հաւանաբար մագաղաթեայ պահպանակներ ալ, որոնք պէտք էին հնութեան դրոշմ ունենալ: Բաւական էջեր կիսովին աւրուած են և գծուար կը կարգացուն: Բուն Շարակնոցի մասը աւելի մաշած և աղտոտած է: Յայտնի է որ ձեռագիրը 17րդ դարէն ասդին գործածուած է եկեղեցւոյ մէջ, հասարակ ժամակարգութեանց ընթացքին և այս պատճառաւ հինցած. մինչդեռ հարկ էր խնամով պահել զայն, իբր արքայական թանկա-

զին յիշատակ մը: 517րդ էջէն սկսեալ, որ Տօնացոյցն է, չկարկտուած, մաշած թերթ գրեթէ չկայ: Դժբախտաբար գէշ ալ գործածուած է, մեղրամոմը առատօրէն հոսած ամէն էջի վրայ: Քանի մը թերթ, պատուած, ծակած ու սեցած են: Հատորին արտաքին շրթունքները թեթեօրէն ցեցակեր. այսու հանդերձ ընդհանուր առմամբ ձեռագիրս մնացած է անվթար և է մեր մատենադարանի ամէնէն հոյակապ գրչութիւնը, ըլլալով Կիլիկիոյ մեր բարեպաշտ թագաւորներուն աղօթագիրքը, մայրավանքի խորանին առջև Կիլիկիոյ Հայրապետաց ժամագիրքը, երէցներու գործածած շարականը, խաղաւոր, Կիլիկիոյ Հայ աւագանիին ժամանակագրութիւնը, և նաև Տօնացոյցը մեր կիլիկեան սարկաւազներուն: Սաքսոնիոյ հայագէտ Հանրի Իշխան, Հալէպ այցելութեան առթիւ, 1910 Նոյ. 30-ին աչքէ անցուցած է մեր ձեռագրաց մատենադարանի այս հնօրեայ կոթողը, լուսանկարած է անկէ բաւական էջեր, և սակայն որոշ կարծիք մը չէ յայտնած իր շուրջիններուն: Իշխանը մասնագէտ էր մանրանկարներու և գեղարուեստական բեկորներու:

Հատորիս ճրգ թերթը ինկած և ապա կրկին գրուած է մագաղաթի վրայ և խնամով նորոգուած: Բայց նոյն էջին վրայ գտնուող — օ — գրերէն, ինչպէս նաև մագաղաթէն ու գրէն յայտնի է որ նորոգութիւնը նոր ժամանակի է և Հալէպի մէջ կատարուած: 249-252 գոյգ

(*) Փաղուած Հալէպի հայերէն ձեռագրաց մեր մայր ցուցակէն:

թերթերը նախապես ինկած ու կորսուած ըլլալուն, մագաղաթի վրայ նորը գրուած ու գետեղուած է իր տեղը, բայց յաջորդ թերթը դա՛րձեալ ինկած ու կորսուած է, առանց տեղը նորը գրուելու, այնպէս որ էջերը թուագրուած են ձեռագրիս ներկայ վիճակովը:

255-56րդ թերթի աջ լուսանցքի մէջ-քին 10×7 հրդմէզը մեծութեամբ կտոր մը ալրած կամ փաստուած է, ու տեղը կարկտան գրուած: Մկրատով իր արմատէն կտրուած ու խալառ կորսուած է նաեւ 336 էջի յաջորդ թերթը, ամբողջովին, որ կը կրէր ԳԶ. Մեծացուցէները:

Դա՛րձեալ, մկրատով իր արմատէն կտրուած ու խալառ կորսուած է 348 էջի յաջորդ թերթը, որուն վրայ կ'սկսէր, անկասկած գեղեցիկ խորանի մը տակ, Առաջին ճաշու ժամերգութիւնը. յաջորդ թերթին վերը կ'սկսի — Բարի արատէր ի կամս քո սիրովն... Դժբախտաբար, միևնոյն ձևով արմատէն կտրուած ու հանուած է 356րդ էջի յաջորդ թերթը որուն վրայ կ'սկսէր Բ. ճաշու ժամերգութիւնը. թէ ինչո՞ւ երկու ճաշուներու սկզբնական էջերու այս վերացումը, կարելի չեղաւ ցարդ ստուգել: Յաջորդ էջը կ'սկսի — ուխտից պատարագս հանցեն... սաղմոսի տունով: Դա՛րձեալ միևնոյն ձևով կտրուած ու հանուած է 370րդ էջի յաջորդ թերթը, որով կ'իսատ մնացած է տպագիր օրինակներու մէջ պակսող աղօթքի մը վերջին մասը: Իններորդ ժամու վերջին ճաշու սկիզբը, կրկին, կը գտնուի այս կտրատուած թերթին վերայ, բայց փոխանակ Ծ. սաղմոսին, ասոր տեղ անցած է ԼԳ. սաղմոսը, ինչ որ նորութիւն մը եղաւ, ուրիշ շատ շատերու կարգին, մեզի համար: Ասոնցմէ գատ կան նաեւ ինկած ու կորսուած բազմաթիւ թերթեր, որոնց մասին պիտի խօսինք բովանդակութեան կարգին: ՊԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ կան երեք հատ թերթ սկիզբը և թերթ մըն ալ վերջը, իբր պահպանակ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ շատ կան, իւրաքանչիւր մեծ խորանի տակ. այսպէս էջ 7, մեծ խորանի տակ որով Սաղմոսը կը սկսի, վերնագիրը մէկ տող է միայն,

համակ թռչնագիր, մանուշակ, 2 սնթ. բարձրութեամբ, նուրբ և յաջող: էջ 541, երկրորդ մեծ խորանի տակ՝ որով Շաւրակնոցը կ'սկսի, վերնագիրք երկու տող են. առաջին տողը համակ վարդագիր է, հին տարագով, միշտ մանուշակագոյն կարմիր, բայց չունի 7րդ էջի վերնագրոց նրբութիւնը, կ'երևայ անոնց թուշնագիր ըլլալէն: Երկրորդ տողը շատ յաջող երկաթագիր է, արիւնի գոյն: Այս վերջնոց յար և նման են 720-ի մեծ խորանի վերնագիրք, որոնցմով կ'սկսի Յարութեան շարականը՝ Այսաւր յարեաւ: — ԳԻՐ՝ սե թանաքով յաջող բոլորգիր, հրնագրոյմ, հաստեկ և որոշ: Բացի Տօնացոյցի մասէն, որ մանրատառ յաջող բոլորգիր է, կարմրախառն ինչպէս նաեւ էջ 963-967 (Անձինք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Յովանէս Վարդապետէ աւացեալ) որ նոյնպէս մանրատառ սիրուն բոլորգիր է, իւրաքանչիւր սիւնակ 54 տողնոց, հատորին մէկ ծայրէն միւսը նոյն գիրն է որ կը տիրէ, կարծէք ձուլածոյ նոյնատիպ տառեր ըլլալին: Շաւրակնոցը ամբողջովին խաղաւոր է: Բոլոր գլխակարգութիւնները կարմրագեղ բոլորգիր են, միևնոյն գրէն, յաճախ մանուշակագոյն կարմրով ալ խառն. — ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ՝ շատ առատ են, բոլորն ալ մանուշակագոյն կարմիր, զարդագիր ու թռչնագիր խառն: Մեծ խորաններու յաջորդող վերնագրոց սկզբնատառք, միշտ մանուշակ, փառահեղ են, 5-6 սնդ. երկարութեամբ և շատ յաջող: Սաղմոսի բոլոր համարները կ'սկսին սե թանձր մեղան երկաթագրով, յաջող և տպաւորիչ: Գլուխներու սկզբնատառերը միայն կարմրագեղ երկաթագիր են: Ժամագրքի համարները միշտ երկաթագիր են, սե կամ կարմրագեղ խառն. նոյնը շարականի համար: Իսկ մանրատառ Տօնացոյցի ներքին բոլոր սկզբնատառերը երկաթագիր են, կարմրագեղ. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ բազմաթիւ են, 750է աւելի, միօրինակ, միագոյն, հասարակ մոտիւններ, մանուշակագոյն, որովհետեւ ա՛յս է միայն տիրող գոյնը ձեռագրիս գեղարուեստական բաժնին մէջ, ի բաց

առեալ տօնացոյցը, որուն կ'իսախորաններն և սկզբնատառերը գունագեղ են: Թէև արժէքով համեստ, բայց բոլոր լուսանցարգերու մէջ գծերու և ծաղկումի նրբութիւն մը կը նշմարուի. — ԽՈՐԱՆՔ՝ բազմաթիւ են և կը բաժնուին երկու գլխաւոր մասերու, մեծ և փոքր խորաններ, անկախ կ'իսախորաններէն. — Ձեռագրիս սկզբնական խորանը, ժամագրքի սկիզբը ինկած է իր թերթին հետ: Բոլորն ալ գոյնով և տարագով գրեթէ իւրաքանչիւր են. կարծես մասնաւոր ու շաղկութիւն ընծայուած է որ արքայական այս աղօթմատեանը ճոխ ու տպաւորիչ ընելով հանդերձ, դարձնեն բոլորովին պարզ: էջ 7, առաջին խորանը, համեմատական ճակատով, միագոյն լայն քառանկիւն մ'է մէջը հինգ նոյնատիպ խաչանիչ վարդեակներով, վրան դէմ դիմաց չորս աղաւնիներ: Յաջորդ խորանը, էջ 541, լայն ու ընդարձակ ճակատ ունի, կոնաձև: Մէջը թագակիր մարգալուս երկու թռչուններ, հին տառագով: Վրան իրարու հակընդէմ չորս աղաւնիներ: Հնութեան դրոշմ և գծերու նրբութիւն հո՛ս ալ: Երրորդ մեծ խորանը, էջ 720, ունի լայն ու բարձր անկիւնաւոր ճակատ: Առաջին խորանի խաչանիչ քիչ մը փոքր վարդեակներէն ութը հատ կը զարդարեն այս խորանը, որուն վերեւ կը պարեն չորս աղաւնիներ: Մնացեալ փոքր խորանները կը զարդարեն 25. 46. 69. 89. 116. 140. 165. 384. 438. 554. 621. 679. 773. 832. 891. 916. 940 էջերը, բոլորն ալ մեծ խորաններու տարագով և գունով, սրտաձև, կոնաձև, և այլ մոտիւններու պարզ՝ բայց ճաշակաւոր ծաղկումներով. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երկու հատ են, էջ 517ա. և 526բ: Երկուքն ալ յաջող և գունագեղ. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան:

ԳՐԻԶՔ՝ Տէր Յակոբ Քահանայ և Թորոս Քահանայ Հռոմկայեցի. — ՍՏԱՅՈՂ Օշին թագաւոր. երկրորդ ստացող՝ Տ. Աստուածատուր Քհնյ. Ապտուլլահ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԶԿԸ (768+551)=1319. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. հաւանաբար Սիւ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան ամբողջութիւն մըն է Ժամագիրքի, Սաղմոսի, Շաւրակնոցի եւ Մանրուսուցի, մեծագիր, ստուար, համակ մագաղաթեայ հոյակապ և արքայական ձեռագիր, որ աւելի յարգ և կարեւորութիւն կ'ստանայ պատմական իր ընդարձակ ժամանակագրութեամբը: Այս ըստուար հատորին մէջ կան՝ էջ 1. — ա. — Աւրհ. 1. — նեա անձն իմ զՏէր և ամենայն ոսկերք իմ զանունստըր նորա...: Բ. — Յիշեցուք ի գիշերի զանուն քո Տէր...: Բըղիսեցեն սիրտք մեր բան (այլուր՝ զբան) բարի, և լեզուք մեր պատմեցեն զգործս երկնաւոր թագաւորիդ...: Զարթիք վառեալ (այլուր՝ վառեալ) լուսով ըստ իմ մատուռն... լապտերաց ջերմ (այլուր՝ զջերմ) արտասուս...: Դիտելի է որ կցրդ. Անբաժանելի և համագոյ երբ...: Փա՛ռք քեզ: Որ յանարուեստ յաթոռ...: Փա՛ռք քեզ: Որ յանէլից դոյացուցեր...: Փա՛ռք քեզ: Որ տեսչութեամբ խնամես...: Տէ՛ր, Ժողովրդապետք եկեղեցւոյ՝ ի քէն... մասը երբեք չկայ և կ'սկսի, ուղղակի գ. — Զարթուցեալքս ամենեքեան ի հանգստենէ քնոյ զոր չնորհեաց մեզ մարգասէրն Աստուած մխիթարութիւն (ձեռագիր և տպագիր օրինակաց մէջ ի մխի...) և ի սփոփանս տկարութեան մերոյ (այլուր՝ մերում). և եկեալքս միաբան հոգեւոր երգով ի փառաբանութիւն և ի պատիւ ամենասուրբ անուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (այլուր՝ եւ Փրկչին)... երկնային հրեշտակաց փառաբանիչս (այլուր՝ ի փառա) Տեառն Աստուծոյ ամենեցուն (այլուր՝ եւ) մեզ լինել... հաւատով խնդրեսցուք ի նմանէ զքաւութիւն և զթողութիւն մեզաց (այլուր՝ յանցանաց) մերոց. խոսովանելով (այլուր՝ խոսովան լինելով) զգաղտնիս սրտից մերոց ծածկագեղտին Քրիստոսի (այլուր՝ Աստուծոյ)... յաւիտենական (այլուր՝ եւ) երկնային խորանաց զոր պատրասեաց (այլուր՝ խոսացաւ) սիրելեաց իւրոց ճշմարտան Աստուած Յիսուս Քրիստոս Տե՛րն ամենակալ կեցուցեւ եւ ողորմեցի (այլուր՝ Տէր մեր կեցս եւ ողորմեալ)... Զհրեշտակ խաղաղութեան պահապան անձանց մերոց նա-

ւաւսով (այլուր՝ պակասէ) ի Տեառնէ խնդրեսցուք: Նոյն հաւաւսով՝ յաջորդ համարին մէջ:

դ.- Զքէն գոհանամք Տէր Աստուած մեր... քնոյ խաղաղութեան, ... կանխեալ յերկրպագութիւն... և զամենայն ժամանակ պանդրստութեան մերոյ (այլուր՝ ժամանակս կենաց) ... յանքոյթ և խաղաղ (այլուր՝ ի խաղաղ) նաւահանգիստ ի յաւիտենական կեանսոյ չնորհաւք և մարդասիրութեամբ միաձնի քնտուց մերոյ և փրկչիդ յիսուսի քրիստոսի. ընդ որում քեզ հաւր և հոգեւոր սրբոյ փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտենան յաւիտենից... Նայեա՛ տէր բարերարութեամբ քով յերկրպագուս և ի փառաբանիչս առնուանդ քում սրբոյ. խաղաղացոյ զանձինս մեր յամենայն սատանայական խռովութեանց և յաւիտենի գրաւանաց տէր զաւրութեանց (այլուր՝ շողում) ... յարթութեանս և ի ... արժանաւորապէս զեղ սեր ծառայելով ի կեանս ... և ընդ նոսին միշտ գոհութեամբ փառաւորեսցուք...: Հոս կ'աւարտի և յաջորդ էջէն կ'սկսի Սաղմոսը, որուն ա'յն համարները միայն կ'արտագրենք նոյնութեամբ, որոնք կը տարբերին 1860 վեներական տպագիր Աստուածաշունչէն, զիտնալով թէ որքան զժողով աշխատանք մը եղած կրնայ ըլլալ այս և նոյնը յաջորդ մասերուն համար:

2.- էջ 7.- Երանեալ է այր որ ոչ զնաց ի խորհուրդս ամպարչտաց ի ճանապարհի մեղաւորաց նա ոչ եկաց, և յաթոռս ժանդից նա ոչ նստաւ:

ա - (կարմրով) Տունք. Զ. ի հերբայնցեոց երկրքեանս ընդ մի համար են Զոր խորհեցան և արարին առ տէրն: Ընդ էր խռովեցան հեթանոսք...:

բ(կարմրով).- Տունք. Բ. հանգիստ: Զ. ի քնարաւ և ի կաքաւելով. եւ երբն երբն ձայնիւ աւրհնէին: Խղեսցուք զկապանս նոցա...:

գ(կարմրով).- Տունք. ԺԴ. Սաղմոս ի Դաւիթի ժամանակի զի փախուցեալ էր նա յերեսաց արիւսողմայ սրբոյ իւրոյ:

Տէր զի բազում եղին նեղիւք իմ, եւ բազում յարեան ի վերայ իմ...: ... զարթեալ եւ տէր ընդունելի իմ է ... որ (այլուր՝ ոյք) շուրջանակի պատեալ պահեալ պաշարէին զիս:

դ(կարմրով).- Տունք. Ը. Գուրգայս. ԻԸ. Սաղմոս երգոց ի Դաւիթ ի յերկար եւ ի բազում ժամանակս ապա կատարի: Ի կարգալ իմում ... ի նեղութեան ինձ անդորր արարեր...:

Մատուցէք պատարագս արդարութեան...:

Բազումք ասէին թէ ո՞ր ցուցցէ մեզ զբարութիւնս:

Խաղաղութեամբ քն (այլուր՝ պակասէ) յայս եւ ի սոյն ննջեսցուք եւ ... յուսով քն քնակեցուցեր զմեզ:

ե(միշտ կարմրով).- Տունք. Ը. ի կատարած վասն վիճակելոցն Սաղմոս ի Դաւիթ. ժառանգաւորն Քրիստոս է:

Բանից իմաց ունին զիր տէր, եւ ի միտ առ...:

Նայեա ի ձայն աղօթից իմոց, թաղաւոր իմ...:

Ոչ թէ գու Աստուած կամ իս զանաւրէնութիւն ո'չ բնակին առ քեզ չարք...: Ատեցեր զայնոսիկ որ ... ոյք խառնէին...:

Որպէս զերեզմանք բաց է...:

Ուրախ լիցին ամենեքեան որ յուսացեալ են...:

զ.- Տունք. ԺԲ. ի կատարած ի վերա Բերորդացն որ յետ յարութեան լինին: Վ:

Տէր մի՛ սրտմտութեամբ քո յանդիմաներ զիս...:

Զի ո'չ ոք է... կամ ի զժոխս՝ որ խոստովան...:

Խռովեցաւ ի սրտմտութենէ քումմէ ակն իմ...:

ե.- Տունք. Ժ. Սաղմոս ի Դաւիթ զոր ասացաւ վասն քուսա սրբոյ յիմանաւ.- Տէր աստուած իմ ի քեզ յուսացայ եւ փրկեալ զիս. յամենայն հալածչաց իմոց...:

Զարթիւր տէր աստուած իմ ի հրամանս (այլուր՝ քն)...

Կատարեսցին չարիք ի վերայ... եւ

աշողեսցես...:

Ապա թէ ոչ ... ի նմա պատրաստեալ է զանաւթս...:

Ահա՛ւասիկ երկնեաց զանաւթնութիւն. յղացաւ զցաւս եւ ծնաւ զանիրաւութիւն:

ը.- Տունք. Ը. ի կատարած վասն հնծանայ Սաղմոս ի Դաւիթ. Հնծան եկեղեցին եւ ալիք Քրիստոս որով անմահացաք.- Տէր տէր մեր զի սքանչելի է անուն քո...:

Համբարձաւ մեծ վայելչութիւն ... ստորդիցեաց հաստեսցի (այլուր՝ կասարեսցի) աւրհնութիւն:

Փոքր ինչ խոնարհ... ի վերայ ձեռակերտաց քոց:

Եւ եւս զերէ վայրի. զթռչունս երկնից զձկունս ծովու որ չըջն ընդ շաւիղս ծովու:

ը.- Տունք. Թ. Յորժամ եհար Դաւիթ զաղրիւղար արքա սարա յայնժամ ասաց զսաղմոսս.- Գոհացայ զքէն տէր բարբոյ սրտիւ իմով, պատմեցից զամենայն...:

Ուրախ եղէց ... սաղմոս ասացից առնուան սեռն բարձելոյ:

Սաստեցեր... կորեալ ամբարիշտ... մինչեւ իսպառ:

Զքաղաքս աւերեցեր ... եւ կորեալ իշատակն նոցա...:

Ինքն դատի՛ զաշխարհ արդարութեամբ, եւ զժողովուրդ իւր ուղղութեամբ:

Ի խնդրել զարեւն նոցա... եւ ոչ մոռացաւ (այլուր՝ սեր)...

Ճանաչի տէր ասնել զգառաստանս իւր, եւ ի գործս...:

Կացոյ տէր աւրհնողի՛ր ի վերայ նոցա ծանիցեն հեթանոսք թէ մարդիկ են սոբայ: [ասոր յաջորդող թերթ մը ինչ կամ ու կորսուած ըլլալուն, չարունակութիւնս կ'սկսի Գլ. ԺԱ. Ծրդ համարէն] Ոյք ասացին զեղբուն մեր մեծս արապոք. չըթուք մեր առ մեզ են, եւ արդ մեր ո՞վ է տէր: Եւ վասն տառապանաց աղքատի. եւ հեծութեան տնանդի այժմ յարեալց ասէ տէր...:

Դու տէր պահեցեր զմեզ եւ ապրեցուցեր զմեզ յազգէ յայնժամ մինչեւ յաւիտեան:

ժ.- Տունք. Ը. Վասն անգաման աղամայ. եւ յամելոյ բնութեանս ի փշալից երկիրս. լի սգով եւ վշտալից հոգեով ասէր Դաւիթ զսաղմոսս զայս.- Մինչեւ յե՞րբ...:

Մի՛ ասացէ թշնամին (այլուր՝ իմ) թէ յաղթեցի...:

Ես յողորմութիւնս քո ... աւրհնեցից զտէր զբարերար իմ:

ժա.- Տունք. Զ. Յորժամ ապստամբեաց. ... ի տոփել զկնի արիսաղովմա խրատ ետ նմա մտանել ննջել ընդ հարձս հաւր իւրոյ Դաւիթ եւ արս զաւրաւորս յամենայն ի եղէ (խորայնեղէ?) վարել զհետ հաւրն եւ սպանանել. ասէր Դաւիթ ըզսաղմոսս.- Ասաց անդամս...:

Ապականեցան եւ պղծեցան... ո՛չ ոք է որ առնէ...:

Որպէս ոչ ծանիցեն ամենեքեան, որ գործեն զանաւրէնութիւն:

Ոյք ուտէին զժողովուրդ իմ որպէս զկերակուր հացի...:

Անդ երկիցեն զերկիւղ որ ոչ իցէ ... զի տէր է յազգ արդարոց...:

ժբ.- Յորժամ հալածեալ ելանէր Դաւիթ յերուսաղեմէ. քահանայքն սագովկ եւ արիւթար հանէին ընդ նմա զտապանակն իրեւ զի էր արդար թագաւոր, ո'չ ետ թոյլ ալ ասէր զարձուցէք յետս ի տեղի իւր, և հառաչէր ցաւազին և ասէր.- Տէր ո՞ կացցէ ի խորանի քում, կամ ով բնակեցէ...:

Որ գնայ ամբիժ գործէ զարդարութիւն. խաւսի ... ի սիրս իւր:

Որ ոչ նենգաւորեաց ... իւրում (այլուր՝ նա) ոչ արար:

Զերկիւղածս տեսուն փառաւոր առնէ. որ երգնու ընկերի...:

ժգ.- Տունք. Զ. Յորժամ թագուցեալ էր զաւիթ ի հալածանացն սաւուղա յայրին ամոնա. զան զիփացիքն և ասեն թէ զաւիթ թագուցեալ է յանձաւս մայրոյն ի բլրին քաղատու և սաւուղ ասէ աւրհնեալ էք գուք ի տեսունէ. զի ցաւեաց ձեզ վասն իմ Ազաւթէր դաւիթ և

ասէր.— Պահեա զիս ած. զի ես ի քե՛զ յուսացայ. ասացի տն. տր. իմ ես զու. եւ բարիք իմ ինձ ի քե՛ն եմ (այլուր՝ և բարիք իմ չենք քե՛զ ինչ պիտոյ):

Ոչ ժողովեցից զժողովս նոցա յաւրեանց...:

Ժդ.— Տունք. ԺԱ. վասն նեղութեան որ յարեաւ ի վերա նորա ի զիփացեոցն զի եղին ուխտ ընդ սաւուղի տալ զգաւիթ ի ձեռս նորա. աղաւթէր գաւիթ և.— Լուր տր. արդարութեան և նայեա ի խնդրուածս իմ...:

Ես առ քեզ տր. կարգացի (այլուր՝ զի) լուար ինձ ած...:

Սքանչելի արարեր ... որ յուսացեալ են ... ոյք հակառակ...:

Արի տր. ժամանեա ... ի սրոյ և ի ձեռաց թշնամոյն...:

Ժե.— Տունք. ԺԵ. Յորժամ սպան գաւիթ զվերջին փղշտացին՝ զանունն ո՛չ աւսէ զերն. այլ զայս թէ կշիւ նիզակի նորա. յ. սկեղ էր և սուսեր ընդ մէջ իւր և կամէր հարկանել զգաւիթ. և աւգնեաց նմա արիսա որդի շարունեա եհար և ընկէց յերկիր զայրազգին. Ասէ զսաղմոսս գաւիթ.— Սիրեցից զքեզ տէր զաւրութիւն իմ տէր հաստատիչ իմ...:

Աւրհնելով կարգացից առ տր. և ի թշնամեաց իմոց ապրեցայց:

Վիշաք զժողովոյ պաշարեցին զիս. ժամանեցան ինձ...:

Ժամանեցին ինձ յաւուր ... և եհան զիս յանդոյր...:

Սմեհայն իրաւունք ... ոչ ի բացեա արար յինէն:

Դո՛ւ զժողովուրդս խոնարհս ... զաչս ամբարտաւանաց...:

Դո՛ւ յուսաւոր առնես զճրագ իմ տր. ած. իմ լոյս առնես...:

Վասնզի ո՞վ է ած. բայց ի տէ. կամ ո՞վ է ած. բայց...:

Ընդարձակեցեր զգնացս իմ ի ստրե իմմէ...:

Նեղեցից զնոսս և այլ մի կարասցեն կեալ...:

Ո՛ր (այլուր՝ որ) զգեցուցեր ինձ զաւրութիւն ի պատերազմ...:

Ժգ.— Տունք. Ծ. Կանոնս տունս.

ՄԾԶ. Աւրհնութիւն մովսէսի եւ որդեոցն իղի.— Աւրհնեցուք զտր. զի փառաւք է...— պահոց.— Մարտիրոսաց.— Յաւութեան.— Քարոզ Երանելոյ եւ Իբրե զի բարոյ: Եւ ևս խաղաղութեան...: Տր. տուրնջեան և...:

Ժե.— Կուպղայս Տունք. Ծ. ի կատարած սաղմոս ի գաւիթ. Կանոնս. մլը:— Երկինք պատմեն զփառս այ. և...:

Աւր աւուր բղխէ զբան իւր և զիշեր զիշերի...:

Ի ծագաց երկնից ... հանգիստ նորա մինչ ի ծագս նորուն...:

Արդարութիւն տն. ուղիղ և... երկիւղ տն. սր. և մնայ...:

Յանկալի է նա քան զոսկի ... քան զմեղու խորիս:

Ժը.— Տունք. ԺԴ. ի կատարած սաղմոս ի գաւիթ.—

Լուիցէ՛ քեզ տր. յաւուր խնձկութեան...:

Ժբ.— Տունք. Ժ. ի կատարած Սաղմոս ի գաւիթ.— Տր. ի զաւրութեան քու՛մ ուրախ եղիցի թագաւորն...:

Ի.— Տունք. ԺԴ. Գուրդայս ԼԸ. ի կատարած վասն առաւաւտին աւգնակաւութեան. Սաղմոս ի գաւիթ.— Ած. ած. իմ նայեաց առ իս ընդէ՛ր թողեր զիս, հեռի եղի ի փրկութենէ իմմէ վասն բանից յանցանաց իմոց...:

Ես որպէս ջուր հեղեա և ցրուեցան ամենայն...:

Չորացաւ որպէս խեցոյ զաւրութիւն իմ...:

Շուրջ եղեն զինեւ... և ժողովք չարեաց պաշա...:

Ծակեցին զձեռս իմ և զոտս (այլուր՝ իմ)... և նոքա հայեցան և տեսին յիս:

Դու Տր. մի հեռի առնեա զգրութիւն քո յինէն...:

Երկիցէ ի տէ... զաղաւթս աղքատի (այլուր՝ աղքատիս). և ոչ գարծոյց զերես իւր յինէն...:

Կերիցեն տնանկք և յագեցին... զտր. ոյք խնդրեն զնա:

Կերան և երկիրպագին նմա... ամենեքեան ոյք իջանեն...:

Պատեցից սն. յազգ որ գալոցն և. պատ-

մեացեն զարդարութի. ժողովրդեան որ ծնանելոց իցե զոր արար սր. (այլուր՝ պատմեցից զսեառնե ազգի որ գալոցն և. պատմեցեն զարդարութիւն նորա ժողովրդեան որ ծնանելոցն իցե զոր արար Տեր):

Իա.— Տունք. ԼԲ. սաղմոս ի գաւիթ.— Տր. հովուեացէ զիս. և ինձ ինչ ոչ պակասեցէ:

Ի վայրի գալարեոջ անդ բնակեցոյց զիս...:

Իբ.— Տունք. ԼԳ. Սաղմոս Միաշաբաթուց ի գաւիթ.— Տն. է երկիր լրիւ իւրով. աշխարհ և ամենայն...:

Որ սր. է ձեռաւք և ամբիծ ... զնանութիւն, և ոչ երգուաւ ընդ ընկերի իւրում նեկուրբեր:

Սա՛ առցէ զաւգնութիւն (զօրհնութիւն՝ այլուր) ի տէ. զողորմութիւն յայ, փրկչէն իւրմէ:

Համբարձէք. իշխանք զգրուես ձեր ի վեր. համբարձցին զրուք յաւիտենից և մոցէ թագաւոր փառաց:

Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց տր. հըգաւր զաւրութեամբ իւրով. տր. հզաւր ի պատերազմի...:

Իգ.— Տունք. ԺԴ. Գուրդայս ԽԸ. ի կատարած Սաղմոս ի գաւիթ.— Առ քեզ տր. համբարձի զանձն իմ...:

Աչք իմ յամենայն ժամ առ տր. եմ, և նա հանէ...:

Իդ.— Տունք. ԺԸ. Սաղմոս ի գաւիթ.— Դատ արա ինձ տր...:

Լսել ինձ զձայն աւրհնութեան քո ... և պատմել ինձ...:

Իե.— Տունք. ԺԹ. Սաղմոս ի գաւիթ Մինչև և աւծեալ էր.— Տր. լոյս իմ և կեանք իմ ես յաւմէ երկեայց...:

Լուր տր. ձայնի իմում ... ողորմեա և լուր ինձ զի քեզ...:

Աւգնակալն իմ լեր (այլուր՝ Տեր) և մի անարգեր...:

Իզ.— Տունք. ԺԶ. Գուրդայս ԽԶ. Սաղմոս ի գաւիթ.— Առ քեզ տր. կարգացի ած. իմ մի լուր յինէն. մի երբեք լռեսցես յինէն նմանիցի՛մ աշնոցիկ որ իջանեն ի գուր:

Ոյք խրատեին (այլուր՝ խօսեին) զիս զաղաւթիւն...:

Իե.— Տունք. ԺԱ. Սաղմոս ի գաւիթ.— Մատուցէք տն. որդիք...:

Մատուցէք տն. զփառս ... երկիրպագէք ի սրահ սրբութեան նորա:

Ի տաճարի նորա. ամենայն որ ասեն փառս նմա:

Իր.— Տունք. ԺԱ. Աւրհնութի. նաւաւ կատեաց տաճարին Սաղմոս ի գաւիթ.— Բարձր առնեմ զքեզ տր. զի ընկալար զիս, և ոչ ուրախ արարեր զթշնամիս իմ յիս:

Տր. ի կամս քո... և ես եղէց խռովեալ:

Առ քեզ տր. կարգացի առ ած. իմ աղալակեցի (այլուր՝ աղալեցի). զի՞նչ աւգուտ է...:

Իր.— Տունք. ԺԲ. Գուրդայս ԼԳ. ի կատարած նահատակութեան Սաղմոս ի գաւիթ.— Ի քեզ տր. յուսացայ...:

Պակասեցին ի ցաւոց կեանք իմ և ամք իմ...:

Լ.— Տունք. ԻԸ. Խմոտութիւն ի գաւիթ.— Երանի ում թողութիւն...:

Ասացի թէ պատմեցից ինձէն զմեղս իմ...: Հանգիստ:

Լա.— Տունք. ԺԴ. Սաղմոս ի գաւիթ Անվերնագիր Յերբայեցեոց.— Յընծացէք արդարք ի տր. ուղղոց վայել է...:

Նա (այլուր՝ զի նա) ասաց և եղեն. ինեն հրամայեաց...:

Լբ.— Տունք. ԺԺ. Սաղմոս ի գաւիթ ի ժամանակի զի ալազուտեաց զերեսս իւր առաջի արիմէլէքս. և ապա արձակեաց զնա և զնաց.— Աւրհնեցից զտր. յամենայն ժամ, յամենայն ժամ աւրհնութիւն նորա ի բերան իմ:

Լուեցոյ զլեզու ի չարութեանէ. և շըրթութեան քո մի խաւսեցին զնեկութիւն: Երեսք տն. ի վերայ չարագործաց ... զիշատակ նոցա:

Մահ մեղաւորին չա՛ր է բայց որ աւտեա(յ) զարգար(ն) զըջացի:

Լգ.— Տունք. ԻԱ.— Գուրդայս ԽԺ. Սաղմոս ի գաւիթ.— Դատեա՛ տր. զանոսիկ ոյք գատին զիս. մարտիր ընդ աշնոցիկ...:

Առ զզէն և զառապար (այլուր՝ քո) և արի...:

Յարեան ի վերայ իմ վկայք ... հար-

ցանկին զիս (այլուր՝ ցիս):

Որպէս զեղբայր և զընկեր այսպէս (այլուր՝ այնպէս) հաճոյ...:

Ասացեն յամենայն ժամ մե՛ծ է ած. և ոյք կամին խաղաղութիւն ընդ ծածայի քո (այլուր՝ զխաղաղութիւն ծածայի քո):

ԼՂ.- Տունք ԻՆ. ի կատարած Սաղմոս ի դաւիթ. — Ասէ անաւրէնն մեղանչել ընդ միտս իւր. թէ չիք երկիւզ այլ...:

Նենգեաց առաջի նորա գտանել զանաւրէնութիւն իւր, ատեալ զնա:

Եկաց յամենայն ճանապարհի որ ոչ է բարի...:

Անդ անկցին ամենեքեան ոյք ... մի կարացեն հաստատել:

ԼԵ.- Տունք. ԺԳ. Գուրգայս. ԼԸ. կանոն: ՄԶԸ: Աւրհնութիւն Մովսէսի. — Նայեցարուք երկին և խաւսեցայց ...: Տունք. Լ. Կանոնս. ՅԺԸ. — Պահոց. — Մարտիրոսաց. — յարութեան. — Փառք յարութեան... — Եւ եւս խաղաղութեան ...: Ի զիշերի և ի տունընջեան և յամենայն ժամու ... ամենազաւր աջովդ քո զաւրացոյ զմեզ (այլուր՝ քեզ) զաւրութե. սբ. հոգեոյդ ... և ի փառաբանիչս (այլուր՝ փառաբանութիւն) անուանդ քում սրբոյ: Հովիւ քաջ հովիւ բարի և յաւիտենական. նայեաց և այց արա ի վերա (այլուր՝ պակասէ) բանաւոր հաւտի քո. զոր ժողովեցեր առ քեզ զթութեամբ քով, (այլուր՝ զի) քո առաջի ... զամենեան իմաստաց (այլուր՝ զամենեան լուսաւորեալ) և ամենեցուն պարգեւա զքո երկնից արքայութիւն. ...:

ԼՂ.- Սաղմոս ի դաւիթ. — Մի նախանձիր ընդ չարս ...:

Զի որպէս խոտ վազվազակի ... խոտոյ վազվազակի անկցին:

Յուսա ի տր. հովութեան ի մեծութեան նորա:

Պահեա զամբոսութիւն և տես ... մնացումք յառն խաղաղարարի:

Աւգնեցէ նոցա տր., և փրկեցէ ըզնոսա, ապրեցուցէ զնոսա ...:

ԼԵ.- Գուրգայս Տունք ԼԸ. Սաղմոս ի դաւիթ առ ի յիշատակ չարաթու. — Տր. մի՛ սրտմտութե. քով ...:

ԼՂ.- Տունք. ԻՄ. ի կատարած ի զիթովմայ և Աւրհնութի. ի դաւիթ Սաղմոս. — Ասացի՞ թէ պահեցի զճանապարհս իմ ...:

Ահա չափով եդեր զաւուրս իմ և կար ...: Հանգիս:

ԼՂ.- Տունք. ԺԵ. ի կատարած ... — Համբերելով համբերի տն...:

Աւետարանեցի զարդարութիւնս քո յեկեղեցիս ...:

(Ալ) Դու տր. մի՛ հեռի առներ զգթութիւնս քո ...:

Ամաչեսցեն և յամաւթ լիցին ... որ խորհիկն ինձ չար:

Ես աղքատ և տնանկ եմ ... պաշտպան իմ (այլուր՝ ես)...

Խ.- Տունք ԻԲ: Գուրգայս Տունք: ՄԸ: ի կատարած. — Երանի որ խորհի զաղքատն և զտնանկ, յաւուր չարի փրկէ ...:

Միթէ որ ննջեցին և այլ ո՛չ ևս յաւելուցուն յառնել ...:

Խա.- Տունք. ԺԳ. ի կատարած վասն իմաստութեան որդւոցն կորխայ. — Որպէս փափագէ եղջերու յաղբերս ջուրց. այնպէս փափագէ անձն իմ առ քեզ ամ:

ԽԲ.- Տունք. ԺԳ. Սաղմոս ի դաւիթ. — Դատ արա ինձ ամ. և ետու ...

ԽԳ.- Տունք Է. Գուրգայս ԼԳ: ի կատարած որդւոցն կորխայ Սաղմոս իմաստութե. — Ած. ականջաւք մերովք լուաք. զոր հարքըն մեր ...:

Ո՛չ թէ սրով իւրեանց ժառանգեցեն զերկիր. և ոչ բազուկ ...:

Այլ գո՛ւ փրկեցեր զմեզ ի ձեռաց (այլուր՝ պակասէ) թշնամեաց ...:

Թէ մոռացեալ իցէ մեր ... զձեռ մեր առ աւսուածս աւսարս:

Սակայն ամ. խնդրէ զայս, զի նա՛քննէ զգաղան...:

ԽԳ.- Տունք ԻԵ: ի կատարած զանցեցող ժամանակաց որդւոցն կորխայ իմաստութե. երգ վասն սիրելոյն. — Բզխեցէ՛ սիրտ իմ զպատգամս քո բաւիս. և ասացից (այլուր՝ ասեմ) զգործս...:

Զմուռս և ստաշխն և սկապի (այլուր՝ կապիս) ի...:

ԽԵ.- Տունք. ԺԸ. ի կատարած որդւ-

ւոցն կորխայ ի վերա գաղտնեացն Սաղմոս ի դաւիթ. — Ած. մեր ապաւեն և զաւրու ...:

Խոռովեցան հեթանոսք և խոնարհեցան թագաւորութիւք...:

ԽԳ.- Տունք. ԺԱ. Գուրգայս տունք ՄԶ. ի կատարած վասն որդւոցն կորխայ Սաղմոս ի դաւիթ. — Մափս հարէք ամենայն...:

ԽԵ.- Տունք. Թ. Սաղմոս աւրհնութեան որդւոցն կորխայ երկրորդի չարութեան. — Մեծ է տր. և աւրհնեալ...:

Ած. հիմունս արկ ի նմա յաւիտեան ...: Հանգիս:

ԽԲ.- Տունք. ԺԳ. ի կատարած որդւոցն կորխայ Սաղմոս ի դաւիթ. — Լուարո՛ւք զայս ամենայն աղղք. ունին զի՛ր լերութ...:

Յուսացեալք ի զաւուրք. իւրեանց, ի բազմութիւն...:

Գերեզմանք (այլուր՝ նոցա) տունք նոցա եղիցին...:

ԽԲ.- Տունք Ի. Գուրգայս տունք ԽԲ: Սաղմոս Յասափ. — Ած. աստուծոց տր. խաւսեցաւ կոչեաց զերկիր յարեւելից մինչև...:

Նըստեալ զեղբարէ քումմէ քումմէ չար խաւսէիր. և ի...:

Զայս ամենայն արարեր և լուցի քեզ (այլուր՝ և ես լուցի)...

Ը.- Տունք ԻԴ: ի կատարած Սաղմոս ի դաւիթ ի ժամանակի իբրեւ եկն առ նա նաթան մարգարէ իբրեւ զի մտեալ է նա առ բերսարէէ. — Ողորմեա՛ ինձ ամ. ըստ մեծի ողորմութեան քում, ըստ բազում զթութեան քում ջնջեալ (այլուր՝ քաւեալ) զանաւրէնութիւնս իմ:

Անաւրէնութիւ. յղեցաւ, և ի մեղս ծնաւ զիս մայր...:

Մի ընկենուր զիս (Տե՛ր՝ այլուր) յերեսաց քոց և զհոգի...:

Տո՛ւր ինձ ցնծութիւն՝ փրկութեան, հոգեով պետութե. քով հաստատեալ զիս:

Թէ կամեցեալ էիր պատարագս, բայց (զու՛ր. այլուր) ընդ...:

Բարի՛ արա տր. կամաւք քով սիրելի, և շինեցին պարիսպի եէմի:

Ծա.- Տունք Ի. ի կատարած իմաս-

տութիւ. ի դաւիթ ի ժամանակի զի եկն զովեկ եղովմայեցի պաւսել սաւուղի և ասէ: Ահաւասիկ դաւիթ եկեալ է ի տուն արիւմեղեքեա. — Զի՞ պարծեցի ի չարութեան հըղաւր...:

Վասն այսորիկ ամ. կործանեցէ զնա ... յարկաց (այլուր՝ իւրոց)...

Խոստովան եղէց քեզ սր. յաւիտեան (այլուր՝ տէր պակասէ)...

ԾԲ.- Տունք Ը. Գուրգայս. ՄԲ. սղս. ի դաւիթ. այս թերթը՝ 63-64 նախապէս ինկած, ապա տեղը նորը գրուած, մազաղթի վրայ և խնամով տեղը անցուած: Թէ՛ մազաղթէն և թէ՛ մանաւանդ գրչէն որոշապէս յայտնի է այս նորոգութիւնը: — Ասա՛ց անգգամս ի սրտի իւրում, թէ ո՛չ գոյ ամ. ապականեցան և պղծեցան յանօրէնութե. իւրց. և ո՛չ ոք է որ առնէ զքաղցրութիւն (այս համարը ամբողջովին կարմաւորեղ է):

Ոյք ուտէին զժողովուրդ իմ ոպ. կերակուր հացի. և ամ. ո՛չ կարգացին (այլուր առ ամ.):

ԾԳ.- Տունք. Թ: Սաղմոս ի դաւիթ. — Ած. յանուան քում...:

Աւտարք արեան (այլուր՝ յարեան) ի վր. իմ...:

ԾԴ.- Տունք. Է. Սաղմոս ի դաւիթ. — Ունին զիր ամ...:

Ակն ունէի այ՛. որ փրկէր... ի կարճ մտութենէ եւ ի զայրանալոյ, մրդկեալ ի նեղսրտութենէ (այլուր՝ ի մրդկեալ հեղսրտութենէ):

Ի տուէ և ի զիշերի չուրջ եղեն ըզպարսպօք նց. (այլուր՝ նորա). անօրէնութիւն(*) չարիք և մեղք են ի մէջ նց...:

Պատմեցի և ասացի... զանձն իմ մերձաւորաց (այլուր՝ իմոց)...

Կակուղ էին բանք նոցա, և ինքեանք (այլուր՝ ելն) որպէս սղաք:

ԾԵ.- Տունք ԻԲ. Գուրգայս: տունք ԼԸ. կանոնս տունք. ՅԺԸ: Մովսէսի առնայ. Ասացեալ սաղմոս. — Զի հուր բոր-

(*) Այս թերթը վերջին ժամանակներուն նորոգուած ըլլալը անկէ ալ յայտնի է որ մինակ (օ) գիրը կը պարունակէ բովանդակ հատորին մէջ: Մինչդեռ միայն այս էջին վրայ երեք — օ — կայ:

բռնեցաւ ի բարկութենէ խմէ. ալրեցէ
և իջցէ մինչ ի դժոխս ներքինս...:—
Պահոց՝ դու ես տր. մեր...:— Մարտի-
րոսաց՝ բարեխաւսութիւն:— Յարութեան՝
փառք յարութեան քո տր...:— Եւ ևս
խաղա... Աղաթք՝ Տր. երկնի և երկրի
արարիչ ամենայն արարածոց... և փա-
ռաւորեալ է յամենեցունց... և արարեր
զխաղաղութիւն... զնոր պարզես քո
բարեաց. որում մեծի շնորհիւ զմեզ ար-
ժանի արասցես դասելով ընդ ճշմարիտ
երկրպագուս քո... և փրկիչդ յս. քո...
և ընդ հոգեւոյ սրբոյ այժմ և միշտ...:

Ծղ.- ի կատարած վասն ժողովրդեանն
որ ի սրբոցն հեռացեալ էին ի դաւիթ
յարձանագիր ի ժամանակի զի կալան ըզ
նա այլ ազգիքն ի գեթ.— Ողորմեա ինձ
ած. զի կոխ...:

Պանդուխտք եղիցին նոքա. և քա-
բախտիւ (այլուր՝ քաբախտիւ) շրջեցէն...

Ած. զկեանս իմ պատմեցի՝ քեզ եւ
զից զարտասուս...:

Դարձցին թշնամիք իմ... յաւուր
յորում եւ կարդացուք առ քեզ:

Ծե.- Տունք ժ. ի կատարած մի
ապականեր ի դաւիթ Յարձանագիր ի
ժամանակի զի փախուցեալ թագուցեալ
էր նա յերեսաց սաւուղի յայրի անդ.—
Ողորմեա ինձ ած...:

Որդւոց մարդկան ատամունք... սո՛ւր
սուսերի:

Ծր.- Տունք ժ. ի կատարած մի ա-
պականեր Յարձանագիր սաղմոս դաւ.—
թէ արգարե՛ք զարգարութիւն...:

Ծր.- Տունք ժ. գուրդայս ԼԴ: ի կա-
տարած Սաղմոս դաւթի Մի ապականեր
յարձանագիր ի ժամանակի զի առաքեաց
սաւուղ պաշարեաց զտուն նորա զի ըս-
պանցէ զնա.— փրկեա՛ զիս ի թշնամեաց
իմոց ած. յայնցանէ որ յարուցեալ են...:

Յանձն և ի ստութիւն... ի կատա-
րածի բարկութիւն...:

(Զի) եղեր իմ պաշտպան և տուն ա-
պաւինի յաւուր...:

Կ.- Տունք ԻԱ: Սաղմոս դաւթի ար-
ձանագիր ի կատարած զառանցելոց ժա-
մանակաց ի ժամանակի զի հրձիգ արար
նա զմիջակետս ասորոց և զասորեստան

և զտուրա և ի դարձին հարկանէր յովար
զձորն աղտից յերէք հարոյր և երկու հա-
զար.— Ած. մերթեցեր և աւերեցեր...:

Ած. խաւսեցաւ ի սրբութենէ իւրմէ.
(ցնծացայց) բա՛րձր եղէց բաժանեցայց ըզ
սիւքեմ. և զհովիտսն յարկաց չափեցից:
Կա.- Տունք ժ. ի կատարած ընդ
աւրհնութե. Սաղմոս դաւթի.— Լո՛ւր
ած. աղաթից իմոց. և նայեա տր. յա-
ղաւթս իմ:

Դու ած. լուր աղաթից իմոց. ետուր
ժառանգութիւն...:

Աւուրս յաւուրս յաւերեր... մինչեւ
յազգս (այլուր՝ նորա):

Կբ.- Տունք Ը. Գուրդայս ԽԲ. ի կա-
տարած ի վերա գիթովմա Սաղմոս ի դա-
ւիթ.— Բայց միայն այ. հնազանդ լեր...
Բերանաւք իւրեանց աւրհնէին... և

սրաւք (իւրեանց) անի...:

Յուսացարուք ի նա... նորա զխնդ-
րուածս ձեր...:

Մի՛ յուսայք յանխաւութիւն... թէ
առ ի՞ զայցէ:

Կգ.- Տունք ժ. Աղաթք դաւթի
մինչ էր նա յանապատն հրէաստանի.—
Ած. ած. իմ ես առ քեզ առաւաւտ առ-
նեմ. ծառաւի ե առ քեզ հոգի իմ քանի՞
պատիկ ևս մարմին իմ:

Կդ.- Տունք ժ. ի կատարած սաղ-
մոս ի դաւիթ.— Լո՛ւր ած...:

Ծածկեցես զիս ի ժողովոց չարեաց.
ի բազմութենէ...:

Քննեցին զանաւրէնութիւն. պատաս-
ցան ի քննել...:

Կե.- Տունք ժ. Գուրդայս տունք ԼԴ:
ի կատարած սաղմոս դաւթի երկ երեւ-
միայն եղեկիւն ի և ժողովրդեանն յորժամ
ի պանդխտութենէն կամէին ելանել.—
Քեզ վայել է աւրհնութիւն ած. ի սիւն.
և քեզ տացին աղաթք յեմ...:

Ի ցաւդել նորա զուարթ եղեցին բոյս
նորա, աւրհնեցի պսակ տարւոյ ի բաղց-
րութե. քում:

Կզ.- Տունք ժ. ի կատարած սաղմոս
ի դաւիթ վասն յարութեան.— Աղաղա-
կեցէք առ ած. ամենայն երկիր, սաղմոս
ասա...:

Ո՛ր դարձոյց զձովն ի ցամաք, և ընդ

զետս անցին...:

Այն որ ետ զանձն ի(մ) ի կեանս...:

Մտից ի տուն քո... տաց քեզ զուխտս
(իմ) զոր խոստացան...:

Զողջակէզս ուղղարկեալս (այլուր՝ ուղ-
ղալիցս, բոլոր տպագիր օրինակներուն
մէջ այսպէս) մատուցից քեզ խոյովք և
խնկաւք...:

Առ նա՛ բերանով իմով... և բարձր
արարից զնա...:

Զմեզս թէ տեսանէի... միքէ լսեմ
իմն sr. (մի լուիցէ ինձ տէր, 1850ի վե-
նետիկի Սաղմոսաց մէջ միքէ լսեմ իմն
skr է, էջ 135):

Աւրհնեալ է ած. որ ոչ ի բացե արար
զաղաթս...:

Կե.- ի կատարած ընդ աւրհնութի.
Սաղմոս երգոց.— Ած. ողորմեա մեզ և
աւրհնեա զմեզ, երեցոյ զերեսս քո ի
մեզ...:

Ուրախ եղիցին և ցնծացեն ազինք
... երկրի (զու) առաջնորդես...:

Կը.- Տունք է: գուրդայս տունք ԽԲ.
ի կատարած դաւթի սաղ. երգոց.— Յա-
րիցէ ած. և ցրուեցին ամենայն թշնա-
միք...:

Ասա՛ց տր. ի խորոց անդնդոց... և
միջոյ ժանեաց զայն ի...:

Ահա տացէ ձայն իւր... և տուք ըզ
փառս քն. (այլուր՝ աստուծոյ):

Կր.- Տունք ԼԸ գուրդայս.— ի կատա-
րած վասն զառանցելոց ժամանակաց
սաղմոս դաւթի վասն փոփոխմանց.—
Կեցո զիս ած. զի հասին ջուրք յանձն
իմ...:

Ջնջեցին ի զպրութենէ քումմէ (այլ-
ուր՝ ջնջեցին նոքա):

Ը.- Տունք ԼԸ: ի կատարած սաղմոս
դաւթի առ ի յիշատակ փրկելոյն զնա
տր.— Ած. յաւգնել ինձ նայեաց...:

Յնծացեն և ուրախ լիցին... զքեզ
(skr):

Ասացեն յամենայն ժամ մեծ է ած...
և (ոյք) սիրեն...:

Ըա.- Տունք Զ. գուրդայս տունք ԽԴ.
ի կատարած Սաղմոս ի դաւիթ, Որդւոցն
յովնազաբայ, և առաջին զերութեանն
անվերնագիր ի հեբրայեցոյ.— ի քեզ

տր. յուսացա մի ամաչեցից յաւիտեան...

Ըա.- ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.—

Ած. զիրաւունս...:

Ըբ.- Գուրդայս տունք ԽԶ. Կանոնս
տունք ՄԶԴ:— Աղաթք անանիայի
Մարգարէէ.— Հաստատեցաւ սիրտ իմ ի
տր., և...: Պահոց.— Մարտիրոսացն.—
Յարութեան.— վասն դտանելոյ մեզ...
Եւ ի քան հաւատացելոց...: Գոհանամք

զքէն... շնորհիւ ողորմութեք. քո... ած-
ութիւք. քո... պահպան եղիցի ի վե-
րայ... և զմեզ զծառայես քո... և գո-
հութեամբ փառաւորել զքեզ ընդ որդոյ
և ընդ սր. հոգեւոյ... քրիստոս (ած.)
փրկիչ մեր... զքեզ տր. (ած. մեր), և
(ընդ նոսին) զսահաւոր...:

Ըգ.- Պակասեցին Աւրհնութիւնք ի
դաւթի որդւոյ ետեա Սաղմոս յասափ.—
Իրեւ զի բարի է իդի. ած...:

Ըդ.- Իմաստութիւն. Յասափ: ՀԳ. Դ.
չարաթ:— Ընդէ՞ր մերթեցեր ած. իսպառ,
բարկացաւ սրտմտութիւն քո...:

Դու հաստատեցեր զաւրութիւք. քով
զձով, դո՛ւ խորտակեցեր զզլուս վիճա-
պին ի վերայ ջուրց:

Մի դարձցի տնանկն ամաչեցեալ, (այլ)
աղքատն և...:

Ըե.- ի կատարած մի ապականեր,
Սաղմոս յասափ, աւրհնութե.: Երգ առ
ասորեստեանեալս.— խոստովան եղեցուք...

Ասացի անաւրինաց... թէ մի՛ բարձ-
րեք զեղջիւրս ձեր:

Սակայն մրուր նորա... և արբցեն
(զնա) ամենայն...:

Ըզ.- Տունք. ժ. ի կատարած ընդ
աւրհնութե.: Սաղմոս Յասափ: Երգ առ
ասորեստեան և այս.— Յայտնի՛ է ի հը-
րէաս...:

Եզե խաղաղութեք. տեղի նորա, և բը-
նակութե. նորայ սիրով:

Լուսատու ես դու սքանչելապէս ած.
(այլուր՝ պակասէ) լերանցն յաւիտենից...
Եւ ոչինչ ոչ գտին (այլուր՝ եւ ինչ ոչ գտին):

Ըե.- Տունք. ժ. ի կատարած վասն
յիգիգովմա. Սաղմոս Յասափ ԸԻԸ շա-
բաթ ի.— Չայնիւ իմով ես առ տր. կար-
գացի, ձայնիւ...:

Ի ծովո՛ւ են ճանապարհք քո... և

հետք քո ոչ (եւս) երեւին:

հր.- Տունք. ԺԲ: Իմաստութի. Յասափ.— Նայեցարուք ժողովուրդք...:

Ոչինչ ծածկեցաւ յորդուց (նոցա) յազգ յալլ, պատմել զաւրհնու...:

(Զի) ոչ հաւառացին յած., և ոչ յուսացան...:

հր.- Սաղմոս Իմաստութիւն Յասափ.— Ած. մտին հեթանոսք...:

ձ.- Ի կատարած ի վերայ զառանցելոց: Վկայութի. Յասափ: Սաղմոս ի վերայ եթէովպացւոց.—

ձա.- Տունք ԺԸ: Ի կատարած վասն հնծանաց. Սաղմոս յասափ. Հինգերորդ շաբաթուն.— Յնծացէ՛ք առ ած. աւգնական է...:

Մի քե (այլուր՝ զի քե) ժողովրդեան իմոյ լուեալ էր ինծ...:

ձբ.- Տունք. ԺԶ. Սաղմոս Յասափ.— Ած. եկաց ի ժողովս...:

ձգ.- Տունս. Ը. Աւրհնութի. Սաղմոս Յասափ.— Ած. ո՞ք եղ...:

ձդ.- Տունք. ԺԸ. Ի կատարած վասն հնծանաց. որդւոցն կորխայ. Սաղմոս ի դաւիթ.— Որպէս սիրելի են յարկ քո տր...:

Չաւրհնութիւ. քացի որ զաւրէնս զնէ, զնասցէ...:

ձե.- Ի կատարած որդւոցն կորխայ Սաղմոս.— Հաճեցար տր...:

ձզ.- Տունք ԺԲ: Աղաւթք դաւթի: Որդւոյ Յեսուեայ.— Խոնարհեցո՛յ տր. զունկն քո և լուր ինծ զի աղքատ և տընանկ...:

ձե.— Տունք ԺԶ. Որդւոցն կորխայ Սաղմոս Աւրհնութե.— Հիմունք նորա ի լեառն սր. նորա, սիրէ տր. զգրունս...:

ձբ.- Տունք. Զ. Աւրհնութիք. սաղմոսաց. որդւոցն կորխա: Ի կատարած վասն մաղաղեթայ, իմաստութի. զի ետ պատասխանի նէէման. իմաստութի. ի զի.— Տր. ած. փրկ...:

ձբ.- Տունք Ի. Իմաստութի. նեմանա իելացւոյ.— Զողորմութիւս...:

Ղ.- Կանոնս տուն Յիւլ. Աւրհնութի. Եսաեա մարգարէի.— Ի զիչերաց կանխէ հոգի իմ, առաւա՛ւտ առնել առ քեզ ած...: Պահոց՝ խաղաղութեանց տուող

...: Մարտիրոսաց՝ Յարութեան...: Եւ ևս խաղաղութեան... վասն ի վերոստ... Տր. տուընջեան... տկարացեալ բնութեւ. մերում... յաւրհնաբանութի. (ահաւոր և) փառաւորեալ... կանխեալ միշտ կեալ ի պատուիրանի քում... ընդ հաւեւ ընդ հոգւոյդ...:

Ղա.- Աղաւթք ի մովսէս. Յայրն ալ.— Տր. աղաւէն եղեր... մինչև լերինք հաստատեալ էին (մինչև) սեղծեցե՛ր զերկիր...:

Ղբ.- Տունք ԺԶ: Աւրհնութի. գովութիւն ի դաւիթ.— Որ բնակեալն է յաւգնութի. բարձրելոյ, ընդ հովանեա՛ւ ալ. յերկինս...:

Զբարձրեալն արարեր քեզ ապաւեն, ոչ հասցեն...:

Ղգ.- Տունք ԺԶ: Սաղմոս աւրհնութե. աւուր Շաբաթուց. ի դաւիթ.— Բաւրի՛ է խոստովան լինել տն., սաղմոս աւսել...:

Եւս և բազումք եղիցին... զիրք և փափուկք...:

Ղդ.- Տունք. ԺԴ. Գուրդայիս տունք: ԽԶ.— Յաւրն յառաջին Շաբաթու յոր հաստատեցաւ երկիր Աւրհնութե. գովութե. ի դաւիթ.— Տր. թաղաւորեաց վա՜յելութիւն...:

Ղե.- Տունք Զ: Սաղմոս ի դաւիթ Շաբաթու.— Ած. վրէժ...:

Բա՛րձեալ որ դատիս զերկիր, հատոյ զհատուցումն...:

Բարբառեալ խաւսին զանիրաւութի., խաւսեցին...:

Ղզ.- Տունք, ԻԱ: Աւրհնութի. գովութեան ի դաւիթ.— Եկալք ցնծացո՛ւք ի տր., աղաղակեցուք առ ած. փրկիչ մեր:

Ղե.- Տունք. ԺԱ: Գուրդայիս տունք. ԼԸ: Սաղմոս ի դաւիթ ի ժամանակի զի տաճարն շինեցաւ.— Աւրհնեցէ՛ք զտր...:

Ղբ.- Տունք. ԺԲ. Սաղմոս ի դաւիթ ի ժամանակի զի երկիրն հաստատեցաւ.— Տր. թաղաւորեաց ցնծացէ երկիր...:

Ղբ.- Տունք. Ժ: Սաղմոս ի դաւիթ Աւրհնութեան.— Աւրհնեցէ՛ք զտր. յաւրհնութի. նոր, զի սքանչելիս արար:

Ն.- Տունք. Ժ: Գուրդայիս Տունս ունի:

ԼԴ: Սաղմոս ի դաւիթ.— Տր. թաղաւորեաց բարկացան ժողովուրդ, որ նստիսդ...:

Նա.- Տունք. Ժ: Սաղմոս խոստովանութե. ի դաւիթ.— Աղաղակեցէ՛ք առ Տր. ամենայն երկիր, ծառայեցէ՛ք...:

Նբ.- Տունք. Զ: Սաղմոս ի դաւիթ.— Յողորմութի. և յի...:

Նգ.- Տուն Ժ. գուրդայիս տուն ունի. ԻԶ. Աղաւթք ուրկի իբրեւ ձանձրացի. Առաջի տն. սփռեցէ՛ զխնդրուածս իւր.— Տր. լուր աղաւթից իմոց, աղաղակ իմ առ քեզ...:

Հարա՛ւ յիս (այլուր՝ պակասէ) որպէս խոտ...:

Կըցեցաւ ոսկր իմ ի մարմին իմ, նմանցի ես հախալասան յանապատի:

Նգ.- Տունք, ԻԶ: Սաղմոս ի դաւիթ.— Աւրհնեա՛ւ անձն իմ...:

Ոչ բոս մեղաց մեռոց արար մեզ սր. (այլուր՝ ոչ բոս մեղս մեռ արար մեզ)...:

Որպէս զթայ հայր... այնպէս զբայաւ տր...:

Տր. յերկինս (այլուր՝ զերկինս) պատրաստեաց...:

Աւրհնեցէ՛ք զտր. ամենայն... որ առնէք... լսել ձայնի...:

Նե.- Տունք ԻԲ. գուրդայիս տուն ԽԸ: Սաղմոս ի դաւիթ ի վերա աշխարհաւ գործ արարածոց.— Աւրհնեա՛ւ անձն...:

Ի սաստէ քումմէ... որոտալոյ քումմէ սարսեցեմ:

Լերինք բարձունք (եւ) եղջերուաց, և վէժք...:

Նգ.- Տունք ԼԴ: Ալէլուիա.— Խոստովան եղերուք տն...:

Դարձո՛յց զսիրտս նոցա աւեալ զժողովուրդ իւր...:

Զի պահեցին զվկայութիւնս նորա... նորա խնդրեցին:

Նե.- Տունք ԽԴ. գուրդայիս տուն. ՀԸ.— Ալէլուիա.— Խոստովան եղերուք տն. զի քաղցր է...:

Զոհեցին զուստերս և զգտերս իւրեանց (ղիւպց), և...:

Բարկացաւ սրտմտութի. ի վերա ժողովրդեան իւրո, և գարշեցոյց զժառանգ իւր յոյժ...:

Մատնեաց զնոսս ի ձեռս... ի ներքոյ

ձեռին նոցա...:

Նբ.- Տուն գուրդայիս ԽԴ: Աղաւթք Եղեկեայ Արքայի.— Ես ասացի ի վերանալ յինէն աւուրց իմոց, թէ...: Պահոց... մարտիրոսաց... Յարութեան... և ևս.— Աղաւթք՝ ի զիչերի և ի տուընջեան և... (ի) գործ արդարութե... աշու՛ք քո... և ի փառաբանիչս... և այց արա ի վերա բաւաւոր հաւտի քո... (զի) քո առաջի կամք...:

Նբ.- Խոստովան եղերուք տն. զի քաղցր է, զի յաւիտեան է...:

Բաղցեան և ծարաւեցան... ի նոսին նուազեցին:

Աւգնեաց տնանդին յաղքատութեան... որպէս (խաւին) աղբի...:

Նծ.- Տուն ԽԲ: Աւրհնութիւն Սաղմոսաց ի դաւիթ.— Պատրաստ է սիրտ իմ ած., պատրաստ է սիրտ իմ աւրհնել...:

Զարթիք փառք իմ զարթիք... զարթեաց առաւաւտո:

Նծա.- Տուն ԺԴ: Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.— Ած. աւրհնութե. իմոյ մի լուր, զի բերան մեղաւորի բերան...: Խաւսեցան զիմեւ լեզուաւ... և բանիւ ատելութեան...:

Յիշեցին մեղք հարց նորա... մի ջնջեցի:

Զի եկաց նա ընդ աջմէ տնանկին... որ հալածեն զանձն իմ...:

Նծբ.- Տունք. ԻԸ: Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.— Ասաց տր. ցտր. իմ նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչև...:

Նծգ.- Տունք. Զ: գուրդայիս տունք. ԽԸ.— Ալէլուիա.— Խոստովան եղէց քեզ տր. բոլորով սրտիւ իմով ի խորհուրդս...:

Նծդ.- Տունք. Ը.— Ալէլուիա ի վերա ապախարութեան Անգեա և զաքարեայ.— Երանեա՛լ է այր որ երկնչի...:

Լերինք ցնծացեմ որպէս խոյք, և բըլուրք որպէս...:

Ո գարձո՛յց զվէ՛մն ի վտակս ջուրց... յաղբերական:

Նծե.- Ալէլուիա.— Սիրեցի զի լուրիցէ տր. զձայն աղաւթից...:

Ո՞ տր. փրկեա՛ւ զանձն իմ ողորմած (եւ արդար է սր.) ած...:

Նծզ.- Ալէլուիա.— Հաւատացի զոր և

խաւսեցայ, և ես...:

Եթե.- Ալէլուիա.- Աւրհնեցէք զտր. ամենայն աղինք...:

Եթե.- Ալէլուիա.- Խոստովան եղե-
րուք տն. զի բարի է...:

Ի նեղութե. (խոսմ ես) կարգացի առ
տր...:

Շրջեցան զինե որպէս մեղուք վառե-
ցան բորբոքեցան...:

Խոստովան եղէց քեզ տր... և եղեր
ինձ ի փրկութեան:

Եթե.- Ալէլուիա.- Երանեալ են ան-
բիծք ի ճանապարհի...:

Եթե.- Բաժին իմ ես դու տր. ասացի
պահէլ (ինձ) զաւրէնսքո...:

Հաստատեր զերկիր. կա՛յ եւ մնայ:
Հրամանի քում մնա տիւ, զի ամե-
նայն ծառայ քո է:

Յաւիտեան ո՛չ մոռացայց զարդարու-
թիւս. քո...:

Եթե (Հանգիստ).- Արարի իրաւունս և
արդարութիւն...:

Ընկա՛լ զծառայ քո ի բարի... զգուեա-
ցեն (զիս):

Ամենայն պատուիրանք քո, զի ատե-
ցի (եւ) զճանապարհս չարեաց...:

Նեղութի. և վիճս գտին զիս, և պա-
տուիրանք քո...:

Եթե.- Աւրհնութի. Եսայեա Մարգա-
րէի.- Աւրհնեցէք զած. յաւրհնութի.
նոր...: Ազաւթք Յունանու մարգարէին.

— Ի նեղութեան իմում ես առ տր.
կարգացի, լուաւ ամ. յանգնողոց...: Պա-
հոց՝ եկեցեան ազաւթք իմ տր. ի տաճար
սր. քո...: Մարտիրոսաց՝ բարեխաւսու-
թեամբ և ազաւթիւք...: Յարութեան՝
փառք յարութեան քո տր...: Եւ ևս...:

Ազաւթք՝ Տր. երկնի և երկրի արարիչ...
զպատուիրանս քո սբ. (այլուր՝ պակասէ)
... փառաւորեալ է... պարգևս քո բա-
րեաց... որում մեծի շնորհիդ զմեզ արժա-
նի արացես... և փրկիչդ...:

Եթե.- Աւրհնութի. Աստիճանաց.- Ի
նեղութեան իմում ես առ տր. կարգա-
ցի և լուաւ ինձ, տր. փրկեաց զանձն
իմ...:

Եթե.- Աւրհնութիւնք Աստիճանաց.-
Համբարձի զաչս իմ...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Աստիճանաց.-
Ուրախ եղէ ես ոյք...:

Եթե.- Երգ Չուոց.- Աստ աւրհնեցէք
ամենայն ծառայք...:

Եթե.- Աւրհնութիւն Չուոց.- Աւրհնե-
ցէք զանուն տն...:

Տուն զեւեա՛յաւրհնեցե՛ք զտր...:

Եթե.- Ալէլուիա.- Խոստովան եղե-
րուք տն. զի բարի է...:

Եթե.- Ի դաւիթ ի ձեռն երեմիա. Ան-
նչան Յերրայեցունց.-

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Խոստու-
վա՛ն եղէց քեզ տր...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Տր. փորձեցեր զիս...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

Եթե.- Ի կատարած սաղմոս ի դաւիթ.
— Ապրեցոյ զիս տր...:

Եթե.- Արգա՛րք զոհանան զանունե՛
քումմէ...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ.- Տր. կար-
գացի առ քեզ և...:

— Աւրհնեալ տր. ամ...:

Ո՞ր հնազանդե՛ զժողովուրդս ընդ ինե,
տր. ո՞վ է մարդ զի յայտնեցար դու
նամ...:

Արդ՝ երանեցի՞ց ժողովրդեան... նա
երանի է ժողովրդեան...:

Եթե.- Սաղմոս Աւրհնութեանց ի դա-
ւիթ.- Բարձր առնեմ...:

Չփառս արքայութեան... եւ զմե-
ծութիւ. քո պատմեցեան...:

(Տաս դու նոցա եւ կերակրին), բանաս
զձեռն քո...:

Եթե.- Ալէլուիա Անդեա և զաքարեայ.
— Աւրհնեա անձն...:

Երանի՛ ազգի որում sr. ամ. յակորայ
աւգնական է...:

Եթե.- Ալէլուիա Անդեա եւ զաքարեա.
— Աւրհնեցէք զտր. զի բարի են սաղ-
մոսք, այ. մերոյ քաղցր...:

(Ո՞ր) զգեցո՛յց զերկինս ամպովք,
պատրաստ արար...:

Բուսո՛յց զխոտ ի լերինս, դալարի ի
ծառայու...:

Ո՞ր տայ անասնոց (զ)կերակուր...:

Եթե.- Սաղմոս ի դաւիթ Անդեա և զա-
քարեայ.- Գովեա՛ եր...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

Եթե.- Ազաւթք Սմբակում Մարգարէի.
— Տր. զլուր քո... պահոց՝ լուր մեզ
տր., լուր մեզ... Մարտիրոսաց՝ բա-
րեխաւսութիւն... Յարութեան՝ փառք
յարութեան քո... եւ ևս խաղաղութեան
... Ազաւթք՝ Գոհանամք զքէն տր. ամ.
մեր... շնորհիւ ողորմութեւ. քո... ամ-
ութիւ. քո... պահանջան եղիցի... եւ
զոհութեւ. քո... փառաւորեալ զմեզ ընդ ողորմ
եւ ընդ սբ. հոգւոյդ այժմ... Որ շնորհե-
ցեր մեզ ի զիշերի... խոստովան լինել...:

- քեաց զհրեշտակ իւր, և առ զիս ի խա-
շանց հաւր իմոյ և աւծ զիս յաւծումն
իւզոյ իւրոյ: Եղբարք իմ գեղեցիկ և մե-
ծամեծք, և ոչ հաճեցաւ ի նորա տր.:
Ելի ես ընդ առաջ ալլազգուցն, և նզու-
զեաց զիս ի կուռս իւր: Եւ հանի զսու-
սերն ի նմանէ և հատի զգլուխ նորին,
և բարձի զնախատինս որդւոցն ի զի:.
- 4.- Էջ 190.— Շարական երկոսասանից սրբոց
առելցն.— Ի (յ)անսահման ծովէն հաւր
զթուլեցեալ... անդրանիկ խորհուրդ...
երկոսասան աղանց (տպագիր և այլ օրի-
նակաց մէջ ազգաց) պըսակ... ընտրեալ
և ձիւնափայլէ թագաւորք երկրի իշ-
խանք...:
- 5.- Էջ 191.— Կարգ կանոն գլխաց միահա-
մուռ.— Դատեալ տր. զայնոսիկ. որ
դատին զիս ալէլուիա: Նկատելի է, հո՛ս,
շատ ուշադրաւ պարագայ մը հայ ժամա-
նակագրութեան տեսակէտով. իւրաքան-
չիւր կանոնադրուի սաղմոսի, որ բացար-
ձակապէս լման է, կը յաջորդէ սա ծա-
նօթութիւնը՝ կարմիրով.— Թե պահի ի-
նա դու գաւորդն եւ զաղաւթն ի լման ա-
սա, ու քե Մարտիրոսաց դու շարական ի
ձայնս ասա, եւ քե Առաքելոց կամ Մար-
գարէից, կամ Հայրապետաց, դու զիրենց
պատշաճն ասայ, քաւ: Աս ծանօթութեան
կը յաջորդէ՝ Եւ ևս խաղաղութեան զտր.
ազաւթեցուք, ապա՛ Քահանայն Ասէ զա-
ղաւթս.— Դոհանամք զքէն տր. ած.
մեր որ զարթուցեր զմեզ...: Ապա՛ թա-
գաւսր Մարտիրոսաց Առջի ձայն երա-
նեալ կանոնի.— Թագաւոր յաւիտեան,
որուն կը յաջորդեն՝ Ալեւուք Յարութեան
Դիւեհուքեան. առջի կանոն գլխին, ուր
սւթը ձայներու յատուկ յար. ծն. հր. իշ.
եկ. զազ սաղմոսներուն միայն առաջին
պատկերները զնելով, երկրորդ պատ-
կերները կ'անցնին յաջորդ էջին վրայ,
պահելով միեւնոյն կարգը: Այս շարք
կանոնով զրուած կան մնացեալ եօթը
ձայները: Հոս, իբր աչքառու տարբերակ
նկատելի է միայն, էջ 227, զի կանոնա-
գլուխ, արարիչ իրաւանց եւ արդարու-
թեան (այլուր՝ Արարի իրաւունս եւ ար-
դարութիւն): Դա՛րձեալ նկատելի և ու-
շադրաւ պարագայ սա՛ որ իւրաքանչիւր

- կանոնադրուի սաղմոսի և փոխի առաջին
պատկերները երեք անգամ յաջորդաբար
կրկնուած են:
- Էջ 255.— Երգ երկը մանկանցն Որ ասի 6.-
հարցն յամենաւրեայ.— Աւրհնեալ ես
տր. ած. հարցն մերոց...:
- Ճանապարհք քո ուղիդ են, և ամե-
նայն դատաստանք քո ուղիդ են:
- Մեղաք, անաւրիւնեալ, յանցեալ ա-
պրասալք լինել ի քե (այլուր՝ անաւրի-
նեալ եւ յանցեալ...):
- Ի ձեռս թագաւորի անաւրիւնի և չարի
քան զամենայն երկիր (մասնեցեր զմեզ):
- Եւ արդ... և նախատինք եղեալք ծա-
ռայից...:
- Խաւսեցաւ ընդ նոսա եւ ասացեր...:
- Այնպէս ընդունելի լիցին պատարագ
մեր այսաւր, առաջի քո, (զի կասեալ
զսցով զկնի քո՝ պակասէ) և չե՛ ամառթ
յուսացելոցս ի քեզ:
- Եւ արդ զամք... երկնի իմք (մեք) ի
քէն խեղ...:
- Աւրհնեցէ հուր և ջերմ...: Հոս նը-
կատելի է որ իւրաքանչիւր «Աւրհնեցէ-
ք» ի տունք երկուքի բաժնուած են միմե-
կէ վերջը: Սարկաւագն քաւոգէ՝ Եւ եւս
խաղաղութեան. դպիրն: Եւ ողորմեա.
Եկեալքս ամենեքեան... և փրկեաց զե-
րիս մանկունան... զի մի երբեք խաբես-
ցուք մեք ի մեղաց... ցանկութեան աշ-
խարհիս, այլ արժանի լիցուք... և կե-
նաց ի հաւրէ յանձնիս մեր... քն. ամե-
նակալ կեցուցէ եւ ողորմեցի: Ժող.
կեցո քո: Քահանայն ասէ զաղաւթս.—
Յաւեա տր. զցաւ՝ ողորմութեան (այլ-
ուր՝ բարեբար) քո ի մեղուցեալ յան-
ձնիս մեր, շիջո զրոց հնոցի յանցանաց
մերոց, փրկեա զմեզ յաւիտենական ի
հրոյն, արա արժանի ընդ երկս սր. ման-
կունն և ընդ երանելի սր. վկայսն
աւրհնեալ զքեզ ընդ հաւր եւ ընդ սր.
հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յաւ: Ած. քաւեա
զիս զմեղաւորս: Ած. գրայ յիս ի բազ-
մամեղս եւ ողորմ:
- Աս աղաւթս պահոց ասի եւ մարտի-
րոսաց:
- Մարիամու ածածնին. Աւրհնութիւն.
— Մեծացուցէ անձն իմ զտր. և ցըն-

- ծառցէ հոգի իմ աստուծով փրկեալ իմով:
- Այց արար ի վերայ խոնարհութեան
իմ ազախնոյ իմոյ, յայսմիտէ երանիցին
ինձ ամենայն այդք: Ողորմութիւն նորա
ազգէ յազգ երկիւղածաց իւրոց, արար...:
- Յրուեաց զամբարտաւանս մեաւ սըր-
տից... զհաւրն...:
- Պաշտպանեաց իւրի. ծառայի իւրում,
իշխելով զողորմութիւն նորա:
- Որպէս խաւսեցաւ առ հաւրսն մեր
ընդ...:
- Երգումն որ երգուած... արրահամու
հաւր մերում...:
- Եւ զու մանուկ մարգարէ... գնասչիւր
առաջի տն...:
- Տալ զգիտութիւն... զրոյութիւն. ա-
մենայն մեղաց մերոց:
- Ծագել լոյս... որ նստին ի խաւարի:
- Եւ ևս խաղաղութեւ. ժողովն. Տր.
ողորմեա: Սր. զածածինն. և զամենայն...
կեցուցէ և ողորմեցի: Ժող. Կեցո տր.
— Քահանայն ասէ զաղաւթս՝ Ընկալ տր.
զաղաւթս մեր... սրբոց քոց վկայիցն,
և սրբոցն որոց այսաւր... գոհանալով
փառաւորել...:
- Այս Աղաւթքս պահոց է և Մարտիրո-
սացն Սաղմոս Ողորմալին: Ողորմեա ինձ
ած. բոտ մեծի... Սարկաւագն քարու-
զէ՝ և ևս խաղաղութեան. ժողովն: Տր.
ողորմեա՝ Երկրպագեցուք քն. այ. մերոյ,
... մասուցուք զառաւաւտ.— զաղաւթս
մեր, զքես աւրհնեցուք և փառաւորես-
ցուք եւ զնմանէ գոհացաւուք... և հասա-
նել մեզ ի ժամ... արժանաւորեցէ եւ
զմեզ քո. աննաւ խոսմանցն, զոր խոս-
տացաւ սիրելեաց իւրոց, ճշմարտն ած...
քն. ամենակալ կեցուցէ եւ ողորմեցի:
- Աղաւթ ապախարութե. Որ ասի պա-
հոց: Ողորմութեամբ և զթութեամբ քո
լուր մեզ տր. և ողորմեա, ներեա՛, քա-
ւեա՛, և թո՛ղ զմեզս մեր, և արժանի
արա զոհութե. փառաւորել զհայր...:
- Այլ աղաւթք եփ մարտիրոսաց տաւ-
նես կամ առաքելոց. կամ հայրապետաց.
կամ մարգարէից, կամ ճգնաւորաց, զու
զայս ասա.— Բարեխաւսութեամբ և ա-
ղաւթիւք սրբոց մարտիրոսացն, հայրա-
պետացն, ճգնաւորաց, առաքելոցն,

- մարգարէիցն, և սրբոցն որոց այսաւր է
իշխտակ, լուր մեզ տր. և ողորմեա...:
- Սաղմոս տր. յերկնից.— Աւրհնեցէք
զտր. յերկնս, աւրհնեցէք զնա ի բար-
ձունս:
- Աւրհնեցէք զնա արեգակն և լուսին,
աւրհնեցէք զնա ամենայն աստղք և
լոյս (այլուր՝ լոյս):
- Ձի նա ասաց և եղեւ, հրամայեաց և
հաստատեցաւ:
- Կարգեաց զնոսա յաւիտեան յաւիտե-
նից, սահման... անցանէ:
- Իերկնք և ամենայն բլուրք.
- Բարձր ասէ տր... աւրհնութի.
(նմա) յամենայն... որոց իւրի. ժողովուրդ
որ մերձ է առ տր...:
- Աւրհնեցէք զտր. յաւրհնութի. ի նոր
... աւրհնութի. նորա յեկեղեցիս սրբոց:
- Ուրախ եղեւ Իէկ. յարարիչն իւր...:
- Աւրհնեցեն զանուն նորա... սաղմոս
ասացեն նմա:
- Հաճի տր. ընդ. ժողովուրդս (տուրք)
իւր, ... ասէ ի փրկութիւն:
- Պարծեցեն սրբն. փառաւք... և
ցնծացեն ի հանգիստս իւրեանց...:
- Սուր երկսայրիք են ի ձեռս նորա,
առնուլ (զ)հատուցումն...:
- Կապել զթագաւորս նորա կապանաւ,
զգաւրաւորս նոցայ ձեռակապաւ երկա-
րաւ:
- Առնել ի նոսա դասասանս գրեալս,
փառք այս են...:
- Աւրհնեցէք զնա ի... , աւրհնեցէք ըզ
նա ի բարբառ լսելի:
- Երգ Նիկիոյ սր. ժողովոյն Փառք ի
բարձունք ասլի:— Փառք ի բարձունս
այ., ... որ վասն մեծ փառաց քոց... որ
առեր զմերս յաւիտեան... զու միայն տրդ.
մեր յս. քս., տր. և հոգի սր. (որ) ի
փառս այ. (ընդ) հաւր ամէն յամենայն
ժամ, Աւրհնեք զքեզ (քե) և զովեմք...,
զքեզ ազաւթ...: Քահանայն ասէ: Փառք
պատիւ երկրպագութի...:
- Առաւաւտ երգեր որ ասի պահոց հո-
րեքարթի՝ Ես ասացի տր. ողորմեա ինձ
...: Առաւաւտ երգ որ ասի յուրբաթու՝
մըտցեն աղաւթք իմ առաջի քո տր...
(զիտելի է որ մնացեալ առաւոտու երգե-

ըը կը պակսին հոս, ու գրուած կան 318րդ էջին վրայ՝ կիրակնօրեայ ժամեր- զութեանց կարգին):

Քարոզ պահոց Ապաշխարութե. — Փա- ռաւորենցուք զամենակալն ած... նամա- ռութեան. իւրով, ... քնդ ածային. զաւ- րութեան. իւրով, ... իշխանութի. ունի արարածոց իւրոց (այլուր՝ պակասէ) ... տր. ած. մեր կեցուցէ և...

Քահանայն ասէ զաղաթս: Գոհա- նամք զքէն տր. ած. մեր... ի տըրն- ջենիս. յայտնի... խաղաղութիւն մեզ և կեանք... և փրկիչդ յս. քս...

Քահանայքն և ժողովուրդն միաբան ասեն Գ հետ. Սբ. ած. սբ. և հզաւր սբ. և անմահ... (զիտելի է որ վերջէն աւել- ցուած է որ խաչեցար վս. մեր ողորմեա մեզ): Սարկաւազն քարոզէ՝ եւ ևս խա- ղաղութե. վս. լսելի լինելու տն. այ. ձայնի աղաչանաց մերոց: Քահանայն ա- սէ՝ Աւրհնութիւն և փառք հաւր և որդի և...: Սաղմոս մանկունք՝ Աւրհնեցէք մանկունք զտր... Բնակեցուցանէ զա- մուռն... որպէս մայր որդւոց բերկրեալ: Սարկաւազն քարոզէ՝ եւ ևս խաղաղու- թեան վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի...: Քահանայն ասէ զաղաթս՝ սբ. ես տր. ած. մեր... և լոյս ծագես յարարածս... որպէս զի քնդ ծագել լու- սոյ տունջենիս... բռնութի. նորին:

Աղաթք մանասէի թագաւորին որ ասի յաղուհացն՝ Տր. ամենակալ ած. արքահամու, սահակա յակոբա, զաւակի նոցա արգարոցն ամենակալ տր. թող ըզ մեզս մեր:

Որ արարեր զերկինս (այլուր՝ զերկիր) և զամենայն...:

Որ կապեցեր զծով բանիւ հրամանաւ քով... անուան քով սրբո...:

Որ ամենայն ինչ սարսեալ դողան յե- րեսաց ահի զաւրութենէ քովմե...:

Այլ եզեր ապաշխարութիւն... բաղ- մացան անաւրեւութի. անձին իմոյ...:

Մի՛ յաւիտեան բարկանար մեզ տր... զհարիսն իմ առաջի քով... ի ներքո երկ- նից...:

Ձի դու ած. ած. ես ապաշխարողաց... ցոյց զբարերարութիւնդ քով... որ անար-

ժանս իմ...:

Ած. քաւեա զիս զմեղաւորս (ի մե- ղաց և կեցո՛ պակասէ): Ած. գրա յիս ի բազմամեղս:

Ամենաւրհնեալ սրբուհի անարատ կոյս ածածին. բարեխաւսեա...:

Ամենայն սուրբք բարեխաւսեցէք առ Տր. (ի յերկինս՝ պակասէ)...

Քս. որդի այ. ընկալ զաղաչանս մեր, զի ի քեզ եմք ապաւինեալ (մնացեալը՝ պակաս է):

Յաղթող զաւրութե. սբ. և պատուա- կան խաչիդ քով...:

Եւ առաքեա տր. հրեշտակ խաղաղու- թեան որ եկեալ...:

Յիշեա՛ զմեզ տր., յիշեա զմեզ յոր- ժամ դաս...:

Քարոզ տր. ամենակալին. Որ ասի աղցլցն. — Եւ ևս խաղաղութեան. Ե- կեալքս ի խոստովանութի., ... որ եկն կամաւ հաւր (ի) փրկել զարարածս... քաւիչ մեղաց, ... շնորհելով հանդիտ... զծանրաբեռնեալս և զտաժանեալս... բեկեալ արհիւ... յանցանաց մերոց ա- մենակալ տր...:

Աղաթք: Նմին քահանայն ասէ զա- ղաթս. — Տր. ած. փրկութեան մերոյ որ ողորմած ես և զթած... զգառնալն ... միսթարեա զծառայիս քով, հաշտեա բարերար (այլուր՝ պակասէ)... առողջա- ցեալք ի մեղաց խոստովանութե...:

Տր. ամենակալն ու իր քարոզն ու աղաթքն աղցանմէն ասլի: Այլ Սաղ- մոս որ ասի Պահոցն յամէն շարթաքեր. — Բանից իմոց ունին զիր տր. և ի միտ առ զաղաչանս իմ (այլուր՝ զաղաղակ):

Նայեաց ի ձայն աղաթից...:

Դու ած. ոչ կամիս զանաւրէնութի...:

Ատեցեր դու զայնոսիկ որ զործեն զանաւրէնութի. կորուսանեա զայնոսիկ որ խաւսէին սուս...:

Ուրախ լիցին ի քեզ ամենեքեան ոյք յուսացեալ...:

Պարծեսցին ի քեզ... զինու հաճու- թեամբ քով պսակեցես զմեզ:

Լցաք առաւառտուց...:

Ուրախ եղեաք փոխանակ աւուրցն որ խոնարհ արարին զմեզ...:

Հայեաց տր. ի ծառայս քս...:

Եղիցի ակնցաց քով...:

Ի տէ. է ողորմութի... և նա փրկէ...:

Լսելի արա ինձ առաւառտուց զողոր- մութիս. քս...:

(Ողորմութե. քով) սատակեա՛ տծ. ըզ թշնամին իմ... այլ ես ծառայ քով եմ:

Ահա ած. աւգնական իմ, և տր. քն- դուռնոյ հոգւոյ իմո:

Դարձն զչարս ի թշնամիս իմ, եւ ճշ...:

Ես կամաւք իմաւք պատարագս... քով (Տեր) զի բարի է:

Յամենայն նեղութենէ իմմէ... և ի քեզմիմ իմ ետես ակն իմ...:

Եւ ամենեքեան միաբան ասեն՝ իմա- քս եղիցի մեզ ապաւէն տր. (Յիսուս)

յորժամ երեւեսցիս..., յայնժամ (մեզ) մի ամաչեսցուք...:

այլ մեծաւ զաւրութե. քով բերկրեցուք քնդ առաջ քով...:

Սարկաւազն քարոզէ՝ եւ ևս խաղ... զժողովուրդս (իւր) քնդ... ի խաղաղու- րիւն: Քահանայն ասէ զաղաթս. — Աւգ- նեա մեզ ած. փրկիչ մեր, վասն մեծի փա- ռաց եւ անաւոր անուանդ քով սրբոյ, պանեա զուսացեալ եւ զապաւինեալ ժո- ղովուրդ քնդ հովանեալ սբ. եւ պատուա- կան խաչիդ քով ի խաղաղութիւն, փրկ- կեա և ամրացոյ յերեկի և յաներեկ... (տապալիր օրինակաց մէջ այս աղթքը ունի աղաւառ տարբերակներ):

Ժողովուրդն խոնարհին եւ ասեն՝

Յիշեա տր. զպաշտանեայս քով, քզ մեր ճնալս, զապաւնաւորդ, զվարդա- պետս: Քահանայն՝ բարերար և բազում- ողորմ ած. քով անմոռաց գրութե. (այլ- ուր՝ զիսութեամբ) և անբաւ մարդասի- րութե., յիշեա՛ զամենայն հաւատա- ցեալս..., և արժանի արա զոհութեամբ փառաւորել զամենաւր. երրորդութիւնդ այժմ և միշտ և...:

Բե. — Առաւառ երգեր կարգաւ որ ասի աղցլցն որ յամեն շարթաքեր երկուշաբ- րի: Պահոցն է: Լոյս տուր տր. աչաց ի- մոց, զի մի երբեք նշնեցի ի մահ: Մի ասացէ թշնամին թէ յաղթեցի նմա, կամ...:

Դե. — Ի քէն է տր. աղբեր կենաց... զարդարութիւնքս քով ուղիղ...:

Չորեքաբարին ի հետ հարցին է գրած. զիս եւ ասա. — Առաւառ երգ որ ասի ի չինգարթի. —

Եւ. — Ես առ քեզ տր. աղաղակեցի...:

Ուրաքն աւուրն Առաւառ երգն ի հետ հարցին է գրած ի յիւր սեղն զիս եւ ասա: Եւ մարտիրոսաց Տաւադն եւ նայ եփ փառք ի բարձունքն ասլի Ու փառք պատիւ երկրպագու. նա սկսիւ ի յառա- ւառ երգն. — Առաքեա տր. զլոյս քով և զճամարութիւնքս քով: Յոյց մեզ տր. զողորմութիւն, և քով ծառայիցքս լեր աւգնական, բարեխաւսութե. որբոց մարտիրոսացն, որոց աշխարհ է յիշատակ: (սղ) Ձի նոքաւք առաջնորդեալ հան- ցեն ըզմեզ ի լեռուն սբ. և ի յարկըս քով: Մտից առաջի սեղանոյ այ., առ ածգ. որ ուրախ առնես զմանկութիւն յիս: Յոյց մեզ տր. զողորմ...:

Այլ առաւառ երգ որ ասի Առաւելոց հայրապ. եւ մեքի. — (հայրապ) Պարծես- ցին սրբքն. փառաւ: և ցընծացեն ի հանգիստս...:

Քարոզ Առաւելոց. Մարգարէից. Հայ- րապետաց: — Ած. մեր հրգաւր փառաւո- րեալ... բարեխաւս առ քեզ ունիմք... զասակից (եղեն) հոգեղինաց...: Բարե- խաւսութե. սբ. և փառաւորեալ սիրուն եւ միտ կուսին մարիամու ածածնին, և ամենայն սրբոց քով տր. որք...:

Այլ բարոզ. հայրապետաց. նզնաւո՛. Մարտիրոսաց: — Առաջնորդք եղեն մեզ ուղիղ գնացիւք ի շաւելս... պանպանու- րիւն խորհրդոց...:

Ըզճգնութի. սրբոց մարտիրոսացն բարեխաւս ունիմք առ բարերար որդին այ., զի շնորհեցէ աշխարհի զանշարժ ըզխաղաղութի., և պանեացէ հաստա- տուն սբ. զեկեղեցի, հաստատեալ ի վե- րայ հիման...:

Ըզճգնութի. սրբոց մարտիրոսացն բարեխաւս ունիմք առ բարերար որդի այ., զի խաղաղացին խոռովութիւք... արդարութի. յերկինս եւ յերկրի...:

Աղաչանաւք սրբոց մարտիրոսացն... տր. որք ճըզնեցան...:

Աղաչանաւք սրբոց մարտիրոսացն տր. որք զանձինս իւրեանց տաճար

բեք խաբեացուք... ալ արժանի լիցուք...
ի հաւեր յանձինս մեր...

Քանանայն աւե յարութե.— Հզար
յազթող, սքանչելագործ մեծի սբ. յա-
րութեանս քի. այ. մերոյ վայելէ փառք...:

Մեծացուցե Մարիամու ածածինն.
Աւրինութիւն.— Մեծացուցե անձն իմ
զար. և ցնծացե...:

Քարոզէ սարկաւազն յարութեան
վասն սբ. տեղւոյս...:

Զի բնգունելով զաղապատանս նոցա...:
Զանձինս մեր և զվսեանցս տն. այ.
յանձն...:

Երգ յարութեան իւղարերից Աւետա-
րանացն.— Սարկաւազն Որթի՛. Աւետա-
րան ըստ Մատթէոսի.— ... յերկնից
մասուց ՚ի բաց... ի դրաց անտի և...
քան (զի) յարեալ... Եւ ահա պատահեաց
... ի կատարած աշխարհի: Ժողովուրդն՝
փառք քեզ սր. ած. մեր: Միաբան աւեմ.
Ո՛չ դադարեցից քս. աւրհնել զքեզ զա-
մենայն աւուրս կենդանութեան իմոյ:
Ո՛չ դադարեցից քս. գովել զքեզ զամե-
նայն...: Ո՛չ դադարեցից փրկիչ փառա-
ւորել զքեզ...: Սկսիւր զգիւնիս ի յա-
ւագ կողմն՝ ի գիշերի համբարձէք ըզ
ձեռս ձեր ի սրբութի... Այս երկու գի-
ւերիս այս մեկ աւետարանիս պիտի աւլի
ի գիշերի համբարձէք ըզձեռս ձեր...:

Իւղարերից՝ Աւետարան ըստ Մարկո-
սի, յերկրորդ և ի չորրորդ.— Եւ իբրեւ
երեկոյ եղև քանզի ուրբաթ էր որ ի շա-
բաթն մտանէր...:

Միաբան աւեմ՝ ո՛չ դադարեցից քրիս-
տոս աւրհնել ըզքեզ զամենայն աւուրս
կենդանութե. իմոյ.

Ո՛չ դադարեցից քրիստոս գովել ըզ
քեզ զամենայն...:

Ո՛չ դադարեցից փրկիչ փառաւորել
ըզքեզ...:

Սկսիւր ի յերկրորդ զգիւնիս բարձր.—
ի գիշերի համբարձէք ըսձեռս ձեր ի
սրբութիւն և աւրհ...:

Աստ աւրհնեցէք ամենայն ծառայք
տն. ըզար...:

Եփ ի չորրորդ լինա նա սկսիւր զայս
գիւնիս.— ի գիշերի համբարձէք ըզձե-
ռս ձեր ի սրբութիւն... (հոս խաղերը

բոլորովին կը տարբերին և եղանակը
կ'երկուր աւելի ծանր):

Իւղարերից Աւետար քս Ղուկաս. յառ-
ջի կողմն ու ի վառ.— Եւ ահա այլ մի
անուն յովսէփ որ էր նախարար, այլ
բարեգործ և արդար...:

Ո՛չ դադարեցից քրիստոս... (նոյն)
առաջիններուն հետ. նոյնը ի գիւնիս):

Իւղարերից Աւետար(ն) քս Յովաննու.
յառջի ձայնն ու ի յերկրորդ.— Յետ այսո-
րիկ աղաչեաց զպիղատոս յովսէփ... յո-
րում ոչ ոք (երբեք պակաս է) էր եղեալ...
ընթանալին երկոյն ի միասին...:

Միաբան աւեմ առ հասարակ՝ ո՛չ դա-
դարեցից...:

Ալցիցն կրակեցն եփ վնարի իւղա-
բերից աւետարան նայ աւեմ ցած զմեկ
սարկայն ու զմեկայն այլ բարձր ու զյե-
սիսն այլ բարձր այս ինչվի ծաղկազարդն
աւլի.— Զամենայն աւուրս կենաց ի-
մոց ես ոչ դադարեցից, աւրհնել ըզքեզ
զփրկիչ աշխարհի. զամենայն աւուրս:
Երկու կրկնէ և զյետինն բարձր:

Սկսիւր ի գիւնիս յառջի ձայն՝ ի գի-
շերի համբարձէք ըզձեռս ձեր ի սրբութե-
թիւն: և աւրհնեցէք ըզտեր: Եւ աւրհ-
նեցէ զձեզ սր. ի սիրովն, այն որ բնա-
կեալն է յերուսաղեմ:

Եփ ի յերկրորդ լինա նա զայս գիւնիս
աւա.— ի գիշերի համբարձէք ըզձեռս
ձեր ի սրբութիւն, և աւրհնեցէք ըզար...
զյարուցեալն ի մեռելոց: Աստ աւրհնեցէք
ամենայն ծառայք տն. ըզար... ի սրբութե-
թիւն...:

Սարկաւազն քարոզէ՝ Եւ ևս խաղա-
ղութեան. Ժողով՝ ար. ողորմեա: Զուար-
ճացեալքս մեծաւ ուրախութիւն... զի ըզ
մեզ զամենեւեան արժանի...:

Ժողովն՝ կեցո՛ւ ար...:
Քանանայն աւե զաղօքս՝ Ամենակե-
ցոյց ճշմարիտ...:

Սաղմոս Ողորմային՝ Ողորմեա ինձ
ած. ըստ...:

Սարկաւազն քարոզէ՝ Եւ ևս խաղա-
ղութե. Ժողով՝ Տր. ողորմեա: Երկրպա-
գեացուք սն. այ. մերոյ(յ) անցեալս բնգ եր-
կարութիւն գիւնիս, և կանխեալս ի
սեղուոյ խոստովանութեան, մասուցուք

զառաւառու աղաքս մեր. զսր. աւրհնե-
ցուք և փառաւորեցուք, և զմեզնէ գո-
նացաւուք, որ արժանի աւար զգիւնիս
խաղաղութե. անցուցանել, և հասանել
մեզ ի ժամ առաւառու. արժանաւորե-
ցէ և զմեզ սր. աննաւ խոստովանցն, զոր
խոսացաւ սիրելեաց իւրոց նամարիսն
ած., յս. քս. սրն. ամենակալ կեցուցէ և
ոլոր: (Այս շատ ծանօթ քարոզը ներկայ
ժամադրոց մէջ հիմնովին տարբեր ըլլա-
լուն, փափաքեցանք նոյնութեամբ ար-
տադրել):

Ժողով՝ կեցո՛ւ ար...:
Քանանայն աւե զաղաքս՝ Ողորմա՛ծ
զթա՛ծ...:

Սաղմոս սր. յերկնից՝ Աւրհնեցէք ըզ
ար. յերկնս...:

Եւ աւեմ զփառք ի բարձունսն՝ փառք
ի բարձունս աստուծո, և յերկիր խաղա-
ղութիւն, ի մարգրիկ հաճութիւն, աւրհ-
նութիւն... զմեռ յաշխարհէ... զքեզ ա-
ղաչեմ սր. ողորմեա ինձ... ուսո զիս: Առ-
նել զկամս քո զի...:

Քանանայն աւե՝ փառք պատիւ եր-
կրպագութիւն ի բարձունս հաւր և...:

Սկսիւր ի զյարութիւն յոր ձայն լինա
դուն զայն աւա.— Զյարութիւն ըզփրկիչին
աւրհնեցուք: Այսպէս նոյնը կայ զրուած
ած, ալ և բձ ձայնախաղերով:

Այլ առաւառս երգ որ աւի աղցիցն.—
Մրցեցն աղաւթք իմ առաջի քո ար...:
(աղց):

Աստուած քաւեա զիս զմեղաւորս և
կեցո զիս: Աստուած քաւեա զիս: Երկու
կրկնէ, և զյետինն բարձր: (աղց):

Տր. հաներ ի գոթոց զանձն իմ... որ
իջանեն: Բարձր առնեմ զքեզ ար. զի
ընկալար զիս... (Ղազ):

Այսաւր մտանէ թագաւորն մեր քրիս-
տոս... (Գալ):

Ի սկզբանէ ար. զերկիր հաստատե-
ցեր և գործք ձեռաց քոց երկինք (են):
Նոքա կորընչին և դու (կաս) և միաս
յաւիտեան: (Մեծ Բշ աւագ):

Տարցին թագաւորի կուսանք զհետ
նորա... (մեծ գշ):

Պորհեցան և խաւսեցան զչարութիւն
... (մեծ գշ):

Որոտցան զանձն արդարո(յ), և զա-
րիւն... (մեծ եշ):

Մատնեցա(յ) և ոչ ելանէի, աչք իմ
տկարացան... (փոխանակ սիրոյ իմոյ
մասնէին զիս... կցորդը հոս կը պակսի):

Եղին զիս ի գրի ներքնութե ի խաւա-
րի... (մեծ շար): Հոս կը պակսի՝ Տեւ
Աստուած փրկութեան իմոյ կցորդը:

Տան քում վայելէ սրբութիւն... Տր.
թագաւորեաց վայելչութիւն... ընդ մէջ
իւր ածաւ (ալուր՝ եւս): Եկ:

Արի ար. ի հանգիստ քո... դու և
տապանակ (կսակի) սրբութեան քո: Յի-
շեա ար. զգաւիթ...: Տապ:

Քո են երկինք և...: Զհիւսիս և ըզ
հարաւ... վարդ:

Իջէ որպէս զանձն ի վերայ զեղ-
մա(ն): Որպէս ըզգաւը ցաղեալ յերկ(ր):
Աստուած զիրաւունս քո արքայի տուր
...: Ծննդի:

Ետուր երկիւղածաց քոց նշա(ն)...
Որպէս...: իմա...:

Աւրհնեցէք զար. յերկնս... Աւրհնե-
ցէք ըզնա...: հրեշտակ:

Արեգակն արդարութեան աշխար
յայտնեցար ազգի մարդկան...: ի վա-
յելչութիւն փառաց...: Ծննդի:

Մարգ եղեալ սրբեցեր զձուրս...:
Մկրտ:

Զով ետես և փախեալ և յորդանան
յեսքս դարձաւ: Զի քեզ ծով զո սետեր և
փախաւ: Կամ դու յորդանան զի դար-
ձար անդրէն: Մկրտ: (այս երգս առաւո-
տու, մկրտութեան յատուկ, ալուր տե-
սած է ենք):

Աւրհնեցէք մանկունք զար. և աւրհ-
նեցէք զանուն տն...:

Բնակեցուցանէ... որպէս մայր յորդոց
բերկրեալ:

Սարկաւազն ձայնէ բարձր Որթի.— Ա-
ւետարանի կիրակի վերջինն Առաւա-
սուն արձակման: Աւետարան ըստ մա-
թէոսի.— Եւ իբրեւ լուաւ յս. գնաց ան-
տի... բազմեցուցանել զժողովուրդս...
կերան ամենեքին...:

Աւետարան քս Մարկոսի.— Եւ նե-
պեաց (ալուր՝ ստիպեաց) ... զժողո-
վուրդսն արձակեաց... և նաւն մեկ-

նեալ (եւ) ի ցամաքէն... և ի չորրորդ (ուս) պահու... եթէ առ աչաւք (ինչ) իցէ... զնաց ի վերայ ջրոցն...: Եւ վազ-վազակի (Յիսուս) ձգեաց զձեռն իւր... և իբրեւ ել ի նաւն...:

Աւետարան բս Մարկոսի.— Եւ իբրեւ անց յս...: Եւ ահա մի ի ժողովրդապետ (ացն՝ պակաս է) գայր... զուստը նորա մերձ ի մահ ե... զնիցէ նորա ձեռն... տեսանել թէ ո՞վ զայն արար... տանջանացդ քոց:

Աւետարան բս Մարկոսի.— Եւ չըջեր չուրջ զգաւառաւքն... Եւ ելեալ քարոզեցին զի... և աւծէին եղով զբազում հիւանդս...:

Աւետարան բս Ղուկասու.— Եւ իբրեւ տիւ եղե... զամենայն գիշերս աշխատեալ...: (Եւ) իբրեւ ետես սիմոն պետրոս... և զամենեօին... զորս ըմբռնեցին...:

Աւետարան բս Ղուկասու.— Եւ եղե ի հասանելն նորա...:

Աւետարան բս Յովհաննու.— Յետ այսորիկ գնաց յս... և լցին երկոտասան սակառու զնշարեալ կոսորսն...:

Աւետարան բս Յովհաննու.— Յետ այսորիկ տանէն էր հրէից...: Եւ հրէշտակ տն. ըստ ամի ամի (այլուր՝ ժամանակի), և յուզէր զճուրն... զնա իբրեւ ետես (Յիսուս) զի անկեալ... և ո՛չ է արժանի եղ առնուլ զմահիւն քո) (այլուր՝ և ո՛չ էր արժանի առնուլ եղ զմահիւն քո):

Երգ առաջի առուր Միաբարբուն. Եւ ի խորհուրդ Աբարչուքեն. Եւ ի յարութիւնն քրիստոսի.— Նորաստեղծեալ բանն յանէից ի սկզբանէ...: (Դիտելի է որ ասոր, ինչպէս նաեւ Շնորհալուոյ այլ բոլոր երգերուն մէջ ոչ մի տարբերակ չգոյութիւն չունի):

Եւ յորժամ վնարե ասկն փարգե.— Եւ ևս խաղաղութեան, խնդրեսցուք հաւատով...: Ժողով. Կեցո տր. Սարկ. Ոգորմեաց մեզ տր. ամ...: Ժողովու. Երեք տր. Երգ մեզ տր. Բաճառայն ասե զաղաքս՝ Քուս մամնաղաւր և հրաշալի յարութեանդ քո. ամ. մեր, երկրպագեն զաւրք հրէշտակաց և մարդկան (այլուր՝ պակաս է), զի զու միայն ունիս զանմահութիւն. բնակեալ(դ) ի լոյս անմատոյց.

և մեք քո արարածքս խոնարհեալ երկիւզիւ երկիրպագանեմք, զսր. և զհրաշալի յաղթող յարութիւդ. քո փառաւորեմք, և եղ մասուցանեմք զաւրհնութիւն և զփառս ընդ հաւր և ընդ սր. հոգւոյն աշտմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Աւրհնեալ տր. մեր յս. քո...:

Միաբան քահանայքն Եւ ժողովուրդքն ասեն.— Հայր մեր որ յերկինսդ ես սր. եղիցի անուն քո, եկեցէ արքայ(ու)ութիւն քո եղիցի(ն) կամք քո որպէս զերկինս և յերկրի, զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ աշխարհ, թող մեզ ըզպարտըս մեր որպէս և մեք թողունք մերոց պարտապանաց և մի տար ըզմեզ ի փորձութիւն ալ փրկեալ ի չարէ:

Էջ 331.— Մեծացուցիք Յարութեան սն. մերձ.— (Յ)Անճառ փառաց խոնարհեցար ի մեր բնութիւնս. բանդ արծ. և մարմնացար...:

Բձ.— Ըզկուսութիւնդ քո ամածին աշխարհս, զոր ոչ բոցակեցեաց հուր ամուլթեանըն. մեծացուցանեմք: Որ յարգանդի քում անապական (այլուր՝ անապականաբար) բնակեցաւ քո. արծ...:

Այսաւր ցրեմա բերկրեալ ասուածածին որ զցնծութիւն արարածոց ծրնեալ զերկունս լուծեւ մեծացուցանեմք: Յրեմա խորան աբրահամու դուստր դաւիթ ծնեալ ի վախճան ժամանակի զհարցն աւետեաց որդի մեծացու: Յրեմա հարսն ասուածոյ մայր քրիստոսի, հոգւոյն բնակարան մեր փրկարան երկնից ուրախարան մեծացու (այս մասը կը պակսի տպեալ օրինակներու մէջ):

Բկ.— Մի գազարեւր վասն մեր բարեխաւսել...:

(Հոս լման թերթ մը մագաղաթ ուղղակի կարէն մկրտող կտրուած ու հանուած է, ո՞վ գիտէ թերեւս վրան կրած ըլլալուն համար կա՞մ մանրանկար մը, ինչ որ չենք յուսար, և կամ լուսանցքի յիշատակագրութիւն մը):

... Եւ ի զբանն անճառաբար յըզացար... էն կ'սկսի յաջորդ թերթը՝ որով զձի Մեծացուցենք կը պակսին:

Որ ըզմարմնացեալն իրաբար ի յորովայնի բուս կրեցեր, ուրախ լեր... Ծնըն-

զեան Գ. օրուան օրհնութեան երկրորդ պատկերը ձեռագրիս մէջ անցած է իբր զկ մեծացուցէ:

Գկ.— Նոր արեւելք դուռն արեւու, ընդ որ եմուս կոսն ի բնութիւնս. սր. այսաւ ել սարսացեալ լոյսն արեգակն ի քն փակեալ պանեաց ըզկուսութիւդ. անլոյծ վասն որոյ ամածին. ըզեղ երանեալ մեծացուցանեմք: Լեառն քեման վիմին...: Մերով փշաբեր սրկար բնութիւնս մոռենի ի հոյն անկեղ կացեր ամպ քեքել, զնառապայ իւր ծագեցարն քն ծնրնդեամբ եկեալ լոյս աշխարհի...: (Այս մասն ալ, կրկին, կը պակսի տպագիր Շարականաց մէջ):

Գկ.— Խրնդա բերկրեալ ամածին. մայր փրկութե. սիեզեաց այսաւ զփրկութիւնն ալ. ամենայն ազգ երկրի, տեսին ի քն զսրն. որ փրկիչ կոչի. վասն որոյ ամենեքեան զմայրը փրկչին մեծացուցանեմք: Նոր սիովնի զփրկչին իղի, ետուր ծնրնդեամբ կոյս իրուհի այսաւ... (Մնացեալը ամբողջովին անընթեռնելի, ինչպէս նախորդ և այլ բազմաթիւ էջեր, որոնք կը պակսին տպագիր օրինակներու մէջ):

Ասուածածին աղբիւր լուսոյ այսաւ յերկինս... վասն որոյ ասուածածին ըզեղ մեծացուցանեմք: Որ քեզ հովանաւ հոգին, որով առանց սերման ծնար զորդին... ծնունդ արգանդի քո յերկնից իջեալ յերկնէ եցոյց զնա ի քեզ դաբեալ, վասն որոյ ասուածածին...:

Որ մեզ ի քեզ լոյս երեսաց նոր արեգակն ի քն ծնրնդեամբ ծագեաց այսաւ զլոյսն ծածկեալ սկրսաւ ծագել զփառաց ի քեզ արեւելք Եւ մայր լուսոյ յայտնեաց, վասն որոյ... (այս մասը նոյնպէս կը պակսի):

Ուրախացիր աստուածածին որ կուսութեանց ես պարծ...:

Առաւուտ խաղաղութեան և արուսեակ զուարթարար...:

Ուրախ լեր մարիամ սր. ամածին. զի տաճարիդ...:

Ասուածածին բարձրագոյն բերովեից բանին հանգիս Եւ բնակարան, այսաւ հրաւիրեալ անապական ի յառազաս

նոր հարսնութեան յոր կուսութե. ամեալ անլոյծ կրնեցեր զլուսն կուսութե., բոլորից հրնչմամբ այսաւ ըզեղ մեծացուցանեմք: Նոր քագուհւոյդ արարած երանութե. այսաւ հրնչեն երգ հարսնական, որ ի յերկրեղեն բնութեն. մարդկան, հարսն արարչին երկնից ընտեցար ի վեր քան ըզբան, բոլորից հրնչմամբ այսաւ ըզեղ...: Հոյք հրեղինաց յառաջեալ ուրախութեամբ զնոր իրուհի իւրեանց դուստրին, տանարն կսակաւն Եւ աւրինակաւ քեզ ընդ առաջ ելեալ երկրպագութե. զըզխոյդ ընդունեւ, բոլորից հրնչմամբ...: Քո հարսնածու գաբիլ ընդ զաբաւեալ հանդերձ զրեղիւ տեսնողաց, նուազ աւետեաց հարցն փողինն, որք գումարեալ հոգւով սն. Եւ փեսային ըզեղ դուստր առքինն, բոլորից հրնչմամբ...:

Խրնկաբեր ծառ ընդ մահու ծառոյն ի գնացրս վրսակաց սնկեալ հոգւոյն գուշակութե., ետուր ըզկենաց պսուղն ի ժամու ընդ սարածամ պրտոյն մահու պանեալ տերեղ անթափելի անլոյծ կուսութիւնդ անթառամելի, նորածին որդով այսաւ արհնեմք զքեզ ասուածածին: Նախ գուշակեւ ըզեղ իրուհի ցուպն անարմատ ծաղկեալ անարմոյ, դու որ ծերութեան հարցն գաւազան հոգւոյն շնորհիւ եւրնարփեան ի յարմատոյն յեսեայ ծաղկեալ ծրնար ըզբս. ըզնոր արեւոյն, նորածին որդով, այսաւ արհն...: Դու զչար աւծին զքիւնսն ի բաց հաներ յունկն ողջունիւ գաբիլի զբանն կրեցեր ասուածամալոյ(յ) մարդոյն ցանկալոյ, քալիչ զասուածն ներմարդացեալ հոգւովն սրբով կոյսդ այսաւ ծրնար, նորածին որդով... (կը պակսի նոյնպէս գրական արժէք ունեցող այս գեղեցիկ պատկերը):

Աստուածածին, գերագոյն քերովբէից բանին բարձաւ...:

Աթոռ քրովբէական երեւալ այսաւ սիմէոն զաստուա...:

Խորանայարկ կամարանըման յաւրիւնեցար սր...:

Աստուածածին գերագոյն երկնից ցուցար խորան և առազաստ...: Վերափոխ-

եալ զքեզ ի յերկնային խորանն այսաւր որդիդ քո միածին...:

Մայր լուսոյ մարիամ սբ. կոյս որ ըզլոյսն առ ի հօրէ...:

Դձ.- Մայր բնութեանց մարմնացեալ լուսոյն, որ զփրկանս առ ի ծնաւդէն երկնաւ հրաշխ, եւ եղեր աւետաւն նորոյս լուսոյ զմարդըն փրկաւդ. ածածնելովդ. ըզքեզ անհարսնացեալդ մեծացուցանեմք:

Սերովքեիցն ինքնակամ արկեալ խորան եւ բանըն հաւր հաւեսեալն ի քեզ մարդկանս սանարի կսակ փառաց նորոյս լուսոյ մրտակաւ, ածածնելովդ. ըզքեզ ան...:

Բեմք հոռոյն ծրխմանցըն հաւր քեզ որդի եւ կառք փրկման մարդոյն առ միտքս տուեալ, զոր զբրեւարն նախ բաւ (?) ածըն. հաց պատարագի. հոգեւոր տաղիւք ըզքեզ սրբութիւնդ մեծա...: (այս մասը կը պակսի տպեալ օրինակաց մէջ):

Դկ.- Աստուածածին մայր եւ կոյս, ծագաւդ արեգականն...:

Աստուածածին սբ. կոյս անհարսնացեալ մարիամ...:

Ըզքեզ աստուածածին, աղբեր անըսպառ...:

Ածածին. եւ սրբութիւն, որ ըզբանն արծ. անսերմն...:

Որ զանճառելին ծընար, սբ. աստուածածին...: Որ զարարչակիցըն հաւր, ի սկըզբանէ զբանն արծ., յո...:

Ի քեզ եմք ապաւինեալ քի. մայր այ. մերոյ...:

Նահապետացըն արբանամու խառնակայ եւ յա...:

Ածածին. սբ. կոյս անապական տաճար, անպա...:

Ածածին. պայծառ քան զերկինս որ ի մեզ ծագե...:

Ածածին. տաճար լուսոյ, որ մարմնով պարագրեալ...:

Աստուածածին մայր լուսոյ արեգական արդարութեամբ...:

Աստուածածին ամպ լուսաւոր, որ ըզցաւդըն...:

Հրեշտակըն ամուլ քո մաւր նախ զա-

ւետիս քերեալ քեզ ածածին. սանար բանին խորհուրդ, նախահորդէր շաւիղ, զոր հրեշտակապետն եւ քերելոց զմեծ քո զաւետիս կուսուծնելոյ զած., առ միածին որդին հայցեա վարն մեր աստուածածին միշտ կոյս:

Աննայ աւրհներգեր այսաւր զկոյսընկալեալ յարգանդ, ազգիս նախամարց ընդ եւայի հրնչեր զլուծումն երկանց ծնընդեան զուարթոյն զաւետեալն իւր աւետեւ նոցա քեզ զամաւորոյն շրնջումն, առ միածին...:

Յանապատի մաքրեալ յովակիմ հայր քո կոյս, պանոց եւ ուխտից սբ. հրեշտակաւ առնոյր զպսուղ զմայրդ եւ... (երկու բառ չի կարգացուիր) զոչեր նախահարցըն եւ աղամայ փրկիչ ծնանելովն ի քեզ զբան ուխտին լրնուլ առ միա...:

Աստուածածին յերկինս եւ յերկրի նրշան, կոյս անեալ? ծընար զեմանուելն որդի քոյս ծառաւոր երկրի... (սրբութեամբ ըլլալուն, չի կարգացուիր) որ բրնամբ? զերկիր ունի... (սրբութեամբ) ի քեզ հայցեա վարն մեր զմեղաց... լուծել: Կոյս սանչելի եւ մայր... ծնեալն ի մաւրեդ ոչ մեկնեցաւ ի հաւրե ոչ ապասեալ յերկնէ. ծնար դու կուսութիւն. եւ ո՛չ լուծաւ կուսութիւն. եւ միշտ ունիս զորդին առ կարնասուն: Ծնեալն? ի քեզ հայցեա վարն մեր զնոցիս մեր կերակրել:

Աղբերակէն բանի կրնեալ զբոց շիջուցեր մեղաց... (ասկէ յետոյ լման ութը տող չի կարգացուիր, մեկանը բոլորովին տժգունած ըլլալուն) նուեղ մաղթեա վարն մեր զմեզ յանիծից աւրհներ: Կեդոսն որ յաղեաց զյովնան անապական եման ըզբոյժ սրպագրեր զանապական ըզծրնունդ որ վերածեր գեւայ. աւան ըզքեզ մանու գործի կեցաց զկին սեսեալ քեզ առ ապանա ի զլուխ, առ նորածին որդին, զոր զբրկաւ զըզուեցեր. միշտ բարեխաւս մեզ լեր (այս բոլորը պակաս է այլուր):

Գա՛րձեալ Դկ.- Թագաւորել զորդի քո զաբրիել ասեր. եւ դաւիթ հայր քո երգե՛ր դիմաւ նորի՛ն զոր եւ սեսեր աշաւ. եւ առ ի քե, իսկ քաղաւոր կացի

ի սիովն ի լերին, այսաւր գուշակեալն յեմ եւ ի սիովն ըզկասարումն... (երեք բառ չի կարգացուիր) շարչարեալ որդին հայցեա կոյս մայր սիրունի զգինս իւր արեան փրկել:

Այսաւր որ քեզ յերկնից նախ զաւետիս քերին... ի ծնընդեանն ուրախակից եղեն զանսրմակից ունել? դուրացեալ սոսկան ընդ յանդրգնիլ մարդկան առ արարիչն իւրեանց, սարսեն սերովքէն եւ քերովքէն դողան եւ ապակեն մարդիկ. զգենու զծիրանին եւ կասակի քա. եւ քաղաւոր մասնի. առ շարչարեալ որդին հայր:

Գաբրիել առ քեզ եկեալ զիւր զնախկին բանն ազդեր զոր դանիելի բսեալքից ըզմամանակն եցոյց եւ ըզնոյն չափով կրնեաց. յեւ չորս հարիւրից եւ այլ ամացըն ըսնից բառնալ աւծմանց զոհից, աւծեալըն սպանցի հինըն բարձի եւ փրկութիւնն նոր յիցի զայս քեզ զասաց? յայնի. արդ զա սրսմակցիլ զայս զաղս ազդել եւ սրի մաւրդ ուծ սալ ժուծել եւ միշտ ընդ քեզ լինել, որպէս եւ յետոյ որդւոյն մարմնոյ երեւելով հրեշտակ սային զաւրութիւնն զոր գուշակեաց մովսես, առ շարչարեալ...

(այս բոլորը, նոյնպէս, կը պակսի այլուր): Ասոր կը յաջորդէ, էջին վարը, եւ տարբեր գրչով ու մեկնումը՝ ընկալ տր. զաղաչանս մեր բարեխաւսութեամբ... միայն երեք տող եւ աղօթքը չաւարտիր: Յաջորդ թերթը, ինչպէս որ յիշած ենք հանգամանքի մէջ, արմատէն կտրուած ու կորսուած է. այս ինկած թերթով կ'սկսէր Ա. ճաշու ժամերգութիւնը, որ նախնական ժամերգութեանց մէջ կը յաջորդէ Մեծացուցեին, ինչպէս որ հոս ալ կարգը նոյնն է: Զարմանալին ա՛յն է որ գեւ Մեծացուցեի շարքը չըրացած, նաեւուն մէջ մտած ու մնացեալ մեծացուցէները գա՛րձեալ շարունակուած ու լրացած են. մենք, ներկայ գասաւորութեան մէջ, պիտի պահենք ի հարկ է ձեռագրիս կարգը, ինչպէս որ ըրած ենք մինչեւ հոս:

10.- Էջ 349.- Ա. ճաշու, սկիզբը կիսատ, լրման թերթ մը ինկած ըլլալուն՝ բարի ա-

րա՛ տր. ի կամս քո սիովնի, եւ չինեսցին պարիսպքն իմի.: Յայնժամ հաճեսցիս ընդ պատարագս արգարութե., (յորժամ) ուխտից պատարագս հանցեն ի սեղան քո զուարակս:

ՇԱՐԱԿԱՆ ՏՆ. Ներսէսի ասացեալ.— Աւրհներձ ըզքեզ հայր...:

Յամենայն ժամ աղաչանք իմ այս են ի մեղաց իմոց սբ. արա զիս (այլուր՝ Տեր) եւ յաւարքն պահեա զճառայս քո, (այլուր՝ մարդասեր Տեր): Եւ ասեն զկանոնն զորու ինի, եւ երբ կանոնն կասարեւ սարկաւազն քաւոգէ.— Միաբան ամենեքեան... եւ զփրկէն... խաչիւն իւրով սրբով... առատապէս պարգեւս... զի զամենեսեան արասցէ... կեցեալ յայսմ աշխարհիս, մասն եւ վիճակ... երկնային խորանացն զոր պատաստեաց... տրն. ամենակալ կեցուցէ եւ ողոր...:

Զժամս եւ զաւրս... անցուցանել (հաւատով՝ պակասէ...):

Զսրբոյ խաչին ամենայաղք զաւրութիւն. յազնականութիւն...:

Եւ ևս միաբանութեամբ. մի. ճշմարիտ սբ. եւ ուղղափառ...:

Զանձինս եւ զմիմեանս տն. այ. ամենակալի...:

Եւ քանանայն ասե զաղաւթս.— Որ ի քրովքէական... յարարածս քո, ... ժամեա եւ յաւէտ մինչեւ ցկեցաղոյս...: Որ էիր... ծառոյն (այլուր՝ պսղոյն) ճաշակման... արժանի արասցես տր. մեր եւ փրկիչ յս. քս...: Սաղմոս Տր. ամ. աւրհներ...: Եւ ասեն Բ կանոնն այլ, եւ ապա սարկն քաւոգէ.— Խնդրեսցուք հաւատով ի տէ. մի. ճանապարհորդաց նաւորաց հարց եւ... յիւրաքանչիւր տեղիս տր. ամ. մեր... ի նաւահանգիստն (այլուր՝ կենաց) Փրկութեան... կեցուցէ եւ ողորմեսցի: Աղաւթ՝ Առաջնորդեա մեզ... պահեա խաղաղութեամբ... շնորհաւք միաձնի որդւոյ քո սնդ. մերոյ եւ փրկչիդ... որ եղև մեզ հանապարհ (այլուր՝ աւազնորդ) կենաց... աւրհներալ եւ դու քա. ամ. մեր հանդերձ հարբ եւ ամենապ. հոգւովդ այժմ...: (Տպագիր ժամագրոց մէջ կայ ի վերջ Յիւսէս սեր..., ինչ որ կը պակսի հոս): Սաղմոս՝ Տր. հովուեսցէ

զիս և ինձ...:

Յոյց ինձ ճանապարհ... համարածի զաչս իմ: Հոս կ'աւարտի նաւուն, առանց վերջին քարոզ և աղօթքին, և կը շարունակուի Մեծացուն հետ մնացորդը:

Ամ.- Շարական՝ ժողովեալ ընտրելոց մեծասանիցն: Որ զաւետիս հոգւոյն ի հրեղէն...: Անբակիւրն բանըն հաճեցաւ առնուլ մարդեղութեան ըզսկիւրն ի կուսէն, ... թագաւոր յաւիտենից: Աղաչեմք ըզքեզ սբ...:

Ակ.- Որ առաքեցեր ի հաւրէ հոգիդ անեղ և...: Որ իջեր տիրաբար յերկնից...: Որ արբուցեր երկնաւոր զինեաւն իմաստութեամբ զոգիս սրբոց...: Անառատ տաճար... ըզքեզեալ ի քէն...: Յարգանդի կրեցեր սբ...: Արդ խնդրեմք ի քէն... առ որդիդ քո միածին...:

Բձ.- Նոյն և նրման հաւր և որդւոյ՝ հոգիդ անեղ և...: Էլից ստեղծաւ... զբրգես սիրով...: Բարուն վերնոցն...: Սբ. և ամածին. մարիամ ցանկալի...: Խորհուրդ կենաց... հրափայլ ծագման, մայր և...:

Բկ.- Այսաւր երկնայինքն ուրախանան ընդ երկրաւորաց նորոգման... վերնասանն...: Ըզքեզ ամածին...:

Գձ.- Արեգակն արդարութեան քո. ծագեալ յաշխարհ...:

Սբ. զամածինն աւրհնութեամբ...:

Գկ.- Այսաւր ցընծան գասք առաքելոցն...:

Չածածինն. և զմիշտ կոյսն անդադար...:

Դձ.- Որ ի վերայ բըղխեալ գաւազանին յեստեայ հանգեար...: Անարատ կոյս ամածին. մարիամ...:

Դկ.- Աղբււր կենաց բաշխաւ շնորհաց հոգիդ...: Աստուածածին մայր և կոյս, ծագաւ աբեգան արդարութեան...: Հո'ս, էջ 356, կը շարունակուի նաւուն մնացեալ քարոզն ու աղօթքը՝ ալսպէս. — Սարկաւազն քարոզէ՝ Գոհարանելով. աղաչեցուք զբարեբարութիւն. այ, և խընդրեցուք զօղորմութիւն. ի սբ. հոգւոյն, զի անցուցէ ի մէնջ...: Խաղաղութեմք. քո հոգիդ սբ. ամ... բարեբարութիւն. քո... արժանա-

ւորեա փառաւորել զքեզ հոգիդ սբ. ընդ հաւր...: Այլ աղաքք. — Հոգի սբ. ամ., հոգի քի. սն. մերոյ, հոգի ելաւ ի հաւրէ եւ կենդանաւար, խնամաւ և արարի՛չ բոլորից, հոգի՛ հաւասար հաւր եւ որդւոյ, հոգի՛ շնորհաց եւ գրութեյ, որ ի ժամուս յայսմիկ նորոգեցեր զառաջնասեղծ մարդն. եւ ի հոգի կենդանի զարդարեցեր. եւ զմեռելութիւն բնութեա. կենդանացեցեր. ի ամին ժամուս իշանելով քո ի դասս առաքելոցն, եւ արդ գրացիս յիս մարդասիրապէս. յիշելով զի դու ծնար զիս սբ. աւագանաւն. փրկեցես եւ վերսին մաքրեցես՝, զի դու հոգի ես հեղութեան, եւ զայրանա՛ւ մեղուցելոցն: Եւ այժմ ալսպէմ մի՛ զայրանար մեղուցեալ հոգւոյ իմոյ, քեպէս եւ գործով իմով srsil-ցուցի զարարիչդ իմ. այլ գրութք. քով յայցել քաղցրութք. հաշտեցիս ընդ իս եւ ողորմեցիս ինձ, եւ ներեցես՝ ինձ, եւ ներեալ քաղցեցես զյանցանս իմ, եւ քաղեալ մաքրեցես զիս ի վիրաց իմոց. եւ մաքրեալ արժանացուցես երկնից արքայութիւն, որպէս զի զփորձ առից զքաղցրութեան հեղացելոյդ, եւ մի՛ ըզսրսնութեան քարկացելոյդ: Այլ աղաչեմք քեզ հոգի սբ. ամ., առաջնորդ եւ զաւրացուցիչ եւ ազնական, շնորհեցես եւ ինձ ինել դարձուցիչ մոլորելոց, ա՛ղ անհամելոց, լոյս խաւա... (հո'ս կը

վերջանայ զժրախտաբար այս աղօթքը, վասն զի յաջորդ թերթը արձատեն կտրուած և խոսքս կորսուած է: Զարմանալի է որ ինչպէս Ա. նաւուի սկիզբը, անանկ ալ Բ. նաւուի սկիզբը եղող թերթն է որ յատկապէս կտրուած ու հանուած է, մեզի անբացատրելի եղող պատճառներով: Շարական՝ խաւարեցաւ լոյսն արեւուն...: Յամենայն ժամ աղաչանք իմ այս են՝ ի մեղաց իմոց սբ. առաքիս, և յաւատարէն պահեալ զժառանգքս: Սարկաւազն ասէ՝ եւ ևս խաղաղութեւ. գորք. աղաչեցուք կեցո՛ւ՝ Աւրհնեա ֆուլան: Քան՝ Աւրհնութիւն...: Ապա կը սկսի Սաղմոս կը. լման որուն կը յաջորդէ նոյնպէս կթ. Սաղմոսը, ամբողջ, սրունք չկան սակայն վեցերորդ (ճաշու)

Ժամուս տաղալիւր զրոց մէջ: — Կեցո զիս ամ. իմ... որ ոչ գո ինձ հանգիստ: Եկի ես ի խորս ծովու և չըջանք ընկելովն զիս: Վաստակեցի ես առ յաղաղակել, (եւ) կերկերեցաւ յիս կոկորդ իմ: Նուաղեցան աչք իմ...: Բազում եղեն քան զհեր զլիսոյ իմոյ (այլուր կը պակսի)...: Վն. քո համբերէի նախատանաց...: Ապրեցո զիս ի կաւոյ զի մի ընկելայց, ապրեցո զիս յատկեաց իմոց և ի խորոց ջրոց բազմաց: Մի ընկելոցն զիս պտոյտք ջրոց, և մի՛ ընկելոցն զիս...: Լուր ինձ տր... զթուլեան քու... ի ծառայէս քումմէ...: Առաջի քո են... և թշուառութեան իմոյ (այլուր կը պակսի): Ակն ունի թէ ով տրտմեցի ընդ իս, և ոչ ոք էր եւ միսիրարիչ ինչ գաւ: Արեցես ի վերայ (նոցա) զբարկութիւն...: Զի զոր դու հարեր...: Դի(ր) զմեղս... յարգաւորութեան քու: Աղքատ և ցաւած... ամ. ընկելայցն զիս: Հաճո եղիցի այ... զեղջիւրս և զհնգակո: (Զի) լուաւ տր. տր. նանկաց: Զաւակ ծառայից քոց... և որ սիրեն...: Դարձցին առ ժամայն ամաչեցին, ոյ՛ք...: Յընծացեն... ոյ՛ք խնդրեն...: Սարկաւազն քաղցէ՝ Արթուն մտաւք... պահեալ աղաւթիւք... կալ առաքիւթք... կենդանացուցիչ անուան նորա... ըստ նմանութիւն... վն. զի զայս խոսացաւ զմեծ եւ զաննաւելի շրնորիս պարգեւեաց սիրելեաց իւրոց նամարիսն ամ...: Քան. ասէ զաղալս՝ Զգեցո մեղ տր... լինել... շիջուցանել... տուրն ջնկիւ... կեցցուք ի փրկութիւն...: Երկնաւոր խաղաղութք. քո... և զանուն քո զքո ամենազաւր... եւ գոհանալով փառաւորել... և զսբ. հոգին...: Սաղմոս՝ Տր. մի՛ յիշեր զմեղս մեր զառաջինս. վաղվաղակի եկեցես...: Սաղմոս՝ լե՛ Տր. մի՛ սրտմտութեմք. քով... (տարբերակները տեսնել Սաղմոսի կարգին հո'ս, առ ժամս կը դադրի նաւուի յաջորդ մասը, և ինչպէս ի վերեւ քսինք, Ողորմեա շարականները մէջ կը մտնեն, ըստ ձայնի): Աձ.- Յոյս և յարութիւն. ազգի մարդկան...: Հայր բազում ողորմ խոստովանիմ...: Տր. որ զըթացար ի կիներն...: Տր. որ դարձուցեր զմաքսաւորն...: Աս-

տուածածին անարատ կոյս առ քեզ ապաւինիմք...:

Ակ.- Աղաչեցի ըզբազում ողորմն աստուած...: Մերձ եմ ընկելովն աւզնեա ինձ նաւապետ բարի...: Փըրկեա ի վտանգէ... ի յալեաց ծովու...: Ըզքեզ աղաչեմք հանապաղ սբ. ամածին...:

Բձ.- Զեղեկիւրային քեզ մաղթեմ հառաչմամբ...: Մեղաք մի՛նչ և յերկնա և զարդար...: Իջաք մի՛նչ ի զըթոս...: Հաւածեա ի մէնջ տր. նշանաւ...: Բարեխաւեա վասն մեր...:

Բկ.- Անմահ թագաւոր որ կամիս...: Յոյս իմ ես դու տր...: Աձածին. անառատ մայր ան. և կոյս...:

Գձ.- Հառաչեցի զանլըռելի ըզհեծութիւն...: Զերծո զիս յորոգայթէ որոտղին...: Ի բարեխաւսութիւն. փութացիւր մեղ սբ. ամածին...:

Գկ.- Զեղեկիւրային քեզ մաղթեմ փըրկիչ...: Քրիստոս աստուած աստուծոց ողորմեա...: Աստուածածին սին լուսոյ ամպ...:

Դձ.- Յոյս կենդանութեւ. և փըրկութեւ. իմոյ...: Համբաւեամ առ քեզ տր. զաչս իմ...: Աձածին ապաւեն մեր և յոյս բարեխաւսեա առ...:

Դկ.- Ի վերանալ յինչն աւուրց իմոց տէր...: Քրիստոս արծ. յոյս ապաշխարողաց...: Որում երկինք և երկիր, ոչ բաւէին...: Սարկաւազն՝ վասն հիւանդաց և ամենայն վշտացելոց (նաւուի Յրգ այս կարգադրութիւնը, իւրայաատուկ սաղմոսով և շարականով ընդերու-դուած, չա՛տ աւելի ներդաշնակ և խորհրդաւոր է և անշուշտ, յետին ժամանակներու մէջ համառօտուած միայն) աղաչեցուք... հասուցէ (զաւեցեալն) ի մշտնջենաւոր...: Աղաք՝ փառասեցո մարդասէր սբ. զցաւս և բժշկեա զհիւանդութիւն. ի ժողովրդենէս քումմէ... խաչիւ քո... պարգեւիչ բարեաց... ողորմութիւն արարածոց...: Յիշեա տր. զքո պաշտաւեալս զմեր...: քն. Բարեբար և...: Սաղմոսն որ խորհի զաղքատն և զտանկն... (տես տարբերակները Սաղմոսարանի բաժնին մէջ): Քաւոգ սարկն՝ խնդրեցուք հաւատով ի

սե... իջանելով ի վերայ մեր ողորմութի. և գթութի. տն. այ. ամենակալին կեցուցե և ողորմեցի: Աղաբք՝ Հայր գթութեց. և ամ. ամենայն... յամենայն նեղութիւս. մեր... պաղատանաց մերոց... յանցանաց մերոց (այլուր՝ բարեարութեամբ Բով)

...: Այլ աղաբք՝ քաղաւոր հզաււ ապաւեն ծառաւելոց, փրկիչ նեղելոց, որ վասն մեր պատկաւեցար յանաւրինացն, զարքո զգաւութիւս. Բով եւ եկ ի կեցուցանել զգինս արեան Բով sr.: Եւ մի սար գերել սասանայի զԲով փրկեալս: Եւ մի սար բնակութիւն չարին զսանաւ անուանդ Բով սրբոյ: Եւ մի զլեալս Բով մարմին եւ անդամ բոլոր ի կոխումն

(հոս, ԳԺԲԻՍԹԱՐԱՐ ԷՐ ԼՐԱՆԱՐ ԹԱԳԱՐՈՐ ԳԼՐ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԷՆ ԿԱԿՍՈՂ ԱՅԱ ԱՂՕԹՔԸ, յաջորդ թերթը կտրուած ու ինկած ըլլալուն: Հետզհետէ կը զօրանանք այն զաղափարին մէջ՝ որ վատ բայց զիտակից ձեռք մը յատկապէս մկրտած է այս յաւելուածական աղօթք ու սաղմոսներով ճոխացած թերթերը և շահուակնկալութեամբ զրկած այլուր. այլապէս լոկ զիպուածի արդիւնք չեն այս մկրտաւորները: Յաջորդ թերթը կ'սկսի Սաղմոս ԼԳ. Նոր համարէն, և զարմանալի է որ փոխանակ Աղ. Ծ. ի, այս զրուած կայ. — Շարական՝ Չարչարակցեալ քեզ տիւ լուսոյ, երիւք ժամու խաւարելո...: Եւ ապա ասեն Սաղմոս Զամբիճն գդ. գուրայն ի լման: Եւ երբ վնարի նա սարկն. Բարոգէ. — Սուրբ սրտիւ և հաստատուն... զի մի կորիցուք անապաշխար... բարեխաւսութբ. ամենայն սրբոց, չնորհեցէ...: Աղաբք՝ Տր. գաւութեանց որ կամաւոր մահուամբ Բով մերոյ խաչիւղ Բով սրբով... ապականութեան հեղմամբ արեամբ (այլուր՝ յաղասութիւն փառաց հեղմ...) կալ յայտմաշխարհիս... արժանաւոր լինելով յաւիտենական (եւ երկնային) ուրախութեցն...: Բարոգէ մոլորմն ամ... ուղեղ հրամանաւ... այդ իսկ եւ կամք քո... և հոգեւորական սիրով... միաձնի Բով, սն. մեր յի. քի... և ժողանդեցուք (զպատկաւեալն) ի սկզբանէ աշխարհի... զքեզ ընդ որդւոյ և սր. հոգւոյդ...: Սաղմոս՝ Տր.

մի՛ մատներ զմեզ խաղառ...: Շարական՝ Նահապետին արահամու հայցմամբ...: Սարկն Բարոգէ՝ Աղաչեցուք զկենտառութիւն մեր քո... արեամբ իւրով...: Աղաբք՝ Անկեալ եմք առաջի քո բարերար... զոր ինչ խնդրեմք... զխնդրուածս արեւց մերոց, զի... և քո առատ ողորմութիւն. միախաւսեցէ զմեզ... առաջնորդեալ հասուցե...: Յիշեա տր. զպաշտաւենայս...: Քան՝ Բարերար և բարեմոլորմ...: Սաղմոս՝ Սիրեցի զի լուրջէ տր. զձայն... (տարբերակները տեսնել Սաղմոսարանի կարգին): Շարական՝ ամ. — Որ զանարատ բարեկրս քո ի խաչին...: Որ անձառ տնաւրէնութբ...: Արդ աղաչեմ մայր աստուծոյ...:

ալ. — Նըշանաւ ամենայաղթ խաչիւրդ քո քո... ի միւսանդամ քո գալստեանդ յերեւել սր. նշանիդ, ...: Զեռք քո արարին...: Ուրախ լեր մայր անձառ լուսոյ...:

Բձ. — Ապաւինեցաք ի խաչ քո արարիչ յաւի...: Գլուխ սր. հաւատոյ... զայն (այլուր՝ զոր) տեսեալ...: Թաղաւոր անմահ արարիչ յաւիտենից...: Արժանաւորաց քոց աղաւթիւք... շնորհեալ փրկիչ կեալ ընդ աշմե Բովմն: Որ ըզհուրն արծ. յորովայնի...:

ԲԿ. — Խաչըն կենարար, որ եղև ըմեզ...: Որ որդիդ ես և բանդ աստուծոյ...: Որ ի վեր քան զքերովբէսն երեւցար...:

Գձ. — Փայտ կենաց որ փախանակ մահացու...: Հայր բարեգութ որ զըթացար...: Աստուածածին դու ես յոյս և ապաւեն...:

ԳԿ. — Ո՛վ պահապան որ ծագեցար յեղովմայ...: Դասք անմարմինք առ էրցն: Լոյս ի լուսոյ զմեզ...: Հաւր և որդւոյ համագոյակից...: Զմայրըդ լուսոյ բանին այ. որ եղեր արեւելք արեգական...:

Դձ. — Զաւրութիւն սր. խաչի քո քո...: Բարձրեալ թագաւոր յաւիտենից, հայր անսկիզբն, որ...: Երանական չնորհաց բաշխաւ... առաջնաւրն կոչեցեր...: Բարեխաւսութբ. սր. ամածնին. ծրնողի և մաւր քո...:

ԴԿ. — Խաչի քո քո. երկրպագեն արարածք ամենայն... ի պատրանաց թրե-

նամոյն (այլուր՝ բանաւրկուն) ...: Խընդրեմք ի քէն թագաւոր փառաց...: Ուրում երկինք և երկիր ոչ բաւէին տանել լուսոյն...: Ինչպէս կ'երևայ իններորդ (ճաշու) ժամու այս կարգաւորութեան Հանգստեան մասը ճոխացուած է խաչի և Հանգստեան մէջմէկ պատկերով և Աստուածածնայ պատկերի մէջ մէկ տուն ներով: — Սարկն. Բարոգէ՝ վասն հոգւոցն հանգուցելոցն, աղաչեցուք... կեցուցե և ողորմեցի...: Աղաբք՝ Քս. որդի այ. անոխակալ և բարեգութ. դասաւոր կենդանեաց եւ մեռելոց (այլուր՝ կը պակսի), գրա ի հոգի հանգուցելոց ծառայից Բով, յիշեա յաւուր (մեծի) գալստեան... մեղաց մերոց, դասաւորեալ և պայծառացո... Բով դասուն և ի մեզ խնայեալ բարերար մարդասիրութբդ. քո զի դու ես տր. և արարիչ ամենեցուն դատաւոր կենդանեաց և ննջեցելոց եւ Բով ընդ հաւր եւ ընդ սր. հոգւոյդ փառք ի խաւսութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւ:

Այլ աղաբք Յիմներորդ ժամն. — Տր. բարեար և բազմագոյ, որ մարդասիրութեամբ Բով այցելու եւ խնամաւոր եղեր մոլորեալ ոչխարին եւ զկործանեալ եւ զապականեալ պատկերս Բով զաղսեղեալս ամենայն գարեութեամբ ախից գետ եւ մարդութեան արժանացուցեր Բով կամաւոր խաչելութբդ: որ եւ ի ժամու յայտնի ըզպարսիս դասապարսութեան մերոյ Քեզէն կրեցեր անպարսկա՛ն եւ անմեղական անձամբ. եւ զմահա՛ւ եւ զմեղաց զաւրութի. խափանեցեր Բով կամաւոր մահուամբ: Եւ զհաւաւորուն եւ զմարդասպանն զգերիչ եւ զծառայեցուցիչ բանաւրկուն կոխեցեր արեւմուք. Բով: զախեցեր զգլուխ կամակոր վիշապին եւ կապեցեր յանլոյժ կապանս, Բով յամենայն արարածոց փառք եւ մեծնեաւոր գոհութի.: գոհութի. Բով սերութեդ. յամենայն անձանց, եւ բարեբանութի. յինեւ ի մեղաւորես, զի եւ ես Բով sr. պատկաւ արեամբ եմ փրկեալ եւ ազատեալ յիշխանութենէ սասանայի. այլ քեպես եւ կամաւ ըմբռնեցայ յորդայքս սորա եւ կապեցայ տուամբ մեղաց, սակայն ի յուսոյ

Բովմն ոչ հեռացայց, եւ զակնկալութի. իմ որ ի Բով ոչ բոլից զի գիտեմ զաղցութիդ., եւ վստահ եմ ի Բով մարդասիրութիդ., եւ ապաւինիմ ի Բով գրութիդ.: վասն որոյ ցուցեր մեզ զմարդասիրութի. Բով: աղաչեմ զԲով ցոյց եւ այժմ առ անարժանս զԲով գրութիդ. զի քեպես եւ յոյժ գուցէ մեղաւոր, եւ անարիւնեալ առաջի Բով եւ ոչ գիտեմ զղջանալ եւ ապաւինել զբազում յանցանս իմ: Բայց դո՛ւ գրած եւ մարդասիր երկայնամիտ եւ բազումոլորմ, ողորմեա՛ ինձ եւ պարգեւեալ ժամանակ ապաւինութեան, եւ դարձո՛ զիս ի մեղաց իմոց, որ վն. մեղաւորաց ի ժամու յայտնի ի վերայ խաչին պատարագեցար եւ հաւեսեցուցեր զհայր ընդ արարածս. աւա եւ զիս արժանի ամային. շնորհացդ, եւ գրա յիս որպէս յաւազակն որ խաչակիցն եւ Բով, որ բացեր նմա զդուռն դրախտին. բաց եւ ինձ զդուռն ողորմութեմ., եւ բժշկեալ զանեղութիւնք վերս հոգւոյ իմոյ. լուս՝ sr. Բով պատկաւ արեամբք հեղմամբ. որ արձակեցեր զկապեալն ի դժոխոց, արձակեալ եւ զիս ի կապանաց բանաւրկուն խաչիւղ Բով սրբով: որ զբազմութի. ննջեցելոցն կենդանացուցեր. կենդանացո եւ զմեռելութի. հոգւոյ իմոյ հոգւով Բով սրբով. զի եկեալ բնակեցեց յիս եւ ընդ իս յիցի հանապազ, եւ ուսուցե ինձ սիրել զԲով ի բոլոր արեւ, եւ երեւցուցե՛ ինձ գերես. Բով: առ որ անժկացեալ եմ եւ լանել ի մարմնոյ եւ մեղեւել առ Բով: Բայց ոչ իմ կամք, այլ Բով յիցին միայն, զի արդարութբ. երեւցայց երեսաց Բով. եւ յայգեցայց յերեւել փառաց Բով անմահ քաղաւոր, որ մահու խաչի համբերեցեր վասն մեր եւ ետուր զխաչ Բով նշան երկիւղածաց. յաղթաւ, զի ապրեցին յերեսաց աղեղան: արա՛ եւ զիս արժանի հաւասով հանաչել զսա, եւ յուսով ապաւինիլ ի զաւրութի. սորա, եւ սովաւ կնիւղ զմեզ եւ զամենայն ինչս մեր, եւ ընդ հովանեալ սորա ամբացուցանել զհոգի եւ զմարմին իմ առանց փորձութեան մեղա ի պանդխտական կեանս յայս. եւ ի վախճանի գերմանիլ

ի յաղական յայտոցն, եւ ի միւսանգամ գալստեանն սովաւ պարծիլ եւ պսակիլ եւ փառաւորիլ ընդ արդարսնո քո քո. Գիւնա՛ւ սր. եւ զննչեցեալսն մեր, եւ փրկեա՛ զնոսա յամենայն պատժոց մեղաց վն. պատուական արեանդ քո սրբոյ: ազատեա զնոսա յամենայն դատակնէ: եւ լիցիս բժիշկ յանցանաց նոցա զոր վիրաւորեցան ի բանասրկուէն. արժանացո զնոսա լսել զձայն փողոյ քաղցրութե. գալստեան քո քո: զարթիցեն եւ ուրախ եղիցին յառաջագալութե. նշանի քո զուարթեան կացցեն առաջի անուրբեդ. քո ժառանգեցեն ըզ խոսացեալ բարիսն ի սկզբանէ աշխարհի ընդ արդարսնո քո. եւ ընդ նոսին աւրինել զեղ յանկեալ յաւիտեանս, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յա՛ւ: ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ Մեղա՛յ ամենաւ. երբորդութեան, մեղուցել եմ այ. եւ ՄԱՐԻՈՅ, խորհրդով, մտածութե. ցանկութե., գիւնութե., բանիւ, գործով, ազանութե., գողութե., փառասիրութե., ամբարտաւանութե., հպարտութե., սնափառութե., սուտ խաւսութե., նախանձու եւ չարութե., ամենայն մեղաց ԶՈՐ ԻՆՉ ՍԵՐ՝ ՄԱՆԵԼ Է ՍԱՏԱՆԱՅ Ի ԲՆՈՒԹԻՍ. ՄԵՐ, մեղայ, մեղայ, մեղայ, աղաչեմ բողոքի. շնորհեցէ:

- 11.- Եւ 385.- Հարցնափառեալ Ապաշխարութեան.— աձ.— Հայր երկնաւոր, որ առաքեցեր զմիածին որդիդ քո, փրկիչ աշխարհի, բաշխելով զհոգւոյդ սրբոյ շնորհս: եւ արարեալ երկրպագուս երբորդութեանդ: վասն որոյ մեք հողեղենքս միաձայնեալ ընդ անմարմին գաւորութիւնսն: հանցով աւրինութիւն արարողիդ երկնի եւ երկրի ասելով: Որ անդադար փառ...: Փ.— Սեանչելիք ըմբձեմ եղեն ի բաբելովն: Քանզի մանկուհին գերեալք եւ կապեալք ի բռնաւորին ի մեջ հնոցին անկեալք. աւրինեին զեղ հայր երկնաւոր: եւ բոցն խորանաձեւ ցողանայր շուրջ զնոսաւք եւ զայրեցող բնութեանն փոփոխեալ զբոբոբոբութեան: եւ տեսեալ բռնաւորին զգասապեան, զարմանայր ասելով: Եկայք ծառայեդ աստուծոյ, զի եւ ես ընդ ձեզ աւրինեմ

զբազաւորն անմահ: փ.— Առաւել քան ըզբոցն բաբելովն, բարձրացաւ չարութիւն հարաւային բռնութեանցն: եւ դու տես անես արարեալ զեկեղեցի քո: Այլ ցաւեալ ի քո գրութեանցդ: եւ շիջո զանհանելի հրոյն զբոբոբոբութեան: եւ մի տար յապականութիւն զնո ժառանգութիւնս, միայն մարդասեր: Փ.— եւ սրովքեական աւրինութիւնս մասուցանեն զովելով եւ ասելով, սուրբ, սուրբ, սուրբ տեղաւոր, եւ արարողիդ զեղ սրբասաց փառք յաւիտեանս ամեն: Փ.— Զերից մանկանցն զաւրինութիւնս քեզ վերառաքեմք, քաղաւորի երկնաւորի երկրպագելով, եւ զոչեցուք իսրայել զտեալ: Փ.— Զանկարգեալից բանն հաւր եւ սր. հոգւոյն: Քանհայք աւրինեցեք, մանկուհի առաւել բարձրացուցեք ըզնա յաւիտեան:

ակ.— Քեզ քաղաւորի աստուծոյ: Անկեալ եմք առաջի քո, խնդրելով զբողոքիւն յանցանաց: եւ ապրեցուցանել ըզմեզ ի հրոյ գեհեմոյն, որպէս երբեմն գերիս մանկուհին: եւ արժանաւորեալ ըզմեզ աւրինել ըզքեզ արծ., եւ զովել զանուն քո յաւիտեան: Փ.— Աւրինեալ տես որ պանեցեր ըզմա... (հո՛ւս դժբախտաբար թերթ մը իր արմատէն կտրուած ու կորսուած է. յաջորդ թերթը կ'սկսի բժիշկացորդ երկու տողէն)... բեք զամենաւ. զերբորդութիւնսն եւ զմի աստուածութիւնսն. աւրինեցեք...:

բկ.— Եկեալ բռնաւորին ի դուստ հնոցին: եւ տեսեալ գերիս մանկուհին. հանդերձ չորբորդիւն: Զայնեալ եկայք արտաք ծառայեդ այ., զի եւ ես ընդ ձեզ աւրինեմ զբազաւորն անմահ: Փ.— Խորհուրդ է տեսանելի, բաբելովն. մեծ եւ սեանչելի: Հուրն պատկառեալ յարգարոցն, եւ արմատիւն քաղաւորին զայրանայր: Հրնոցն ցաւանայր եւ սր. մանկուհին պատասխանեին ասելով: Զքաղաւ...: Փ.— Բարեբանող ձայնիւ երգեին մանկուհին զերբեայ միութիւն աստուածութեանդ անբիծ եւ ուղիւ խոսովաւորեալք: յաղթեցին հրոյն զաւրութեան: վասն որոյ եւ ը մեք ընդ նոսին աղաչեմք զտե. փրկել ի հրոյն յաւիտեանից

զանձինքս մեր: Փ.— Որ ի հնոցին գերիս մանկուհին ապրեցուցեր, խոսովանելով զհաւաւոր անուն քո սուրբ: Յաւեալ ի մեզ զոգորմութիւն քո մարդասեր տես եւ կեցո: Փ.— Որ ի բաբելովն հնոցին գերիս մանկուհին ապրեցուցեր: Զգասապարեալ ըմեզ անձն իմ զերծո ի գեհեմէն հրոյն բարեգութ փրկիչ: Ըզի յեւ ընդ աւրինաբանիչ սուրբ մանկանցն երգեսցուք խոնարհ արտաք: Փ ՍՏԵՂ.— Փա՛ռք հաւատեցեք ամեն: Մեծ գրութեամբ, իջեր ողորմած եւ փրկեցեր զմանկուհին ցաւելով ի մեջ հնոցին ասելով: իեւ. ըզտ. աւրինեց...:

գձ.— իջեր ի մեջ հնոցին որդի աստուծոյ: եւ ըզբոցն բոբոբեալ ցաւովն շիջուցեր: եւ սր. մանկուհին երգեին ասելով: Որ նրսի ի: Փ.— Անհաւելի ծոցոյ հաւր յորդի: Մարգասիրապէս իջեր ի բաբելովն: եւ պարակից եղեալ ազարիանցն, ըզնուր հնոցին շիջուցեր: եւ սր. մանկանցն ըզուարճացեալ երգեին երգ նոր ասելով: Որ երկրպագ...: Փ.— Սուրբ երբորդութեանն երգեսցուք զերգս աւրինութե. ձայնակից լինել երից մանկանցն քանհայք եւ ժողովուրդ զմիութիւն երբորդութեանն: աւրինեցեք եւ առաւել ք: Փ.— Ո՛չ հիանամ ընդ հուրն բաբելովն: Քանզի մեծագոյն բոց ցուցին յիս մեղք իմ: Զի ըզնա պարսեցին, մանկուհին աւրինաբանին: Իսկ յիմ վերայ գայցե հեղբայրեցուց: Այլ որ զանրկիզականն ցուցեր երբեմն ի հնոցին. ցաւեալ եւ յիս քո. զոգորմութեան քո շընորհ մարդասեր: Փ.— Եկայք նոր ժողովուրդ որք ի հեթանոսաց, ըմբաշեալ յորդեգրութիւն: Առաքեցելոյն ի հաւր քաղաւորին յաւիտեանից, զերգս երից մանկանցն ընդ հրեշտակս գոչեսցուք: Որ զազգս որդւ: Փ.— Աբահամեան հաւատովն լրցեալ քաջ նահապետի ի բաբելովն, ի մեջ հնոցին որպէս յառաջապի պարեհին, մարքելով առ հայրն երկնաւոր, վասն աբահամու սիրելոյ քո, տես մի՛ ցրեալ զուրս քո: Կամաւոր պատարագին իսահակայ ծառայի քո, տես մի՛ ի քայք առնեալ զոգորմութիւնս. քո

ի մեջ: Հրեշտակական տեսեանն արժանացեալ որպէս զիսրայել, բանալով երկնից: տես. այ. ըզնոցն վարկանէին: բարեբանելով զհոգին հեմարիս, վասն իսրայելի ընտելոյ քո, տես մի՛ մերժեալ ըզմեզ յոգորմութեան քո: ի յայնքամ քաղաւորն ըզգաւանայր եւ նուագարանին դադարեին, եւ հրնոցն զովանայր, եւ քաջահաւատ մանկուհին զամենայն արարածս յաւրինեցութիւն կոչեին: աւրինեցեք ամենայն զործք քո. ըզտ.: աւրինեցեք եւ զոհացարուք զի քաղցր է, զի յաւիտեան է ողորմ նորա: զկ.— Զաստուածգիտութիւնը սերմանեցին, ըմբանկուհին ի բաբելովն: եւ մոգերն պրսգաբեցին զհաւատս փրկիչին: ընդ քեզ գոչեմք, առաւել փառաւորեալ քո. կեցո զմեզ: Փ.— Զերից մանկանցն զաւրինեցութիւնս քեզ երգեմք: Որ քաղաւորն եւ քաղաւորաց եւ քո. տեսնեց. աստուած աստուծոյ եւ սր. սրբոց ասելով աւրինեցեք ամենայն ժողով:

դձ.— ի հեթանոսի հովիւ երկրնաւոր: Որ ըզբոց հնոցին երկնային հրաւալի ցաւովն շիջուց: եւ սր. մանկանցն աւրինաբանեալ, զերգս յաղթական երգեին ասելով: Քանհայք: Փ.— Ամենակարող ողորմութեանց ի նմանութիւն հրափայլ զբարբնոյն, ի վայր իջեալ, ի մեջ հրնոցին անմարմնական դասով: Ամենայաղք զաւրութիւն կենդանարմատ քո փայտին յառաջագոյն երեւեալ ի բաբելովն հնոցին, քառակերպեան նշանիւ պարունակեալ զբոց հրոյն ի սուրբ ի մանկանցն: Ընդ վեցրեւեան սերովքսն երաժշտական աւրինութեամբ: պարակցելով երգեին սուրբ մանկուհին ի հնոցին: աւրինեցեք զովեցեք եւ առաւել բարձր արարեք զանյաղթելի զբազաւորն: ընդ ը զաւրս անմարմնոցն: Փ աղցմի.— Յաւեալ տես գրութեամբ քո: ըզգաւ: շնորհաց: եւ ըլուստարեալ: ըզմիսս եւ ըզխորհուրդս մեր: Ըզի ի տես եւ ի գիւշերի: խոկասցուք մեք: ի պատրիարքս քո: եւ ընդ աւրինաբանն մանկանցն, արժանաւորեալ ըզմեք ձայնակից լինել զովել եւ ասել: աստուած հարցն մերոց: բարեբանեալ է անուն քո յաւիտեան:

Փ.— Ձոր փառաբանեն իմանալի գաւ-
րութեանցն դասն. զհեղ եղ անբակի-
բն հաււ բանդ աստուած: իջէր ի մեջ
հնոցին: Քանզի եւ ամային. գաւառ-
բբոյ. եւ շիջուցէր թզոց հնոցին եւ
փրկեցէր զերիս մանկունսն: Ընդ նո-
սին եւ քմեք քեզ վերագոչեմք: աւհ-
նեալ եւ բարձրեալ գովեալ եւ փառա-
ւորեալ յաւիտեան: Փ.— փառաց քոց
քիսոս: փափագաւդ եղենք սբ. ման-
կունքն բաբելոնի որք աւհնեմք ըզհեղ
սր.: Յիշեալ գուխս եւ զողորմութիւնս
քո եւ մի՛ մերժեմք ըզմեզ իսպառ: իսկ ի
յանի փառաց աստուածութեանդ, հուր
հրնոցին, խորանաձեւ կամարանքման
պատեալ շուրջ ըզհնոցան, եւ ցոլացեալ
այրէր ըզհաղդեացիսն: եւ զայն տեսեալ
երից սբ. մանկանցն զերեւոյթեան:
զսրութիւնդ. գովեին ասելով: Ըզքո սր:
Փ.— Սուրբ մանկունքն կապեալք ի բա-
բելոն ի մեջ հնոցին զընային ի վերայ
կայծականց հրոյն: Անբաւ գաւառքի-
նրդ քո որ ընդ չորրորդին միաձայնեալ,
զերգաւ աւհնութեան սալմոսին քեզ սր.:
Զհեղ բարեբանելով երգեին: ըզնա անդ:
Փ աղցմի.— Զհեղ ամենագաւր քաղաւոր
յաւիտեանից: ի հնոցին բարեբանելով ե-
րեք մանկունքն երգեին: Զաստուածքն յ:
դէ.— Որ ի կառքս քերովքից նրսիս: եւ
յանքմարմնոց զինուորութեանցրդ փա-
ռաբանիս: իջէր ի մեջ հնոցին եւ պա-
ռակցեալ աւհնութեանցն ըզհուրն շիջու-
ցէր: Որք երգելով գոչեին երգ նոր, ա-
մենայն գործք աւհնեցեմք, առաւել
բարձր ար: Փ.— Ո՛չ ան քաղաւորին,
ո՛չ սոսս բռնաւորին եւ ոչ արուես-
տաւոր նրազարմացն յարմարումն,
ո՛չ զարհուրեցոյց զերիս մանկունսն,
ոսկիապաւս պատկերին ոչ մասուցին
ըզխոնկս, այլ քեզ աստուած: Որք
երգեին քեզ զանդադար գաւառու-
քիւնս ասելով: Զնորոգող սբ.: Փ.— Եկ-
եալ բռնաւորն ի հնոցն հարցանէր որ
շուրջ կային: Ո՛չ երիս արս արկաւ ի
հնոցն, զիարդ չորս տեսանեմք: իսկ
միւսոյն կերպարանն այլալեւն ըզանձըն
իմ, զարհուրեցուցանէ զիմ ըզլսելիսս:
եւ ի հնոցին ելանէր ձայն աւհնութեան,

որք երգեին եւ ասեին: Աւհնեմք եւ
փառաւորեմք զքո տեսութիւնդ, զի դու
միայնդ ես քաղաւոր հզաւ եւ սխանչե-
լագործ եւ արարիչ ի յաւիտեան եւ
քո եւ փառք յաւիտեանս ամեն: Փ.—
Բաբելոնական հուրն բարձրացեալ քան
ըզհրնոցն, զհաղդեացիսն ծախէր գա-
ւառեալսն ի բռնաւորէն: ի՛սկ յանցանաց
իմոց քոց առաւելապէս տոյրէ զխոր-
հուրդս իմ, զանեղանեղի ըզհեղեմոյն:
բերելով ըզյիշատակ: Այլ որ վստակեցն
ի հնոցին ցաւեցէր ընդ չորրորդին եր-
գակցելով ապրեցելոցն ի հրոյն: քեքե-
ւացո սր. ըզկիզանող հրոյն ըզսպառ-
նալիսն եւ հաստատա յուսով ապա-
խարել ըզմիտեալ հոգիս: Զի ընդ
աւհնութեան ըմանկանցն երգեցիք քեզ:
երգրս նոր: Աւհնեալ ես ի վերայ հաւ-
աստութեան երկնից, գովեալ եւ առա-
ւել բարձրացեալ յաւիտեան: Բարբառք ա-
րուեստականացն զբաբելոն խոռովեցու-
ցին. իսկ աւհնութիւնք երից մանկանցն,
զհուրն ըշիջուցին: ի յայնքմամ եւ
հրեշտակն ցաւեցաւ նոցա եւ ըզհուրն
ի նոցանէ փառաւորեց: ի յայնքմամ
նայեցեալ ըզայն բռնաւորին եւ ի
ձայն ըզաւորութեան, գոչէր ասելով եւ
եւ խոստովանելով անկանիմ առաջի
կենդանոյն աստուծոյ, զի եւ ընդ ձեզ
փառաւորեցիք սբ. զերրորդութիւնն:
Փ.— Որ ի վերայ քերովքից հանգչիս եւ
ի գաւառցն հրեղինաց աւհնութեանս,
իջէր ի բաբելոն, եւ փրկեցէր զերիս
մանկունսն ի հրոյն բռնութեան: Որք ա-
ղաղակելով գոչեին երգ նոր. ամենայն
գործք աւհնեցեմք եւ բարձրացուցեմք ըզ-
նա յաւիտեան: փառք հա: յաւիտեանից:
ամեն: Փ. ասեղ.— քաղաւոր փառաց
քիսոս եւ արարիչ բոլորից: Որ մար-
դապիւսապէս զըթացար ի սբ. ման-
կունսն, եւ փրկեցէր ի բորբոքեալ բո-
ցոյն: Որք անարգեցին ըզբռնութիւն հր-
ոյն: ընդ նոսին եւ մեք քեզ վերագո-
չեմք, փրկեալք ըզմեզ ի հրոյն յաւիտե-
անից: Զի դու միայն ես քաղաւորսք տե-
ր, քեզ փառք այժմ եւ յաւիտեանս ամեն:
Ծանօթ.— Զեռագրիս մէջ գտնուած այս
Հարցնափառերը կամ փոքր հարցերը

փափաքեցանք նոյնութեամբ արտագրել,
նախ որ տպագիր տաղարաններու և շա-
րականներու մէջ երբեք չհանդիպեցանք
ասոնց, և երկրորդ ուղեցինք առիթ տալ
բանասէրներուն, բաղդատելու համար
զանոնք ձեռագիր հին օրինակներու
հետ:

12.— Էջ 394.— Ժամանակէր կարգաւ (պ՛ բ զ զ
եւ).— Որ ի հաւրէ առաքեցար փրկիչ
և մարմնացար... դէ ուր.— Որ (ը)սո-
ամենայն ըմխորս անցանէս: Զխաղա-
ղութիւն քո... մարտ.— ի տաճարի
սրբոց և յիշատակի սրբոց... նզն.—
ձգնաւորք քրիստոսի, որք տանջանաց
... կուրակ.— Միածին որդի և բանդ
աստուած... ասեմք՝ Յընձա աշուար,
ցնձա և զուարճացիր, յիշատակի սրբոյն
ստեփաննոսի... ասեմք՝ Յորովանէ
ընտրեալ սուրբ ստեփաննոս, յորովանէ
... ձննդի՝ Աստուածածին անհարմա-
ցեալ, զբանն անսկիզբն յղացար...
ձննդի՝ Աստուածածին զքեզ խոստովա-
նեալ, երկրպագէ եկեղեցի... կրեցեր
անտերմնապէս յանապականութեան ի յար-
գանդի... ձննդի՝ Աղաչեմք զքեզ սուրբ
կոյս մարիամ... մարմնացելոյն առ ի
քէն աստուծոյ բարեխաւսեալ փրկիչ զան-
ձինս մեր (այլուր՝ կեցուցանել): Տննդա՛
ծերունին աշուար սիմէոն հոգեով զայր
... (զի) որոց թեւաքնն սաւառեալ ոչ
իշխէին նայել ի յահեղ... որպէս մանուկ
... տննդ՝ Անսկզբնական բանդ աս-
տուած... փառաւոր քո... քաղաւ՝ Որ-
պէս յետ աստուածասէր թագաւորին իս-
րայէլի... նախանձունք վառեալ (ընդ-
դեմ անոցիկ կը պակսի) որք զսուրբ զհո-
գին հայհոյէին քի՛ բայց դու ուլ աս-
տուածարեալ և ուղղափառ հաւատոյ
գլուխ (այլուր՝ սուրբ քաղաւոր) փրկեալ
զմեզ ի մարդապաշտ հայհոյութենէ:
վասն որոյ աւհնեմք զքո գալուստ զբա-
րեպատէ քաղաւորիդ ի քիսոսս խնդրե-
լով, ըզմեք ըզողորմութիւն: Զաւալ՝
Զաւալական և վկայ ճշմարիտ քաջ նա-
հատակ(դ) ... և յոչ ածեր ըզմտաւ
զսպառնալիսն ըզմախիմիանոսի քաղա-
ւորի, այլ... Քառասն՝ Գնալով փա-
ռաց քոց ի փառս կաթողիկէ եկեղեցի

դիմեալք ի սեբասիա վերին, ուր քաղա-
ւորեալքն յաստուծոյ նահատակին ի յամար
եւ ի քաղաքից ի յերեսս բանասիրտին
(հո՛ս, զրիչը անուշադրութեամբ տող
ցատկած է): Քաջալերելով մի ըզ մի, զի
մի լուծեալ ոք բաղանաւ անցաւորիս
պակասեցի: Այլ գողալով առաքինաբար
զինքն... Ընկալ զորդութիւն ժողովոյս
մեր ի յոյս սիրողաց քոց տր. փառք քեզ
(այլուր՝ արդ սոցա բարեխաւսութեամբ
ընկալ...): Ղազա՛ Զղազարու ննջումն
որպէս կանխագէտ... Զի և ի բեթա-
նիա... եւ քեզ գոչելով... Գերեզմա-
նաց՝ Յորժամ եկեալ կենարարն... զան-
մահութեանցն ըզպարզես եւ սիրելոյն և
աստուածային ձայնիւն ի գերեզմանէն
կոչեաց: (ընդ նոսին եւ մեք ասեմք կը
պակսի) Ովաննաւ աւհնեալ է զալուստ
քո, աւհնութիւն ի բարձունս աստու-
ծոյ, աւհնեալ որ զալոցդ եւ անուամբ
տեսան: Գալս՝ Յընձայ երուսաղէմ և
զարգարեա զառաքատ քո սիրոն: Քանը-
զի ահա զայ թագաւոր քո քրիստոս:
Նըստեալ ի յաւանակի նորոյ: Հեղութիւն
ցուցանելով զայ մտանէ յառաքատ քո
սիրովն (այլուր՝ կը պակսի): եւ մեք ա-
ղաղակեմք... Զասկի՝ Քս. յարեալ ի
մեռելոց... Յիմանց՝ Ահաւոր և սքան-
չելի է խորհուրդ փրկութեան մերոյ...
Համբ՝ Հիացան վերնական բաղմութիւնքն
... Որք յանապատու յաթոռ նստիս...
Այլ որ յամենայնի... Սբ. հոգեւոյն՝ Աս-
տուած զքեզ խոստովանիմք զսուրբ հո-
գիդ... որ զտղիտութիւն աշակերտացն
բազում զիտութեամբ լըցուցեր և յի հրե-
ղէն... Հովսէփ՝ Որք ծագեցան մեզ յա-
րեմոյն... Գայի՝ Զյաղթական ձեր
զհանդէս... Կուսա՛ Հարսնացեալ քրիս-
տոսի երկնաւոր փեսային... Զյառաջն-
թացութիւն քո և զկարապետութիւն...
Մարգ՝ Տր. որ հիմնեցուցեր զեկեղեցի քո
ի վերայ... (ասոր յաջորդող երեք կամ
չորս թերթ կտրուած ու ինկած ըլլալով,
ժամամտերու շարքը լման է):

Էջ 407 (վերջէն գրուած նոտագիր և .-13
տարբեր մագաղաթի վրայ).— Շարական
սրբոց խոսանարարացն.— Յաւուրց վեր-
ջին ժամանակի շինեաց իւր տուն գեկե-

- ղեցի, հօրըն գլխած երկնաւորի՝ խմած տուրք. բանն և որդի. ետ զմարմին իւր ի զենլի՝ զինի արեանըն խառնելի, այս սըմ հրաշից ներգործողի, տուք օրհնութիւն յամենայնի...: 1177 Օգոստոս 31.-
- 14.- Էջ 409.- Ալեկուեայք շարքի առաջին թերթը իր գլխակարգութեամբ կը պակսի, կարէն ինկած ու կորսուած ըլլալուն և յաջորդ էջի, 409, վրայ կ'երևայ... Ընդհանրապէս կը յաջորդէ վարդ՝ բարձրութիւնը լերանց նորա, նորա է ծով և նա արար... հասնելով այսպէս, յոյժ խիտ և երբեմն երկու տողերու վրայ երկարած խաղերով երգելի՝ նախահա(ր) ճաշու ալէլուիան՝ Մովսէս և ահարոն քահանայք նորա... Մենք աւելորդ նկատեցինք ասոնց մէջ գտնուած փոքր և աննշան տարբերակները զետեղել հոս, տրուած ըլլալով որ Սաղմոսի բաժնին մէջ անոնք ըստ կարգի քննուած են:
- 15.- Էջ 418.- Ծննդի եւ զատիկի Աւագ սբ. ածն.— Սուրբ աստուած, սուրբ և հրգաւոր սուրբ անրման, որ յայտնեցար վասն իմեր, ողորմեա մեզ: Սուրբ... որ յարեար ի մեռելոց: Կ'ենթադրենք որ ասոր յաջորդ թերթը նոյնպէս կարէն կտրուած ու առնուած է, և ուր գրուած պիտի ըլլային մնացեալ սուրբ աստուածները:
- 16.- Էջ 419.- Սրբապետութեան Սրբոյ պատարագին.— Ծննդի.— Բազմութիւնը հրեշտակաց և զաւրաց երկրնաւորաց... սուրբ լերուք երկինք և ցրնացեալ հիմունք աշխարհի: Զի աստուած...: Մեծ ետ՝ Որ վերայ նըստիս...: Յիմանց խաչ՝ Ով է որպէս տէր աստուած մեր...: Կիր՝ Հրեշտակային կարգաւորութեամբ լըցեր աստուած զքո...: Պահ՝ վասն յիշատակի հանգուցելոցն, ընկալ հայր...: Մարտ՝ Սրբութիւն սրբոց, մեծ ետ և ահաւոր...: Դիտելի է որ այս շարքէն կը պակսի Մարգարէից, Հայր. և Առաքելոց յատուկ Ամենակալ ետ սեռ զաւրութեանցը:
- 17.- Էջ 420.- Զկնի սրբապետութեան: Յառաջ բերել խորհրդոյն.— Մի ոք յերախալից, մի ոք ի թերահաւատից, և մի ոք յապախարողաց և յանամարից մեծանցի յաճախին. խորհուրդս: Որք ըստ քերով-

բելցն...:

Էջ 420.- Զկնի առաջի Աղաթիցն.— Ամեն: Ողջոյն տուք միմեանց: Քս. ի մէջ մեր յայտնեցաւ որ էն ած. աստ բազմեցաւ, խաղաղութեան ձայն հընչեցաւ սբ. ողջունի հրաման տրուաւ: Եկեղեցիս միանձն եղաւ (հին գրչութեանց մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք այս աշխարհաբար ձեւին, փոխան եղելի): համարոյրս յաւք (այլուր՝ յօդ) լըման տրուաւ: Թըշնամութիւնըն հեռացաւ սէրն ընդ հանուր ըսփրոնեցաւ: Արդ պաշտաւնայք բարձեալ ըզձայն տուք աւրհնութիւն ի մի բերան: Միասնական աստուածութեանն օրում սրովբէքն են սրբաբան: Ողորմութիւն և խաղաղութիւն...: Հայր երկնաւոր... Որդի աստուածոյ որ պատարագեալ...: Այս աղօթքը կ'աւարտի Յիւսէա sr. եւ ողորմեալով, իբր սարկաւագի բաժին: Հոգի աստուածոյ... կատարես ի ձեռքն մեր...: Առաքելոց և Գոհութեան, ինչպէս նաեւ Ամեն եւ ընդ հոգեւոր բոլ մասերը կը պակսին և ուղղակի կը շարունակուի Հայր մեր, լման: Պաւստոսմէ, ի սրբութիւն և... այլք ըստ կարգի: Դիտելի է միայն՝ որ նաեւ կեցեալն կը յաջորդէ այլ մատիք առ տէր մը, որ սարօքը կը պակսի տպագիր օրինակներու մէջ, այսպէս՝ Մատիք առ տր. և առէք ըզլոյս, ալէլուիա: Լոյս ճշմարիտ և ճառագայթ հաւր ծագումն և կնիք, բան և ծնունդ, որ կանգնեցեր յեթեանց սեանց զեկեղեցի, սուրբ ածեալ սպանդ զեղըն պարարակ, շնորհեա մեզ կերակրել յիմաստութեան քում սեղանոյ, ողորմեա: ճաշակեցէք և տեսէք... Հաց կենաց և անմահութեան, ճաշակ, սուրբ և անճառ, սոսկալի խորհուրդ, որ ի յերկնից իջեր, կենդանութիւն մարդկան կենդանի և կենդանարար, պարզեա քաղցելոցս ըզքաղցրութեան քում ճաշակումն, ողորմեա: Աւրհնեցէք զար. յերկնիս ալէլուիա, ալէլուիա: Դուռն երկնից և ճանապարհ արքայութեան, տր. երկնի յերկնայնոցն աւրհնեալ զասուց, որ ըզմարմին քո և զարիւնդ անապա- կան բաշխեցեր առաքելոցն, մաքրեա

-18

- զմեզ հաղորդիլ օրբութեան քում խորհրդոյ, ողոր: Աւրհնեցէք ըզնա ի բարձունս ալէլուիա: Բան հաւր և քահանայապետ սուրբ յանմարմնոցն գովեալ ի բարձունս, որ ի վերայ խաչին պատարագեալ մարմնով հեղեր զարիւնդ ի փրկութիւն, սրբեա զմեզս մեր, կենարար և փրկական քաւիչ քո արեամբդ, ողոր: Աւրհնեցէք ըզնա ամենայն հրեշտակըք նորա, ալէլուիա, ալէլուիա: Վէմ հոգեւոր և զուլս անկեան աւծեալ բարեբանեալդ ի հրեշտակաց, որ ի խաչին բացեր ըզկողահոս աղբերդ զանմահութիւն ցաւեալ տիեզերաց, արրո և մեզ ծարաւեացս ըզբաժակ քո փրկութեան, ողոր: Աւրհնեցէք ըզնա ամենայն զաւրութիւնք նորա, ալէլուիա, ալէլուիա: Գառն այ. զենեալ միշտ և կենդանի անմեղ եկեալ ի պատարագ, որ ի հաշտութիւն հաւր պատարագեալ բառնա ըզմեզս աշխարհի, յանմահեց զաւրաց փառաւորեալ. յիշեա զհոգիս հաւատով ի քեզ ննջեցելոց մերոց, ողորմեա: Լըցաք ի բարութեանց քոց տր., ճաշակելով ըզմարմին քո և զարիւն: Փառք ի բարձունս կերակրողիդ ըզմեզ: Որ հանապազ կերակրես ըզմեզ, առաքեա ի մեզ ըզհոգեւոր քո զաւրհնութիւն, փառք:
- 19.- Էջ 424.- Խոնարհեցոյք Աղուհացիցն.— Տպագիր օրինակներու մէջ խոպառ պակսող և ութը ձայնի վրայ յոգնախուռն խաղերով գրուած այս աղուհացից խոնարհեցոյնը կը ներկայացնեն բոլորովին ինքնապատուկ նկարագիր մը, այսպէս՝ ած խոնարհեցո և լուր ինձ, խոնարհեցո զունկն քո և լուր տր., աղաւթից խոնարհեցո. կրկն. զի աղքատ եմ ես խոն: փառք հա. և սրբոյ հոգւոյն: ի յերկնից ի սրբութիւն քում մէ. խոնարհեցո զունկն քո և լուր տր. աղաւ: Խոնարհեցո. եմ ես: Զի դու տր. քաղցր և հեզ, որոց կարդան առ քեզ: փառք. և սրբոյ հոգւոյն: Թագաւոր փառաց քեզ զերեկոյն աւրհնութիւնս մատուցանեմք: Ընկալ տր. զի դու քա: Ապրեցո զ: ի մարդոյ չարէ ալէլուիա:

Ձայն: աղաւեսցի ալէլուիա, ալէլուիա: փ.— Զհամբաւեալ: ձեռաց մերոց տր. պատարագընկալ զերեկոյնս: Եւ առաքեա ի մեզ զմեծ քո զողորմութիւն:

ալ.— Խոնարհեցո տր.: և լուր ինձ խոնարհեցո զունկն քո. ի յաղաչանս իմ: փրկիչ աշխարհի և կեցո: կրկ, զի աղ: փառք հաւր և ոյ.: Զոր աւրհնեն անգաղար զաւրքը հրեշտակաց, առ քեզ աղաղակեմք ասելով խոնարհեցո զունկ: Ապրեցո զ. դոյ չարէ ալէլուիա: Ձայն: աղաւեսցի, ալէլուիա, ալէլուիա: փ.— Զփառաբանութիւն և զաղաչանս մեր զերեկոյնս: ի հաճոյս քեզ ընկալ թագաւոր երկնաւոր: Եւ զանճառելի քո շնորհացդ զլոյսդ ի մտանել արեգականս յոգիս մեր: ճառագայթեա: Որ միայն կարողդ ես և հզաւր քրիստոս միայնը մարդասէր:

բձ.— Խոնարհեցո տր.: և լուր ինձ խոնարհեցո տր. զունկն քո յաղաչանս մեր: Կր.— զի աղ: փառք հ. բոյ.: Որ խոնարհեցար ի յերկնից և իջեր ի յերկիր խոնարհեցո: Ապրեցո զ.: դոյ չարէ ալէլուիա, ալէլուիա: Ձայն: աղաւեսցի ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա: Տր. հա (ն ի բանտէ) քում մէ: փառաւորեալ սբ. երրորդութիւն ի վերին զաւրաց փառաւորեն և որդիք մարդկան ասելով ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա: փ՝ Կարգացի առ քեզ տր., որ զիտես ըզ զիմ հիւանդութիւնս ի մտանել արեգականս լուր տր. և կեցո:

բկ.— Խոնարհեցո տր. և տր.: եմ ես երկայնամիտ և քաղցր առ ամենեւեան ունկն դիր տր.: ձայնի խնդրուածաց մերոց: Ոչ ոք է նմ: Անոխակալ տր. յամենայնի կարող աղաւեսմք ըզքեզ: Նայեա յերկրապագուս քո: Ած. անաւր(էնք...): Երկրապագեմք քեզ երրորդութիւն անբաժանելի ունկն դիր տր. ձայնի աղաչանաց մերոց: Ապրեցո զի մա(րդոյ) չարէ, ալէլուիա, ալէլուիա: Տր. կարդ. առ քեզ ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա: Ձայն: աղաւեսցի, ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա: փ՝ պատարագ քեզ թագաւոր

երկնաւոր հողի խոնարհ ըմտուցանեմք: Եւ զաղաչանս զերեկոյնս ըզդութեամբ սրտի ըվերառաքեմք: Ընկալ և կեցո:

գձ.- Խոնարհեցո տր. զու և լու. եմ ես: Զերեկոյն աղաւթս մեր ընկալ տր. և ունկըն զիր խնդրուածաց մերոց: միայն մարդասէր: փառք հ. բոյ: Պատարագ քեզ հողի խոնարհ. մատուցանեմք և զոհ ըզպտուղ շրթանց մերոց և ի խորոց սրտից աղաղակեմք: Զերեկոյն աղաւթ: փ՛ Ապրեցո զ զոյ չարէ ալէլուիա: Զայն. աղաչեցի ալէլուիա, ալէլուիա: Երեկոյնըք մեր հաճոյացին քեզ աղաչանք: Որ թագաւորդ ես յաւիտենական լուր տր. և կեցո:

գկ.- Խոնարհեցո տր. զո: և լուր ինձ: խոնարհեցո տր. զուսկըն քո յաղաչանքս ծառայից քոց: Յաւիտենից ամէն: փ՛ Անկեալ եմք առաջի քո մարդասէր տր.: Զի ողորմած ես և գըթած և քաղցրութեամբ խնամես զարարածըս քո: և մեք մեղուցեալ ծառայքըս քո խնդրեմք ի քէն խոնարհ: Ապրեցո զ: զոյ չարէ, ալէլուիա, ալէլուիա, ալէլուիա: Զայն. աղաչեցի, ալէլուիա, ալէլուիա: փ՛ Զհամբարձումըն ձեռաց և զպաղատանքս սրտից: Քեզ ի մտանել արեգականս ըմտուցանեմք: Գթութեամբըք քո քրիստոս թագաւոր երկնաւոր պատարագ ընկալ ըզերեկոյնս և կեցո:

դձ.- Խոնարհեցո տր. զու: եմ ես. խոնարհեցո զուսկըն քո ի յաղաչանս իմ: Փրկիչ աշխարհի և կեցո: Ունկըն: Յունկընդութիւն ժամանեա, պարգեւեա խնդրողացս ի քէն ի տուէ և ի գիշերի ըզքաւութիւն և ըզմեծ քո զողորմութիւն: Մեծ ես զու տր.: Մեծ ես զու տր. և հրգաւր և առնես սքանչելիս միայն յաղթող զաւրութեամբըք քո զյուսացեալքս ի քեզ մի անտես առներ: Անաւրէնք յա: Անաւրինաց մի մատնէր: ալ պահեա ի խաղաղութեան ըզքս սր. զեկեղեցի, շնորհելով սըմա զանշարժ քո զխաղաղութիւնդ: փառք հ. հոգւոյն սրբոյ:

Աւրհնեալ ես հայր անըսկիւքն ըզքեզ աւրհնեմք և գովեմք քեզ փառքս մատուցանեմք անբաժանելի սր. երրորդութիւ: Ապրեցո զ: չարէ ալէլուիա, ալէլուիա: Զայն. աղաչեցի ալէլուիա, ալէլուիա: փ՛ Զքեզ քրիստոս թագաւոր երկնաւոր ի տաճարի փառաց քոց սրբութեան քո փառաւորեցուք: Ընկալ քո զըթութեամբըք զաղաչանս մեր: ըզհամբարձումըն ձեռաց ըմերոց: ի ժամ երեկոյնս ընդունելի արա որպէս բարերար և ըմարդասէր:

գկ.- Խոնարհեցո տր. զու: եմ ես: Հայր անըսկիւքն խոնարհեցո: յաղաչանքս զուսկըն քո և լուր: Ո՛չ ոք էն: Որ ի յերկինքս երկնից բաղմեալ և ի յաթուփառաց նըստիս հայր անըս: Անաւր: Որ ի զաւրաց երկնաւորաց աւրհնիս գովեալ երգով քաղցրը ձայնիս հայր անըս: փառք հ. յաւիտենից ամէն: փ՛ Երկնաւոր թագաւոր հրգաւր արարիչ երկնի և յերկրի: Ժողովրդեան քում զաղաչանս ընկալ ըմարդասէր տր.: Անձինքը նեղեալք և հողիք ձանձրացեալք յանաւրինաց յարուցելոց ի վերայ մեր աղաղակեմք առ քեզ քրիստոս փրկիչ: Լուր ըզձայն աղաղակի յուսացելոցս ի քեզ: փրկեա ըզմեզ ի նեղչաց մերոց զի քեզ փառքս վերառաքեցաք: փառք քեզ արծ.: Ապրեցո զ: ի մար: չարէ, ալէլուիա, ալէլուիա, աղաչեցի, ալէլուիա, ալէլուիա: փ՛ Տր. կարգացի առ քեզ և լուր ինձ, նայեաց ի ձայն աղաւթից իմոց և կեցո:

էջ 430.- Ասողովքի Աղուհացիցն. — աղ՝ -20

Ողորմեա ինձ ած. ըստ մեծի ողորմութեան քում ըստ բազում գըթ. զանաւրէնութիւնս իմ: աղ՝ Ես ասացի տր. ողոր. բժշկեա ես մեղա: բք՝ Եւ զիցի ահանջ ի լսել ձ(այն) աղաւթից ի(մոց): բգ՝ լուր տր. ձ. զացի ա ուղորմեա և լու: բգ՝ Ողորմե: ած. իմ ողոր. զի ի քեզ յուսացա: բե՝ Լուր տր. աղաւթի: խնդրու: իմոց ունկը: բգ՝ լուր մեզ ած. փրկի: յոյս: ծագաց ե: գգ՝ ի քեզ տր. յուսա: մի ամ(աչեց)ից յաւիտենի: գգ՝ խոստովա(ն): առ

քեզ ա՛: խոս: և կարգ: զանո(ւն): գգ՝ Զայնիս իմ(ող). տր. կա: ձայնիս: առ ած. նայեցաւ... (ասոր յաջորդող թերթը կարէն ինկած ու կորսուած է:)

21.- Էջ 431.- Երեկոյնի փառքս կարգաւ. — աճ՝ վասըն սըրբոց քոց մարտիրոսաց հաշտեա տր.: Որք վասն անուան քո տանջեալ համբերեցին: Եւ մարտ եղեալ ընդ անաւրէնքն յաղթող զըստն: Բարեխաւսութեամբ սոցա լուր տր. և զմեզ ողորմեա: փ՛ Ուստի և մեք տաւնեմք ըզհանգստեան աւր յիշատակի ձեր, անդադար առ քրիստոս, բարեխաւսեցէք վասն անձանց մերոց: փ՛ Եզն՝ Եկալք հաւատացեալք ըզձգնաւորացըն զյիշատակս պատուեսցուք: փառաբանութիւն առաքելով քրիստոսի, զոր ունի ըզմեծ զողորմութիւն: փ՛ Կացցուք առաջի ոսկերաց սրբոցն ունելով ըզսոսա բարեխաւս առ քրիստոս: Տալ մեզ ըզմեծ զողորմութիւն: փ՛ Սոցին աղաչանաւք զաղաւթս մեր յաջողեա: Աստուած որպէս մարդասէր: Հայր՝ Այսաւր տեսող իմանալի ծագման, զքահանայապետ քո ցուցեր ի յերկրի: Որով և ըզկռապաշտութեանցըն ըվանեցեր զխաւար և զգիւացըն ըհալածեցեր ըզբաղմութիւն: Նըշանաւ խաչի քո տր. առաւել քան ըզհամբարձմամբ ձեռացըն մովսէսի: զամագէկ: Ուստի լցեալ երկնային փառաւք տաւնէ եկեղեցի երկնային փառաւք վասըն որոյ և սուրբ: Երեկ ժողովովն՝ վասըն որոյ և մեք զհողին սուրբ ընդ հաւր միաւորեալ և ընդ որդւոյ միասնական խոստովանիմք մի երրորդութիւն. և հայցեմք ի վերնատուողէք մեզ զհոգեւորական զխաղաղութիւն տր. փառք քեզ: փ՛ վասըն սոցա շնորհեա զերկնային զխաղաղութիւնդ ամենայն աշխարհի: Քրիստոս որպէս մարդասէր: փառք քեզ անդադար բարեխաւսեցէք: վասըն անձանց մերոց: առա՛ք՝ Այսաւր ի հրեզէն լեզուս բաժանեալ հանդեար յառաքեալսըն ըլուսաւորել զնոսա: Եւ աշխարհում զքեզ սուրբ աստուած, որ ես պատճառ կենդանութեան եղե-

լոցս և խաղաղարար աշխարհի: խնայեա և կեցո ըզմեզ: գրիգոր՝ Գրիգոր սուրբ քահանայապետ որ ըզհաւատս ուսուցեր և ըզբանակս գիւաց հալածեցեր: մարդկան ուսուցեր քարոզել զերրորդութիւնն պատկեցար յարքայութեան: Արդ բարեխաւս լեր առ տր. վասն մեր (այս փառք իբր ժամամուտ տես Ասեանի ժամագիրք էջ 355 բ, Երուսաղէմ, 1915:) Ստեփ՝ Եւ աշխարհում զքեզ սուրբ աստուածոյ, բաց և զհոգւոյ իմոյ զաչս, խնդրելով յարարէն, զի տեսեալք ընդ քեզ ընծայիցիմ պարգեւել և զփշուռն քրիստոսի, կենագործողին քաղցրութեամբ: Որոյ: Զողո: Գրած է յեկայքն: Բառ՝ ի ձրկընարերի ծովէ, որպէս ի պտղաբերի յանդոյ: Զմարտիրոսաց քոց ըզըմարմինսն ըժողովեալ: Որպէս ըզաւրեայ: ի վերայ սայլիցն եղեալ: Որոց հոռնձք համբերութե. ի ժամ ձմերայնոյ, ի կալս եկեղեցւոյ, լի նաւին: Եւ ընկալան ի քրիստոսէ զպսակս առ նապական: Եւ վասն սոցա բարեխաւսութեան խնայեա ի մեզ տր. և ուղորմեա: յով՝ Քահանայական և մարգարէական շնորհաւք զարգարեալ սուրբ յովհաննէս: Որ արժանի եղեր յառաջագունիցն տեսանել զմարգարէութի. ի յանձն առեր մըրկրտել զբանն աստուած: Առաքեալ և մարգարէ (կրկնուած) և ձեռնագրող որդւոյն աստուածոյ և ձայն բարբառոյ յառաջատէ քարոզել զբանն աստուած: ահա՛ զառն այ. որ եկն ի բառեալ ըզմեզս աշխարհի: Եւ պարտեալ զթագաւորն այսըն չարութեան բանտից և կապանաց, մատնէր ըզճրագն ճշմարտութե.: յաղաղըս յանդիմանութեան հերովդէի և անաւրէն ժողովրդեանն: ի զուարճանալ թագաւորին հանդերձ թագաւորազամբն: տալիթայն պճնապէս յայրատութիւն. յաւրինէր զկաքաւան: յաղաղըս հաճութեան հերովդէի և ամենայն բաղմականացըն: իսկ անաւրէն աղջկանն (կրկնուած) յառաջագոյն խրատեալ ի մաւրէն, տուր ինձ ի վերայ սկտեղ ըզգլուխըն յովան-

Երեկոյն՝ փառաւորեմք բզաւր եւ զորդի եւ զսբ. զնոգիդ...:

28.- Էջ 459.- Մեսեդի Պահոց. Յառջի ձայն. երբ երանեալ կանոնն լինի առջի կանոն. — Աջ երանեալ կանոնին է՝ Տէր լուրջէ ինձ ի կարգալ իմում առ նա...: Ուղիղ եղիցին...: Համբարձումըն ձեռաց իմոց...: Յառջի կողմ: ալ՝ երկինք պատմեն է՝ Մի՛ ասացէ թշնամին իմ...: Բձ՝ Մեսեդի յերկրորդ Որ է մի՛ նախանձիր կանոնն՝ բերան արգարոյն պատմեցէ զիմաստութիւն...: Բի ողորմայ կանոնին է՝ Քաղցրութիւն արարեր տր. ընդ ծառայի քում...: Գձ իբրեւ զի բարի կանոնն՝ Մեսեդի. Յերրորդ, որ է իբրեւ զի բարի կանոնն՝ նայեա՛ւ և լուր ինձ տէր աստուած իմ...: Գկ sr. ապաւեն՝ Մեսեդի ի վառ, որ է իր կանոնն, Տր. ապաւեն՝ Գրթութիւնը քո բազում են յոյժ...: Դձ խոստովան կանոնին՝ Մեսեդի ի չորրորդ ձայնն որ է խոստովան կանոնն՝ Աստուած յաւզնել ինձ նայեաց և...: Դկ նեղութե. կանոնին է՝ Մեսեդի ի վերջի ձայնն որ է իր կանոնն նեղութեան՝ Լուր աստուած աղաւթից իմոց, յաղաչել ինձ առ քեզ... Եւ ծածկեաց ըզիս ի ժողովոց չարեաց... որ գործեն...: աձ՝ Մեսեդի Մարտիրոսաց՝ եղիցի տր. ողորմութիւն քո ի վերայ մեր, որպէս...: մասնակն՝ Ուղիղ եղիցին...: ալ յառջի կողմն՝ Տէր սիրէ զիրաւունս, և ոչ ընդ վայր հարկանէ...: Բձ՝ յերկրորդ՝ Աքանչելի է աստուած ի վերայ սրբոց իւրոց, աստուած խորայելի...: արծիւն՝ Ուղիղ եղիցին...: Բկ՝ աւագ կողմ՝ Աւգնութիւն ինձ ի տեառնէ եկեցէ...: հաւրնին՝ Ուղիղ եղիցին...: Գձ՝ յերրորդ՝ Աստուած փառաւորեալ է ի խորհուրդս սրբոց իւրոց...: ամեյն՝ Ուղիղ եղիցին...: Գկ՝ վառ՝ Միւրեցից զքեզ տր. զաւրութիւն իմ...: յանելն՝ ուղիցին աղաւթք իմ...: Դձ՝ չորրորդ՝ Մերձ է տր. առ ամենեւեան որ կարգան առ նա...: ռաւուար՝ Ուղիղ եղիցին...: Դկ՝ վերջի ձայն՝ Արգարքն որպէս զարմաւենիս ծաղկեցին...: Կիրակոս երեց՝ Ուղիղ եղիցին...:

Եւ զկնի Ուղեցոյս Սարկաւագն փարո-

զէ՝ Եւ ևս խաղաղութե.։ Աղաչեցուք զամենակալն ած. զհայր տն. մերոյ...: Յաղաքս խաղաղութեան (եւ վառն կը պակսի)... և զքաղաւորութիւնս մեր (զքաղաւորս խաղաղարարս առաքեցէ առ մեզ) խաղաղութեամբ պահեցէ, վասն...: Լուր ձայնից մերոց տր. ած. մեր... և զոնութեամբ փառաւորել զհայր և զորդի...: Քեզ երկիրպաղանելով... խաղաղութեամբ շնորհելով անցուցանել... զերկարութեան տուրջնանս... ի քէն զխաղաղութի. (որուն յաջորդ թերթերը, զժբախտաբար, արմատէն կտրուած և անդարձ կերպով կորսուած են)։ Յաջորդ թերթը կ'սկսի Մանաս բազաւորի աղօթքին 2րդ տունէն, այսպէս՝ Որ արարեր զերկինս և զերկիր, զծով և զամենայն... հրամանաւ քո... անուամբ քով (սրբով՝ կը պակսի)...: Որ ամենայն ինչ սարսեալ դողա(յ) յերեսաց անի զաւրութեց. քոց... սաստիկ են բարկութի...: Դու տր. բարձրեալ գրած ես եւ ողորմած... և բազմացան յիս անաւրէնութիք. անձին իմոյ...: Չեմ արժանի... անաւրէնութե. անձին իմոյ... որ ոչ գոյ ինձ հանգիստ... և չար առաջի քո արարի... զցատուսն անձին իմոյ...: Մի՛ յաւիտեան... զչարիս իմ՝ առաջի քո... ընդ այնոցիկ որք իջանեն ի ներքոյ երկնից...: Զի դու աստուած (կրկնուած է) ապաշխարողաց ես... և (եւ) աւրհնեցից զքեզ...: Բազում ողորմ տր. ողորմեաց ինձ...: Ած. քաւեա՛ զիս զմեղաւորս և կեցոյ զիս: Ած. գրա՛ յիս ի բազմամեղս եւ ողորմեա ինձ բազմամեղիս (այլուր՝ Արարիչ իմ եւ յոյս Աստուած, գրա՛ յիս ի մեղուցեալ ծառայս եւ ող...): Ամենաւրհնեալ սրբուհի և (միւս) կոյս ածածին... վասն մեր մեղաւորաց: Քս. որդի այ. (անօխակալ կը պակսի)...: Առաքեա առ մեզ sr. զհրեշտակ խաղաղութեան քո, որ եկեալ պահեցէ զմեզ (անխառն) կը պակսի)...: Քարոզ՝ եւ եւս խաղաղութեան. դպ. Տր. ողորմեա՛. — եկեալքս ի խոստովանութի... քաւիչ մեղաց... պատուհասի յանցանաց մերոց ամենակալ տր. ած. մեր կեցուցէ և ողորմ (այսպէս)։ Տր. ողորմեա, տր. ու-

ղորմեա, տր. ողորմեա։ Տր. ած. փրկութեան մերոյ... հաշտեա բարեարուբբք. քով...: Որպէս զի և սոքա առողջացեալ ի մեղաց, խոստովանութե. և ապաշխարութե...: Սաղմոս՝ Ո՛ր բնակեալ ես եւս յաւգնութիւն բարձրելոյն, ընդ հովանեալ այ. յերկինս հանգիցես: Ասա՛ տն. ընդունելի եմ ես, ած. ապաւեն իմ և ես...: Նա՛ փրկեցէ զիս յորդայթէ որսողաց, և ի բանից խոսովութենէ։ Ի թիկնամէջս իւրեանց ընկալցին զքեզ և...: (մնացեալ տարբերակները տեսնել Սաղմոսի մէջ)։ Աղաւթ պանոց եւ Մարտիրոսաց՝ Յոյս կենաց, ընդունող աղաւթից... սբ. ածածնի. անաւառ ծնողի քո (այլուր կը պակսի) և աղաչանաւք սրբոց քոց վկայիցն եւ սրբոցն որոց այսաւր է յիւստակ... արժանաւորեալ (զոնութեամբ) փառաւորել...: Յիշեա՛ տր. զիս պաշտաւնեայն...: Հայր մեր որ յերկինսդ ես...: Եւ արձակին ի տունս:

29.- Էջ 474.- Սկիզբն ժամու Կրակաւսից.— Սկսանին՝ Ես առ ած. կարգացի և տր. լուաւ ինձ ընդ երեկոյս, ի վաղորդայն ի հասարակ աւուր։ Սպասէի այ. իմոյ կենարարին, ա՛կն ունէի փրկել և կեցուցանել զիս...: Գրած է խոնարհեցոյս եւ ապրեցոյս ի կիրակնի ժամն. հինգ քուրթ ի յես քոչե եւ զիս.— Մեսեդի Յարութե. սն.։ Յառջի ձայնէ՛ Տր. կարող և հզաւր, տր. կարող ի պատերազմի...: յերկնից՝ Ուղիղ եղիցին...: յառջի կողմ՝ Աթոռ քո աստուած յաւիտեան... և այսպէս ըստ տպագիր առձեռն ժամագրոց, ըստ ութ ձայնի։ Զկնի ուղղեցոյս՝ փարոզ սարկաւագն՝ Աստուգո՛ւ նման նախորդին։ Եւ սկսանի քանանայն Զաղաւթս՝ Լուր ձայնից մերոց տր. աստուած մեր, ընկալ զաղաչանս մեր... և աղօթքս կը մնայ կիսատ, յաջորդ թերթին արմատէն կտրուած և անհետ կորած ըլլալուն։

Էջ 489.- Մեսեդի Յննդեան սն.— աձ՝ (Տէր) ասաց ցիս որդի իմ ես դու և այսաւր ծնայ ըզքեզ...: մամկոն ձագն՝ Ուղիցին աղաւթք իմ...: Գձ՝ Մեծացուցէ անձն իմ ըզտէր և ցնծացէ...: սայլն՝ Ուղիղ եղիցին...: Գկ՝ իջցէ որպէս զանձը և ի վերայ զեղման...: մասն՝ Ուղիղ եղիցին աղաւթք իմ...:

պիտի հոխանար տարբերակներու մեր ներկայ ընդարձակը, եթէ բազմաթիւ թերթեր այսպէս անհետացած չըլլային այս հազուադէպ և թանկագին ձեռագրէն։ Յաջորդ թերթը կ'սկսի — վասն խաղաղութեան փարոզէն, որուն կը յաջորդէ՝ Աղաւթ՝ Հայր գթած, արարիչ, բարեխնամող ամենայն արարածոց... եւ քեզ հաւր հանգեա՛ կենդանարար եւ ապասիւսբ. հոգւոյդ վայելեն...: Սաղմ կը բաւարարէ՛ Աստ աւրհնեցէք ամենայն ծառայք տն. զտր... այն որ արար զերկինս և զերկիր...: Եւ ևս խաղաղութեն.— ինդրեցուք հաւատով ի տէ...: Աղ(աւթք)՝ թաղաւոր խաղաղութեան... փրկեա՛ եւ ամրացո՛ յերեւելի... արժանաւորեա փառաւորել զնայր եւ զորդի եւ զսբ. զնոգիդ...: Հայր մեր որ յերկինսդ ես:

Էջ 483.- Սկիզբն Կրակի ժամու.— Ես առ ած. կարգացի և տր. լուաւ ինձ ընդ երեկոյս ի վաղորդայն ի հասարակ աւուր։ Սպասէի այ. իմոյ կենարարին, ա՛կն ունէի փրկել և կեցուցանել զիս...: Գրած է խոնարհեցոյս եւ ապրեցոյս ի կիրակնի ժամն. հինգ քուրթ ի յես քոչե եւ զիս.— Մեսեդի Յարութե. սն.։ Յառջի ձայնէ՛ Տր. կարող և հզաւր, տր. կարող ի պատերազմի...: յերկնից՝ Ուղիղ եղիցին...: յառջի կողմ՝ Աթոռ քո աստուած յաւիտեան... և այսպէս ըստ տպագիր առձեռն ժամագրոց, ըստ ութ ձայնի։ Զկնի ուղղեցոյս՝ փարոզ սարկաւագն՝ Աստուգո՛ւ նման նախորդին։ Եւ սկսանի քանանայն Զաղաւթս՝ Լուր ձայնից մերոց տր. աստուած մեր, ընկալ զաղաչանս մեր... և աղօթքս կը մնայ կիսատ, յաջորդ թերթին արմատէն կտրուած և անհետ կորած ըլլալուն։

Էջ 489.- Մեսեդի Յննդեան սն.— աձ՝ (Տէր) ասաց ցիս որդի իմ ես դու և այսաւր ծնայ ըզքեզ...: մամկոն ձագն՝ Ուղիցին աղաւթք իմ...: Գձ՝ Մեծացուցէ անձն իմ ըզտէր և ցնծացէ...: սայլն՝ Ուղիղ եղիցին...: Գկ՝ իջցէ որպէս զանձը և ի վերայ զեղման...: մասն՝ Ուղիղ եղիցին աղաւթք իմ...:

Էջ 491.- Քարոզ Յննդի եւ ամառնի.—

Մա՛յր սք. ըսքանչելի լուսո՛յն, որ զածն. . . : Աղաչեա զառ ի քէն զմարմնացեալն արծ. , և վասզն հոգւոցն հանգուցելոցն (այլուր՝ աղաչեա վասն մեր սրբունի . . .) : Քն՝ լուր ձայնից մերոց տր. ած. մեր, ընկալ զաղաչանս մեր. . . : Սք. ած. , սք. հզաւր, սք. անմահ, որ խաչեցար. . . : Սաղմոսն դպիրքն՝ Համբարձի զաչս իմ . . . : Զհամբարձին երբ ծնրնդեան տուն լինի դու ծնրնդի՛ ասա, ու երբ ամածնի. լինի, դու ամածնի. ասա. — Սուրբ զածածինն. և զամենայն սքս. բարեխաւս արասցուք. . . : դպ՛ կեցո տր. — Քանաւայն ասե՛ զաղաւթս զայս՝ Ընկալ տր. զաղաչանս մեր բարեխաւսութբ. սք. ածածինն. , անարա՛տ ծնողի. . . :

33.— Էջ 494.— Խաւս՝ աղաւթից խաղաղակաւնին. նախ ասի: Տր. ած. փրկութե. իմոյ ի տուէ կարգացի և գիշերի առաջի քո: Մտցեն աղաւթք իմ առաջի քո տր. , խոնարհեսցի՛ ունկն քո ի խնդրուածս իմ: սարկն՝ Եւ ևս խաղաղութե. զտր. աղաչեսցուք, կեցուցե եւ ուղումեսցի: Աւրհնեա: քն. Աւրհնութի. և փառք հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտ: Եւ ապա՛ ասեն յեկեղեցին զնեղութեան կանոնն ի լման. Եւ երբ վճարի նա ասեն. — Լո՛ւր մեզ տր. , լո՛ւր մեզ ողորմութբ. և գթութբք. քո խնայեա՛ ի մեզ մարդասէ՛ր տր. և ողորմեա մեզ. — Սարկաւազն քարոզէ՛ Եւ ևս խաղաղութե. զտր. աղ: Աւրհնեա Ֆուլան? : Աւրհնութի. և փառք հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւ: Եւ ապա ասեն Սաղմոս՝ ի կարգալ խում լուաւ ինձ ած. ըստ արդարութե. , ի նեղութենէ. . . : Եւ զկնի ասի՛ Շնորհեա մեզ տր. ի գիշերի գերկնային զխաղաղութի. քո և պահեա զմեզ ի պատրանաց թշնամւոյն. . . : Արժանաւորեա տր. գերեկս զայս (խաղաղութեամբ՝ կը պակսի) . . . արժանաւորեա տր. զգիշերս զայս եւ առանց մեղաց պահելով զմեզ տր. ած. մեր: Գիտացիք հեթանոսք և պարծեցարուք (այլուր՝ պարսեցարուք) զի ած. ընդ մեզ է: և լուարուք. . . քեպես եւ (ուշադիր եղած ենք որ ձեռագրիս մէջ գէպ ի աշխարհաբար ձեւերը բացարձակ մի-

տում կայ, ըլլայ հոլովմանց, ըլլայ խոնարհմանց և ածանցմանց մէջ) . . . և զբանս զոր խաւսիք. . . եւ ժողովուրդ որ նստէր ի խաւարի տեւին (փոխանակ ետեա եղ. ձեւին) զլոյս մեծ. . . և որոյ իշխանութիւն եղեւ ի վերայ ուսոց ձերոց, զի. . . և ած. հզաւր իշխանական (փոխանակ իշխանի) . . . հանդերձելոյ) յաւիտենից. . . : Շարական՝ բձ. — Նայեա՛ սիրով . . . առքեզ կանխեալ ընդ հրեղինացն աւրհնաբանեալ. . . մեզ յաւգնութիւն նայել հայցեմք. . . : Ապա ասեն առհասարակ՝ ի մերձենալ երեկոյիս համբարձցուք. . . (զիտեւի է որ այս մաղթանքը իր քարոզով և աղօթքով կը յաջորդէ Նայեաց սիրովին և ոչ թէ Շնորհեա՛ մեզ Տերին, ինչպէս տպագիր օրինակներն են) . . . խոստովան եղերուք ծածկագիտին այ. (այլուր՝ լինելով զգազտնիս սրտից մերոց. . .) Սարկաւազն քարոզէ՛ Եւ ևս խաղաղութեան զտր. . . : Գոհացարուք զտէ. որ իւրով. . . : Աղաւթ՝ Տր. բարեբար որ մեծաւ. . . անխոռով հանգստեամբ զգիշերս անցուցանել . . . և զաշխատեալքս յապանովացո՛ ողորմութբ. քո. . . մշտնջենաւոր հանգստեանդ . . . : Պարգեւատու բարեաց և աղբեր խաղաղութեան . . . փառաւորեսցուք զքեզ ընդ հաւր եւ ընդ հոգւոյն սրբոյ. . . : Սաղմոս՝ Տր. լոյս իմ և կեանք իմ ես. . . : Եւ զկնի ասեն՝ Տր. մի՛ զարձուցաներ զերեսս քո յինէն. . . : Սարկն՝ Եւ ևս խաղաղութեան. . . : Աղաչեսցուք զամենակալն ած. . . : Աղաւթ՝ Շնորհատու բարեաց անմահաւաս տր. աղաչեմք զքեզ, փարատեա՛ յանձանց մերոց զաղջամղջին և զխաւարային խորհուրդ(ս), ի պատրանաց բանսարկուին գերծո՛ (այլուր՝ պահեա՛ զմեզ) . . . : Եւ ասեն շ (երկու բառ չի կարգացուի կարկառուած փոքր կտորի մը վերայ) Գ գութըլայն: Եւ կամ զեկեցեցեն: Եւ յաւարսիլն? ասեն Շարական. — Գձ՝ ի քէն հայցեմք. . . (նոյն և նման տպագիր օրինակներու հետ): Ասոր կը յաջորդեն Մեծ պահոց Միջինքէն վերջ կարգացուելիք սեղիներէն միայն երկու համար, պահպանք աշխարհի բանակը տն. . . (բչ, գկ) և Սրբութի Մարիամ, սափոր ոսկի . . . (գչ. գկ) Սաղմոս՝ (կգ) Ած. մեր ողոր-

մեա մեզ և աւրհնեա զմեզ. . . : Աւրքիւ: Աւեսարան Յովնանեա կարգալ ամեն իրիկուն փոխ մի կարգալ: Զինի Հոգւոցն հանգուցելոցն քս. ած. մեր արա հանգիստ և ողորմութի. և մեզ մեղաւորացս շնորհեա՛ զքաւութի. և զթողութի. յանցանաց: Քարոզէ սարկն՝ Եւ ևս խաղաղութե. : վասն հոգւոցն հանգուցելոցն . . . : Քս. որդի այ. անոխակալ և բարեգութ դասաւոր կենդանեաց եւ մեռելոց, գրա՛ ի հոգի հանգուցելոց ծառայից քո, յիշեա՛ յաւուր զաշխատեան արքայութե. քո, արա՛ արժանի ողորմութեան քաւութի. և թողութի. մեղաց մերոց, դասաւորեա եւ պաշտառաց ընդ սքս. քո, յաջակողմեան բում դասուն եւ ի մեզ խնայեա բարեբար մարդասիրութբ. քո զի դու ես տր. և արարիչ ամենեցուն դատաւոր կենդանեաց և մեռելոց եւ քեզ ընդ հաւր եւ ընդ սք. հոգւոյդ փառք իշխանութի. և պատիւ այժմ և միշտ և յաւ: Այլ աղաւթ՝ Հրեշտակի խաղաղութե. յանձն արա զանձինս մեր տր. զաւրութեց. , որ եկեալ պահեսցէ զմեզ ի տուէ եւ ի գիշերի, զի դո՛ւ ես արարիչ լուսոյ և հաստիչ գիշերոյ, և այժմ աղաչեմք զքեզ, զհանգիստ գիշերիս շնորհեա խաղաղութբ. անցուցանել, և հասանել ի պաշտաւն առաւաւտուն, յերկրպագութի. և ի փառաբանութիւն ամենասք. երրորդութեզ. այժմ և միշտ՝ : Այլ աղաւթ՝ Տր. յս. քս. ած. մեր դու պահեա զմեզ խաղաղութբ. ի գիշերիս յայժմիկ և յամենայն ժամանակի. ընդ սք. երկիւր քո բեւեռեալ պահեա զմիտս և զխորհուրդս մեր, զի քե՛ պահպանեալ լիցուք յորդգութից թշնամւոյն, և քեզ հանցուք գայթից թշնամւոյն, և քեզ հանցուք զաւրհնութի. և զփառս ընդ հաւր և ընդ սք. հոգւոյն այժմ և միշտ. . . :

Աւրհնեա՛ տր. մեր յս. քս. : Զհանգստեան աղաւթս ընկալցի մարդասէրն ած. , մեղաց եւ յանցանաց քո լուրքի. շնորհեսցե, ի չարեաց փրկեսցէ, ի մեղաց պահեսցէ, եւ ինքն աւրհնեալ եղիցի:

Հայր մեր որ յերկինսդ ես սք. եղիցի անուն. . . : Սաղմոս Առնմոցական ի հանգստեան ժա-

մուն ասայ՝ Եկեսցէ ի վերայ իմ ողորմութի. քո տր. և փրկութի. քո ըստ բանի քում. . . (տես տարբերակները իր կարգին, Սաղմոսի մէջ): փառք հաւր և որդւոյ և. . . : Որ արձակիչդ ես կապելոց պարգեւատու ամենեցուն աշուար հայցմամբ ծերունւոյն արձակեա և զիս զբազմամեզս ի կապանաց մու? ի կեանսդ յաւիտենից: Անձն իմ ի ձեռս քո (ե) յամենայն ժամ և ի սք. խաչ. . . բարեխաւս ունիմք առ քեզ. . . : մի անտես առներ զյուսացեալս ի քեզ այլ պահեա սք. եւ պատուական խաչիւրդ քո ի խաղաղութիւն: Եւ ևս խաղաղութե. : Աղաչեսցուք զամենակալն. . . : Աղաւթ՝ Տր. յի. քս. ած. մեր դու պահեա՛ . . . զի քե պահպանեալ լիցուք յորդգայթից. . . :

Էջ 514.— Խոստովանիմ առաջի այ. եւ յի. քի. եւ սրբունոյ ամածնին, եւ սրբոց առաւելոցն պետոսի եւ պաւղոսի, եւ սրբոյն գրիգոր լուսաւորչի, եւ առաջի ձեր սք. հարք զամենայն մեղս գործեալ եմ, բանցի մեղայ խորհրդով, բանիւ, գործով, կամա՛ւ եւ ակամայ, գիտութբ., եւ անգիտութբ., գիտութբ., անգիտութբ., ազանութբ., յսակալութբ., խեղկասակութբ., ծուլութբ., բամբասելով, պոռնկական խորհրդով, յիւղց աւելով, սուս խաւսելով, սուս երգնելով, աղաւթից պակասութբ., մեղայ ի տուէ եւ ի գիշերի, հայելով, տեսնելով, շաւափելով, տեսնելով Սպայարանաւս, հոգւով եւ մարմնով, եւ զամենայն մեղս գործեմ, մեղուցել եմ ընդդէմ այ. պատուաւանցն, մեղայ, մեղայ, մեղայ, խնդրեցիք վասն իմ յայ. գրողութիւն յանցանաց իմոց: Եւ ասեն զաղաւթս տեսնական. — Հայր մեր որ յերկինսդ ես. . . : Երբ եկեսցեն վնարի դու զաւեսարանս կարգա, ու ապա՛ զբարոյն ու զաղաւթն ասա: Աւեսարան բաժնի հանուն. — ի սկզբանէ եր բանն: և բանն եր առ ած. . . և բանն մարմին եղեւ և բնաւ կեանք ի մեզ: Եւ ամենայն ժողո. ծուր կրկնեն (կարմիրով): Եւ տեսա՛ք զփառս նորա, զփառս իբրեւ զմիածնի առ ի հաւրէ, լի՛ շնորհաւք և ճշմարտութեամբ:

Յաջորդ էջի վերի կէտը, պաւ. . . 35

րապ թողուած է, հաւանաբար մեծ խո-
րանի մը տեղ ծառայելու համար, որուն
վրայ, 1923 փետր. 28ին, Տ. Բարգէն
Եպիսկոպոս, գրած է մանրատառ յիշա-
տակաղբորովին մը, զոր պիտի տեսնենք
իր կարգին: Այս յուշաղբորովեան կը յա-
ջորդէ հետեւեալ ծանօթութիւնը՝ իմա քե-
ռպես ասես զբազաւորսն Մարտիրոսաց՝
երբ յառջի ձայն լինիս, որ է կանովն ե-
րանեալ, նա կանովնագլուխ ի յողորմեա
կանոնէ ասա: ի քեզ տ. յուսացայ մի ա-
մաչե, եւ զբազաւորսն յառջի ձայն ասա:
ք. թագաւոր յաւիտեան, բարեխաւսութե-
արքոյ մարտիրոսացն: Աղաչեմք զքեզ: ՍԱՂ:
Սեանչելի ամ. ի վերայ սրբ.: Նա քացե-
ղաւոր հաստատուեալ ասուած: եւ քե երկու
կանովնագլուխ ասի: Նա՛ առջին կանով-
նագլուխ. դասեա՛ տ. զայնոսիկ որ դասեն
զիս, եւ թագաւոր զկնի: Թ. Մի՛ ընկենու-
րը ըզմեզ: կամ: պարգեւեա մեզ:

36.- Էջ 517.- Տաւնացոյց եւ աւետարանեցոյց
եւ կարգաւորութի. եւ հրահա՞ եւ տու-
նական. սօնից*, զոր կարգեալ եւ սահ-
մանեալ է Սահակա հրապին. զոր ընկալեալ
ի նմեք. հասուցին առ մեզ նախնիքն մեր.
— Յունկրի. ա. կաղանդ է. 2. Յայտ-
նուի. եւ Զրահէք. է. — Ածայայտնու-
թե. Ճրագաւորեցին գիշերն առաջի կանո-
նագլուխն փառն. ԲԶ: Հաւատամք: եւ
զգեւուն փիլիսոփայքն՝ և տան մոմեղէն
ի ձեռն ամցւն, և այնպէս խնկօք և
մոմեղինաւ յատեանն ելանեն, ասեն և
խոնկ ամեն. ահ. ԲԶ: Ուրախացի՛ր
սրբու, իւր սարօքն...: եւ ասի Հաւա-

տամք, սրբացի. բազմութի: եւ մինչ
ասի սրբոյ, քան. ասե զաղ: եւ սրկցն.
առեալ քոց եւ բուրվառ՝ եւ մոմեղէն,
եւ մտանն յաւանդատունն եւ զարդեմ
զսր. խորհուրդն.՝ եւ քանի ի ձեռն քնիցն.
եւ մի ի սպուր. քնիցն. երկրպագե ե-
րիցս եւ առնու ի ձեռն զնծայն եւ ելա-
նէ ի բեմն եւ կան յաջմէ սեղանոյն

* Բովանդակ ձեռագրի մէջ, մինչև ներ-
կայ էջը, առաջին անգամն է որ կը հանդի-
պինք օ գրին: Յայտնի է որ ձեռագրիս այս
մասը նոր է, ինչպէս կ'երևայ իր գրէն ու
ծաղկումներէն և հաւանաբար Հայկ. մէջ
գրուած, ձեռագրիս հոս փոխադրուելէն յետոյ:

պատրաստման մինչև ասի սրբացին: եւ
ապա սրկցն. գոչե. մի՛ ոք յերախայից,
դպիրքն ասեն. Մարմին տունական: եւ
յորժամ զսր. խորհուրդն առնուն ի
խորհուրդն՝ սգն. յառջ. եպլէ եւ քո-
ցօքն, եւ բուրվառօքն եւ ամ. զարդիւք՝
եւ բարձր ձայնիւ գոչե: Յարեաւ եհար
զխորանն իւր եւ ինքն ոպ. փե՛սա զի
եղանէ յառազասե իւրմէ ցնծա՛ նա ոպ.
սկա՛ ընթանալ զնարհս իւր: Ո՛րք գրով-
քիցն: խորհրդաբար: Կերպարանիմք:
եւ ժամահար զկնի հնչեցուցանեն, եւ
յորժամ յարեւելից դիմացն զան նոյն
ձայնիւն սրկցն. բարձր ձայնիւ գոչե:
ձանապարհ արարեմք այնմիկ, որ նսի
յերկնից յերկինս ընդ յարեւելս: եւ
դպիրքն սկսանին քաղցր. եւ կենդանա-
րաւ երրորդութեն., զերեքսրբեան
աւանդութիս. մասուցանեմք: Դան ի հա-
րաւակովմ սրգր. ձայնէ: Ասուած ի
հարաւոյ եկեացե եւ սրն. ի փառան
լեռնէ: Զամ. զկենցաղականս ի բաց
դնելով ըզգործս: եւ զան յասիւնան խո-
րանին եւ քան. որ ունի զխորհուրդն ի
ձեռն բարձր ձայնէ: Համբարձե՛ք ի յաւան-
դարունս ձեր ի վեր, համբարձին դուքն
յաւց. եւ մեցեք քգր. փառաց: իսկ ե-
պկսն. եւ կամ ո՛ք որ զսրն. պսրգ.
մասուցանե, զա ընդ յառաջ, ինկարկե
եւ հարցանե: Ո՞վ է սա՛ քգր. փառաց
տ. հզօր զօրութեք. իւրով, տ. հզաւր ի
պատերազմի: եւ դպիրքն սկսանին. Ո՛ր-
պես զի զքգրն. ամենեցուն ընդունի-
ցիմք: Դրձ. սկզն. ձայնէ զնոյն տուն
սղսին. Համբարձե՛ք ի յաւանդարուն: եւ՝
դպիրքն երգեն: եւ զհրեւեակացն հան-
դիսապես ընծայեալ բերեմք ըզկարգ:
եւ պսրգիչն. դրձ. հարցանե: Ով է սա
քգր. փառաց տ. զաւրութեք: Պատասխա-
նե. քնն. որ զնծայն բերե եւ ասե: Սա՛
ինքն է թագաւոր փառաց: եւ եպկսն.
եւ կմ. ով ոք զպսրգն. մասուցանե, եր-
կրպագե երիցս* եւ առնու զընծայն ի
ձեռն եւ խաչակնքն ի վր. ժողովրդեն.

* Յոյն եկեղեցւոյ մէջ այս գրութիւնը
նոյնութեամբ պահուած է: Պատարագիչ
Պատրիարքը, եպիսկոպոս կամ քահանայն երկր-
պագութեամբ կ'առնեն Ս. Խորհուրդը:

ասելով, անեալ. եկեալ անուամբ տն.
եւ եղանէ ի սեղանն եւ բազմեցուցնէ ի
վր. սր. սեղանոյն, եւ դպիրքն երգեն:
Ա՛լէ՛լու՛իա՛: եւ երբ վնարի այլ քոց եւ
բուրվառ ո՛չ շարժի. մինչև ցայն տեղն
որ ասե: Ահի՛ւ կացցուք: եւ սգն. քգր.
բարձր ձայնիւ: եւ եւս խաչաղու: եւ
եւս հաւատով: եւ պսրգ. մասչի եւ հղոր-
դին. արժանաւորքն: Զկնի արձակման
պսրգին. սկսանին տ. դկ. խորհուրդ
մեծ, եւ իս՛չիւ եւ ամ. եւ ամ. զար-
թիւք երբան սեղանն եւ սօնեն. որքիւ՝
ամ. դկս. գ.: եւ հովիւքն էին. վզ. փառք
ի բարձունս այ. քգ. սր. խաչիւս. աղ.:
Պահպանիչ: Բայց իրիկուն սեղան անե-
լու. կանոն չկա՛, բայց միայն: Հայր
մեր...:

Զկնի՛ Ուր աւերիցն առջին. կրկին. հ. դձ.:
Ծագումն միածնի, հնազ. զայս հարցս
ասա՛ քե այլ կրկի. հանդիպի դու յո՞ճեն
ասա՛ զն. եւ քե այլ կրկի. լինի՛ զկ. եւ
քկ. զսեղի հարցերն ասա՛: Տաւն քս.
ք. Օրեիցն որ լինի յայս միջոցն հազ. կա
որ ԿՈՒ յաւելու եւ կա՛ որ ԿՈՒ պակասի՝
դու հաշուեա՛ եւ տես քե շատ ե ուսիքն՝
դու. ա. ա. սօնէ՛ որ վնարի ամենն:
Բայց զղճի. հարցի կարգն ի միս պիե.
եւ կարգաւ ասա՛ զաղցմիքն: Բայց զուր-
բի. հ. երն հնգսեան. ասա՛ հնազ. մին-
չեւ յառջւրի. պա՛հիք: Յեւ. ք. Օրեիցն
սօնէ: Նախ եւ առաջին... (Տե՛ս նոյնու-
թեամբ Տաւնացոյց, Կ. Պոլիս, 1786, էջ
338):

Ապա Գոհարինէ և Ռամանոսի և Ծա-
միդէ, և Տունկիոսի, և Թէոդոսի
կրաւնաւոր նահատկին. հ. դձ. որք
ըզտանջանս...: Իսկ զաղստեան ամ-
որդոյն, քառասունորեա...: Զգեւուն
միարան յատեանն ելանեն խչիւ. և
ամ., և ամ. զարքիւք մինչև ասի
Հայր զթածն: և ելանեն նոյն զգեւ-
տովն ի բարձրաւանդակ տեղով յաջո-
ղակ. ԿՅ. Զամաւու՛ կմ. չր. դձ.
Այսօր անակործանեալ...: Զայս շարա-
կան սկսանին և ապա ի գուրս ելանեն
...:

— ... և յորժամ զար. լոյսն ասես,
զօուր զիւրքն կգա՛. և ապա՛ բերանա-

լոյծ ի հաց ճաշակեն: և իրիկունն
զվերորդեալսն կտրեա՛: Բայց հայրն
խորախութ. արասցէ. թէ պահքէ մրգօք
չատասցին և մի՛ այլ ինչ բնաւ զի
կրկին պահք է...:

— Դչի. հ. հանգստեան ասա՛. դձ.
Ահեմք. ըզքեզ հայր: Զայս. ք. դչիս.
և. դ. ք. ուրբթս. հ. հանգստեան ա-
սա՛ յերրորդի ձայնէն ի վեր. դ. դ.
ձայնն ասա՛. դձ. Ահեմք. ըզքեզ. դկ.
բանդ ամ. որ. դձ. որ փառօք: դկ.
Յաւախեցից ամ. և արր.: և զմկ. խա-
չի: թէ վս. է՞ր այս. ք. դչիս. հան-
գստեան ասեմք. ըզմ. պտճո. կա՛,
ա., ա՛յն է՛ որ՝ զի եփեսոսի ման-
կունքն ի յայս դչիս. յարեան ի մեռե-
լոյց, և մինչև ի միւս դչին. կենդանի
կացին, մինչև մեծ թգրն. թէոդոս
զնաց ետես զնա. կենդանի, և փառս
ետ այ. դձ. ունի զխորհուրդ. յարուր.
հասարակց:

— Շար. Կոստանդինուպոլսի սր. ժո-
ղովոյն. ՃԾ. հյրպցն. որոց զխաւոր
պատրիարքունք էին անդ: Ներսէս Հա-
յոց, Կիւրեղ յեմիւ., Նեքտարիոս Կոս-
տանդինուպոլսի, Դամասոս ի Հռո՛մա,
Տիմէթէոս աղէքսանդրու, Մէլիտոս
անտիոքու: ՃԾ. հպեքն. ընդդէմ մա-
կեդոնի հայհոյչի հողւոյն՝ Որ ասէր
ժառա՛ և պաշտօնեա՛ զոր ժողովեալ
սրբոյն հյրպոցն., նզովեցին զպիղծն
մակեդոն, և դաւանեցին զսր. հոգին,
ըզխոնմն ի հօրէ, էակից որդւոյ սր.
երրորդութի., և մի ամուրթի. անբա-
ժանելի. ահ. դձ.: Այսօր սրբոյն հայ-
րապետացն...:

— Շար. Յոհաննու եղմյ. հյրպլն...
(յաջորդ սուրբերու տեղը բաց ձգուած
և լեցուած է) հ. դձ...:

— Ծաղկազարդի արմաւենեաց գիշերն
հսկումն է...:

— Աւրհնեսցի և պահ. հիւսիսային
կողմն աշխարհիս. վանքս և անապատս
և բնակեալս ի սմա...:

— Եւ քահանայն արտաքուստ ասէ՝
Քանզի՛ արժան և ճշմարիտ է զոր ա-
սես վս. սր. յեկեղեցւոյս, զի սայ է
մեզ յոյս կենաց, և սովաւ գտանեմք

փրկութիւն հոգեոց, և սա՛յ և մեզ մայր անարատ, և սմանէ ծնանիմք որդիս լուսո՛յ և ճշմարտութե՛ն, և զի սա՛ է մեզ ճանապարհ արդարութե՛ն, և սովա՛ւ ելանեմք առ քս. հայր մեր երկնաւոր...: Բայց երանի այն մարդուն ով լսէ զձայնս այս յաւուրն յայնմիկ:

— Զողորմութեան քո զգուշըն բա՛ց մեզ տր. և արժանի՛ արայ...: Եւ գո՛ւ զեկին ա՛յս է ո՛վ եղբայր որ յերուսաղմ կտրի...:

— Մեծի երկու Շաբի... իսկ ի. Ժ. Ժամն սկսանին խոնարհեցո և ապրեցո...: Սբ. աստուած որ խաչեցար (այլուր՝ որ եկիր և...):

— Մեծի. Գշի. առւտ... Յերեկն ի. Թ. Ժամն խոնարհեցո և ապր...: Առ քեզ համբարձի. և զգեցուցանեն. Ժ. Բան. և տան մոմ ի ձեռն. աւ. մատթ. ...: Լուր ձայնից. սբ. ած. որ խաչեցար. հբ. բձ...:

— Մեծի. եչի. առւ. երգ որսացան...: Որ վերանքստիս, բայց ոմանք՝ զհայր մեր որ յերկինս ասեն, և ապա՛ կդան. զքրդ. պատուիրանին ի վր. բեմին, լուարուք ինձ որդեակք իմ զոր ասցլ. է սբն. բարսեղ բանս խրատականս ամբն...: Եւ մեք այսպէս եմք տեսալ ի վրդպաց: Ասեն զքս. պորզն. ...:

— Մեծի Շաբաթի Գիշերն վառեն լոյս յաւագ խորանն միայն կանոնադուլիս...: և ասի ստողողի, եզին զիս ի գբի, փ. տր. ած. փրկութե. Ողբաձայն ասա առանց խազի ի վր. սղմաւրանի միաբան յատեանն. Զկնի ո՛րթիւ աւ...:

— Ամէն եկամուտ տոնքս որ յինունքս լինի զիշերն միայն կտրի. և ճշւ. իւր կարգին...: իսկ յորժամ վաղն համբարձումն է, այն իրիկունն հբ. դձ: Ահագին ձայնիւրդ քո...:

— Թէ՛ 1786ի Կ. Պոլսոյ Տօնացոյցին և Թէ՛ առձեռն բոլոր Տօնացոյցներու մէջ երեցած Պէնտէկոստէի կամ Հոգեգալստեան Ս. Պատարագի ընթացքին կարգացուելիք աղօթք ու շարական-

ները կը պակսին տօնացոյցիս մէջ, այսպէս՝ իսկ յորժամ պատարագիչն հասանէ յայն տեղին յորում ասէ՝ առէք կերէք, դպիրքն երգեսցեն... բոլորովին կը պակսի:

— Եւթներորդ կիրակին, վարդափառ է, ձայնն. բձ: աս ասեն լինել զմիւսանգամ զփառաւորեալ եւ զանաւոր զալուսն սն. մերո՛ յսի. Բսի., գիշերն հսկումն է...:

— ... Եւ ելանեն ի բարձրաւանդակ տեղի. կց. յաղագս կմ. չր. զկնի. սղ. կց.: լերինք ցնծաս...:

— ...: Բու՛մ ամենազօր: Ոմանք. մկ. ասեն, և ապա՛ զգիրքն կդան., եւ տնազրեն. զաշխարհս, եւ ի դառնալն զնորաստեղծեալն ասեն: Զչւ. Ժմո. երեւի տր...:

— Երիկունն, ի. Ժ. Ժամն ժողովին...: Եւ կդան. զաղօթք սբոյն բարսեղի. Ահեալ. ես տր. ած...:

— Բչի. Մակարայեցոյն, եզրագարու եւ. է. որդեանցն՝ գաբե, քարսե, հարուն, մակաբ, մակաբե, ամինաղաբ, եւ մօրն նր. շամունէ...:

— Շաբ. եփեսոսի սբ. ժողովոյն, բձ. հյրպցն: Եւ այսմ ժողովոյն էին գլխաւոր պատրիարքունք. Սահակ Հայոց քիսով միաբանեալ, Յոբնալ եղմա, Կեղեսոս Հռովմա՛, Կիւրեղ աղեկաւորու: Հարբ. բն. ընդդէմ նզովոյն նեսորի որ. բ. բնութի. բ. որդի ասեւ եւ զածծինն՝ մարդածին. ահ. գձ...:

— Փոխման սբ. ածածնին... Երրգ. առւր ահ. դձ. Այսօր հրաշափառ...: Երիկունն մեսգի՛ իջէ... Գ. պասեան է փոխման սբ. ածածնին., բայց պարս եւ արժան է. ք. Օր սՕնել վերափոխման ամենաւր. ածածնին. նախասօնակ առնելով. զի բարեխՕս է ամ. Բրիսունից, եւ դու անպասնառ կսրեա: Եւ երբ այս. գ. պասեանս վնարի, դրձ. սկսիւ: Այսօր ժողովեալ...:

— Շաբ. նիկիո սբ. ժողովոյն. ՅԺԸ. հայրապօցն., որք էին անդ պատրիարքունք գլխաւոր Երիսակես՝ Հայոց, Մակար յեղմի., Եւսաքես եւ Սեղբոս-սրոս Հռովմա՛, Մեսրափանոս Կոստանդի-

նուպօլէ, Աղեկսանսրոս՝ Աղեկսանդրու. Հարբ. ՅԺԸ. Եւ նզովեցին զարիս կասաղեալն որ հայնոյութի. խօսեւ ընդդէմ սբ. Երրորդուն. ահ. դձ...:

— Կանոն վասն Մուրբ Խաչին տաւնին յռջ. քան յերեկոյին ժամուն գնի...: վասն բարեպաշտ քգրին. մերո, այս անուն, եւ զօրաց իւրոց, եւ վսն. ամ. բազաւորաց Բրիսունից...:

— վասն առ ի Բս. հաւասացեալ ժողովրդականաց մերոց, արանց, եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, որք հաւատով ի սբ. եկեղեցիս ժողովեալ են. զի պահպանեալ փրկեցին յերեւելի եւ աներեւոյր քնամեաց, եւ վս. Բաղափս մերո՛...: Երիկունն ժողովին ի գուռն եկեղեցուն և զհասարակաց կարգն կատարեն, և այլ ո՛չ ելանեն ի Թափօր մինչև ի Ծաղկազարդն: Այս չբթս. ի բուն խաչի և եկեղեցոյ տօն է. յորժամ գ. հ. խաչի ասես, զամ. պատշաճս խաչի ասա՛...:

37.- Իջ 538 բ. պարագ սիւնակի վրայ, գուռնաթափ թելանով և մանր նօտրադիր երգ մը կայ, Ներսէս Շնորհալիի «Աշխարհ առ մենայն» ի վրայ չափուած, $5+5+5=15$ չափով, Ա.—Փ.: Ըստ ամենայն հաւանականութեան երգիս հեղինակն է ձեռագրիս վերջին ստացող Հայէպցի Տէր Աստուածատուր քննյ. Ապտուլահ, 1670էն յետոյ գրուած: Նոյնութեամբ կը գնենք իր շահեկանութեանը համար:

Արքունք եղբունք, արքունք եւ պատասք, ահա գայ Բրիսոս: Բանին դունք երկնից, բարբառին հրեշտակք, բորբոքի գեհեան, սք ողորմեայ:

Գիրք հրեղենք յորքին, գերեզմանք բանին, գաղսնիք մեր յայնին: Դասաւորն ահեղ, դասասանն արդար, դասք զմեղաւորն, սք ողորմեայ:

Յ՛ս եմ մեղուցեալ եւ պատարեալ. եւ մասնիք ի հուրն: Զարհուրի անձն իմ, զանի հարկանեմ, զորացոյ զիս Տէր, սք ողորմեայ:

Էակիցըն հօր, երեւեալ յերկի, եւ սարսեալ դողամ: Ըս գործոց իմոց, ըս անօր գնացից, ըսացայ ինձ խաւար, սք ողորմ.:

Թախանձեալ հոգով, քախանձեալ մարմնով, քաւքաքիմ ի հուրն: Ժամանակ է ինձ, ժամ է օր լալոյ, ժամ պաղատելոյ, սք ողորմ:

Իմացի՛ր անձն իմ, ի մանկութենէ, ի գեհեան մասնիս: Լա՛ց լալով անձն իմ, լա՛ց եւ արսասուեա՛, լաց զանցանս քո, սք ողորմ:

Խաչանիւ փայտին, խոնարհեալ անձն իմ, խնդրեալ զբողոքի: Ծարաւեալ անձն իմ, ծագման սբ. հոգւոյն, ծանի՛ր զարարիչն, սք ողորմ:

Կորացի՛ր անձն իմ, կորացոյ զսիրտ քոյ, կանգնէ զեզ Բս.: Հաւասայ անձն իմ, հօրն երկնաւորի, հայցեալ զբողոքիւն, սք ողորմ.:

Ձայն աղաչանաց, ձայն պաղատանաց, ձայնիւ աղաչեմ: Ղեկաւար փրկիչ, ղօղիչ լեր եւ ինձ, խոյս սալ ի չարեաց, սք ողորմ:

ձեմարիս փրկիչ, նանապարհ լե՛ր ինձ, նեմել ի յերկինս: Մայր եմ ես մեղաց, մայր եմ ես չարեաց, մոռացեալ զմահ, սք ողորմ:

Յիսուս քաղաւոր, յիւեալ զմեղաւորս, յորժամ գաս փառօք: Նորոգեալ հոգով, նորոգեալ մարմնով, նորածին կեցօք, սք ողորմ:

Շնորհաց ես տուող, շնորհօք սբ. հոգւոյն, շնորհեալ զբողոքիւն: Ողորմած փրկիչ, ողորմեալ ինձ սք, որ մալորեցայ, սք ողորմ:

Չորացոյ զպտուղ, չար մշակողի, չար չարեալի վսն. իմ: Պարգեւեալ ինձ սք, պարակից լինել, պարու քոց սբոց, սք ողորմ:

Ջերմեռանդ սիրով, ջուր հայցեմ ի քեն, ջուրը կենդանի: Ռահրդ մեզ տուող, ռահ բժշկութեան, ռահ կենդանութեան, սք ողորմ:

Սրբեա՛ զիս մաքուր, սուրբ Երրորդուն, սիրովեղ հայցեա: Վերստին հայցեմ, վասն իմ պաղատիմ, վարդապետ բարի, Տր. ողորմ:

Տուր ինձ ցնծութիւն, տուր ինձ փրկողը, փրկութիւն բարեաց: Բարունի կողմ, աւակերելոյ, բամկական վարուք, սք ողորմ:

Յաւղեայ յիս մրտկաւ, ցողըդ քաղ-
ցուքեան, ցողդ ողորմութեան: Լիւքեա
սր. հոգւոյն, Լիւքեայ զիս սր., Լիւս-
մամբ քո փրկիչ, սր. ողորմ:

Փրկեայ զիս փրկիչ, փառաց քա-
գաւոր, փառք փրկողիդ: Փրովբեիցն
դաս, սրբ. եկեղեցովք, քեզ երգեն ըզ-
փառքս: Տր. ողորմ, սր. ողորմ:

38.- Էջ 539, միասին լայն էջի մը վրայ,
դարձեալ կայ նոտրադիր ներքողեան մը,
Աստուածածնայ նուիրուած, ամենայն
հաւանականութեամբ Աստուածատուր
քհնյ. Ապտուլահի գրչէն ելած: Տաղիս
չափերը դա՛րձեալ $5+5+5=15$ են և
իւրաքանչիւր տող կ'սկսի այբուբենի
տառերով:

Աստուածածին կոյս, արեւին ծնող, ան-
արաս ամբիծ:

Բանին մայր կենաց, բանիւ քո մաղբեա,
բարեխօս լեր միշտ:

Գլուխ համայն կուսից, գերագոյն գոյից,
գերագոյն գար:

Դրախտ եղեմական, դուռն եղեր միշտ,
դասուց երջանկաց:

Երգս առեալ պարեն, երանեալ հովիւն,
երգեն ընդ հրեշտա:

Զօրք լուսեղինաց, զըւարթունք անմար-
մինք, զփառս վեր առաքեն:

Էնն որ ի ծոց, հօր էր միշտ յաւիտեան,
էջ յարգանք կուսիդ:

Ընտելալ գունդ մոգուցն, ընտիր քեզ
պարգեւք, ընծայս մասուցին:

Թախանձեալ սրբիւ, քագաւոր մոգուց,
քողոքիւն հայցեն:

Ժամանեալ հասին, ժամ քո ծնունդեան,
ժառանգ հօր բանին:

Ի հրաշից փառաց, ի սեր բաղձանաց,
իսպառ ցընծաին:

Լուսափայլ աստղբք, լուսեւամ ընկե-
րօք, խառնեալ ընդ հրեշտա:

Խայտաին հովիւն, խուռներամ զօրօք,
լուսն առեալ երգեն:

Մերկեան կուսիդ, ծաղկեցաւ երկիրս,
ծագեաց յոյս առ մեզ:

Կոյս երանուի, կենաց պարգեւիչ,
կեանս շնորհեալ մարդկան:

Հոյք անմահականք, հոգւոյն ըզպարգեւք,
հարսինդ յաւիտեան:

Զայն աղետանաց, ձօնել ըզմաղբանս,
ձիւր քոն բարեաց:

Ղամպար լուսակիր, ղեկաւար լեր ինձ,
ղօղել յոյս մեղօք:

Ճանանչ գերարիի, նեմս առեալ պա-
րեմք, նեմարան բանիդ:

Մաբուր աղանի, մասն զաղաջանս,
միաձին որդւոյդ,

Յիսուս միաձին, յիս լեր խնամակալ,
յերկինս ելանել:

Նորածին արեւ, նախնոյն աղամա, նո-
րոգող կրկին,

Շնորհօք սուր հոգոյն, շնչեա ի հոգիս,
շարժեա յիս բարիս:

Ոգով բերկրանաց, որպէս ըզնովիւս, որք
երգեն զփառս:

Զըզնալ կոյս ամբիծ, չրկա քեզ նման,
չարքն ի քեզ մերժին:

Պար առեալ մոգուցն, պատարագս ոսկի,
պարգեւ մասուցին:

Ջուրքն որդանանու, ջերմեանդ սիրով,
ջանիւ յեսս դառնայ:

Ռաս բարեաց շնորհեա, ռեշիւ քո լցո,
ռահ գործեալ յերկինս:

Սիրով քո ծնունդեան, սաբայե եկեալ,
սուրբ քագաւորաց:

Վարսաւոր սրովքե, վերածնեա ըզմեզ,
վերսին կուսիդ:

Տարփմամբ ըղձանաց, տեսնուիք եղեն,
տիրածին կուսին:

Բամից բազմութեանց, բոնեալ ցնծաին,
բողացեալ(?) հոգով:

Յաւ մեղաց իմոց, ցանկ եղեն հոգւոյս,
ցրուեա մարդասեր:

Իիքիւ մեղանաց, լիւծեալ ցաւագին,
լիւսեցուք առքեզ:

Փրկիչիդ նորածնի, փառք մօր քո կուսի,
փառս երգեմք առք:

Քեզ հօր եւ հոգւոյդ, քեզ երկիրպագեմք,
քաւիչ լեր մեղաց:

Սուրբ ամածնին. բարեխաւսութեմ. յի-
շեա սր. եւ ողորմեա:

Էջ 540.- Շարական Ապտուլահի սրչն. -39

Վկային. — ալ. — Ած. հզօր և սքան-
չելի որ ընտրեցեր քեզ սիրելի և ժա-
ռանգորդ սր. արքայութե. զյապտու-

մսին ծառայն քրիստոսի. մաղթանօք
սորայ քս. խընայեա ի մեզ: Բանաւոր

չուշան հօտին և աղաւնի տանն տէ-
րունի ցանկալի յազիւ հացիւ կենդանի
ընդ սրբոց մանկանցն քրիստոնէից:
մաղթ: Գեղեցիկ ազնիւ մանկանցն
ժողովեալ ի ճաշ ի մէջ յօրէի. ասէ ինձ
զինչ կամիք լինիցի խառնիլ ի կառ-
քս ձեր ցանկալի. մղթ: Դասակարգ-
եալ երանելեաց զյապտուսին, ծա-
ռայն քրիստոսի, հայցեր մըկըրտիլ ի
ձայն հրաշալի, հայր և որդի և սուրբ
հոգի. մղթ: Եւ մըկըրտեալ երանելեաց
յապտուսին, ծառայն քրիստոսի, և
չըջապատեալ զըրկեալ համբուրէր և
բուրէր հօր անուշութեան ոպ. կնդր-
կի. մղթ: Զնայ պատանի գոլով բարի
զաւակ, ծնողի ամբարըշտի. տեսեալ ի
յուկըրն ըզգինդ ոսկի և արծալեալ
զազանաբար զարիւն եհեղ ի վերայ
վրմի. մղթնօք: Երեւեալ փրկիչն յս.
առ ի տեսեանն զիշերի. ի մէջ գըրի
տըղմականի և յայտնեաց զածութիւն
իւր հրաշալի. մղթնօք: Ընդ անցանելն
արտաքի զի և այլ ազգի վաճառականի.
խոստանայր քեզ տասանորդ ի ոչ կա-
մայի ժողովեցեր զուղտ երամակ առ
քոյ վկայեարանի. մաղթանօք սորայ
քրիստոսի: 1177: օգոստի: 30: Թէ՛ այս
և Թէ՛ 407րդ էջի վրայ տեսնուած՝ Շա-
րական սրբոց խոստաճարակացն կը
կրեն միեւնոյն զիրն ու թուականը, մէկ
օր տարբերութեամբ միայն:

40.- Էջ 540՝ դկ. — Արգար հայոց թագաւոր՝
իմաստութեմ. խորհրդաւոր, որ զթա-
գաւորն երկնաւոր, հոգով ծանեար հե-
ռաւոր. առաքեցեր սրտիւ բոլոր զքեզ
աղաչեմ քս. բան հօր: Զի՞ կաս երկիր
հեռաւոր ազգի յօսակալ և նենգաւոր,
եկ տր. առ իս փութաւոր. զիս բը-
ժըշկեայ սր. թագաւոր, քաղաք փոք-
րիկ պարսպաւոր, մեզ բաւական և
սպասաւոր: Որմէ զխոստումն ընկալար
սր. զգաստառակն յուրախարար. և
ըզհրամանն զոր լուար բոլոր սրտիւ
հաւատացար, յետ համբառնալ իմում
առ հայր, քեզ առաքեմ բժիշկ ճար-
տար:

* Տես՝ Հին և Նոր Պարականն կամ Սն-
վաւեր Շարականներ, Սահակ Վրդ. Ամատու-
նի, Վաղարշապատ, 1911, էջ 158:

տար*:

Էջ 541, մեծագիր կարմրագեղ խորանի. —41
մը տակ, բուն ձեռագրի մաս կազմող
Շարական. — Կանոն. Յղութեան Սրբուհ-
ւոյ ամածնին. ի յովակիմայ և յաննայէ,
որ է ի գեկտեմբեր ամսոյ յինն: Տն.
զըրկորի հայոց կաթողիկոսի ասացեալ. —
դկ. — Կարողաբար զաւրութեամբ հայր
հիմնարկէր ընտրութեամբ. հիմն ի ծնո-
ղացն արգանդի քո միածնիդ տաճա-
րի. սկզբնաւորեալ սքանչելեալ և
կատարեալ ըզնոյն հրաշեալ: Որ ա-
ւետեալք ի կուսէ ծննեալ նըմանդ ի
հաւրէ. ըզմայր քո քեզ նըմանեալ աշ-
տաւր ցուցեր յըղացեալ. յամուլ ծնո-
ղաց հրաշալի և աւետեալք հրեշտա-
կի: Սրբոյ հոգւոյդ բնակարան հոգեւոր
նոր քո խորան. հոգեւորաւքն աւետ-
եալ հոգւոյդ շնորհաւք հիմնացեալ.
զընութիւս. ի նա շինեցեր զյարկըն դաւ-
թի կանգնեցեր: Տր. որ բարձրեալն է
յերկին ինքն իսկ հիմունս արկ նըմին.
դաւթի հայր քո քեզ հընչէ զկոյս իւր
զըստերդ աւրս երգէ. ասէ հիմունք
նըմին ի լեռուն սուրբ է նորին: Այ-
տաւր և մեք տաւանկից մարգարէիցն
ձայնակից ընդ նախահարօրն բերկրեալ
ընդ աննայի այժմ աւետեալ. ընդ
հրեշտակաց քեզ երգեմք զածածնաւորդ.
ազգք երանեմք: Նորոգութեան մերոյ
բնութեան ծննդեան անիծից լուծ-
ման. սկիզբն եղև աւր քո յըղութեան
միայն կոյս յետ ծննդեան: Դասու
զուարթնոցն աւետողաց և աւետեալ
քոց ծնողաց. աւետակցեմք աւրհներ-
գելով, զմայրդ աստուծոյ մաղթելով:
Ի հիմնադրի քոյ արգանդի տաճար
բանին կենդանի. խընդրեա և մեզ
կոյս տիրուհի զփրկեալ յըղանալ
զհոգի: Նախագրութեամբ քո սր. ծննդ-
դեան յաւրս աւետեաց յըղութեան,
ամածին, մայր փրկութեան, հայցեա
մեզ ձիւ քաւութեան: Եւ. Այսաւր ի
հարցն ուխտի լըրման աւետեացս աւր
յըղութեան. յովակիմայ և աննայի
ձայնակցելով աւրհնութեմ. ըզքեզ բա-

* Տես ժամագիրք, Կ. Պոլիս, 1786, էջ 67ա:

րեքանեմք արծ. հարցըն մերոց: Բամեալ ազգաց յարբանամէ աւրհնութեան զաւակդ երկրի, զաւետիս մաւր քո աննայի տալով սկըսար զբանն ուխտի. ըզքեզ բարեր: Քարողութեան մարգարէից հարցն յուսոյն յաւիտենից. զուխտ աւետեացըն զաւակի սկսար յամլոյն արգանդի. ըզքեզ բարերա:

զ.— Ըզտր. աւրհնեցէք բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան: Ամենայն գործք աշխարհի այժմ աւետեալք ընդ աննայի. ըզբոլորից նորոգողին մաւր յղուծիւն յիւրում ծնողին բարձր ար: Յիսարայելէ հարք ծերունիք յովակիմաւ կուսին նախնիք՝ ընդ հրեշտակացըն աւետողաց, աւետընկալ մաքուր հոգիք բարձր արարէք ըզնա:

մ.— Հրեշտակն ամուլ քո մաւր նախ զաւետիս բերեալ, քեզ ածածին. զանճառ բանին խորհուրդ նախահորդէր շաւիղ, զոր հրեշտակապետըն էր բերելոց զմեծ քո զաւետիս կուսածնելոյ զած. առ միածին որդին՝ հայցեա վասն մեր աստուածածին միշտ կոյս: Աննայ աւրհներգէր այսաւր զկոյսդ ընկալեալ յարգանդ. ազգիս նախամարց ընդ եւալի հընչէր զլուծումն երկանց ծնընդեան. զուարթնոյն զաւետեալն իւր աւետէր նոցա՝ քեզ զամաւթոյն ջընջումն. առ միա՝ Յանապատի մաքրեալ յովակիմ հայր քո կոյս, պահոց և ուխտից սբ. հրեշտակաւք առնոյր պըտուղ զմայրդ և զբարեաց ազրիւր. գոչէր նախահարցն և ազամայ փրկիլ ծնելովն ի քէն քեզ՝ զբան ուխտին լընուլ. առ միածին:

ո.— Որ զհին կըտակն ի տիպ կուսին նախկին ետուր յանապատին. այսաւր ըզտախտակըն հոգեւոր յոր ձեացաւ բանդ երկնաւոր. աւետելով յանապատի ետուր պարգևս մարգկան ազգի: Յուցեր յերկինքս բարձրութեան զմայր քո սանդուխտս ազգի մարգկան. զիւր աւետիսս յամլոյն ծնընդեան պատրաստեցեր նախաստիճան. սբ. աւետեաց քո անճառի և ծնընդեան կուսականի: Էիդ հոգւոյ զընդունարան զմայր էակցին քո մարմնարան. տալով լուծեր ըզ-

տըրտմական կանանց երկանց անէծք ծնընդեան. սկիզբն աւետիս ուրախական տալով աւրհնիչըն յըղութեան:

ս.— Գունդք հրեշտակաց յերկնից յերկիր տաւնակից զքոյդ յըղութեան աւետիս մարգկան բերեն ձայնակից. որ զուարթնոյն աւետեալք ըզբանն ած. յըղացար. զոր ծնեալ բազմութիւն երկնաւոր զաւրաց պաշտեցար. երկնայնոց տիրուհի և մայր փրկութեան աշխարհի: Բամեալ այսաւր տեսողացն ըզքեզ մարգարէիցըն գումարք արգարոց հոգիք և սըրբոց նախահարցըն պարք. գուշակեալ բանին կատարմամբ ըզքեզ զըրուտտեն և լըմամբ յուսոյն ըզգաւակդ աւետեաց աւրհնեն. աննայի երգակից և յովակիմայ եղեալ խընդակից: Ի ծնընդեանն երկանց անիծից ծնընդեամբ քո փրկեալ. և ի նըզովից մահուն մահուամբ որդւոյ քո զընեալ. միածնի քո եկեղեցի զաւր յըղութեան քո տաւնէ և ածածին. զաւետեալդ այսաւր զաւանէ. անդադար վասն մեր միածին որդւոյն մաղթող լըն:

էջ 544.— զկ. Կանոյն ծնընդեան Սըրուհւոյ ածածնին. ի ծնողաց իւրոց. Յովակիմայ և Յաննայէ.— Երգեցէք որդիք սիրովի երգ նոր...: զկ. հ: Որ զնախաւ գրեալսն...: Զուարճացիր սիրովըդ հին հանդիսարան տեսանողացն, որ բազմագոյն աւրինակաւք գուշակեցին զծնաւդ բանին...: զկ. նո.— Մառ կենաց տընկեալ... ի բանական երկիրս...:

էջ 547.— Կանոյն երկրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— ալ.— Որ նախիմաց իմաստութեամբ...: դձ. ն: Որ ի վերայ քերովբէից...: Որ ի լերինըն քորեայ...: անճառելի խոնարհութեամբ ի սիւք (այլուր՝ յօդ, տես Հայկազեան բառարան, բ. 1837, Վենետիկ, էջ 717ա) հանդարտ զաւրինակեալ...: ող՝ Յառաջ քան զարուսեակ... իմաստութեամբ մայր անարատ...:

էջ 553.— Կանոյն Աւետեաց՝ զկ. նբ.— Այսաւր ի քեզ լըցեալ ամուլսածնին բարբառ, որ ի փրկութեան (այլուր՝ փրկութիւն) հասարակաց...:

էջ 553՝ Այլ հարցն Աւետեաց Ածածնին.—

դձ.— Ուրախ լեր մարիամ սբ. ածածին, որ յորովայնի քում կրեցեր ըզտր. արծ. հարցըն մերոց: Ուրախ լեր մարիամ կոյս անարատ, որ անճառապէս ծընար զորդին քո ըզտր. արծ. հարցը...: Ուրախ լեր մարիամ մայր քի. քանզի ի քէն ծագեաց մեզ կոյս երեսաց. քո. արծ. հարցըն մ: Ըզտր. աւրհնեցէք և բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան: Զեկեալն այսաւր ի փրկութիւն ազգի մարգկան, մարդ եղեալ ճշմարտապէս ընդ հրեշտակս աւրհնեցէք և բարձր արարէք: Հինաւորցըն մանկացեալ յանարատ ի սբ. կուսէն, և յանձն առ մըկըրտիլ ընդ հրեշտակս աւրհնեց...:

էջ 554.— Կանոյն ծրագալուցի Մընընդեանն քի. Նորին տն. Գրիգորի ստացեալ.— Պատրաստ լեր գու բեթղահէմ որ զեւղ նախ էիր հովուաց, ահա՛ արդ տիեզերաց զըշտոյ լինիս քաղաքաց: Ո՛չ ի՛նչ կըրտեր յուզայի ո՛չ փոքր երուսաղէմի. այլ մեծ յիշխանըս յուզա գըտանիս տունդ եփրաթայ: Բանն անսկիզբն ի հաւրէ որ նախ քան սկիզբն (այլուր՝ զքիւ) աւուրց է. ահա ի քէն եղանէ, որ զնորս խորայել հովուէ՛: Պատրաստ լեր գու բեթղահէմ յաջորդեցիր եփրաթայ. ահա՛ դաւիթ նոր արքա, ծնեալ ի քեզ նոր մանկանայ: Դաւիթ (եփրեմն) որ մանուկ նախ զհաւան ի քեզ արածէր. ի քեզ նախ յաղթող եղեալ զգաղանա ձեռամբ սատակէր: Նորա՛ այժմ ի քեզ ծնանի որդի պըտուղ արգանդի. որով երգումըն լընու արճանութեան զաւակի: Որ զմահն ի արճանութեան զաւակի: Որ զմահն ի յերուսաղէմ մահուամբ հանդերձեալ պարտ է. ծնընդեամբ նախ ի քեզ յաղթէ. զերկունս ծնընդեան լուծանէ*: Ահա՛ ո՛վ գու բեթղահէմ այսաւր փոխանակ զբախտին. լինի այլըն նոր երկին, և մուրն արթող վերին: Պատրաստ լիցիս դու եւ այլ և յաջորդեցիր

մըսուր, տանել զփառաց թագաւորն, զանպարագիրն և զանուր: Պատրաստ լիք և գուք հովիւք և զփողոսք ի բաց ընկեցէք և ընդ հրեշտակս երգեցէք, աւետիս մեծ հընչեցէք: Պատրաստ մատիք մարգարէք զգուշակեալսն յառաջ բերէք, զածածնաբանեալ, որ մարդ յանձն առնու ծնանիլ: Պատրաստ լիք դասք հրեշտակաց, յերկրի լինել սըրբասաց. արկէք արթուս ի յերկրի տըրն. ձեր ծնանի յայրի: Տր. մեր խոնարհիս և աշխարհադրիս, թագաւորդ աղքատացեալ և ընդ ծառայս տըրդ. զրեալ: Գաս աշխարհագրել զգիր մեղաց ջընջել. զծառայեալքս ազատ առնել, և ի յերկինքս ըզմեզ գրել: Ի բերդանեմա գրել ընդ յովսէփայ. ի թեթեւ ամպ տը. նըստեալ դաս ըզբնութեան փառսդ ծածկեալ: Ի բերդանեմա զաւակի դաւթէ, գրել ի հարկ ընդ մաւր կուսի, դաս յովսիփաւ տըրդ. երկնի: Մընանիս ի յայրի տը. մանուկ կուսի, ըզհնացեալքս նորոգել զաւտարացեալքս ի դրախտն ածել: Տր. մեր տըղայանաս և աղքատանաս. զխորամանդ աւճըն պարսել (այլուր՝ պարսել) զաղքատ բնութիւնս ձոս առնել: Որով զծնեալդ աւրհնեմք և երկրպագեմք. հաւատով զամք ընդ առաջ լուսոյդ քան զարե յառաջ: Ազբերդ եղեմայ զդրախտն այսաւր բանա, պարսասեա կոյս եւ խընդա քս. ի քեզ մարմնանայ*: (Ասոր կը յաջորդէ՝ Այլ ծրագալուցիս՝ Ուրախացիր սըրբունի, ըստ տպագիր օրինակներու:)

էջ 556՝ Անկանիմք առաջի քո ածածին...: Բարեխաւսեա վասն անճանց մերոց, և աղաչեա զմիածին որդիդ...:

էջ 557.— Կանոյն Առաջին աւուր Մընընդեանն քի. Նորին տն. զրիգորի ստացեալ*.— աձ՝ Փա՛ռք ի բարձունս այ-

* Տե՛ս Գիրք ուր կոչի Տոմարոյ Հայոց, Կ. Պոլիս, 1786, էջ 332ա:

Տե՛ս Սիսուան, Ալիշան, Վենետիկ, 1885, էջ 242 ա—բ:

** Կը պակսի տպագիր նոր և 1786ի Կ. Պոլսոյ Տոմարոյցներուն, ինչպէս նաև Անվան եւ արականներէ և Սիսուանի մէջ:

* Տե՛ս Հին և Նոր Պարսկանոն կամ անվաւեր չարականներ, Սահակ Վրդ. Ամատունի, Վաղարշապատ, 1911, էջ 2—3, իր ընդարձակ ծանօթութիւններով:

** Այս տունը կը պակսի Սիսուանի մէջ:

սաւր աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն. ի ծննդեան քո հրեշտակք երգէին. զբանիդ անձառ խառնուան ի մարմին առ ի մարդիկ հաճութիւն. ընդ որս և մեք այսաւր երգեմք ծննդեան քո. փառք ի բարձունս աստուծոյ: Աւետիս տալիս յերկրի հովուաց որ դասապետն էր հրեշտակաց. ծրնաւ ձեզ այսաւր փրկելի տր. աւծեալ. ընդ որ բազմութիւն զաւրաց երկնից խորհեալք առ այրին փառք ի բարձունս երգէին, ընդ որս երգեմք և մեք այսաւր: Ռահ գործեալ մոգքն ընդ աստեղին հրեշտակն ազգէր հովուաց գտեղին. ի բեթղահէմ ծրնեալ ըզքեզ յայրին. ի կոյս մաւրէ տեսին զհաւր միածինդ խանձարբապատ ի մըսուր, ընդ որս երգէ: Քս. ծրնեալ այսաւր լինի փառաւորեցէք քս. յերկրի բարձրացարուք. քս. յերկնից խոնարհի. հանդիպեսցուք նրմա արդարք ընդ հովուաց, և մեղաւորք ընդ մոգ հեթանոսաց. ընդ որս երգեմք և մ: Քի. մայր աստուածածին երկիր երգէ քեզ և երկին, ողջոյն ընդ քեզ ուրախ լեր բերկրեալ, մարդկան ազատիչ այ. հաշտեցուցիչ և հրեշտակաց այսաւր զուարճացուցիչ, ընդ որս երգեմք և մեք այսաւր: Ավ.— Զոր խորհրդեամբ աբրահամու մարդոյն զորդին հրամայեցեր տալ աստուծոյ. այսաւր ըզպարտ փոխարինին վճարեցեր հայր զմիածին քո մարդանալ ծննդեամբ մարդկան շնորհեցեր. զանկեալքս մարդով կանգնելով: Որ զազգս աւրհնել յիսաակայ և իջանել փրկել զորդիս ետուր ուխտ յակոբայ. ընդ որ ած. գաւտէմարտեալ մարդոյ գրկախառնենելով զբանիդ խառնուան առ ի մարմին նոր միութեամբ այսաւր ազգելով, զոր ի գաւակէ նորին առեալ ըզտեսիլ լըցեր: Բամեալ ետուր ջուրց և երկրի առանց սերման և տեղալո զբոյսը կենդանեալք. նոյն և այսաւր անսերմն յանախտ կուսին արգանդէ զքո փառակցին տնաւրինեցեր մարմին ծնանել սքանչելեալք. փրկելութեան մերոյ զործակցեալ հոգիդ: Սանդուխք

յերկրէ ըզքեզ յերկին ետես յակոբ կոյս աստուածածին. յորում ի գլուխ ժամանակաց տր. տարրեղէն մարմնով հաստատեալ. զմարդիկ ի վեր յերկին հաներ և հրեշտակաց իջմամբ այսաւր զերկիրս լըցեր. անդադար բարեխառնեա զանկեալքս կանգնել: Բձ.— Ի քաղաքի դաւթի դուստրն դաւթի. ըզքեզ նոր դաւթի քրիստոս արքայդ ծնանի տր. որդի դաւթի: Բամեալ հրեշտակք երկնից այսաւր ըզքեզ աւրհնեն. բոլոր հեթանոսք այսաւր ծափս հարկանեն և ըզքեզ գովեն: Որ գաւետիս յուսոյ հարցն լըցեր. ի յիսրայելէ ծաղկեալ զփուշն անիծից բարձեր և զերկեր աւրհնեցեր: Վասն որոյ ծննդեան քո աղաղակեմք. աւրհնեալ որովայնն որ կրեացն զքեզ և ստինքն որ զիեցոյց, զոր միշտ երանեմք: Վառեալ անշէջն հրով անկէզ մօրենի. եղեր ի մսուր բարձրեալ զըրկաւք զանտանելին երկնի*... եղեր լուսոյն որ ի հաւրէ. աւրհնեալ է պըտուղ քո որովայնիդ: Տ.— Այսաւր որ յերկինս գասք հրեշտակաց տր. ի բարձունս ըզքեզ աւրհնաբանէին. երկիրս երկին և ի կուսէ ըզքեզ ած. հոգեղէն տեսեալ յերկրի պարէին. ի փրկութիւն հոգեղինաց ծնեալ յայրի աւտարապէս և յանրանից մըսուր եղեալ տղայապէս. որով բեթղէհէմ եղեալ նոր երկին զփառս ի բարձունս երգէին: Որ թուեալ յանուանէ զաստեղըս կոչես և զոր յառնելն աստեղաց հրեշտակք գովեցին. երկնից լուսաւորքն աստեղըն արեգակն արգարութեան զքեզ ծաղկեալ ցուցին. զքեզ զոր նախնիք գուշակեցին ծագեալ աստղ ի յակոբայ և այր ծագումն անուն նորա, որով բեթղէհէմ: Այսաւր լերինք և բլուրք որպէս խոյս և գառինս այրին և մըսրով գառանց խայտացին. գաշտք առլըցան պարարտութեամբ բեթղէհէմ՝ աւծեալ ցորենոյնդ. խորք զոսկերս հարցն

* Յաջորդ թերթը արմատէն կտրուած ու խոպառ կորսուած է: Բարցի, մեծացուցելի և ոլորմեայի մասեւով:

հանգուցին և անասունք ընդ քրովբէից զմըսուրն աթոռ տեսեալ ցընծալին, որով բեթղէհէմ:

Այսաւր թագաւորք և այլազգիք ըստ գրոյն ծառայեալ քեզ դայեկեցին. ըզգրեալսն բացեալ աշխարհագրաւն ի բեթղէհէմ ըզմայր քո ածեալ. տր. ընդ ծառայս հարկադրելով զմեղաց մեր զիր ջընջեցեր և ազատեալ յերկինս ըզմեզ զրեցեր. որով բեթղէհէմ: Որ նախ քան զարե ծնեալդ ի հաւրէ՝ այսաւրածին որդի զիմաւք հաւր քո կոչիս ի գաւթէ. խընդրեալ զհեթանոսս և զծագս առեր ի ժառանգութիւն մարմնոյդ տրութեան. զմոզսն ի ծայրից երկրի ածեալ զհեթանոսըս կոչեցեր և ըզժողովուրդըս քո ի մեղաց իւրեանց փրկեցեր, որով բեթղէհէմ: Այսաւր քեզ ոսկի սրպէս թագաւորի և կընդրուկ որպէս այ. մոգքն մատուցին. որպէս հանդերձելոյ մեռանիլ վասն մեր ըզմուռըն բերին. յոր ծերք և տղայք ընդ մի փրկեալք և պարծի հինն իէզ. և սիովնի որդիք նորոյ յաւծեալ թագաւորդ, որով բեթղէհէմ: Այսաւր սրդ. ի սըրբոյ կուսէ անախտ որբութեամբ ծնեալ աւրհներգեար, ջուրն ի վեմէ և գառն ի ծառէ և պըտուղ ի չոր գաւազանէ. յանմաքուր մեռեալ ծնաւտէ ջուր կենդանի մաքրաւ ի մեղաւոր մեռեալ բնութենէս, ընդ որս համաձայն և մեք մոգուցն և հովուացն երգեմք ըզփառս ի բարձունս: Այսաւր զհարցն քո ստեղծիչն որդի ծընեալ՝ զած. մանուկ սընուցեր. կարեալք հարկի որպէս մայր առ որդի զմի եղջերուն ազատ ի մըսուր կեւրակեցեր. զամալթ նախնոյն մաւր ջընջեցեր խանձարելով զանպարագիրն և զկրողըն բան զըրկաւք բառնալով կոյս ածածին. եղեալ նոր երկին երգեմք ընդ քեզ փառք ի բարձունս այ. զկ. հե.— Նոր արեւելք գուռն արեւու ընդ որ եմուտ լոյսն ի բնութիւնս. տր. այսաւր ե՛լ տարրացեալ լոյսն արեգակն ի քէն. փակեալ պահեաց ըզկուսութիւնըդ անլոյծ. վասն որոյ ածածին. ըզքեզ երանեալ մեծա-

ցուցանեմք: Լեառն թեման վիմին հատման էիր յոր սինալի աւրէնըսգիրն եկեալ ի քէն տէր մեզ երեւցաւ երեւելի մարմնով. հրեշտակք յաջմէ մեզ աւետաւղք հովուաւքն այսաւր. վասն որոյ ածածին...: Մերով փշաբեր տըկար բնութեամբ կոյս մօրենի ի հրոյն անկէզ կացեր ամպ թեթեւ զճառագայթս իւր ծածկեաց տընքեւ. ծննդեամբ եկեալ լոյս աշխարհիս խաւար, վասն որոյ ածածին...: Էջ 560 Այլ շարականն նոյն աւուրս Ծննդեղի.— Խորհուրդ մեծ...:

Էջ 562.— Կանոնն երկրորդ աւուր Ծննդեան քի. նորին տն. Գրիգորի ասացեալ.— Կամաւ հաւր և հոգեոյն որ միածինդ ի հաւրէ ի կուսէ ծնեալ այսաւր բանդ եղեր մարմին. զմարմին լեալս առնել հոգեւոր: Որդիդ եղեր որդի ծնեալ անդրանիկ մաւր կուսի. զհայրենի ժառանգութիւն. գրախտին աղենայ զարձուցեր որդեոյս ազամայ: Սիրով խոնարհեցար և ի մսուր տղաւայցար. բանդ կերակուր անասնացելոցս եղար. քաջ հովիւ հովուաց յայտնեցար: Տեսեալ զքեզ կոյս երկին եղեալ երկնից նոր երկին. զլուսաւորս յայրին խոնարհեցոյց. ի պաշտան որդեոյ քո զհրեշտակս իջոյց: Այսաւր պատկերըդ հաւր էութեան ճառագայթ փառաց կնիք և կերպարան. ըզպատկեր ծառայական զգեցար ծննդեամբ ի կուսէ զգեցուցեր զազամ զոր մերկացաւ ըզփառսն ի կնոջէ. նոր վերաստեղծելով: Նոր տղայացեալ՝ ըզխորամանկ պատրանըս զաւծին... (յաջորդ երկու թերթը ինկած ու անհետացած) կոչէ զգրացիս ըզգաւրս հոգեւոր. ընդ իւր բերկրիլ զոչխարն ասէ գտանել. ըզգրամ պատկերին յազրից վերածել: Յընծան յերկնըս գուռըդ հրեշտակաց պարեն յայրին ընդ գասըս հովուաց. արեւ և լուսին նորով լուսով այսաւր նորոգին, աստեղք ցլոսնան ի ծնունդ արարչին: Յընծան այսաւր հոգիք արդարոց. մարգարէից և հարցըն սըրբոց. իէզիւ. պարեն որդիք սիովնի. և բերկրի որդեւովք սը. եկե-

դեցի: Յընծայ աշխարհ ամենայն բնակչաւք. ցընծայ երկիր լերամբք և դաշտաւք. ընդ անասնոց խալտան և անդառք ծառոց. ծով զուարճանայ լըրիւ ընդ գետոց: Յընծամք և մեք աւրհնութեամբ. արգարացեալք փրկիչին մեր ծնընդեամբ, որ երարձ զանէծս և զմեղաց երկունս, ընդ հրեշտակս երգեմք ըզփառս ի բարձունս: Յընծայ երկինք այսաւր ցընծութիւն երկնի. ցընծայ կոյս մայր աւրհնութիւն երկրի, ցընծայ հրեշտակաց խընդութիւն և տըրտմագգեաց ազգի մարդկան բերկրութիւն. որ մարմնով ծընար գրանն ի փրկիչութիւն:

Էջ 503.— Այլ չարական նոյն աւուրս Մընդի:— Այսաւր բանն ի հաւրէ անմեկնելի և անճառելի...

Էջ 505.— Կանոն Նորոգ աւուր Մընդի գեանն քի.— Բձ.— Կարաւ արքայդ մեծ գըթութեամբ զմեզ փրկեցեր ի մաստութեամբ. ըզկործանեալքս բարձրութեամբ վե՛ր կանգնեցեր խոնարհութեամբ. զմարդոյն ամ. գոյ ցանկալո՛ւ ամ. դու մարդ որդի մարդոյ. եղեալ ծնընդեամբ ըզարտըս լուծե՛ր՝ զեղծեալ պատկեր քո նորաստեղծե՛ր: Որ քեզ պարտէրն ըստ արժանի արգար դարմանդ աններելի. խորք բարեաց և ծով չնորհի՛ մարմնով եղեր նորին որդի. զի յայց ելեալ հաւրն և ծնողի, ողորմեսցիս ըստ աւրինի. զմա՛րըն ծնընդեամբ պարտըս լուծե՛ր՝ զեղծեալ պատկեր քո նորաստեղծե՛ր: Ստե՛ղծեալ քոյին ձեռակերտաց պատկեր քո մարդն իշխան եկաց. որոյ պատժեալ ըստ յանցանաց արբ և աշխարհ ըզգան վըշտաց. զիշխանն այսաւր նորոգելով քո ըզպատկեր մարդոյ զգե՛նով. զաշխարհ բոլոր խընդացուցեր և յանիծից նոր աւրհնեցեր: Տեսեալ երկնի վքեզ ցընծացաւ երկիր լըրիւ նորոգեցաւ, որ լոյս կարծէ՛ր՝ խաւար ցուցաւ ուստի ի տուէ աստղ յայտնեցաւ. ի մէջ ծագեալ ի գիշերի նոր արեգակն անծածկելի: Ա՛ռ այր վիմին գու վէմ ծընար, զհոգ զառնալոյն պատիժ լուծեալ. ուստի և աւճն որ զհոգն ուտէր, այժմ ի վիմէզ

փըշեալ պարտէր, որպէս մարմնով բանդ ի մըսուր, մարմին բանիւզ յաթող անուր. զմեզ վասն որոյ ծնեալ վայր իջեր համբառնալով յերկինս հանե՛ր: Նախ ի կնոջէ զմահըն հեղեալ՝ կեանքդ ի կնոջէ ծնընդեամբ լուծեալ. զի սր. է հայրն ուստի իջեր՝ սր. կուսութր. զմայրն ընտրեցեր. ծնեալ հինաւուրց մանուկ եղեր նոր ըզհնացեալս զաւրացուցեր. նորոգելով զպատկերն եղծեալ գըտեր ըզգրամըն կորուսեալ: Դո՛ւ որ յաթողն ես քրովբէից, եղար ի մըսուր անբանից. զանասնացեալս առ բանդ ամե՛ր՝ բանիւ զանմխարս կերակրել: որ ի ծոց հաւր լուսով ծածկեալ՝ ի խանձարուրս եղեր պատեալ. ըզմերկութիւն. մեր ծածկել՝ ըզվերըս պատել զկապանս լուծե՛ր: Ի գիշերին քո ծնանելով զխաւար մեղաց հալածելով. զի ի մարմինըս խաւարի էր լուսաւոր լոյսդ աշխարհի. զոլով ի նիւթ անպատրաստ, չար խաւարին անհաս անստոր. ուստի յարեար յառաւաւտին՝ որպէս և ծնար ի գիշերին: Աձ. առ հայր ի սկզբանէ՛ եղեր մարմին բանդ ի կուսէ. մերովս եղեալ մանուկ ծընար որ նախ էիր որդի տըւար. ըզխոմանի աւճըն պարտել և զծառայեալքս ազատ առնել. իսկ հերովդէս սատանայիւ կամէր հըրձիզ լինել լըրիւ: Նորոգեցեր զազամ կենաւք ըզմահացեալըն յանցանաւք. ծնեալ ըզծընընդեանն անէծս բարձեր զտըրտմեալն և այ(՞) զուարճացուցեր. ծաղիկդ յեսսեան գաւազանի և արմատ ծարաւուտ երկրի. եղջիւր ծագեալ մեզ տր. աւճեալ և ճրագ ի դաւթէ պատրաստեալ: Որ ամ. մեր ըստ բարութեայ՝ յետ աւրինացն և տալոյ զնա. ծնընդեամբ յերկրի երեւցար և ընդ մարդկան ներչըրջեցար. զլոյսդ որ նախ փառըս ծագեցաւ հինն իէլ. ոչ ընկալաւ. որով նըշան յազգս ամբարձեր և զհեռաւորսն կոչեցեր: Աըրբով հոգեովըն կուսութեամբ զած. ծընար դու մարդութեամբ. որպէս և ծառն առանց սերման ծնանէր ըզգառն իւր աննըման. չոր գաւազանն ահարովի ինքնին ան-

ջուր գոյր ծաղկալի. քեզ աւրինակ մաւրդ և կուսի մաղթեա ընդ մեր կոյս տիրուհի: զի.— Այսաւր զցանկութիւն որովայնի՛ որ մահացոյց զեայն մայր նախնի. կեանքդ և սըրբութիւն բնակեալ յարգանդի ի սկզբանէ սըրբեցեր սկիզբն ամենայնի. ծնընդեան քո ընդ մոգուցն երկիր պագանեմք: Բոտաւ զտըրտմական մեղաց երկունս որ ըզմահ ծընան. ծնունդ քո ի կուսէն եղև մաքրութիւն մարդկան աւրհնութիւն, երկնի և երկրի անճառ ցընծութիւն, ըզծնունդ քո ընդ հովիւսըն բարեբանեմք: Բարոգեալդ զուշակութեամբ հարցըն փրկել զմեզ մարդեղութեամբ. հրեշտակք զքեզ հովուաց և աստղ աշխարհաց ի բեթղէհէ՛մ ծնեալ՝ եցոյց զրո՛վք մարգարէից. ծնընդեան քո ընդ հրեշտակս երգեմք ըզփառս ի բարձունս: Այսաւր ծընար քո. տղատացեալ և զխորամանկ աւճին լուծե՛ր զխորհուրդն հնացեալ. աւտար յայրին տր. պանդխտեցար՝ և յաւտարաց ազգաց ծառայեալ՝ երկրպագեցար. ծնընդեան քո ընդ մոգուցն երկիրպ: Յանասնոց մըսուր բազմելով զհաւասարեալս անմըտից՝ բանաւորեցեր կեցուցանելով. ի խանձարուրս ամ. պատելով ըզբազմահիւս կապանըս մեղաց լուծե՛ր խալտառակելով. ըզծնունդ քո՝ ընդ հովիւսըն բարեբանեմք: Նորոգեցեր զհնութիւն երկրի մարիամ այսաւր ծնընդեամբ քո կոյս տիրուհի. որ զճմարտութիւն յերկրէ բուսուցեր անախտ որպէս բոյս յերկրեղէն արգանդէ վքս. ծաղկեցեր. բարեխաւսեա նըմա փրկել զանձինըս մեր: Դի՛ հ.— Խորք խորհրդոց և բան հաւր ի մըսուրըն յանբանից ծընեալ տղայացար ամ. համայնից. ըզքեզ բարեբանեմք արծ. հարցըն մերոց: Նոյն խանձարեալ և տղայի մըսուր. զմոզըս աստեղըն կոչեցեր և զազգս երկրի այսաւր փրկեցեր. ըզքեզ... Դու որ յերկինս աւրհնիս ի քրովբէս. ի մոգուց և ի հովուաց ընծայեցար ի յայրն աղքատաց, ըզքեզ բարե... Գ.— Ըզտր. աւրհնեցէք ժողովուրդք

և բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան: Բենակալ լոյսն երկնաւոր հրանիւթիցըն թագաւոր. այսաւր զկերպարան ծառայական տղայացեալ առնու խոնարհական ազատել ըզմեզ ժողովուրդք աւրհնեցէք և բարձր արարէք ըզնա յաւ...: Երկնի զաւրքըն յայտնէին մեզ հովուաւքըն գոչէին. ձեզ աւճեալ ծընաւ փրկիչ և ի մեղաց ազատիչ որ փրկէ զժողովուրդս ի մեղաց իւրեանց քահանայք աւրհնեցէք և բարձր արար...:

Բձ. մ.— Այսաւր ցընծայ բերկրեալ աստուածամի՛ն, որ զցընծութիւնն արաւրածոց ծընար զերկունս լուծեր մեծացուցանեմք: Յընծայ խորան արբահամու գուստըր դաւթի, ծնեալ ի վախճան ժամանակի զհարցն աւետեաց որդի մեծաց: Յընծայ հարսն այ. մայր քրիստոսի. հոգւոյն բնակարան մեր փրկարան երկնից ուրախարան մեծացու...: Ո.— Ի հրեշտակէն հովուաւքն աւետեալ ծնունդ քո տր. երկրի. մարդկան ազգէին ազգի՛ զեկեալ փրկիչդ աշխարհի: Դոչէր մեծ ուրախութիւն ըզծնունդ քո հանուրց լինել. ամենայն ժողովրդեան. յառատ չնորհէդ ընդունել: Բամիցդ աւետեմ ասէր մեծ ուրախութիւն. որ եղիցի ամենայն ժողովրդեան փրկութիւն: Ի բեթղէհէ՛մ ծնաւ այսաւր ձեզ տր. անտէրունչ հաւտից. ողորմածութեան եղով աւճեալ կարեաց վըշտակեցալ: Ի մեծութենէ չնորհիդ չարժեալ զաւրք քո երկնային. չուրջ պար առեալ առայրին զփառս ի բարձունս ծնելոյդ երգէին: Տ.— Գըրկաւք մաւր զըզուխքս. մանուկ այսաւր և սրովբէից սըրբասացութեամբ աւրհնիս յաթող քրովբէից: Որ խանձարելով պատիս այսաւր տղայ ի մըսուր զպատաւդ գրախտին սուրն ի բաց հանեալ բանաս որդւոց ազամայ: Բամիցն աղքատաց հազորդ յայրն աւտարաց և զազգս աւտար զմոզսն ամեր աստեղը քեզ երկրպագել: Էից յերկինս և ի յերկրի բաշխաւ բարեաց. և ի մոգուցն ընծայ աշխարհ ընդունիս տր. խոնար-

հոգեմամբ: Եւ մեք ընդ հովուացն ի հովուանոցն աւրհնեմք զտրըգ. հովուիչ, և ընդ հրեշտակս ծնընդեան քո երգեմք ըզփառս ի բարձունս:

Էջ 569.— Այլ Շարական նոյն աւուրս Մենդի.— Գլ՝ Էակից հաւր և հոգւոյն, անըսկիզբն որդի. անմայր յառաջնուն...:

Էջ 571.— Ի սմին աւուր Տաւն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային.— Նահատակ բարի քրիստոսի եղեր այսաւր ի միջի մերում և մըտեր...:

Էջ 574.— Կանոնն Չորրորդ աւուրն Մենդի.— Այսաւր գաբրիէլ ցընծութեամբ երգեաց սրբոյ կուսին...:

Էջ 576.— Կանոնն Հինգերորդ աւուրն Մենդի.— Գձ՝ Այսաւր որ յաթոռ փառաց ընդ հաւր ծնանի...:

Էջ 579.— Կանոնն Վեցերորդ աւուրն Մենդի.— Գձ՝ Անըսկիզբնական տեսիլ փառաց քոց տըռող...:

Էջ 580.— Կանոնն Եւթներորդ աւուրն Մենդի.— Բձ՝ Անեղանելի բընութիւն. որ յեութեդ. ես ընդ...:

Էջ 582.— Կանոնն Ութաւրեայ թլփատութեանն.— Եկ՝ Որ խոստացա՛ր տը. ի քեզ յարահամու զաւակդ աւրհնիլ ա-

մենայն երկրի. և զթլփատութիւնն ետուրնընչան նորին զաւակի՝ զոր ութաւրեայ ընդունելով ցուցար արահամու զաւակ կատարի: Ուստի. աւրհնեմք ըզծնեալդ ի մեր փըրկութիւն: Որ ընդ կաթին տղայութեան մարդկան ետուր սնուցիչ... (գժբախտաբար յաջորդ երկու թերթերը, միշտ անտիպ բովանդակութեամբ, արմատէն կտրուած ու անհետացած են, դժուարացնելով այսպէս ձեռագրին բաղդատական ուսումնասիրութիւնը) սկսար յայտնել հրաշիւք ի ջուրց նըշանին:

Տ.— Այսաւր ետուր ըզփառսն աղամայ՝ զոր բարձրամտութեամբ նորա, ձայնիւ պատժոցն այդ անհնազանդեցան նմա քո ձեռակերտքն ի շնեցեալք: Յերկնից ըզքեզ հրեշտակք լըսելով, ձայնիւ հաւր որդի մարմնով. հեղեալք ըզյորդանանաւ զի ծառայեն մըկըրտեալդ պաշտեալ սպասուորէին: Նախ զոր նըշան ի հաւրէ լըսեալ յովհաննէս

զհոգին տեսեալ. ի քո՛ մըկըրտիւն իջեալ ձայնէր զքեզ գառն աստուծոյ քրիստոս և բարձաւդ մեղաց: Հաղորդ հոգւով ի սբ. յորդանան. ի յաւրս լուսաւորութեան. զվըկայեալդ մկըրտութեամբ. ընդ վըկայաւդ հաւրդ և հոգւոյդ աւրհնեմք ձայնիւ զոհութեամբ: Ի Չորրորդ աւրն և ի Հինգերորդ աւրն և ի Վեցերորդ աւրն և Յեւթներորդ աւրն այլ վայր չըլէ և զայս շարականքս ասա որ գրած է. եւ ապա Ութերորդ աւուրն ասա Լոյս ի լուս...:

Էջ 583.— Կանոնն Ութերորդ աւուր Մըկըրտութեն. Աւրհնութի.— Գձ՝ Լոյս ի լուսոյ ի հաւրէ...:

Էջ 586.— Մեծացուցէք Յարութեան տն.— Եձ՝ Յանճառ փառ: Եւ ծնար ի սբ.: Այսաւր գէ...:

Էջ 591.— Կանոնն Անտոնի Անապատականի.— Եձ՝ Որ գերազանցեալ զըտա՛ր. առաւել քան...:

Էջ 593.— Կանոնն Սրբոյն Թէոդոսի թաղաւորի.— Որ գերեմաւոր թագաւորութեան...:

Էջ 595.— Կանոնն Սրբոյն Գրիգորի ածաբանին.— որ է Յուսուարի ին.— Գլ՝

Հոգւոյն հընչման քնար և երգարան և փող մեծաձայն հայր ածաբան. հերձուածողաց բիւրուց հարկանաւդ և ճակատուն զողիադո՛ւ նոր պարսաքաւաւդ. հայցեա միշտ առ քս. հայր զրիգորիո՛ս: Էին բանի վէժ անշարժելի՝ որ հաւր էակից յայտնեցեր զորդի. երկրորդ հըպեալ լանջացն յի. ըզսըրտին ուսեալ ածաբանաւդ. խորոցն անճառի. հայցեա՛: Թեւակոխեալ բանիւ լիապէս լըցեր բարբառով զերկիր առաքելապէս. որ ի տան մեծի հաւր յեկեղեցի անաւթ ընտրութեան ես ըստ պաւղոսի. հայցեա՛: Թագաւորին երկնից բնակարան և միութեան բանին ի մարմին անշփոթ խառնարան. զքեզ ածածին. հարքն հընչեցին ածաբանեաւ. ած. յաստուծոյ հաւրէ զքո որդին. հայցեա կոյս տիրուհի ըզնորհ աշխարհի: Որ հովիւ հոկաւդ արթուն իտկապէս. զրիգորիոս վանաւդ գայլոց միշտ անմահապէս. հովուես բանիւ

զաշխարհ այսաւր հոգեպէս: Իիւսեալ զբան քո մեզ՝ սանդուխտ առ երկին. զրիգորիոս որ մտեալ ի մէջն ածային. զտախտակս հոգւոյն զրեցեր բընութեամբ հաւր զորդին: Մըշակելով առաւրեցեր— զանդ հոգւոց. զրիգորիոս հըրգեհեալ լիզեր ըզփուշտ աղանդոց. հրեղէն լեզուաւ փայլեալ ընդ առաքելոցն: Մա՛ղթեա ո՛վ հայր ածաբան. առ քս. նախամարդիկ երրորդութեանըն զրիգորիոս. արքս զանձինըս մե՛ր աղբիւր մըշտահոս:

Ռ.— Հարցն ած. և հայր զբան քո հիմն եկեղեցւոյ արկեր. զառաքեալս նախկին եղեալ շինուած զմարգարէս և զվարդապետս երրորդ ըզքիւ աւրհնեմք ալծ. հարցըն մերոց: Էակից որդի հարս յայտնեալ որոց յայտնես ըզհայր: քեզ ընդ հաւր ածաբան. քարոզ բարձրաձայն զգրիգորիոս ցուցեր. ըզքի: Թարգմանաւդ հոգւոյդ հերձուածոց կիւզաւդ հրեղէն լեզուն. իմաստից և զիտութեան բանի արեգակն եկեղեցւոյ փայլեաց. ըզքեզ աւրհնե:

Ղ.— Ըզտը. աւրհնեցէք բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան: Ընդ երդաւդ լեզուն և զըրչի. զըպրին երազագրի հոգւոյն շարժողի բարձր արա: Որդիք նոր սիրովն. ծնեալք ի լոյս երկամբքն բանի սըրբոյն զրիգորի բարձր արարէք: Իիւսեալք ի մի միաձայն. զհաւատս համագոյութեան հարբն ածաբան, բարձր արա: Մեծ քահանայապետին. հաղորդք աւծման հանդիսին զասք ածային. բարձր արարէք:

Ո. Գձ՝ Այսաւր յեկեղեցւոյ նոր երկին զհոգւոց աստեղըս կառուցեր. զգրիգորիոս ընդ բասիլ՝ մեծ լուսաւորս երկուս եգեր, տիեզերաց ծագելով զխաւար հանուրցս հերքելով: Բամեալ նոքաւք զցրուեալս ի գայլոց ի մի գաւիթ ժողովեցեր. զգրիգորիո՛ս քաջ հովիւ՝ խրամակարկատ ցանգոյ ցուցեր. փող հաւատոյ. հընչեցեալ ածաբան. որոտացեալ: Քըրտնեալ յայդի քո ժիւրն մըշակ ըզծանր երարձ տաւթ գըժընդակ. զառաքելոցն ըզվաստակ նորոգելով մաքրեաց յըստակ. յապիւ-

զէ՛ գետ բըխեալ՝ ի նոր հոգվմէ զծագս ոռոգեալ: Արդ պաղատիմք այսաւր արտասուաւք հայրապետին քո մաղթանաւք. ածայնո՛յն. զրիգորի երրորդութեանդ նահատակի: տուր մեզ նըմին հետեւ որդւոցս ընդ հաւրն ժառանգել:

Տ.— Խըմբակցելով երկնաւորացն եկեղեցի այսաւր խընգէ՛ զաւր քո սբ. յիշատակի. ածաղգեաց. ածաբան. հայր երջանիկ զրիգորիոս եկեղեցւոյ. ճարտարապետ՝ շինաւդ սիւն հաստատութեան ուղղափառութեան. հայր ածաբան. անգաղար բարեխաւսեա առ քրիստոս վասն անձանց մերոց: Նաւապետեալ զեկեղեցւոյ տապան ի ծրփմանէ ալեացըն հերձուածողաց. ածաբան. բերանոյդ հընչմամբ հողմոյ ցամաքեցուցեր զըրհեղեղն հոգւոց. երրորդութեանըն խորհրդով լըցեր զաշխարհ և զքանանամիտսն ի բաց հատեր. անիծիւք. հայր ածաբան: Դատմամբ բանին ճըշմարտութեան զաւրաւարեալ փըրկաբար նոր խորայէլի. առաքելաւք ի խաւարէ. զերծելոց ժառանգեցուցեր երկիր. աւետեաց զհաւատս ուղղութեան. ըզբռնութեանն յորձանս վերադարձուցեր, կացուցեր զերկու զերկու կտակացն ըզլոյս ի սրով բանին, զնեհակսն ջընջել. հայր ած.: Բարուն սուսաւդ և ուսուցանաւդ քահանայապետ մերոյ խոստովանութեան. որ զմահու բերումն ի բիւղանտէ ընդ մէջ հատեր. անուշահոտ բանին վարուց բուրուառով. անցեալ քաւիչ մեր ընդ երկին ի ներքին կողմն վարագորին, հայր. ածաբան: Երկնաւոր թագաւորին արի զինուոր և քարկոծանաւք վըկայ սբ. երրորդութեանն. անապատի ծագիկ և ճըզնաւորաց քանոն ժուժկալութեան. հայրապետաց թագ պանծալի և վարդապետաց սահման ուղղափառութեան. հայր ած.: Աղ երկրի և լոյս աշխարհի շնորհադարեալ մեծ սպառազէն յարքայական քաղաքն հոգւովն ընթացար. իրր յողբերէ սըրբեալ զաշխարհ բազմավաստակ հաւածանաւք պըտղաւո-

րեցեր. հայր ամա: Յընծացեալ ի քեզ երկիր լըրիւ՝ այսաւր պարծիմք որդիքս հաւրդ յիշատակի. անշարժելի վէմ հաւատոյ և խորհրդոցն այ. հազարապետ ընտիր խմաստուն. տիեզերաց հաւատարիմ տընտես միշտ մատակարար անմահ կերակրոյն. հայր ամաւրա: ՄԱԿ՝ Որ լուսով ամային. բանին զարգարեցեր զեկեղեցի, և զխաւարն անգիտութեան հալածեցեր յողոց մարդկան. ո՛վ տր. սր. գրիգոր. բարեխաւս լեր վասըն մեր առ միածին բանըն հաւր: Որ զհամազոյ բընութիւն միասնական երրորդութեանն յայտնեցեր եկեղեցւոյ խոստովանել միութիւն. ո՛վ տր. սր. գրի: Որ զփրկական տնաւրէնութիւն մարդացելոյն վասըն մեր. ուսուցեր մի յերկուց նոր խառնութիւն ըսքանչելի. ո՛վ տէր գրիգոր. բարեխ (այս գեղեցիկ շարականը չի գտնուիր ո՛չ հին և նոր տպագիր շարականաց մէջ և ո՛չ ալ Սահակ Վրդ. Ամատունի. Հին և Նոր Պարականոնին մէջ, Վաղարշապատ, 1911:)

Էջ 599.— Կանոնի Տընդառաջին. Աւրհնութիւն.— Մարմնացեալդ ի կուսէն նախալախտեան բանդ. այսաւր ի տաճարն եկին...:

Էջ 601.— Կանոնի Եւթնեցունց սր. Ժողովոյն մի. Որ է ի փետրուարի.— Բի՛ Հիմանն յառաքեալըս հաւր յայտնութեամբ արկեալ շինողք ի վերայ հաստատուն վիմին ճարտարապետք նախնիք հարք ի Նիկիա. ծնունդ բնութե. զորդի հաւր քարոզեցէք: Էական բանին ամութեան. պատմաւ հընչուն երկնաւոր. եաւթանց նախնիք խմաստութեանն տան սիւնք մեծ հոգեւոր որք սրով անխնայ հերձէք զարիւս:

Թագաւորակից հաւր և որդւոյ զհոգին հարքըդ համբաւաւդք. թարգմանչք խորոց որ զամենայն քընէն ամ. դաւանաւդք. մի՛ բնութիւն գերիս անձինս քարոզեալ:

Մեծաձայն հընչաւդ փողք ճշմարիտք իջմանն տն. ի սինայ. Կոստանդնուպոլսի սինհոգոսիւդ եկեղեցի անշարժ լեռնանայ. քարամբք նըզովից

հերքեալ զմակեղոն:

Որ ոչ բաժանիլ թողէք պատմութեանն անկար մարմնոյն կուսածնի. ուստի հոգւոյն խմբեալ զհարին զի նուորս վանել հարքե եփեսոսի. նըզովեալ զմեսոս զլեզուն հայհոյիչ:

Ի կրկին բնութեանց միաւորեալ անշարժ ցուցէք մի որդի. մի՛ տր. մի՛ քրիստոս համայն ամ. և բան մարմնոյն անբաժանելի. զբանն եղեալ մարմին զծնաւդն ամածին:

Գերահրաշ հիւսմամբ ընդ առաջին ժողովսըն, համաքառակ նախնեացըն քըրտանց հանեալք ի հունձ մըշակքըդ բազմավաստակք. որք նըզովեցէք զպեղծըն զեւթիքս:

Բարունք որ բանին լուսով լուցայք եկեղեցւոյ խորան յարակայ. ի յաշտանակէ հոգւոյն վառեալ ճրագունք եաւթն ըստ շնորհաց նորա, հարց ուղղափառաց ժողովք ամենայն:

Ի ճըշմարտութեան վիմին աչք եաւթնից զիտաւդք հարքըդ բազմագութ. եաւթանց կենցաղոյս բաժինք չափ և կանոնք ամաւղք յանտիսն ութ. փշոյն հերձուածողաց խըլաւդք նըզովիւք:

Գոչեմք զոր ուսաք ի ձէնջ դաւառնելով զորդի ընդ հաւր համազոյ. ի յեութենէ նոցունց խոստովանիմք զհոգին նոյնազոյ. զարիւս ուսմամբն իւրով նըզովեմք:

Ո՛չ ի մարդ լինել բանին շփոթեմք զբնութիւն մարմնոյն յինչ խառնաւդ, և ո՛չ ի յերկուս ձեղքեմք յանձինըս զանագանող. որով նըզովեմք ըզմեսոսիւս:

Բոտիլ կրիւք բանին կամ մահանալ չասեմք ընդ արիւսի. և ոչ բաժանիլ ի կիրքս մարմնոյն կամ ի մահուն երբեք ընդ մեսոսիւսի. ա՛յլ զամ. խաչեալ մարմնով դաւանեմք:

Էին մայր և կոյս կրկին կտակաց բերաւդ մաքուր տապանակ. բուրուս ոսկեղէն և գաւազան ծաղկեալ հոգւոյն աշտանակ. ըզպատուողքըս քո

յիշեա՛ առ քո*:

Էջ 603.— Կանոնի Սրբոյն Թէոդորոսի ստորատեղատին որ է ի փետրուար Է: Բի՛ Գովեալ անուն զաւրաւոր մեծք ի վըկայս և փառաւոր քրայիւք փորձեալ անարատ քաջ նահատակ սըտրատեւատ. Թէոդորոս սիրուն սըտից մաղթեա փրկել ըզմեզ յախտից:

Բամեալ զհամայն գործ բարեաց զհանդէս պայծառ պըսակաց. յեւ խաչիսայ աստղ ելեալ յերակիայ պայծառ փայլեալ. սըտրատեւատ Թէոդորոս քե հաշտեցո մեզ ըզքս:

Ի մանկութեան սր. զըտար՝ յիշխանութեան չթիւրեցար. կրկին ճըզնեալ տանջեցար, զմահ պատուական պըսակեցար. Թէոդորոս հրաշագործես աւզնել և մեզ մի՛ դագարես:

Գովեալ նախնոյն սիրունի սըտրատեւատ քեռորդի, Թէոդորոս Թէոդորի սր. արմատոց տունկ բարի:

Որ մեծք ի փառս աղքատ հոգւով մանուկ վարուք ծեր գոլով. զգոյս մերկացար և խաչեցար. Թէոդորոս նետաձգեալ:

Բարուն գործով զառաքելոց բերեր ըզպտուղ վաստակոց. Թէոդորոս կուսցըն փըշրիչ, զոսկին աղքատաց բաշխիչ:

Իշխանութիւն առեր կոխել զաւճն և զկարիճ մահաբեր. Թէոդորոս ի տիպ նորին սպանէր զվիշապն ահագին:

Որ մարդասէրդ ես ի վկայս, բարեգործես միշտ յապայս, Թէոդորոս մի՛ դագարեր զձիր քո առ մեզ ներգործե՛լ: Սրոյ յաղթեցեր զհուր պարտեցեր զբեւեռս և զխաչըն բերեր. Թէոդորոս սըտրատեւատ զկապանըս մեղաց մեր հա՛տ:

Ի յերկրի կեանս լեր մեզ ուղղիչ Թէոդորոս և քաւիչ. մաղթեա փրկել յանչէջ հնոցէն ընդ քեզ երգել զփառս անդէն:

Գ. Բ.— Խաղապէս ամ. բոլորից տր. թագաւոր քո. սըտրատեւատ զլուխ զի-

* Կը պակսի հին և նոր տպագիր Շարականաց ինչպէս նաև Սահակ Վրդ. Հին և Նոր Պարականոնին մէջ:

նուորաց քո սր. փայլեցեր զթեոդորոս փառաւք ըզքեզ աւրհնեմք արծ. հարցըն մերոց: Թըշնամւոյն յաղթեաց մերկացեալ զմարմինն էաւժ վիրաւք. Թէոդորոս խաչեալ ընդ քեզ յս. ի նետից բոլոր խոցեալ զտիգիդ ըզքեզ աւրհնէ:

Էապէս կենաց քո խաչիւ և բեւեռաւք հաղորդ. Թէոդորոս բիւր հարուածաւք կիզեալ իբըր ըզքեզ կենդանանայր կրկին ըզքեզ աւրհն:

Գ.— Ըզտր. աւրհնեցէք բարձր արարէք ըզքս. ի նմա: Որ ընդ լեզւոյն Թէոդորոս հարաւ ոսկերքըն բացաւ. անգամահատ իբըր այդի յաւտեցաւ սերմամբք ծաղկեցաւ, բարձր արար:

Դէտ նըպատակ նետից ի խաչ կառուցաւ. ի դէմս ի սիրտ գեղարդըն սըլաքս ընկալաւ զարձեալ ողջ յարեաւ, բարձր արար:

Որ զբանտն երաց և զկապեալսն եւլոյժ. անթիւս ի կուց յարուցեալ յարոյց, սրոյ զգլուխըն մատոյց, բարձր արար:

Դձ. ո.— Բոտեալ այսաւր զմարմին տանջանաւք Թէոդորոս չարչարանաւք. ի խիստ ցաւոցն ոչ պարտէր և զթագաւորն յամալթ առնէր. պայծառանայր միշտ յոգի փայլէր ի դէմս ըզլոյս շնորհի. սորա՛ ճըզնութք. ողորմեա մեզ տր.: Որ զթիկունսն ետ ի հարուածս իբըր զքէն տր.՝ գիրք գուշակեն. ընդ երկերիւր հարուածոց յուրսայս էառ նոր վէր կողոց. Թէոդորոս նետաձգեալ զանդամս ի գլուխըն սրաւք հատեալ սորա ճըզն:

Սր. քո հոգւով զաւրացեալ զարքայն և ըզտանջանս պարտեալ. հրեշտակաւք զաւրանայր նոր նորոգեալ կենդանանայր. զքոյդ յարութիւն հաստատէր, որպէս մահաւամբ զմահ վըկայէր. սորա ճըզնու:

Տ.— Վըկայից պարծանք խմբից մարդկան ի պէտըս գըթակից. զքեզ զինուոր Թէոդորոս ընտրեաց ի մարտ չարին քսի. հաղբից թըշնամւոյն զմեզ պարտեալ հայցմամբ առ նոյն:

Կենաւք նախ ամբիժ մաքրեալ՝

Հնորհաց հոգւոյն արժանացեալ՝ կըրկ- նակի պըսակեցար քեղոքոս վըկայ խաչեալ. քո ընդ փըրկէին տանջա- նաւք, հայցեա մաքրել ըզմեզ Հնոր- հաւք:

Արեամբ քո մըկըտեցար՝ զտն. ըզ- բաժակ ընդ նա արբեալ. յերակոյ յեւ խայիսա՝ փոխադրեցար հրաշիւք նորա, սըտրատելատ մեծ վըկայ քեղոքոս ընդ մեր մաղթեալ:

դձ. հր.— Որ զերկնաւոր զինուորութիւն փոխադրեցեր ի հոգւոր քաջ արու- թիւն. ընդդէմ թըշնամւոյն հոգւոց զինելով և քի. զինուորելով, զինուո- րակից գոյ հրեշտակաց, քեղոքոս սըտ- րատելատ վըկայ զինուորաց. ածա- պարգև մեզ ձիւ հայցեա՝ վասըն մեր:

Որ զանազան վիրաւք անձին քեղոք- ոս ազդո հարեր ըզթըշնամին. զփա- ռաց պատմուհան թագաւորին զգեցար զինուոր քաջ ընդ նըմին ըզմահ խա- չին չարչարանաց՝ ըզխոց տիգաց և զբեւեռուծն ոտից և ձեռաց. հրաշա- գործ քեղոքոս հայցեա՝ վասըն մեր:

Որ զյարութեանն առհաւատչեայ ա- ռեր աստէն ի քէ. ի տիպ նորա. չար- չարանաց նորին խաչակցեալ եղեր փառացըն հաղորդեալ՝ բարեգործես շնորհս մարդկան նըմին նըմանեալ. հրաշագործ քեղոքոս:

Որ ի զուարթնոցըն մաքրութիւն կատարեցեր զհոգւոյդ պայծառութիւն. հրեշտակատիպ դէմք պայծառացեալ ի սբ. զուարթնոց ողջագուրեալ՝ յետ մահաբեր բազում վիրաց նորոգեցար դա՛րձեալ ողջ ի հրեշտակաց. հրաշա- գործ քեղոքոս: (Այս ևս կը պակսի տպա- գիր Շարականներու, ինչպէս նաև Պա- րականոնի մէջ:)

Էջ 606.— Կանովն Դաւթի եւ Յակովբու Աւրանութիւն.— դձ՝ Յաղթող գըտաւ յաւրանաբանս երանելին դաւիթ. որ զաւ- րացաւ...: Տ. Ծագեաց մեզ տր. (զ)եղ- ջիւր ի դաւիթ...:

Էջ 607.— Կանովն Համաւրեհ Առաքելոյն.— զձ՝ Երանելի սբ. առաքեալք. հրաւի- րեալք ի սկզբանէ և...: (Տե՛ր յերկնից/ 2րդ պատկերի 3րդ տունը՝ Գերանաւ

մեակիդ որ բնադրիս մէջ կը պակսի, ա- սլա աւելցուած է նոյն էջի ստորին լու- սանցքին վրայ:)

Զորս ընտրեցեր... զա- պատմա (զ)թշնամին...: մկն՝... Որք ա- ռէք...:

Էջ 610.— Կանովն Եւթանասուն եւ երկու ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ.— դկ՝ Իմաստութիւն երկ- նային իջեալ ի վերուստ...: Հայր առաքաւ միածնին (այլուր՝ միածնիդ) ...: Այսաւր քահանայք... լուսոյն ծագուլաց, որով մաքրեալք...:

մկ՝ Առաքեալք աստուծոյ...: Բա- րեկամք քսի... ծովէս վերածեք... հա- սեք երանութեան... նըստիք յերկոտա- սան աթոռսն...:

Էջ 612.— Կանովն Թովմայի առաքելոյն Աւրանութիւն.— դկ՝ Որ ածային. ընտ- րութեամբ կոչեցար. քարոզել զտնաւրէ- նութիւն... բարեխաւս առ ՏՐ. վասըն մե՛ր: Որ անմահական սիրով կապեցար ընդ սիրելոյն քրիստոսի. ընդ նըմա մե- ռանել յորդորէիր զգաստ առաքելոսացն...: Որ ի միւսանգամ յայտնութեան որդւոյն աստուծոյ. ընդ նըմա նըստել յաթոռ դա- սե՛ս...: Որ փրկական ջրհոսութեանը...: Որ ըզճմարիտ յարութիւն քո ցուցեր... ձեռաւ իւրովք...: Ո՛ր ուղղափառ հաւատով... դաւանելով (ընդ) սրբոյն թովմայի...: Տ՝ Թագաւոր փառաց... լուսափայլ բանիւ...: Ի լոյս եղելոցն ի քէն լոյս ճըշմարտութեան. լուսաւոր- եալ սբ. եկեղեցի (յոր) համախմբեալ աշ- սաւր ՏԱՆԵՆ ըզյիշատակ սրբոյն թով- մայի. և ընդ երկնայնոցն երգել ըզփառս ի բարձունս: մկ՝... Այսաւր Հնորհաւք հոգւոյն ւըցեալ հոգիք մարդկան ի յիւս- ակի սրբոյն թովմայի... բաշխեաց զհոգին*...:

Էջ 615.— Կանովն Յովնանու Մարգարէին.— դկ՝ Որ զանճառելի ծածկապէս խոր- հուրդ տնաւրէ...:

Էջ 617.— Կանովն Սրբոց զաւրաւարացն Սարգսի եւ այլոց զիւնու:— դձ՝ Այսաւր տաւնէ եկեղեցի աստուծոյ. զյիշատակ սրբոց վըկայիցն որք չարչարեցան...: Որք ընկալան յինքեանս... և հետեւելով

* Բաղդատութիւնը կատարուած է Սահակ վրդ.ի Պարականոնի հետ, էջ 19—41:

նըմա... և յաղթեցին կաւեաց, մարմ- նոյ եւ ցանկութեան. և ընկալան զանանց (այլուր՝ զաննառ) խոտացեալ...: Այ- սաւր երեւեալ սոցա փրկիչն աշխարհի. խոտանալով զանքառամ պըսակն (այլ- ուր՝ զաննառելի ըզփառսն) եւ ի յերկինս կոչելով...: Ո՛րք ընկալան զհուր քո սիրոյ... վառին կիզին ըզբոց...: Հեղեալ յերկրի...: Տ՝... Արդ եկայք ժողովուրդք այ. աղաչեցուք ըզնոսա՝ բարե...: մկ՝ Սուրբը սրբոց սբ. եր- րորդութիւն. որ ի սրովքէնքն երեք սր- բեան ձայնիւ միշտ փառաբանիս. ընկալ և ի մէնջ զաւրհնաբանութիւնս ի յիշա- տակի յաղթող...: Արարիչ հրեղինաց... նախ քահ զիւնուսն աշխարհի...: Բամից բոլորից մասանց եղելոց եղանոյ (այլուր կը պակսի) որդի այ...: Ի հանդէս... զի մարմնով անմարմնոցն եղէք...: Ի մե- ղաց բոցոյն (այլուր՝ մերոց): Բաղդա- տուած Պարականոնի հետ՝ էջ 56:

Էջ 620.— Շարական Համաւալ.— Հայր երկնաւոր անկանիմ առաջի անոխակալ (Տե՛ս, անդ, էջ 163:)

Էջ 620ի վարի դա- տարի մասին վրայ վերջին ժամանակի մէջ, մանր բոլորգորով գրուած կայ՝ Շարական հր. սբյն. Թովմայի Առաքելոյն. ասս գրեցաւ. — զձ՝ Թովմայ սբ. առաքեալ թագաւո- րին թագաւորաց. խաչակից և վըկայ և քարոզող բանին կենաց. բարեխոս- եա առ քո. փրկել ըզմեզ ի տանջա- նաց: Որ էնն ած. քաղցըր ձայնիւ կոչ- եալ եցոյց քեզ զխոց կողին. ասէ թո- մաս մի՛ լինիր թերի այլ հաւատայ բոլոր սրտիւ, բարե: Խըպեալ մատամբ ի կող կենաց, յորմէ դողան դասք հրեշտակաց, և ի տեղի գեղարդեան, ուստի արիւն և ջուր բըխեաց. բարե: Մարմնացեալ բանն աւծ. զքեզ ի հըն- դիկըս հրաւիրեաց, և երեսուն դահե- կանի՝ աբբանիս. զքեզ վաճառեաց, բարե: Առաքեալ և մարգարէ արարո- զի՛ն արարածոց, առաքմամբ սբ. հոգ-ւոյն, առաքեցար ընդ տիեզերս. բար: Յերեսս անկեալ զքեզ աղաչեմք սբ. առաքեալ ընդ քի. յայնմաւուր անե- ղին առ քոածին. թագաւորին. բարե- խոսեա՛ առ քո. փրկել ըզմեզ ի

տանջանաց (ցարդ չհանդիպեցանք տպագիր ուէ Շարականի մէջ:)

Էջ 621.— Երգ բուն Բարեկենդանին Առա- ջին Կիւրակէին աղուհացիցն ՏՏ. Ներսիսի ասացեալ.— դկ՝ Բանն որ ընդ հաւր յե- ութեան և համագոյ...:

Էջ 627.— Կանովն Սրբոց քեղոքոսի զաւրաւարին Որոյ ՏԱՆԵՆ յաղուհացն կասարի առաջին շաբաթն աւրբն ի փե- րուարի ժե. զկ՝ Դովեալ անճառ հայր գը- թութեան՝ ած. հոգւոց միւլթարու- թեան. ի վիշտ նեղութեան քո ժողո- վրդեան ածառուր. պարգևս ետո՛ւր մըխիթարութեան. զքեղոքոս բարի հրեշտակ սփոփութեան. տուր մեզ սովաւ տր. ձիւ փրկութեան:

Բակերտաւր բան լոյս աշխարհի՛ յս. փրկիչ լուծիչ խաւարի. տեսեալմբ գիշերոյ քո ճառագայթի նըշոյ ծաղե- ցեր, յայտնիչ դաղանեաց խաւարի. զքեղոքոս վանող կուսցըն գիշելի (sic). տուր մեզ սովաւ տր. զձիւ քո շնորհի:

Ինքնագործաւ խորոց քըննիչ հո- գիդ անմահ ծածկելոց յայտնիչ. ան- մահ յետ մահու ըստ ներգործութեան քեզ ըստ մաքրութեան՝ ցուցեր ըզտա- ճարն եղեալ բնակութեան. զքեղոքոս յայտնաւ չարին նեղութեան՝ տուր մեզ սովաւ տր. ձիւ փրկութեան:

Դովեալ ընդ քո ի կոճեղ յերկրի քեղոքոս. երգակցէ՛ր հրեշտակաց յերկ- նի. զբաժակ քո արբեալ քեզ հաց խո- րովեալ, ըստ հատի ցորենոյ՝ արդիւնս արար քո եկեղեցոյ. զկեա՛նս հաց սըրբեաց մաքուր և զմահ պատուա- կան, տուր մեզ սովաւ տր. ձիւ փրկ: Բձ՝ Որ ընտրեցար առ ի շնորհէ՛ հոգւով ուրբեալ ի յարգանդէ. լոկով հատիւ զմարմին ճընշեալ ի կեանս և մահ կըրկին ճըգնեալ. քեղոքոս մանկանցն երկց հաղորդ պահոցըն անընդակից. հրոյ կատարմամբ հանդիսակից՝ նոցին կըցորդ և երգակից:

Բամեալ յանձին զգործս բարեաց, զբան և զհրաշքս նըշանաց. որով զվի- չապն իսկ անմարմին՝ կարողացար կո- խել յոտին. յորում ի տիպ զերեւելին՝ խորտակեցեր զգլուխ վիշապին. մեծ

զաւրաւար քեղորոս, լեր բարեխաւս մեզ առ քս: Ի սերմանել զբանն ընթացար, զհունձ վրկայից աւրայս բերեալ: Նահատակաց զաւրաւարեալ ընդ բերլար պատերազմեալ: սրբորդ հոգւով զինելով, և քի. զինուորեւ լով. մեծ զաւրաւար թէ:

Որպէս ոսկի հրով փորձեցար, սբ. ողջակէզ վեր ընթացար. զինուք անձին զկուռսն քակեալ, ըզտանջանս պարտեալ մահու յաղթեալ: հիւսեր քեզ թագ արքայական, արեամբ քոյին վրկայական. մեծ զաւրաւար թէնդ: ... (յաջորդ էջը արմատէն կտրուած ու անհետացած ըլլալուն, օրհնութեան մնացորդն ու հարցը ամբողջովին կը պակսին, դժբախտաբար: Յաջորդ թերթը կ'սկսի հարցին վերջին տողէն) ... զճըշմարիտ սբ. հոգին որ նորոգաւ է աշխարհի. բարձր արարէք ըզն*:

ո. — Պայծառացեալ ժողովուրդըք քրիստոսի. ցընծութեամբ տաւնեսցուք ըզյիշատակ սրբոյն քեղորոսի, ունելով միշտ բարեխաւս առ տր. վասն անձանց մերոց: Ի պարծանս ազգի մարդկան. կատարեցաւ քաջ նահատակն. և մատնեաց զանձն իւր պատժոց և նեղութեանց, ունելով միշտ:

Թէս աղանւնոյ ստացեալ սրբոյն թռուցեալ ի վերինն սիովն (այլուր՝ ի վերինն Երուսաղեմ սիոն). շառաւեղ անմահութեան (այլուր՝ արմաւենեաց) ի վերինն Եմ., և է միշտ բարեխաւս առ տր. վա:

ս. — Անյաղթելի նահատակութիւն քո. ո՛վ սբ. քեղորոս. ըզթշնամին կապեաց ի յանլոյձ կապանսն. և գերեաց զգերութիւն հակառակողին: Յաղթող ի մարտի և անեցեալ (այլուր՝ անեալ) ի հաւատս. իշխանութիւն առեր ի վերայ իժի և քարբի գնալով կոխել

* Թէոդորոսի զօրավարին ներկայ կանոնի Օրհնութիւնը կը պակսի տպագիր բոլոր Շարականներու, ինչպէս նաև Պատականնի մէջ, ուր կան սակայն կանոնի շարքը, Մեծ. Ողորմ. Տէր յերկնից և Մանկունք: Այս վերջինը կայ նաև տպագիր նոր Շարականներու մէջ:

զառիւծն և զկամակոր վիշապն: Ի քո ի նահատակութեանդ (այլուր՝ նահատակութիւնդ), ո՛վ սբ. քեղորոս. պայծառացեալ եղեն սբ. եկեղեցիք. ի կանգնել ըզնշան յաղթութեան խաչին:

բձ. եւ. — Յաղթող թագաւորին քի. քաջ զինաւոր. և եկեղեցւոյ անպարտելի նախամարտիկ. ո՛վ սբ. թէոդորոս. աղաչեա ըզտր. վասն տաւնողացս ըզյիշատակ քո: Ի հանդէս զաւրութեան (այլուր՝ նգնութեան) քո կանխեալքս ամենեքեան ի քո բարեխաւսութիւնդ ապաւինիմք, ո՛վ մեծ նահատակ. աղաչե:

Որ ընդ ամենայն ընկալար ի քրիստոսէ զյաղթութեան փառաց պըսակն, ո՛վ սուրբ քեղորոս, սիրող քս. աղաչեա ըզտր. վասն տաւ*:

դձ. մկ. եւ. — Որ ընտրեցեր ի սկզբանէ զհաճոյ եղեալս ի մարդկանէ. որ և զինուորեալ քեզ քեղորոս, զոր խառնեցեր ի դասս երկնաւոր զաւրացդ. աղաչանաւք սորա կեցո՝ ըզմեզ քրիստոս թագաւոր: Որ յաւրինակ աներեւոյթ վիշապ աւձին զոր և կոխել հրամայեցեր արիարար քեղորոս գերեւելի գլուխ վիշապին խորտակեաց քոյով զաւրութեամբդ. աղաչ: Որ ըզհուրն արկեալ յերկիր բորբոքեցեր յոգիս սրբոյն քեղորոսի. որ և զտաճարն լուցեալ ըզկուռն և մատոյց զանձն ողջակէզ, քեզ պատարագ ընդունելի. աղաչանաւ:

էջ 630. — Կանովն Երկրորդ Կիւրակի Աղուհացիցն. — դձ՝ Որ զաւրէնքս սրբութեան պահոց նախ ի դրախտին աւանդեցեր...:

էջ 636. — Կանովն Երրորդ Կիւրակի Աղուհացիցն. — գկ՝ Աւրհնեմք ըզքեզ անըսկիւրքն հայր, սրգւոյդ միածնի, զոր առաքեցեր ի դարձումն մոլորեալ ոչխարին...:

էջ 647. — Կանովն Չորրորդ Կիւրակի Աղուհացիցն. — գձ՝ Որ արարեր զաւրութեամբ զիմանալեացն աշխարհ վերին. և ի նմա հաստատեցեր տընտես...:

* Տես Հին եւ Նոր Պատականն կամ Անկուրեք Շարականներ, Վաղարշապատ 1911, էջ 63:

էջ 656. — Շաբաթ աւր Սրբոց Քառասնիցն Աւրհնութիւն. — գկ՝ Այսաւր ընդ անմարմնոցն դասս պարեն որք ի սերաստիա ճըզնութեամբ պատերազմեալք...:

էջ 659. — Կանովն Հինգերորդ Կիւրակի Աղուհացիցն. — բկ՝ Որ պատուիրան ճըշմարտութեան աւանդեցեր եկեղեցւոյ քո քրիստոս. անտահման ժամանակաւ...:

էջ 665. — Շաբաթ աւր Սրբոց Գրիգորի Նուսաւորչին ելն ի վիրա. — դձ՝ Որ ընտրեցար յայ. յառաջ քան ըզլինելն աշխարհի՝ լուսաւորիչ սբ. հայաստանեայց հովիւ սբ. և քաջ բանաւոր հաւտի:

Որ ի ձեռանէ թագաւորին տըրդատայ, չարչարեցար վասն քի. զանազան և պէս պէս զառնազոյն տանջանաւք. հովիւ սբ. և քաջ խընայեա ի մեզ:

Որ առաքեցար ի գուր կորստեան. ի մէջ թռնաւորաց իժից և քարբից. և զաւրացար հոգւով կեալ անդ զամս հընգետասան. հովիւ սբ. և քաջ խը:

Որ սպասաւորեցար ի հրեշտակէ այ. և կոխեցեր ըզկուռն վիշապին. գնալով ի վերայ իժից և քարբից, ա՛յն պէս և մեզ հայր սբ. առաջնորդեա՛:

Որ ի տեսեան քուեր թագաւորին տըրդատայ. ի հրեշտակէ այ. ազգ եղև վասն քո. հանել ի գոյն և բժըկել զթագաւորն և զիշխանն. ընդ նոսին և զմեզ հայր սբ. բըժըկեա՛:

Որ կատարեցեր ըստ տեսեանն և ըզգործն. և լուսաւորեցեր մըկըրտութիւն. սբ. աւագանին. և իջեալ հոգւոյն սրբոյ աղանակիրպ ի վերայ հայր սբ. և ըզմե՛զ հոգւով քո լըցե՛ր:

դկ. եւ. — Որ ի հաւրէ առաքեալ արեգակն արդար. ծագեցեր ընդ տիեզերս ըզլոյս քո առաքելովքն. ըզքեզ բարեբանեմք արծ. հարցըն մերոց (Լուսաւորչի մտանելոյն ի վիրապն: ներկայ Օրհնութիւնը բոլորովին կը պակսի տպագիր Չայկեալ Շարականաց և Հին եւ Նոր Պատականն կամ Անկուրեք Շարականներու մէջ. բայց Հարցը, Ողբ, Տէր և Մեկը նոյնութեամբ կան տպագիր օրինակաց մէջ, ուր գտնուած նաեւ, սակայն, — Լերինք ամենայն այսաւր ցըն-

ծացէք — կը պակսի ձեռագրի մէջ):

էջ 669. — Կանովն Վեցերորդ Կիւրակի Աղուհացիցն. — բձ՝ Որ ըզխորհուրդ քո զայլատեանդ յառաջագոյն զուշակեցեր. մարգարէիւքն խորայիլի...:

էջ 679. — Կանովն Յարութեան Դազարու Աւրհնութիւն. — աձ՝ Այսաւր գոյով ի բեթանիա. քո ամենազաւր հրամանաւոր ձացեցեր զազարու...:

էջ 689 (հո՛ս, ձեռագիրս թռագրողը, անուշադրութեամբ տասը էջ ցատկած է, 677էն 689 գնալով, որով պարտաւորեցանք էջերու համարները անփոփոխ պահել). — Կանովն Գալլասեան սն. յեմ. — աձ՝ Որ վերաւհնեա յաթոռս քերովբէից. ի վերայ նըստիլ յաւանակի...:

էջ 684. — Կանովն Երկրորդ Մաղկազարդի Աւրհնութիւն. — դձ՝ Թագաւոր գոյով քո յաշխարհս, մըտեր ի քաղաքն...:

էջ 686. — Կանովն Մեծի Երկաթքի Աւրհնութիւն. — բձ՝ Անեղն ի հաւրէ ծընեալ որդի յանէից գոյացոյց...:

էջ 688. — Այլ հարցն Մեծի Երկաթքի Տն. Գրիգ. Ասացեալ. դկ՝ ստեղ. — Որ խոնարհապէս մարդ եղեր աստուած զհրպարացեալ մարդոյն. զած. գոյոյ բաղձանքն քաւեցեր յանձին արծ. հարցըն մերոց:

Որ զյանցանս մահու պարտեացն առ փայտին զազամայ հաւր մերոյ. գուհատուցեալ ի փայտ մեզ կեանս ետուր փայտիւ արծ. հարց:

Որ ըզցաւս ախտից հեշտութեան մեղաց ի քաղցրութեան փայտէն. չարչարանաւք ի փայտ և դառնութեամբ լուծեր արծ. հարցը:

Տեսնոն ըզտր. աւրհնեցէք և բարձր արարէք զհարցն աստուած մեր քրիստոս: Արարիչն և դատաւոր դատապարտ հաւր մերոյ. զա բառնալ զպատիւ նորին լեալ մարմնով չարչարել և բարձր արա:

Բառնա զնըզովս նախնոյն փայտի լեալ անէժք ի խաչի. զախտըս մեղաց հեշտ ցանկութեան բուժէ կրիւք զառնութեան. աւրհնե:

ո. — Յերկիր այսաւր ծագէ քրիստոս խաչի քո ձառագայթ. խորհուրդ սբ.

չարչարանաց. նըչանեցաւ մեզ լոյս երեսաց:

Որ յերաներն յերուսաղէմ զչարչարանն ասէիր. զարեամբ մըկըրտութեանն նախաճառեալ զմահու բաժակին:

Որ զգերեալքս ի յեգիպտոս ի չար մեղաց խաւար. զենամբ գաս գառն ազատել. մեզ նոր զատիկ դու քրիստոս լինել:

Հերձես ըզծով կարմիր և սեաւ խաչիդ գաւազանաւ. ալիք մեղաց ցամաքէ. չարչարանացդ ի ճառագայթէ:

Այսաւր զբազարջն ընդ եղիգի. զնորոյդ գառնին զատիկ. սկըսեալ սր. եկեղեցի. չարչարակցեալ քեզ դառնալ կրակցի:

ս.— Այսաւր ընդ որդւոցն զերեզեալ զարեանդ եկեղեցի. արտասուաւք ընդ քեզ մըկըրտի և բաժակի մահուան քո հաղորդի. սր. չարչարանաց քո չարչարակցեալ խորհրդով:

Նոյն որ զտերեւոյն որով ազամ թաքէր չարչարանաւք զխոշոր քաղցրութիւն եկիր պատառել զնոյն անպըտ զոյն զտիպն այսաւր հարեր զթըզենին. զհրէայն ընդ նըմին որպէս ընդ ծովուն փարաւոն:

Նախ որ զհայրն ազամ իսկ եւայիւ որսաց եգիպտոսն. ի տիպ քո զյովսէփ բանտեաց այսաւր ըզքեզ պոռնկեալ տոհմիւ յուզէր չարչարել. ուստի տիրելով մարմնով զմեզ եղբարս կեցուցեր:

Եկեալըզ կամաւ ի մահ ի տուն հաւր քո ի տաճարին ուսուցանելիւ յայտնի և ի տուէ ափ ի բերան զպատճառաւ սպանաւդն առնելով. որ ի գիշերի մեկնէիր ընդ մեր մարմնով առ հայր ազաւթե՛լ:

Սկըսեալ զյիշատակ չարչարանացդ այսաւր խոստովանիմք զքեզ ամ. մարմնով վասըն մեր խաչեալ զերկրպաղուս խաչի քո զասեա յաջմէ քո փառաց. մաւր քո մաղթանաւք ընդ նոյն մաւրն որդւոց զերեզեալ (բոլորովին կը պակսի Զայնալ Շարականեւրու և Հին Եւ Նոր Պարականոնի մէջ):

Էջ 689.— Երգ վասն Երկրորդ աւուր Ա-

րարչութեան. եւ վասն Երկնային զաւուրացն Բի. ՏՅ. Ներսէսի ասացեալ.— Արարչական բանին հրաման ի յերկրորդումն...: Երկնաւորաց գասուց վերնոց... զորս և ասացես մեզ...:

Էջ 690.— Կանովն Մեծի Երեւաբարին Աւրհնութիւն.— Բի՛ իմաստուն կուսանքն պատրաստեալ եւզ լապտերաց. ելին ընդ առաջ երկնաւոր փեսային...:

Էջ 692.— Այլ հարցն Մեծի Երեւաբարին.— Դի. սեղ՛ Որ զանճառելի խորհուրդ զենման գառնիդ առ արահամ ցուցեր. որդւոյն զորդիդ հայր փոխանակ տալով աստուած հարցըն մերոյ: ...

(յաջորդ թերթը, զժբախտաբար կարէն կտրուած ու անհետացած է. մեկի աշնպէս կը թուի որ չարագործ ձեռք մը գրեթէ բոլոր անտիպ էջերու թերթերը մկրատած և վերցուցած է, չահագործելու նպատակաւ հայ կամ օտար հնազդեաներու քով, աշնքա՛ն որոշ է կտրատման հետքը): Յաջորդ թերթը կ'սկսի... փըրկութիւն նոր տիեզերաց. փայտիւ ծովուն պատառման զխաչիւ քո հերձումըն մեղա՛ց որ զփարաւոն և զեգիպտոս գաւազանաւն որ յաւձ դարձաւ տանջեցեր. փառաւորեցուք զհերքաւզդ խաչիւ գառ ի խաւար զթըչնամին:

Մաքուր մաւր որդւոցն զերեզեայ հաղորդ յաջմէ փառաց զալըստեան քո հայցեմք ըզմեզ ընկալ կըցորդ զի հանգերձեալ ասեկնին անամաւթ կացցուք առաջի. որ զհեշտութեամբ անկեալս բաժակաւ չարչարանաց և մըկըրտութեան յաջմէ գատեալ փրկեցեր. փառաւորեցուք զմըկըրտեալդ արեամբ վասըն մե՛ր:

Խորան և տապան զեկեղեցի պատրաստեցեր.

Նոր մեր աճման նոր նոյ տը. քրիստոս նահապետ.

Դու տը. կենդանի որ զմահուն բաժակ վասըն մեր արեալ մարմնով մերկացա՛ր.

Բոտել զմեզ աստէն ի մահու մեղաց ջըրհեզեզէն.

Երգել քեզ ըզփա՛ռս

Այժմ և յաւիտեանս

Յընձութեամբ. որ ըզմերկութիւն քո ծիծաղելով հրէայք ընդ քանանու աշնիճա՛ն. և մեք քեզ երգեմք ըզփառս ի բարձունս աստուծոյ:

Էջ 693.— Երգ Երրորդ աւուր Արարչութեանն Եւ Երրորդ դարուն Եւ ի յովնանն մկրսիչն.— Էա՛կան բանն որ ընդ հաւր արարչակից և համազաւր...:

Էջ 694.— Կանովն Մեծի Չորեքաբարի Աւրհնութիւն.— Գ՛ Որ յաթոս փառաց բազմեալ. ընդ հա՛ւր անըսկըզբնակից բանդ. այսաւր բազմիւ ընդ հողեղէնսըն յանձն առեր...:

Էջ 696.— Այլ հարցն Մեծի Չորեքաբարին.— Դի՛ սեղ՛ Յորմէ բոլոր բանակաւ նաց խորհուրդք անաւանցեալ յետին. սրովքէք ահիւ ծածկին. ժողովք հրէից զոր նախ սայրբեաց չարն ի յաւձի. նենդել ըզքեզ խորհին ընդ յուգայի. արձ. հարցըն մերոյ:

Որ տիպ քեզ զյովսէփ գնալս վաճառեալն յեղբարց ի զբոյն ի թագ հաներ. յերեսուն չափ ծառայի գնոյ տը. զիւրապին մասնիս. խոնարհութբ. տնաւրինաբար տիրել յազատութիւն ըզմեզ զընել. արձ. հարցը:

Հողով գաւիթ ըզժողովուրդն իւր հեթանոսաւք, այսաւր ի միասին զիւսանիւ ժողովել ողբան սնտոք ի նաշիր խորհել վասըն տն. և վասըն քրիստոսիդ նորա. արձ. հարց...:

Գ.— Գործըք տն. ըզտը. աւրհնեցէք: Զոր ծանրագնիւ իւրով արեամբն ըզմեզ զընեալ ազատեաց. և բարձր աւրաբէք զտրն. իջեալ ի չափ ծառայի:

Այսաւր ծառայն ապրտամբաւ զի զտեառն փառս զողանալ խորհեցաւ. տրն. բարի բնութբ. նորին զչափ ծառայի առնուլ կամեցաւ. և զիւրապին ընդ երեսուն արծաթի գնովք ծառայի վաճառի. աւրհնեցէք զոր ծանրագնիւ...:

Այսաւր կայէն զհարել խորհի նենգութեամբ ի գաշտ արտաքոյ հանել. զայն որ մահուամբ միշտ կենդանի զոչէ արեամբ և խաւսի. աւրհնեցէք զոր ծ:

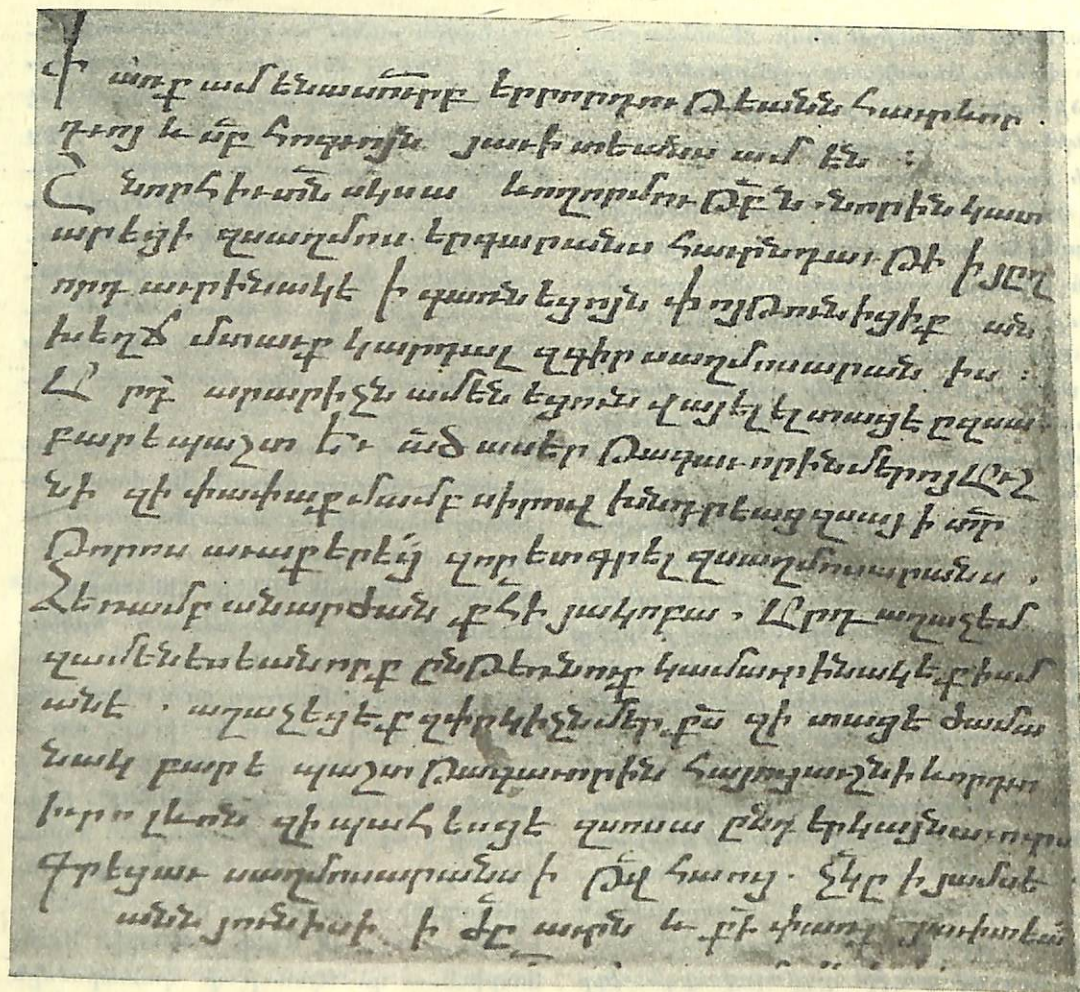
Նովին բանիւ որ գործ անսուտ իսահակ զենեալ մեռանի, գառին ի փայտ արեամբ ապրեալ միշտ ի բիւրս աճէ կենդանի. աւրհնեցէք զս... (յաջորդ թերթը կարէն ինկած ու իսպառ կտրուած)...ոց ազատող. յորում ըզձեռսըն ձգեալ բուռն հարեր և զմեզ հովուեցեր. և զոր որպէս ըզգործած աղիւսոյ քառակուսի պատուանդան ոտից քոց ցուցեր. յոր տը. բարձրացար և որպէս պատուանդանաւ ոտից երկըրպագեցար:

Էջ 697.— Երգ Չորրորդ աւուր Արարչութեանն Եւ չորրորդ դարուն Եւ վասն աւետեաց ամաճնիւն.— Խաւարն անդոյ և սկըզբնածին հալածեցաւ...:

Էջ 698.— Կանովն Մեծի Հինգաբարի Աւրհնութիւն.— Գ՛՛ վերաճաւդն երկնից մշտնջենաւոր հաւր...:

Էջ 701.— Երգ Հինգերորդ աւուր Արարչութեանն Եւ հինգ դարուն Եւ ի սր. առաքեալսն Բի.— Ծառագայթեալ բանն ի հաւրէ յաւր հինգերորդըն հրամայէ. բըզխեալ ի ջրոց սեռք կայտառաց... նորափետուր զարգարեցէք զեկեղեցիս... պըսպաբերի ի փառքս քո:

Էջ 702.— Կանովն Մեծի Ուրբարին Աւրհնութիւն.— Դ՛՛ Այսաւր ի կատարումըն ամային. ընթրեաց նոր ուխտի ճըշմարտութեան քո...: Երգ Մեծի Ուրբարին Տն. Ներսէսի ասացեալ զիշերին Աւետարանացն Սաղմոս Գ փոխ ասի.— Ընդէր խռովեցան հեթանոսք և ժողովուրդք ի: Գ. Տը. զի բազում եղ: Դ.— Ի կարգալ իմում լուա: Կ՛. իշխանք ժողովեցան ի միասին վասըն տն. և վասն աւճելոյ նորա: Շարական՝ դի՛ Այսաւր անճառ լուսոյն ծագումն ի փրկութեան մեր...: ...սփաճաւ զենջեակ... մերձիլ յոսսն ոչ ներէր...: Որթիւ: Աւետարան. Յոհանէս. ճժը: Ամէն ամէն ասեմ ձեզ: Ոչ է ծառայ մեծ: Վ՛: յորս եմուտ ինքն և աշ. իւր: Երկրորդ Սաղմոսն: Երանի որ խորհի յաղքատն և ի: Կ՛. Բան անաւրէնութեան եզին ի վերայ իմ տը., տը. մի՛ թողուր զիս: Շարական: Էլից զաւրէնսըն մովսէսի զոր խաւսեցաւ...: Ընդ բաղարջին... և եղիպան գառնա-

Գլխաւոր յիշատակարան՝ էջ 192

գունին...: Թագաւորն... մինչև եկից
(եւ) միւսանգամ...: Ժողովեալքս... և
ըմբելոյ...: Որթիւ. Աւետար. Ղուկաս
մկ. Մերձեցաւ տաւն բաղարջա. վջ.
հայնոյութեամբ խաւսէին: Նրբորդ Սաղ-
մոս՝ փրկեալ զիս ի թըշնամեաց խոց
աստուած և ի հալածչաց խոց ապրեցո
զիս: Շարական՝ խընամով սիրոյն յիւր
սիրելեացն...: Չայնիւ մաղթէր... ոչ
իմ կամաւ այլ քոյդ սեցէ:

Որթիւ. Աւետարան մարկոս. ճկը. եւ
ասէ ցնոսա յս. ամենէ: վջ. սկսաւ լալ:
Չորբորդ Սաղմոս: Ած. մտին հեթանոսք
ի ժառանգութիւն քո. հթ. Որ հովուեալ
Չ. Յնծացէք առ ած. կց. նոքա ի ձե-
ռանէ քուսմէ մեթեցան մեք ժողո-
վուրդք և խաշն արաւտի քո: Շարական.

— Ճառագայթ փառաց էին որ ըստ
ընթերցանքս մարդկային...: Նոր հաւ-
տին փոքու ցրբուեալ, քանզի հովիւրդ
քաջ...: Որթիւ. Աւետարան Մատթէոս.
մղա. Յայնժամ ասէ ցնոսա յս. վջ. և
փախեան: Հինգերորդ Սաղմոս՝ Ած.
աւրհնութեան: ՃԹ: Ասաց տր. ցոր. խմ:
ՃԹ. Սոստովան եղ. ԿՅ. Սաւսեցան զի-
նէն լեզուաւ նենգաւորաւ և բանիւ
ատելութեան զիս պաշարեցին: Շարա-
կան՝ Չար կապանաց մարդկան լուծիչ...:
Որթիւ. Աւետար. Մատթէոս. յգ. իսկ
նոցա կալեալ զյս. վջ. ելաց դառնապէս:
Վեցերորդ Սաղմոս: Սոստովան եղերուք
տն. զի բարի է զի յաւիտեան: Կց.
նոյնն է: Սոստովան եղերուք տն. զի
բարի է զի յաւիտեան է ողորմութիւն

նորա: եւ մեանեն յեկել: Շարական: Տա-
րածեալ ձեռք ընդ ձեռաց ոտք ընդ...:
Իլեծեալ յերրորդ... ի վեցն անգլեալ
մարդն առաջին...: Որթիւ. Աւետար.
Յոհաննէս. ճծե: Գիտէր և յուզա. վջ.
հաւ խաւսեցաւ: եւ ապա հարցն ասի
յեկեղեցին: զձ. հ՝ իջեր յերկնից անըս-
կիզբն որդի...:

Մեծ.— Յանգ աւուրն ուրբաթու
մահուան մեծի...:

Արարչական գրքութեամբ... յանձ-
նէր ըզմալըն աշակերտին սիրելոյ...:
(Այս Մեծացուցեա կը պակտի Չայնքաղ
չարականաց մէջ. տես միայն Պարակա-
նոն էջ 95):

էջ 712.— Երգ Վեցերորդ աւուր Արարչու-
թեանն եւ ի վեց դարուն եւ ի խաշելու-
թիւնն քի.— Չհանդուրծեալ ընթերցամբ
...: Ռահիւ լուսոյ... հաւսեա ընդ մեզ...:
էջ 713.— Երգ Յորեկին Աւետարանացն.—

դկ՝ Նորոգող տիեզերաց որ զգեցուցեր
մեզ լոյս փառաց...: Որթիւ. Աւետա-
րան. Մատթէոս. յԺԵ. իբրեւ այդ եղև.
վջ. մայր որդւոցն զերեզեայ:— Ետուն
ըմպել քեզ ըզլեղին...: Ստեղծեալ ծա-
ռոյ... զիմ առ ի մեղս անկեալ զոգի
(այլուր՝ հոգի)... ի հայրենին քո առաջին:
Որթիւ. Աւետար. Մարկոս. ճզը. եւ
ժողովադակի ընդ. վջ. ընդ նմա յեմ.—
Բարրաւելով զելի ելին, հիմունք երկրի
սասանէին...: Որթիւ. Աւետարան
Ղուկաս. մղէ: եւ իբրեւ այդ եղև. վջ.
տեսանէին զ:— Աղբերացն անապական,
որ յետ մահուն անմահարար...: Որթիւ.
Աւետար. Յովհաննէս. ճզե. եւ նոքա
առեալ տանէին. վջ. յոր խոցեցինն:
դկ. ստեղի. հր.՝ Եկայք հաւատացեալք
...:

էջ 715.— Կանովն Մեծի Շաբաթուն Թաղ-
ման Տճ.— բձ. Պարգեատուն ամենեցուն
այսաւր խնդրի պարգևս ի պիղատոսէ...:
էջ 717.— Երգ Եւրեմիայի աւուր Արար-
չութեանն եւ եւրեմիայի խորհուրդ
հանգստեանն.— Տճ. յետ ստեղծման ա-
րարածոց...:

էջ 719.— Ճառոյ գովեայք Յիմանցն.— ած՝
Յարեալ քրիստոս ի մեռելոց...:

էջ 720.— Մեծադիր զեղեցիկ խորանի մը

տակ՝ ած՝ Այսաւր յարեալ ի մեռելոց
փեսայն անմահ և երկնաւոր...: Այ-
սաւր հրեշտակք ի յերկինս (այլուր ի
բարձունս), ուրախանան ընդ մարդկան,
որք իջեալ ի յերկնից տան աւետիս (այլ-
ուր՝ զաւետիս) աշխարհի...:

էջ 722.— Երգ առաջի աւուր Միաշաբա-
թին եւ ի խորհուրդ Արարչութեանն եւ ի
յարութիւնն քի.— Նորաստեղծեալ բանն
յանէից ի սկզբանէ զերկինս...: Մէրդ
սիրով խոնարհեցար, ի փրկութիւն մեզ
մարմնացար...:

էջ 723.— Կանովն Սբ. եւ կենսաբեր Յա-
րութեանն քի.— ած՝ Որ եկիր ի փրկու-
թիւն տիեզերաց թագաւոր յաւիտեանից
...: Ընդ լուսանալ միաշաբաթին...:
եւ գտին ըզվեմըն բարձեալ ի դրաց դե-
րեզմանին...: Տ՝ Պատրանաւք նախա-
տեղծին... իսկ յարութեամբ միաժին
ըզգեցաք...:

Յայս շաբաթն աւուր Զյովնանուն գլխա-
մանն հարցն. զնախալախեանն քի կամիս
երգել, դու գիտ յիւր այլ շաբաթներոյն
կարգն եւ երգեալ Զի ի յաւանս չեւ նա-
նաձ քեզ գրէ՝ եւ ես յոյժ տարակուսեցայ՝
եւ չհամարձակեցայ գրել*:

էջ 728.— Կանովն Նոր Կիրակէին. կրկին
գատկին. Աւրհնութիւն.— դկ՝ Նորոգեալ
կղզիք առ ած., եկեղեցիք հեթանոսաց
...: զի ահա՛ գայ առ քեզ...: հե՛ Չգե-
ցաւ տր. զաւրութիւն ընդ մէջ իւր ա-
ծաւ...:

էջ 735.— Յայս Կւրակեա Աւետարանաւ-
րան է.— զձ. հ՝ Երկրպագեմք քեզ քս.
որ ի ձեռն սրբոց առաքելոցն ծանու-
ցար մեզ...: մեծ՝ Ածածին. սո՛ւրբ կոյս,
որ ըզբանն ած. յորովայնի քուսմ կրե-
ցեր անուանեալ մա՛յր սիրովնի սբ. ե-
կեղեցւոյ. ի սմա ըզքեզ հարսն երկնից
և կոյս մեծացուցանեմք:

Որ ըզոռն աննիւթ լուսոյն ի քեզ
կրեցեր աշտանակ ոսկի. շահանկեան
վայելչապէս. ի քեզ տալաւորեցաւ խոր-

* Բովանդակ մատենիս մէջ աշխարհա-
բարի ձեւերու գմայլելի կիրարկութեանց կար-
գին այս պարբերութիւնը կարելի է նկատել
լաւագոյնը. տարակուսեցայ, չհամարձակեցայ, տա-
րակուսեց, և ն.:

հուրդ սբ. եկեղեցւոյ. ի սմա ըզքեզ հարան...:

Որ վերամբարձեալ եղեր ի դասըս հրեշտակաց. այսաւր տաւնեմք զերեւոյ մըն հոգեւոր աւագանին, ի սմա զքեզ...: (Ձայնքաղ Շարականաց մէջ պակսող այս զմայլելի գոհարը բաղդատել Սահակ Վրդ. Ամատունիի Հին եւ Նոր Պարականոնի հետ էջ 100):

զկ' հ. — Անճառելի բնութիւն և բան հաւր...: Եւ Լուսով ածութեան. քո...: Տաւն է այսաւր երուսաղէմ, հաւատացելոց բազմութիւն...: Եւ դժ. — Կանանցըն կանխելով... տեսին ըզվէմն ի դրացն ի բաց մերժեալ:

էջ 759. — Յայս Հինգեաբքիս Համբարձումն է. — դժ՝ Համբարձաւ տընն. մեր յերկինս. ասելով աշակերտացն...: Մեծ՝ զկ' Հարան երկնից յերկրէ ընտրեալ մարիամ, որ զանժամանակն ի հաւրէ ծընեալ ըզբանն յղացաւ և ծընար մարմնով զորդին մեզ ի հաւրէ տընեալ. որ յաղթեաց մահու և յարուցեալ վեր համբարձաւ առ հայր. վասն որոյ աւմենեքեան ըզքեզ միշտ մեծացուցանեմք: Հրաւից նըշան սբ. կոյս, որ ըզտեսութիւն մարգարէին լըցեր անսերմնական յղութեամբ և ծընար զընդ մարդկան մարմնով զըտեալ ըզբանն ած. որ արար խաչիւ խաղաղութիւն և համբարձաւ յերկինս. վասն որոյ ամեն: Մարգարէութիւն մայր տն. այսաւր ընդ երկրեղէն ազանց զեզ երանեն զուարթունք որ ըզտէրն իւրեանց ի քէն մարմնով տեսին զգեստեալ. և յերկինս իշխանութեամբ փառաւք արքայ մըտեալ. վասն որոյ ամեն: (Տե՛ս Պարականոն՝ էջ 104): դժ՝ հ' Որք տընն կակից եղեալ նըմանութեան մահու...: էջ 764. — Կանովն Երկրորդ Գալստեանն. — դկ՝ Մեծահրաշ այս խորհուրդ աւանդութեամբ...:

էջ 773. — Կանովն Պենեկոստիկն Առաջին աւուրն Աւրին: — դժ՝ Առաքելոյ ազաւնուոյ. իշխանելով մեծաձայն...:

էջ 775. — Կանովն Երկրորդ աւուրն Աւրինութիւն. — բժ՝ Նոյն և նման հաւր և որդւոյ հոգիւր անեզ և...:

էջ 777. — Կանովն Երրորդ աւուրն: Աւրինութիւն. — բկ՝ Այսաւր երկնայինքն ուրախացան ընդ երկրաւորացս նորոգման...: էջ 779. — Կանովն Չորրորդ աւուրն Աւրինութիւն. — գժ՝ Արեգակն արգարութեան քս. ծագեալ յաշխարհ...:

էջ 781. — Կանովն Հինգերորդ աւուրն Աւրինութիւն. — գկ՝ Զանքակրնարար ըզլսումն ի հաւրէ զհոգին ճըշմարիտ...: բկ՝ հ' Անեղանելիւր ած. և եզելոցս էակ...: Ըզհուրն երկնային... ի սբ. վերնասունն...: Տ՝ Այսաւր աղբեր զիտութեան ըզլսեալ ի սբ. վերնասունն...:

էջ 783. — Կանովն Վեցերորդ աւուրն Աւրինութիւն. — դժ՝ Անմահարար բաժակ հեղեալ յերկնից սբ. հոգի...:

էջ 784. — Կանովն Եւթներորդ աւուրն Աւրինութիւն. — դկ՝ Ի հայրաւարժ (այլուր՝ հարաւարժ) աղբերէն անհատահոսըզ վըտակ...: գժ՝ հ' Անեղանելի հոգիւր...: Այսաւր մարդասիրապէս ածաբար. իշեալ ի սբ. վերնատունն, և ըզնողեղեն (այլուր՝ հրեղեն) ինչ որ ուղիւ է) լեզուս բաժանեալ...: ո՝ Հոգիւր ճըշմարիտ...: ի սբ. վերնասունն...: Որ կատարեցեր ըզփափազ... ի սբ. վերնասունն...: դժ՝ Մեկ (այլուր՝ Հմբ) Հոգին սբ., էր միշտ և է...: Հոգի զաւրութեան... կատարելութիւն սրբութիւն, և միշտ...:

էջ 786. — Կանովն ի սբ. երրորդութիւն. և յամենայն սբս.: Ութ աւուր սբ. Հոգւոյն. — դկ՝ Յերիս անձինս բաժանեալ և մի բնութիւն ո՛չ զատեալ. երրորդութիւն պաշտելի՝ հայր և որդի և սբ. հոգի. երբեակ և մի ածութիւն. բոլոր սրբոց աւրհներգութիւն:

Որ հայրդ առ հայրսն յայտնեալ ի մարգարէս քարոզեալ. որդիդ եկեալ մարմնացար տնաւրէնութեամբ ծանուցար. ի վերնատունն իշեալ հոգիւր և կընքեցեր զթիւ երբակիդ (յաջորդ թերթը արմատէն հանուած ու կորսուած է)... ասացութեամբ, սբ. սբ. գոչեմք տր. սարաւաթ. զերեք անձնեա մի տրութիւնդ. որպէս յերկինս այսաւր յերկրի սրբաբանելով. զհայր և զորդի և զսբ. հոգիդ այսաւր աւրհներժ ընդ սուրբս ամենայն:

Երրորդութեանդ երկրպագեալ խոստովանի եկեղեցի սբ. հաւատացեալ. ըզհայրդ անձին անսկիզբն. անպատճառ՝ պատճառ անճառ ծննդեան որդւոյդ. անժամանակ և անքաղաք ըզլման սբ. հոգւոյդ. զհայր: Առ ի հաւրէ զորդիդ ծննեալ բան միաձին լոյս փառաց ծագեալ. զհոգիդ ելումն ի հաւրէդ ըզլսեալ և ի յորդուոյդ նոյն առաքեալ՝ զորդիդ միայն գոյ հաւր որդի՝ և ըզհոգիդ հաւր և որդւոյ աստուծոյ հոգի. ի հաւրէ ելեալ անճառապէս և երեւեալ յորդուոյ անթարգմանապէս:

Յուցար երբեակ կենդանարար յոր նորածնեալ փրկիմք կենդանաստեղծեալ. երեք փըշմամբն առ եղիայի և երբակի պարսիւ դաւթի որ ասէիր առ անդէի՝ ես տէր և բանն իմ և հոգի որ կամ ի միջի. յերրորդութենէդ սրբեալ երկց զասուց առաքելոց մարգարէից և վարդապետաց հայցմամբ խընայեալ ի մեզ:

Երրորդութեանըն հարսնացեալ ածածին. ի հաւրէ ընտրեալ. ի քէն որդին միաձին ծընաւ քեզ սբ. հոգին հովանացաւ զոր առաքեալք քարոզեցին զքեզ մարգարէք կոյս զուշակեցին. սրբոց վըկայիցն աշեամբ և միանձանցըն ճըզնութեամբ և կուսանաց զընդիւ մաղթեա վասն մեր («Տեառն Գրիգորի Հայոց Կաթողիկոսի ասացեալ») ներկայ չարականը տե՛ս Պարականոն էջ 108):

էջ 787. — Կանովն Ծննդեան Յովնանու Մկրչիւն. — ակ՝ Արեգականն արգարութեան ծագման արուսեակդ...: Կարապետ թագաւորին... ըստ ետայեայ Բարդուղիմէոսի... էջ 792. — Կանովն Յովնանու Մկրչիւն. — գժ՝ Զմարգարէ բարձրելոյն և զթագաւորին զինաւոր...: գժ՝ հ. — Յոր վեց թեւեան սրովքէն ո՛չ իշխէին հայել ի փառքս...:

Այլ հարցն Գլխաւմանն Յովնանու Մկրչիւն. — ամ՝ Նախալախտեան բանին պատմող...:

էջ 795. — Կանովն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիւն. — բժ՝ Ո՛վ երջանիկ տէր սբ.

զրիգոր սրբութեանց պաշտանեալ...: էջ 798. — Կանովն Որդւոց եւ բոռանց Սրբոյն Գրիգորի Լուս. — ակ՝ Որ ըզլոյս ածային. քո զիտութեան հիւսիսական...: Եւ՝ Ամուլ ուրախ լեր բաղմածին եկեղեցի մայր սիրով. լուսոյ կենացըն ծագողիւք շառաւիղաւք զրիգորի:

Ի տընկոյն անմահութեան մեզ բարուակ սաղարթեալ. աւագան լուսոյ մեզ ծնաւ զվերջստին աստեղաջահ բաղմութեամբ:

Սընդա հովիւ քաջ և բարի ի փառքս տն. արարչին. Բանգի լոյս մեծ Բեւ ծագեցաւ հայաստանեայց աշխարհի (Տե՛ս Պարականոն էջ 114):

էջ 800. — Կանովն Գիւս Նեխարաց Սրբոյն Նեքսիսի Հայրապ. — բկ՝ Որ ըզլոյս անճառ շնորհաց ածային. քո զիտութեան, ծագեցեր...: Ող՝ Որ ասացեր ողորմութեամբ շինել զաշխարհ ի սկզբանէ. ու զորմելով որդւոց ազամայ (այլուր՝ արամայ) ետուր յազգէն արեւկունեաց, հովիւ...:

էջ 802. — Շարական Սրբոյն Սահակայ Հայրապետիւն. — դկ՝ մկ. — Որ յարմատոց հարցըն սրբոց մեզ...:

էջ 803. — Կանովն Սրբոց Հոփսիմեանց Աւրինութիւն. — դկ՝ Անձինք նըւիրեալք սիրոյն քի. երկնաւոր նահատակք...: Ձեզ նըմանել կարաւորն... ճանապարհ հրդեցէք... զեկաւորք ճարտարք... անվընաս նաւեցէք և հասեք առ քս...: Ճըշմարիտ որթոյն... ի հընձանքս...: Սոքա են քարինք սբ. հիմնացեալք...: Տր՝ Պարկեշտ կանայքըն սընն. հուսիսիմ և գայեանէ սիրողք քի...:

էջ 809. — Շարական Սրբուհոյն Սանդրիսոյ. — դկ՝ Բեւ պարծի այսաւր սբ. եկեղեցի. ո՛վ վըկայուհի...:

էջ 810. — Կանովն Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի Աւրինութիւն. — Յընձայ այսաւր եկեղեցի այ...: Հբ՝ Որ աւաւթ հոգւոյն... հեղմամբ արեւմբն իւրով...: Եւ՝ գժ՝ Այսաւր բերկրանաւք լըցեալ ցընծութեւ. հրճուի եկեղեցի Բոֆիսոս. տաւնախըմբելով ըզյիշատակ սրբոց առաքելոցըն պետրոսի և պաւղոսի, որք կամաւն իւրեանց քեզ խա-

չակցեցան. բարեխառնութեամբ սոցա հաստատեալ զհիմունս սբ. եկեղեցւոյ:

Որք ըզտաճար անուանըդ քո ի յերկրի հաստեցին, և զաւրութեամբ հողւոյդ ընթացեալք ընդ տիեզերս. հրաւիրեցին զազս մարդկան յերկրպագութիւն սբ. երրորդութեդ. բարե:

Որոց ետուր իշխանութիւն յահաւոր քո զալըստեանն, նըստել յաթոռ զատողական աւենի զըպրութեան, գատել զերկոտասան ազգս որդւոցն իսրայէլի. բարեխառնութեամբ սոցա: (Տե՛ս Պարակաւնոն, էջ 26):

Էջ 812.— Կանովն երկոտասան սբ. առաքելոցն քի. Որ է Յունիսի Իթ.— դի՛ Առաջնոյն որ ի հողոյ փոշի զարծեալ հին շինուածոյ՝ փոխան նոր նորոգագոյն շինման բնութեան մեր ամրագոյն, զբանց զըթոխոց անյաղթական եկեղեցւոյ վէմ նոր հիման, հաւատոց վէմըդ պէտքոս՝ յաւգեալ յանգեան գլուխըն քս.:

Բանիւ զմարդիկ ուռկանեցեր զանմըտացեալս առ բանն ամեր. յաշխարհիս ծովէ հաներ, զմեղաւք մե... (հոս, զա՛րծեալ, յաջորդ թերթը արմատէն յատկապէս մկրատուած և խապառ կորսուած է)... նոցին արդար և զմէնջ հայցեա փըրկէին:

Իլուսեալ ի կարգն առաքելոց յեաւթանասուն զընդէն սըրբոց. ելեալ ջանիւ յաշակերտաց առ ի պատիւ վարդապետաց. ի սըրտագէտ ծածկագիտէն քեզ հատուցաւ յայտնի աստէն. մասաքիա սըրդ. սըրտիւ և մեզ խընդրեա սըրբիլ շնորհիւ:

Փառաւորեալըդ մեծ շնորհաւ ընտրեալ հայցմամբ և վիճակաւ. որ ընդ անկեալըն յուդայի զնորայն լըցեր զթերին գտեղի. մասաքիա կարգեալ փոխան ընդ նախապատուեալսն երկոտասան. ի յաւրինակ մարդկան որդւոց լընուլ գտեղի նախանկելոց:

Փողեալ հըչմամբ քարոզեցեր զորինքնակի ակամբ տեսեր. զմուտ տն. և զեկն առ մեզ մարմնով մըկրտութեամբըն յայտնելով. բանիւ զհոգիս

յեքոպիա փոխեա սպիտակ մասաքիա. վըկայելով քո հրով անդէն՝ առ մեզ կենաց ձիրս ի տեսուէն:

Փայլեալ ի կարգն աշակերտաց եաւթանանկց քարոզողաց. զործոց արդեամբք առաւելեալ մեծամեծաւքն մեծացեալ. քաղե՛ քս. զքեզ առաքեաց զպատկերն իւր քե մարդկան շնորհեաց. որով զաբգար բըթըշկեցեր ի յեդեսեա վէմ հիմնեցեր:

Քարոզելով ընդ միջագետս՝ անդէն ցուցեր յոյժ հրաշակերտս. ուստի ի հայս ժամանեցեր տն. ըզսանդուխտ հարսնացուցեր. զոր ծնար հողւով և երկնեցեր կոյս վըկայ վերառաքեցեր բազում որդիս ի փառս ամեր հայր Թադեոս քաւիչ մեզ լեր:

Քանցեալ զմարմին չարչարանաւք քարոզեցեր հրաշից զործաւք. կապեալ բանտից ժուժկալեցեր քաջալերաւզ զքս. տեսեր. նահատակեալ կատարեցար լուսով թռուցեալ երեւցար. փառաց հայոց սբ. նախահայր քաղե կանդնեա զանկեալքս ի վայր:

Քեզ առաքողդ առաքելոց նոքաւք մարդկան կոչաւ զորդւոց. յաղերս քս. ամեմք զնոսին փառաւորեմք զտրդ. ի սոսին. վասըն նոցա ընդ քո երկանց փըրկեա զնոցին ծնունդըս սերմանց. զմեզ ընդ նոսին ժողովելով, ըզքեզ աւրհնի՛ հարբ և հողւով (տպալիւր Շարականաց և Պարականոնի մէջ չի տեսնուիր այս գողտրիկ տաղաչափութիւնը, որ պակասաւոր է դժբախտաբար, իրեն բախտակից այլ կտորներու նման, որոնք կա՛մ գողտրութեամբ և կամ աններելի մոլեռանդութեամբ, անհետացած են այս յոյժ շահեկան մատեանէն): Հարցն եաւրանասնից՝ դի՛ Որ ի հաւրէ առաքեցար ի փրկ...: Ի՞նչ սարաւքն ասի:— Էջ 814.— Կանովն Սրբոյ Տապանակին Աւրհնութիւն.— ալ՝ Ըզքեզ քաղաք այ. և տաճար անապական...:

Էջ 816.— Կանովն Վարդապետին Առաջի աւուրն.— ա՛մ՝ Որ ի լերինն աշակերպեալ, ցուցեր զածային. քո զաւրութիւնդ...: դի՛ մի՛ Լերինը ցընծացեն... բարեբանեմք ըզքաբաւր լերինն...:

Էջ 819.— Կանովն երկրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— բի՛ Ճառագայթ փառաց հաւր որդիդ միածին. որ ըզլոյսդ...:

Էջ 821.— Կանովն երրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— զ՛մ՝ Այսաւր որ էն ի յերկինս բան և ծընունդ...:

Էջ 823.— Կանովն Շոյակաքին Աւրհնութիւն.— զ՛մ՝ Ուրախ լեր սբ. եկեղեցի քանդի քրիստոս արքայն երկնից...:

Էջ 825.— Կանովն փոխման ամածնին. Աւրհնութիւն.— դ՛մ՝ Այսաւր ժողովեալ սրբոցն ի միասին...:

Էջ 827.— Կանովն երկրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— դի՛ Այսաւր զանճառելի ծնընդեան քո տր., ըզպասաւոր...: ող... Որ անապական մարմնով ծընար... այսաւր ըզկուսութեք. ըզմայրըն...:

Էջ 829.— Կանովն երրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— դ՛մ՝ Այսաւր հրաշափառ կոչմամբ հողւոյն ժողովեալ...:

Էջ 832.— Կանովն Նաւակասեաց Սբ. Խաչին.— բի՛ ի վերայ վիմի հաւատոյ չի նեցեր ըզքս սբ. զեկեղեցի...:

Էջ 833.— Կանովն երկրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— ա՛մ՝ Որ զանարատ բազուկըս քո ի խաչին տարածեցեր...:

Էջ 835.— Կանովն երրորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— դ՛մ՝ Զաւրութիւն սբ. խաչի քո քս. որ կանգնեցեր...:

Էջ 837.— Կանովն Զորորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— բի՛ Սաչըն կենարար. որ եղե մեզ փրկութիւն...: Ի վերջ՝ Հարցն զողակաքինն ասա իւր սարաւքն:

Էջ 838.— Կանովն Հինգերորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— զ՛մ՝ Ուրախ լեր սբ. եկ: Խընդա յո: Ընդ դասս երկ: Խորան սրբութե...: Դասք հրեշ: Ուրախ լեր բ:— Դրած է ի շողակաքին. գիտ եւ երգեա: Եւ զգրոյս յիւեա ի սր: Հրց՝ զ՛մ՝ Այսաւր պայծառ և սիւն լուսոյ...: Ընդ անմարմնական բազմութիւնսն... որ եկաւորե...: Մնկ՝ Այսաւր ուրախացեալ...: Այսաւր սիւն լուսոյ... քանդի թագաւորն երկնաւոր եկաւորե...:

Էջ 840.— Կանովն Վեցերորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— բի՛ Անպատումըն կառք անքննելի խորհրդոյն...: Ի վերջ՝ Հարցն Զսապանակին ասա իւր սարաւքն.

— Դ՛մ՝ Ե՛ւ՝ Այսաւր ցընծան դասք հրեշտակաց ընդ հաստատել քո...:

Էջ 841.— Կանովն եւթներորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— բ՛մ՝ Անապական սբ. ըզխաչն աւրհնեացուք. որ եղե... ող՝ դի.— ... Դրոշմ ըզգայութեան... փայլեն ճառագայթք:

Էջ 843.— Կանովն Ութերորդ աւուրն Աւրհնութիւն.— զ՛մ՝ Որ ծագեցեր մեզ լոյս մեծ ըզնըշան յաղթութե...: (Հմբ) Այսաւր երեւումըն մեծի ճառագայթի. նըշանի...:

Էջ 846.— Կանովն Վարդապ Սբ. Խաչին Աւրհնութիւն.— ալ՝ Նըշանաւ ամենաւ յաղթ խաչիւրդ քո քս...:

Էջ 848.— Կանովն Գիւս սբ. Խաչին Աւրհնութիւն.— ա՛մ՝ Հրաշակերտ և զաւրեղ փայտ խաչի քո քրիստոս, զաւազան...:

Էջ 850.— Կանովն Սրբոյ Մարգարեիցն Աւրհնութիւն.— ալ՝ Որ զածային. զաւրութիւնըդ քո ծանուցեր...: դի՛ մնկ՝ Այսաւր ցընծայ... հաւրըն հաւատոց արրահամու...:

Էջ 852.— Այլ Հարցն սրբոյ մարգարեիցն.— ա՛մ՝ Որ յերկնային զինուորութեանցըդ անդադար ձայնիւ...:

Էջ 854.— Կանովն Մեսրոպայ Վարդապետին.— ալ՝ Որք զարդարեցին տնաւրինաբար զխմաստս...: Որ զերկրաւոր... Որ զաւրութեամբ... Որ նորափետուր... Որf թագաւորաց... ևն. ևն.: Որ երկութեմք սբ. լուսաւորչաւք անընթաց թորգոմայ...:

Էջ 856.— Կանովն Սրբոյ առաքելոցն Յովնանու եւ Յակոբա.— դի՛ Որ էն յէութեան որդի միշտ եէն...:

Էջ 858.— Կանովն Սրբոյն Գեորգեայ զաւրաւարին. որ յապրիլ իգ.— դ՛մ՝ Գողեալ գրնդի զինուորաց երկնաւորաց՝ ի յերկրէ զաւրաց. գեորգեոս քի. յաղթող զաւրաւար. ընդ բոլոր հնարից թըշնամույն մարտեար:

Բոտեալ երկաւք զմարմին քո զիւնաւք. զերկիր բնութեանդ արաւրեցեր տանջանաւք. գեորգեոս երկրագործաւ անձին ըստ անուան. ընդ քըրտանց հեղեր ըզկալալս արեան:

Ի կիզանոտ բնութիւն հրոյ յաղթեալ.

և ցաւելի մարմնով ընդդէմ սրոյ մարտեար. պարտաւ զտանջանս և զթըշնամոյն խապաւ զաւրուծին. մեզ գեորգեոս հայցեա զփրկութիւն:

Գեորգեոս փրկելին խաչակից. փառաց յարութեն. այսաւր տաւնակից. զառհաւատչեա թագակցելոյն աստէն ընկաւեալ. մաղթեա վասըն մեր զինուոր զաւրացեալ: Որ յաշխարհի առեալ հարիւրապատիկ. մըշակութեան ծաղիկ ըզհրաշա առ մարդիկ. վաստակդ անձին պրտդարեւէ զանմահ կեանս յերկին. միշտ գեորգեոս մաղթեա փրկողին:

Որ զաւանեալ ի նահատակաց. բերկրեալ յարութ. որդւոյդ մայր փառաց. հայցեա վասըն մեր՝ միշտ... (Ձայնալ Շարականեհրու մէջ պակսող այս կանոնը որ կը գտնուի նոյնութեամբ Պարականոնի մէջ, էջ 47-51, դժբախտաբար կիսատ է, յաջորդ 10-12 թերթերը ամբողջովին կտրուած և հանուած ըլլալուն արմատէն: Սոյն կանոնի կարգահամարն է ճիշդ. մինչդեռ անոր կը յաջորդէ, թերթ մը վերջ նծե, որ ըսել է 13 շարական ամբողջութեամբ կտրուած ու հանուած է մատեանէս: Յաջորդ թերթը կ'սկսի Նիկողայոսի Զօրավարին կանոնի վերջին մասէն. իսկ բուն պակասները կը գտնուին Գէորգայ և Նիկողայոսի միջև եղածները:)...

զնիկաւայոս աւծեր ըզքեզ աւրհնէ: Ըզտր. աւրհնեցէք բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան:

Որ զնիկաւայոս եցոյց հրեշտակ երկնաւոր. տեսեալմբ անփակ երկնաւոր բարեաց սպասաւոր բարձր արարէք ըզհայրն երկնաւոր:

Յըրուեալ գերեաց շնորհեաց ազատաւ. զմեծ հովուապետն անդորրաւ զբանտիցն արձակաւ բարձր արարէք ըզլոյսն ի հաւրէ:

Սա յիսրայէլ նոր ամպակում ամբարձեալ. հոգւով փիլիպպոս բերեալ հրեշտակ զայլս ածեալ բարձր արարէք զըզխուսն ի հաւրէ:

Դի՛ ող՛ Հաւր բան բանիւ ի ծովուն լըռեցուցեր զյոյզ հոգւոյն. յոր քեզ

ցուցեր գործակից զնիկաւայոս յաւրաց փրկիչ. մաղթանաւք սորա զմեզ ի կրկին աւեաց փրկեա:

Ետուր հրաման մեռելոց ի վեր բերել զըժոխոց. քեզ նըմանեաց կենաւորար նիկաւայոս կենդանարար. մաղթանաւք սորա զմեռեալ հոգիս կենաւործեա:

Թողու զպարտիս ուսուցեր զգերեալ հոգիս դարձուցեր. յոր քեզ կըցորդ փալեցեր զնիկաւայոս զգերիս փրկել. մաղթանաւք սորա զծառայս մեղաց ազատեա:

sr՝ Որ զթըշնամին մեր պարտեցեր և աշխարհի յաղթեցեր, զնիկաւայոս զաւրացուցեր. կըրկնապատիկ զնահերքել:

Իւսեալ հոգւոցն փրկութե. ըզծիր մարմնոց ողջութեան. կուրաց հալել, խըլից լըսել, ամլոց որդիս ետ ծնանել:

Մարգղուտեան քո սքանչելեաց աճմամբ հացին կցորդեաց. ի յանըրդիսն ջուր բըղխեաց, զծառն ահաւոր կործանեաց:

Նեղելոց ետ անդորրութիւն և ի մեղաց ըզթողութիւն. նովաւ հայցեմք ըզքաւութիւն և քեզ երգեմք զաւրհնութիւն:

Մնկ՝ դ՛ Որ սիրոյ նոր պատուիրանին մեծի լըրմամբ յանձին. ըզմարգասէրն ըզտր. քրիստոս ճըմարտապէս բերեալ ի քեզ, ողորմած հայր նիկաւայոս. ածարար. զհրաշա աստուածային միշտ յաւիտեան քե ներգործէ նոյն ի քեզ անմահ կենդանին վասն տաւնողաց քոց հայցեա ի քրիստոսէ ըզքաւութիւն:

Որ զըթածին հաւր քաղցրութեան զըթոյ եղեալ աւթեման. ի ձրից սըրոյ հոգւոյն հեղութեան խորհրդապէս աւծեալ հոգւով հայր նիկաւայոս շնորհիւ զանազան. ընդ առաքեալսն քաղցեցեր. ընդ մարգարէս զապայն տեսեր, ճըզնեալ ընդ հայրս, ի նահատակաց հանդէսն ես խոստովանաւ, վա:

Որ զմոլութիւնն հերքելով ի սիւն հոգոսն մեծ փայլեցեր. այսաւր յերկ-

նից խորանըն մըտեր. տիեզերաց քահանայել, քահանայապետ մեծ նիկաւայոս. սքանչելագործ կենաւք զաւրացեալ և յետ մահու զնոյն ներգործեալ հրեշտակալ յերկրի և ի ծովու. հրաշիւք ծանուցեալ, վասըն տաւնուղա...:

Հը՝ սեղ. դ՛. — Հիացան անմարմինքն. տեսանելով... հայցեցէք զթողութիւն նոգւոց (այլուր՝ մեղաց):

էջ 861. — Կանովն Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի. — զի՛ Յաղթող և սր. հայրապետ նըման...:

էջ 863. — Կանովն Մանկանցն Բերդանի. — դ՛ Այսաւր անմեղ սր. մանկունքն ի տղայական...:

էջ 865. — Կանովն սրբոց Հրեշտակապետացն Միքայելի եւ Գաբրիէլի եւ ամենայն երկնային զաւրացն. — բի՛ սեղի՛ Որ յանէից ստեղծեր ըզպաշտաւնեայս քո...: դի՛ նե՛... Այսաւր համաձայնեալ որդիք սիրոյն երկնայնոյ (այլուր՝ երկրայնոյ):

էջ 867. — Կանովն Սրբոց Հայրապետացն Աւրհնութիւն. — դ՛ Այսաւր սըրբոց Հայրապետացն ժողովեալք...: բի՛ Մնկ՝

Հիմանն յառաքեալս հաւր յայտնութեամբ արկե: Գիս ի յառաջ քն. զկնի սնրկառաջին: եւ երգեա. եւ յիւեա՛ ի sr.: ձե՛ դ՛ Այսաւր երկնայնոցն ընդ...:

էջ 869. — Շարական Իգնատիոսի Հայրապետի. — դ՛ Որ հրաւիրեցեր զյառաջագոյն ընտրեալսն...:

էջ 870. — Շարական Սրբոյն Նիքիթի. — դ՛ Որ համանըման մեծին եղիայի և յովհաննու...:

էջ 871. — Շարական Սրբոց Եւսուսիոսեանց. — բի՛ Որ ըզհուր սիրոյ քո քո. բորբոքեցեր յոգիս...:

էջ 871. — Շարական Նիկոլոց Բիւրուցն. — դի՛ Այսաւր ընդ անմարմնոցն զասակցեալ պարէ...:

էջ 872 ա. — Շարական Սրբոյն Սեփանոսի Ունցւոյն. — դ՛ Յընձայ այսաւր սուրբ եկեղեցի...:

բ. — Շարական Միռոնի Աւրնելոյ. — դ՛ Որ յառաջագոյն յաւրէնս. յաւրինակ միածնի...:

գ. — Մեղեղի Միռոնի ի վերայ նո-

րածնելոցն. — Հայր ամենակալ, որ առաքեցեր, զմիածին...:

դ. — Շարական Նրնկարկութեան ի ժամ սր. պատարագին. — զի՛ Յայս յարկ նուիրանաց ուխտի...: Որ զերագոյն քան զերկինս... սր. վարդապետաւ...: Որնդա յոյժ... մանկամբ սիովնի...:

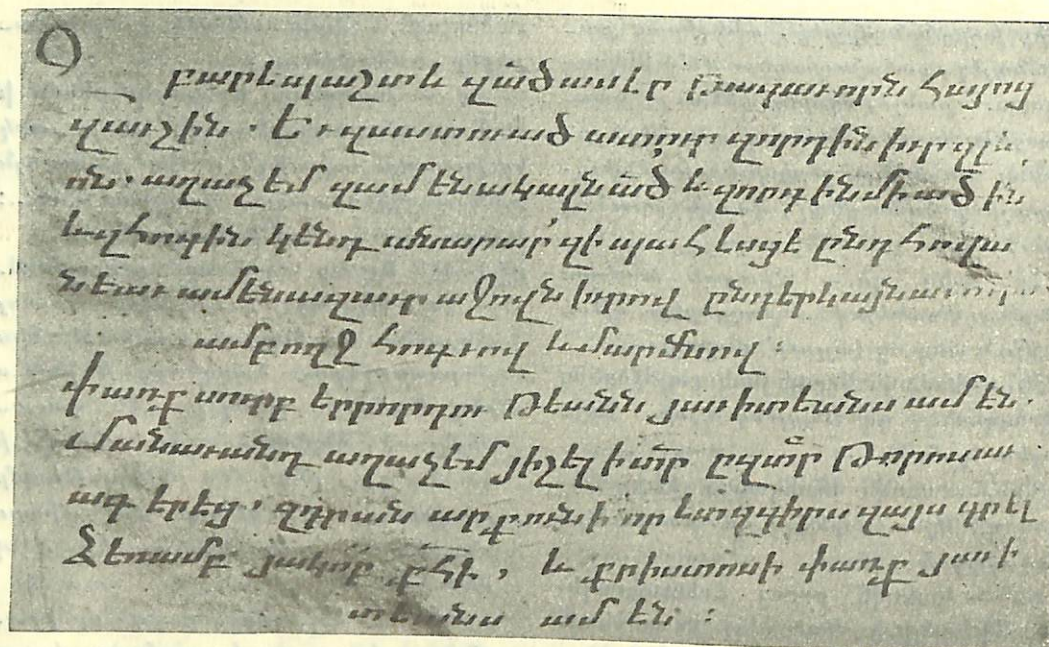
էջ 874. — Այլ շարական Նրնկարկութեան.

— զի՛ Մըշտածուխ խընկոյն լուսոյ փայլածու տըւեալ որ ի բնութիւնըս շնորհառգեցար ծաղկեալդ ի բնաւ ընդ մեզ արծ. բանդ ի յէն դաւանեմք ած. ծնընդեամբ աւետեալք ի կուսէզ զյս. ընդ մեզ յայտնութեամբ սրովբէիւք զաւծեալդ առ միտըս բնակեալ. զո՛ր զաւրհնեալդ ի մէնջ մեծացուցանեմք:

Ածեան. ծնընդոցըս ցաւ մըկըրտման բըղխաւդ. որ ի տաւիղըս փողոցըն հընչեցար առ մեզ կուսիւ զքեզ արարչակրաւդ. արբուսն ի հաւրէ առ ոգիս որակ ըզգիրդ ի հոգւոյն իմաստացուցաւդ. զոր ի խաչին առ գրեցեր յածութեանդ. ըզմիտըս քոյոց մեզ ի թողութիւն. զոր զաւր:

Բոտմամբ առ քեզ սըրտիւ պաղատիմք մայրդ ածածին. ի հաւրէն լուսոյ հայցեցեա յորդոյդ աստուծոյ ըզմեր ըզմաքրութիւն. սրբեամասնութեամբ համարձցես ըզմեզ առ հրաշագեղ ամպդ արտափայլին յարքայական կառսրդ սաւառնեա զհոգի բարալի միջնորդ տընոյ. զո՛ր զաւրհնեալդ ի մէնջ մեծացու: (Տես Պարականոն էջ 173:) ի գանձարանդ հրաշն հրացեալ հորդէ զյանցանս յէակըս տարրից. քանդի էակին նորոգեալ հորդէ ըզկալս իւր հեծանոցաւ. սոսկալեալքն ի քէն ի հաւրէ յաւէտն իսկապէս թողութեամբ քընեալ ըզմերս զատէ զմեղաց պաշտաւնեայս. զորս փրկմամբ ըզմեզ առ հայր յիշեցես զմայրդ հաւատոյ մեծացուցանեմք:

Աստուածածոր ծաղկանց հոտատու բերկրեալ մեզ զարուհ. ներկեալ զըմրոտա՛ բուսեալ կրնամոն յատկեալ աննըման. եկեալ առ լաստիդ պարազրի այսաւր որդէպէս սկիզբն ածու-

Յիշատակարան՝ էջ 330

թիւն. կրելով մարմնապէս զանմարմ-
նարանաւ ծընունդն ի հաւրէ. զորս.
փրկմ:

Մաքրումըն կրից՝ բրժիշկ կառուց-
եալ մարդկան մարիամ. ածառաք.
հրեղինաւն զարբիելի առ հոգւով
զքս. զորդեալ մեկ զուգիս հայցեա
մըշտապէս ի փառսդ հայրենի. զի ի
թոշակէդ ազգեսցես բարալիւ զգութ
քոյոյ մեծիդ ընդլրման. ի յորդույ
քոյոյ և ինձ թողութիւն. զմայրդ
հաւատոյ մեծացու (այլուր կը պակսի
այս փերջին մասը):

էջ 875.— Շարական Սրբոյն Կիւրղի Հայ-
րապետին.— զձ՝ Մանկունը զոր սիրելի.
փառաբանիչք սր...:

էջ 876 ա.— Շարական սրբոյ Սուփա-
եանց.— բձ՝ Ստուգութեամբ տեղեկա-
ցեալ հարցանելով ըզմարգարէն. ո՞վ եւ-
ցէ ի լեառն, կամ ո՞վ կեցցէ ի տեղուջ
...: առ սատակիչն որպէս զգառինս...:

բ.— Շարական Վահանայ Գողթնաց-
ւոյն.— բձ՝ Զարմանալի է ինձ. քանը
զերգս երաժշտականաց...:

էջ 877 ա.— Շարական Գառնի Դիմեցւոյն.
— բկ՝ Լըցեալ ածային. շնորհիւ երանե-
լի սր. ճրգնաւոր...:

բ.— Շարական Սրբոյն Կիւրակոսի եւ
Յուլիսայ.— Յարմատոց բարեաց, քաղ-
ցր շառաւիղ վիրա...:

էջ 878 ա.— Շարական Սրբոյ Ոսկեանցն.
— զձ՝ Որք արժանաւորեցայք կոչիլ յա-
շակերաութիւն...:

բ.— Շարական Սրբոյ Ասովմանց.— ալ՝
Ազաւեմք ըզքեզ տր. բարեխաւսու-
թեամբ...:

էջ 879.— Շարական Սրբոյ Վարդա-
նանցն.— Սեղ՝ Արիացեալք առ հակա-
ռակսն քաջութեամբ...: զկ՝ Նորահրաշ
պըսակաւոր և զաւրազուխ...:

էջ 881.— Կանովն Սրբոյ Ղեկունեանցն
Աւրնուրիւն.— դձ՝ Որ յառաջագոյն սահ-
մանեցեր ըզփրկութիւն...: հաւ՝ դձ՝ ...
Զուարթնոց երկնից եղև... զարգարեալ-
սըն կոչեցեալ (այլուր՝ կոչելով*):

էջ 886.— ա՝ Երգ արեւազային. Զկնի Ե-
ղիցի անուն սն. Սաղմոսին.— Յարեւելից
մինչ ի մուտս...:

բ՝ Երգ Զկնի Աղաղակեցեմ Սաղմոսին:
Գեորգեա եւ որոց նման նմա եւ Զինուորի.
— զկ. ճրգնաւորք աստուծոյ և ժառան-

* Զեռագրիս մէջ Պայծառացան այստաւ իբր
Համբարձի նշանակուած է, և ո՛չ թէ իբր նաւու:

զորդք...: Մարտիրոսք... որք յաղթե-
ցեք...: Գովելիք... մասին հասեք...:
Կամաւոր... արբեք զգինին...:

գ՝ Երգ Զկնի Ած. ած. Սաղմոսին.—
Կոյս արարիչ...:

դ՝ Երգ Զկնի Տր. Հովնեացեմ Սաղմոսին.
— Ճանապարհ և ճըշմարտութիւն...:
(Ինչպէս այլուր, հոս ալ կը գիտուի որ
Արեւազայի բոլոր երգերը յորդորակ չու-
նին. անոնք հաւանաբար վերջին ժամա-
նակներուն աւելցուած են):

ե՝ Երգ Երբորք ժամու Աւուրն զկնի ո-
ղորմային.— զկ՝ Աւրհնեմք ըզքեզ հայր
անրոկիզըն էից էակ...: Երգ վեց ժա-
մուն՝ Խաւարեցաւ լոյսն արեւուն...:
Երգ ինն ժամուն՝ Զարչարակցեալ քեզ
տիւ լուսոյ...:

էջ 889.— Երգ Երեկոյին ժամու Խաղաղա-
կանին.— բձ՝ Նայեա սիրով հայրքդ գը-
թած...: ի գիշերաց առ քեզ կանխեալ
ընդ հրեղինացն աւրհնաբանեալ...: Բամ-
եալքս ըզքեզ... նայել հայցեմք...: զձ՝
ի քէն հայցեմք հայր զըթուլթեանց... ի
ժանրութեան մեղաց...: Զկնեղանալ:
Հաղորդս: ի նստել քոյ:

էջ 891.— Կանովն Համաւրեն ամենայն
Մարտիրոսաց.— աձ՝ հ՝ Ըզքեզ արդար և
ուղիղ դատաւոր...: սր՝ Ժողովեալքս ի
յիշատակ... թագաւորին:

էջ 894.— ալ՝ Սուրբ ասքւած, արարիչ
յաւիտեանից, որ նստիս...: սր՝ ... Յաւրհնու-
թիւն ի նոր... զի սա է փառաւորեալ
...: հասանել ի մասնն ժառանգութեան
...: սր՝ ճրգնաւորք... բարձեք յաշ-
խարհէ... զարձուցեք ըզմտորեալս...
փայլեն որպէս զարեգակն...:

էջ 897.— բձ՝ հ.— Անոխակալ եւ բարէ-
գութ, մի՛...:

էջ 900.— բկ. հ.— Աւրհնեմք ըզքեզ սր.
անրսկիզըն...: մնկ՝ ի փառքս պարծեցին
...: առնուլ ի հաւրէ ըզպըսակն...:

էջ 903.— զձ՝ հ.— Որք ըզսանջանս յա-
նաւրինաց վասն...: սր՝ ... փոխանակ ար-
եանն տն. ձե՛ր արիւնիդ հեղան...:

էջ 906.— զկ՝ հ.— Զինուորութիւնը
հրեշտակաց արհ...:

էջ 908.— դձ՝ հ.— Յուսացեալն յանուն
fn սր.:

էջ 912.— զկ՝ հ.— Առ քեզ արծ. հարցըն
մերոց...:

էջ 916.— Կանովն Համաւրեն ամենայն
Նրնջեցելոց ի քս. հ՝ աձ.— Աւրհնեալ ես
զու քրիստոս որ յարեարդ...: Որ շնոր-
հաւք որ. հոգւոյդ լուսաւորեցեր...:
սր՝ ի միւսանգամ զալըստեանըն քո
քս...:

էջ 917.— ալ՝ հ.— Գոհաբանեմք ըզքեզ
յաղթական երգով...:

էջ 919.— բձ՝ հ.— Որ քաղաւորդ ես քա-
ղաւորաց...: Ող՝ Որ կոչեցեր առ քեզ...
հայրապետին արրահամու...:

էջ 921.— բկ՝ հ.— Արարիչ եւ մարդասեր
սր., որ վարն...: սր՝ ... Որ կոչեցեր ի
դրաց մահու...: սեղ՝ Պատրաստ արա-
րեք առաջի իմ ըզսեղան. ալըն յանդի-
ման նեղչաց իմոց: Սաղմոս: Տր. հո-
վուեցէ: Աւծեր իւղով ըզգլուխ իմ. բա-
ժակ քո որպէս զանապակ արբեցոյց զիս:
Սաղմոս Աւծեր իւղով ըզ: Ողջոյն քեզ
սր. եկեղեցի. ողջոյն քեզ սեղան սըր-
բութեան. ողջոյն ձեզ դասք քահանա-
յութեան. ես ճանապարհ հորդեցի. առ
արարիչն իմ: Սաղմոս. Ուրախ եղէ ես
ոյք ստէին: Ողջոյն ձեզ մանկունք եկե-
կեցւոյ...: ի քեզ եմք ապաւինեալ՝ ա-
մենաւրհնեալ սրբութիւն. լեր բարեխաւս
անգաղար վասն մերոյ փրկութեան
(վերջ):

էջ 925.— զձ՝ հ.— Աւրհնեմք ըզքեզ հայր
անրսկիզըն...: սր՝ ... Յորժամ նըշան
տրուենան... փառաւք տեսանիւ...:

հե՝ Քրիստոս աստուած, յիշեալ զնշնե-
ցեալսն...: Զքեզ աղաչեմք տր. բա-
րեխաւսութեամբ սր. ածածնին. հոգւոյ
նընջեցելոցն... (Տես Պարականոն էջ
184):

էջ 927.— զկ՝ հ.— Բանդ ած. որ ի ծոց
հաւր. վարն...:

էջ 930.— դձ՝ հ.— Որ փառաւ հաւր
հանդերձեալ ես...: Անըսկիզըն ած...
ժողովք են սրբոցն ի խաղաղութիւն...:
մեծ... Գեղգեղեալ գովեն...: հեղաբար
թեապարիլ պարունակեալ...: Աւրհնա-
բանեալ ձայնիւ երգեմք քեզ ի բարձու-
նըս հայր անոխակալ...: Յաւեհ անեկ
(այլուր՝ յաւեսաւարձ) մշտաշարժ հոսումն

և... (Տես Պարականոն էջ 186:) Մեծ և ահեղ է աւերը դատաստանին... զանապական մարմինսն...: Ուստի փայլէ յաւերելից...:

Ի հանդերձեալ նորոգմանն նորաստեղծ նորահրաշ գալըստեան քո տէր (տե՛ս Պարականոն էջ 187:)

էջ 936.— դի՛ հ.— Յաւիտեանից ած. եւ աւարիչ...: ող... Որ ունիս իշխանութիւն մահու և կենաց հանգո զհոգիս քո ծառայից...:

էջ 940.— Աւրհնութեան. Յարութեան Տն. մերոյ յի. քի.— ած՝ երգեսցուք երգ նորայ. փրկչին մերոյ որ...:

էջ 942.— ալ՝ երգեցիք սն. երգ նոր եւ աւրհնեցիք զանուն նորա...:

էջ 945.— բա՛ Աւրհնեսցուք ըզս. որ աւրհնեսցրն...:

էջ 948.— բի՛ Փարաւովն հանդերձ կառաւես...:

էջ 951.— գա՛ Աւգնական ընդունելի եղև իմ տր...: Անճառ տնաւրէնութեամբ... երկնի և երկրի քս. արծ. (այլուր՝ բազաւոր):

էջ 953.— գի՛ երգեցիք սն. երգ նոր ձայնիւ ցրնծութեամբ...:

էջ 956.— դա՛ Աւրհնեսցուք զս. եւ զյաղթող զաւրուքիւն նորա. փառաւ երգեսցուք...:

էջ 959.— դի՛ Յալքական քեզ աւրհնութիւնք սր. որ...:

էջ 962.— Կցորդ փոխման Ածածնին.— Մի՛ առաջին շարակնին.— Բազմութիւնք առաքելոցն և սուրբ կուսանացն ժողովեալք ի միասին: Կոչեցեալք ի հոգւոյն սրբոյ ի փոխումն ըկուսինը մարիամու աստուածածնին: Ակն ունելով զալստեան որդւոյն աստուծոյ: Եկեալ արարիչն լուսեղէնը կառաւք անմարմնականը դասիւք առ կոյսն և մայրն և բնակարան հոգւոյնը սրբոյ: Այսաւր տեսեալ ըզսուրբ կոյսն ամբողջն կառաւք համբարձեալ ի յերկինս. մրտանելով ի յառազաստ ընդ իմաստուն սուրբ կուսանացն:

Իսկ բազմութիւնք հոգեղինաց զըւարթնոցն ազազակէյին ասելով, աւրհնեալ ես ամէնաւրհնեալք ի կա-

նայս. որ ես բարեխաւս վասն աշխարհի առ որդիք քո միածին: Վասն որոյ և մեք բազմութիւնք հաւատացելոցս առ քեզ ապաւինիմք տիրուհի և մայր մարմնացելոյ բանին առ սրգիդ քո և աստուած մեր անդադար... (յաջորդ թերթը կամ թերթերը ինկած ու խափառ կորսուած են):

էջ 963՝ զոյգ սխնակի վրայ, սե թանձր մեղանով մանրատառ, նօտրագիր, 54 տողնոց 4 էջերով կայ տարբեր գրչի արգիւնք Շարակնոցի մաս մը, այսպէս՝

Անձինք սրբոյն զրիզորի լուսաւորչին Յովաննէս Վրդպտէ. ասացեալ.— (Այսաւր զուարճացեալ ցընծայ եկեղեցի զրախտ ածատունկ. ծաղկեալ... ածային. աջոյն յորմէ բըղխեաց...: Թագ սարծանաց... առաքինական (այլուր՝ առաքելական) վարուք...: Լուսապայծառ ծաղիկ ի յերկրի ծագեալ (այլուր՝ ցուցար)...: Շառաւիղ լուսազարդ... քացախ բնկալար (այլուր՝ բնկալեալ)...: Բարունոյն հրամանաւն ի վերուստ շնորհեալ (այլուր՝ կոչեալ)...: Յանկալի սրովբէից անմարմնական դասուց (այլուր՝ վարուք)..., յառապատի բնակեցաւ...:

Լեւիմ ամ. այսաւր ցրնծացիք բնդ մեծապայծառ...: քան զայրաւսեանքն բարձր մասիւք, քանզի... Տալանակ ապրեցուցիք...: Զխորհուրդ սեպուհոյ... որ եւ տեսաք...: Ամբիժն վարուք... յերկնից յերկիր խոնարհին...: Հովուին հսկողին... գեղ աղտից մաքրութե...:

(Ա)րեւելք գերարփին եւ աւարան ԼՈՒՍԱՐԾՆԻՆ...: Համապարափայլ ջահիւք լուցեալ սր. կուսանացն գումար առեալ (այլուր՝ գումարեալ)...: Մարգարիտ լուսափայլ... քո անդ զաւրանայր (այլուր՝ սլանայր): Զորեքնիւթեայ... փառաւք եզի վայելեալ... Իւսեալ բամից գասուց... անդ ոչ գտեալ...: Փառք հաւրն էականի... պատիւ որդւոյն իւր միածնի (այլուր՝ եակցի)...: Քանզի անճառ... ի դասուցրն (այլուր՝ ի դարուցս)...: Կերտող բոլոր եղելոց, իմանալեաց և ստորնայնոց...:

էջ 966 բ.— դա՛ մ.— Որ ի յամսեան վեցերորդի առաքեցաւ հրեշտակապետն

գարրիէլ. ի քաղաքն գալիլիա, աւետարանել սրբոյ կուսին ըզմարմնացեալն յորովայնի՝ ըզծածկեալ խորհուրդն յաւիտենից. հոգեւոր երգով ըզծնաւ ընդին մեծացուցանեմք:

Որ աւրինակէր սրբոյ կուսին զամուլ արգանդն եղիսաբեթի. որով լըղացաւ զքարոզ կենդանին. ըզարուսեալն անապական՝ ձայն բարբառոյ յանապատէ, որ պատաստեաց զեկեղեցի. սրն. յովհաննէս մեծն ի մարգարէս. հո:

Այսաւր քրովբէն անապական ողջունիւ մըտեալ ի տունն զաքարեայ. լըւեալ զողջունն եղիսաբեթի. խաղաց մանուկն յորովայնի, երկըրպագեաց տն. արարչին, ի յորովայն սրբոյ կուսին. հոգեւոր երգով... (տե՛ս Պարականոն էջ 111):

մ.— Ուրախացիւր ածածին. վերանեալք ի սրբեից...:

մ.— Ով հրաւալի. նախահարք միշտ յաղթող...: Արմատ անիծից կըրկին ընծիւղեալ...:

Տեսի ես յայն ատենի յողնախումբ ժողովոյն երկարնակն եկեզ զերկս... (տե՛ս Պարականոն էջ 151):

Ի սբ. երրորդու: Անճառ ճաւր: Ապաւինեմք ի քո: Աղբերացու:

Արարիչ եւ մարգարէ անոխակալ եւ բարեգութ...:

Եւ ասացի վերանալ յինեւ առուց իմոց, յո՞... Զահաւոր դատաստան դատաւորիք սեալ (այլուր՝ սեսի): Մըսցեն աղաքի իմ առաջի քո սր., խոնարհեցի ունկն քո ի խնդրուածս իմ, աւգ (այլուր կը պակտի այս համարը):

Սարսափելի որոտամբ եւ անագին զօրութե... զարբուցանել զնրնջեցեալսն...: Բարբառ զասք հոգեղինաց երկնային զօրաց բարեխոս լերուք առ տէր մեզ մեղաւորաց: Հոյլք անմարմնական սեւից զօրք հրաբուռնական բարեխոս լերուք առ տէր վս. ազգի մարդկան:

Գարրիէլ և միքայէլ սբ. հրեշտակապետք ի հոգեւորի ժամուն լերուք բարեխոս:

Առաջնորդ կենաց մարդկան և յոյս փրկութե: զննջեցեալսն մեր հանգոյ ի կեանս անվախճան:

զբ.— Ի յան(ա)պատէ քարոզ մաքուր աղանի, կարապետ բանին կենաց տատրակըս վայրի: Անճառ խորհրդոց յայտնօք անտեսին տեսողք զմարմնա(նա)լ բանին պատմողք մարգարէք յաղթողք:

Առաւօտ խաղաղութեան քս. բարեբար հայցմամբ սբ. մարգարէին գըթատիրաբար: Աւրհնեսցուք մեք միաբան ըզհայր և զորդի և զամենասբ. հոգին (յ)աւիտեանս ամէն:

զբ.— Սափոր ոսկեղէն լցեալ լի մանանիւ ծնար ծոցածին որդին զած. կենդանի: Ի քէն աղերսիւ հայցեմք սբ. ածածին. անդադար բարեխոսեալ որդիս միածին: Տիրամար ածածին. զքեզ խոստովանիմք անդադար բարեխոսեալ յաւուրն ահեղին:

Եբ.— Ի հոգոյն սրբոյ ընտրեալք ով սբ. առաքեալք ըզսիրոյ բաժակն արբեալք սիրով վկայեալք: Երկոտասան առաքեալք աշակերտք բանին վս. մեր պաղատեցէք տիրածին կուսին: Առաքե(ա)լք քսի. որդոյն միածնի բարեխոս լերուք առ տր. օրն այն երեկի: Ուրբաք (նոր ժամանակներու մէջ զըրուած, վերջին նօտրագրով և միշտ տարբեր գրչէ, իբր յաւելուած).— Ով

քառաթեւեան նշան պարծանք պողոսեան անկանիմք առաջի քո լեր մեր պահապան: Անկեալ երկիրպաղանեմք պատուական խաչին անբաւբար բարեխոսէ առուրն ահեղին: Պատուական փայտ փրկութե. փրկչին զինարան դու լեր բարեխոս առ տէր առուր գալստեան: Պարծանք պողոսեան յայտնեալ միջնորդ հաշտութե. բարեխոս լեր վասն մեր առ անմահ արքայն: Առաջնորդ կենաց մարդկան և յոյս փրկութե. զննջեցեալսն մեր հանգոյ ի կեանս անվախճան: Որ աւազակին բացեր զըրուռն եղեմական, բաց և մեզ մեղաւորացս զըրուռն ողորմութե: Լոյս և արարիչ լուսոյ լուսատու հոգոյ զխաւարեալս լուսաւորեալ ի դասս

լուսոյ: Աւրհնեսցուք մեք միաբան ըզհայր և զորդի և ամենապ. հոգին աւիտեանս ամէն: Ամ. ծածուկ արծողքն անդ հրապարակին բարեաց և չարեաց գործողքն լրմամբ երևին (ներկայս չի՛ տեսնուիր ո՛չ Զայնքաղ Շարականերու և ոչ ալ Պարականոնի մէջ):

Էջ 971.— Երգ ՏՆ. Ներսէսի Կաթողիկոսի ասացեալ ի վերայ ննջեցելոց.— Ած. աւել անժամանակ... հոգեոյդ բըղխումն աղբերաբար...: Զանապարհ մոլորելոց և ... ընդ իմաստունն հինգ կուսանացն: Քահանայք և ժողովուրդք... փառս երգել միշտ...:

42.— Էջ 975 (Սկզբի մէկ կամ երկու թերթերը ինկած Մեռելական ողբ ու քաղերու շարք մը, որ առհասարակ կը պակսի տպագիր օրինակաց մէջ):—

Թէ ուր ուրեմն երթայ հոգին. կամ ի դժոխս որպէս վարին. կամ իմ գիտութեամբ հոգին այսմ ուսանիլ. բայց ո՛չ բաւե ոգի պատմել:

Կամ թէ նոքա ըզմեզ յիշեն. որպէս և մեք զորս մեռեալք են. ազգունն առնուն կամ մոռանան. զորս որ զնուսա ատեն ողբան. ալէ:

Զանապարհի կըցորդ լիցուք. ըզվախճանեալս յուզարկեսցուք. ի գերեզման սորա գնացուք. ուզարկաւորք ժամանեսցուք:

Զնոյն միշտ մըտաւք նրկատեսցուք. զտեղին մեր անդ պատրաստեսցուք. սաղմոսելով միշտ յարակայ. զմեզ կուչողին ալէլուիա:

Ի գերեզման ննջեցելոց. զմերն յիշեսցուք պատահելոց. զի ամենայն գեղ մանկական. անդ դարձանան անդարդական. անդ ամենայն հասակ մաշի, գեղեցկութի. այն թառամի. բոլոր մարմին մոծիր փոշի. յորդն և թարախ ծոյրով վիժի. ալէլուիա:

Ամենքեան անգէն լըռեն. անխառն անշարժ ո՛չ տեսանեն. փառաւորչաւք ո՛չ հեշտանան, ո՛չ յանարգանքն բարկանան. ո՛չ ունին ինչ զոր հեշտացան. ո՛չ թէ բազում ինչ տանջեցան. կան փուտ սակերք մերկ ի մըսոյ. պահի

նոցա վրձար գործոյ. ալէլուիա, ալէլուիա, քեզ տր. երգեմք ալէլուիա:

Ահա նընջեալ առաջի կայ, որ ցայժմ ընդ մեզ կայր յարակայ. արդէն մեռեալ մեզ տեսանի փոքր ինչ յառաջ որ կենդանի. լըռեալ լեզուն էր դադարեալ շրթունք անշարժ կայ կափուցեալ. սաղմոսեսցուք միշտ յարակայ տն. անմահի ալէլուիա:

Թողեալ լըքան ըզգայարանք, որով հեծեն ողբերգականք. բարեաւ մընալ ողջոյն մեզ տան, վերջին տեսլեամբ հանգոյն մըթան. կեց՛ջիք որդեակք իմ սիրելիք, կեց՛ջիք եղբարք և ծանաւթիք. ահա երթամ ես ինձ թող՛ջիք և զլիշատակ իմ արաջիք. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Ո՛չ արձակեալ ոք եկն անտի. պատմել զի ա՛րդ կեանքն այն վարի. եթէ եղբայր գեղբայր ծանեաւ. կամով մը տեալ առ տր. կանխաւ. կամ թէ զմիմեանս անդ տեսանել. կամ զազգակիցքս ճանաչել. սաղմոսեսցուք տն. որ միշտ կայ, աւրհներգութիւն ալէլուիա:

Գնամք ճանապարհ յաւիտենից առ տր. անմահ, արն. ամէնից. յայս որ էաք ստոր նայելով զբոլորից դէմքս զըննելով. ուր յայնժամ գեղ գեղեցկութեց. ուր են և ինչք ընդ ճոխութեց. ուր կենցաղոյս փառք անցաւոր կամ սուտ պատրանք այս նիւթաւոր. ալէ:

Ինչք և ստացուածք յայնժամ չաւգնեն, ո՛չ սիրելիք ու եղբարք փրկեն. իշխանութեան պատիւ չաւգնէ, զաւրք և ամբողջ ո՛չ պարքսպէ. ուժդ և մարմինդ ըզքեզ թողու, որում այնչափ կացիր հըլու. միայն աղաւթք ժամանեսցեն, և բարի գործք քո աւգնեսցեն. ալէլուիա, ալէլուի, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Ընդէ՛ր մարդիկ ի գո՛ւր խռովիք. որք ո՛չ գիտէք վասն ում շտապիք. մի ժամ և խաղս այս անցանէ այս ամենայն փոյթ գազարէ. այլ և անդրէն ո՛չ գոյ ներել: ո՛չ ի դժոխս ապաշխարել. այլ որդն անքու(ն)է և խաւար.

լի մառախլով անլոյս դժուար. ալէլուիա:

Անդ հանդերձեալ եմ ես դատիլ, զի չկանխեցի աստէն մաքրիլ. մինչ էր ի ձեռս ապաշխարել, ողորմութք. զյանցանս քաւել. զանձն աղբիւրաւք անձին մաքրել. զմեզս արտասուաւք խոստովանել. նմա յորոյ ձեռս է զմեզ փոխել և աստի անդ դարձուցանել, ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Որ ինչ գիւրաւ յոյժ մեռանի, այնպէս աշաղ վաղվաղակի, որպէս մարդիկ փոյթ մոռանան. զմարդ բաժանեալ որ ըստ մահուան. քանզի փոքր ինչ յիշատակեալ. անդէն թողուն բաց մոռացեալ, որպէս գայն ինչ որ չերեւեալ, գնա ունելով իբրու չեղեալ. ալէ:

Լինին զեղբարս ոչ ճանաչել, ըզսիրելիւնն այլ ո՛չ յիշել, զծնունդ և զորդիւնն մոռացեալ զորս ի յաղեսց ծնանին անուցեալ. զորս և յառաջ յուզարկեցին և արտասուաւք ողբ երգեցին. տրկարութք. անգաւր գոլով, միայն թաղմամբ ողբս երգելով. ալէլուիա:

Յիշեմ ըզձեզ տն. առաջի, հա՛րք և եղբարք ու որդիք շնորհի. որք զիս յիշել մի՛ մոռանայք, յորժամ յաղաւթըս համբառնայք. երկըրպագեալ ձեզ ի պաղատիմ, լուարուք հայցեմ ձեզ և ժրտիմ, յաւր վըտանգիս ինձ աւգնեցէք, վասն իմ առ տր. աղաւթեցէք:

Զառ բարեկամս յովբայն ասեմ զձեզ նըստարուք խորհել հայցեմ. դատմամբ զիրաւն արժան ընտրել մի՛ ինչ լիցի անիրաւել. զիմքս տեսեալ զձերն յիշեցէք ինձ ողորմեալ ձեզ գանձեցէք. ողորմեցարուք ողորմեալ, ո՛ բարեկամք ինձ վըշ(տ)ակցեալ:

Զիմ գամենայն թողեալ զընձմ. մերկ և միայն դատմամբ մերձ կամ. որպէս երազ փառքս այս անցեալ, որպէս զխոտ գեղ թառամեալ. մերկ որ ծընար թըշուառեալ. մերկ ես կալոց ի դատաստան. մի՛ յերեւոյթ կեանս այս խաբիր. այլ հառաչեա մարդ անպատիր. ալէլուիա, ալէլուիա, քեզ տր. երգեմք ալէլուիա:

Մարդ թէ մարդոյ ես ողորմեալ,

ինքն ողորմի քեզ ժամանեալ. թէ զըթակից եղեր որբոյ, ինքն կրակցի անդքոցաւոյ. թէ կեցուցեր զոք ի վշտաց, անդ քեզ աւգնէ նոյն անմոռաց, թէ զմերկ ի կեանս այս ծածկեցեր, անդ հանդերձեալ է զքեզ ծածկել:

Զար ճանապարհ բացաքայլեմ յոր երբեք ո՛չ զնացի սարսեմ, ո՛ւր բնաւ ոք զիս ո՛չ ճանաչէ, դողումն անտի զիս ըմբռնէ. տեսնողաց է սոսկալի և կոշաղին ահ դողալի. որ տէր կենաց և մահու է, յորժամ կամի զմեզ անդ կուչէ. ալէլուիա, ալէլուիա:

Առաջնորդի կարաւտանան, ոյք գաւառէ յայլ գաւառ գնան. մեք զինչ ապա իսկ արասցուք, մինչ ի գաւառն աւտար գնացուք. պէտք են բազում առաջնորդաց, և բազմազոյն աւգնականաց. զձոկս աղքատաց աւգնաւորացուք, զի ընդ խաւար աւոյոյս անցուք. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք:

Բազմաց յոյժ պէտք են աղաւթից, ճանապարհիդ քո ուղէկից. կեցուցանել յայլալիս մարտ, զթըշուական (ա՛յսպէս) քո անձն ո՛վ մարդ. զի բիւր յուզաւ զքեզ պատահին, յաւըս գիւաւցըն դունդք կըռուին. մինչ ի քս. առ ժամանել. ալէլուիա նրմին երգել. ալ:

Երիտասարդք որք գայս լըսէք, մի՛ սուտ զեղով (զեղով?) զձեզ զարգարէք. լուարուք զորս անդ նախ կանխեցին զի արդ ի մէնջ յիշատակին. ուր այս անուն եղբայր իցէ, տէր գայս և գայն անդ հանգուցէ. զի խաղաւոր ի ծոծոպեցան, ի մանկութե. դեռ կարճեցան. ալէլուիա, ալէլուիա, քեզ տէր երգեմք ալէլուիա:

Ոյք ի յախտից նախ ո՛չ մաքրին և նիւթական կրիւք յառաջին. յառաջի կայն անդէն բեմին, ներումն բնաւ ո՛չ ունիցին. զի ահաւորք և բազմազին ապաստանաւք անդէն կանգնին. բանին և գիրք անդէն զբրեալ, ուր ամենայն մարդ երեւալ. ալէլուիա:

Ըզճանապարհն այն ահաւոր, դատեանն ահեղ և զաւրաւոր, ո՛վ մարդ կանուխ փութայ յիշել, յառաջադոյն քեզ պատրաստել. զի յայնժամ ո՛վ

քեզ ազնեացէ, կամ զանձըն քո ազատեացէ. բայց թէ բարիս մեծ արարեր, ողորմութիւն տնանգաց ցուցեր. ալէլուիա:

Ուժ մանկութե. և մարմնոյ դեղ, ի ժամ մահու դառնայ տրգեղ, որպէս ծաղիկ թառամելով, կոկորդ զհոգի վեր բերելով. յայնժամ աչաց գեղ շիջանի, գեղեցկութի. դիմաց քակտի. բերան լրուէ ի խաւսելոյ և խըցցի ունկն ի լսելոյ, ալէլուիա, ալէլուիա:

Լոյս խաւարի յայնժամ աչաց, և թարշամի լոյս երեսաց. ջլաց ամբուլ թիւն. խորտակի և պարանոցըն խոնարհի. ձեռք և բազուկք դողան լըքեալ, շունչ առ բերանըն վեր բերեալ. թուի՝ ցանկալիքըն գարշելի և զոր սիրէր նախատելի. ալէլուիա:

Զիշխան մեռեալ տեսնելով, խորհուրդ առցուք զըզջանալով, զի արդ յորմէ յոյժ դողային, դատապարտեալքն ամենեքին. դատապարտեալ երթայ ինքնին դողմամբ մահու յահաննարին. ծառայքն որ նախ երկնչէին, զնա կոխելով արդ ծիծաղին. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Որ ըզպարտաւորսն նախ կապէր, զիարդ կապեալ կայ բազմովէր. որ ահաւոր էր սոսկալի, զիարդ մոխիր է և փոշի. զնալով դատարկ և եզկելի, թերևս առանց իսկ սաղմոսի, որ փաղաքեալ զնա գովէին, արդ հայրոյն իսկ զեզկելին. ալէլուիա:

Զինուորութիւնսն զերկնային, միայն տեսեալ սարսէ յանձին. սառսըռալով զինքըն կոծէ, կեզկեղալով յանդիմանէ. սէր իցէ թագն իմ երկրաւոր, իշխանութիւն այն անցաւոր. ուր շուրջ կացեալքն խաբական, որք ուտէին զիս զանազան. ալէլուիա:

Արդարեւ զսէր է և անուտի, յոր վատտակեալ ես խաբէի. ահա անեղ իշխանութիւն, անփոխանորդ զինուորութի. մահու և կենաց տիրողին, յորժամ կամի զմեզ կոչաւ ին. իսկ իմն էանց յանկարծակի և պապակիմ ի բոց հնոցի. ալէլուիա:

Լուռ լըռեցէք որ շուրջ նստիք ի յոգեվարս ումեք նայիք զնրնջեցեալն մե՛րձ մի նեղիցէք, այլ հանգարտի՛կ լուռ ողբացէք. ըզմեծ խորհուրդըն զայն տեսլիք, և ըզմահըն ձեր նրկատեսլիք. իբր ի նմանէ զայս բան լուրջիք և զգուշութեամբ ի միտ առջիք. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Եղբարք է ժամա այս ահաւոր, ողորմեսլիք ինձ գըթաւոր. տեսեալ զհրեշտակս ես երկեղիմ, ճընշեալ յանձառ կիրքս նեղիմ. տեսիլ սոցա զանձն իմ ճըզնէ զմարմինս, յահէս հալեալ հաչէ. զելլս հողուոյս խաղաղութեք. աղաչեցէք ողորմութեք. ալէլուիա:

Տեսի մանուկ ես վախճանեալ և եղկեցի զկեանս իմ կեղեալ. քանզի խռովեալ կայր դողացեալ ի գալ ժամուն ձայնէր զըտեալ. հայր իմ աւղանեա մայր իմ փըրկեա, ինձ ձեռն տա՛լ եղբայր փութայ. նոքա աւգնել ո՛չ զաւրէին, միայն տեսեալ հառաչէին. ալէլուիա:

Ա՛րդ ս՛րքանիք յանկարծակի յափըռաակեալ ելին աստի. յառազաստից առ զերեզման լըծակցեցան լուծ յաւիտեան. ի հարսանեաց դեռ ոչ յարեան, փեսայարանքն ոչ յանկեցան. այլ միանգամ ընդ հարսանեաց մահ գերեզմանն ողբըն վըշտաց. ալէլուիա:

Լըծակցութիւն. հարսանեաց, գերեզմանի զնա լըծակցեաց, համայն ըզգուճն և ծիծաղել համայն և մահն և ողբ երգել. ոմն ամբարեա՛ց ամաց բազմաց, և յայն զիշեր զհոգին փրչեաց. ոմն ի յուտել վախճանեցաւ, այլ ոմն ի քնոյն իսկ ոչ յարեաւ. ալէլուիա:

Այլ քան զբոլորս են ողբալի և ճըշմարտ իսկ եզկելի. որք առ ի մեզս անհոգացեալ, կայր ի յանցանս իւր հեշտացեալ. անապաշխար յանպատրաստից, մահ ժամանել առ զնա յաստից. որ սուտ յուսով զանձն իւր խաբէր, զայսաւրն առեա՛լ զվաղիւ շնորհէր. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ քս. ալէլուիա:

Փափաղեցէք միա՛յն բարեւոյ, լուռ-

բուք զանտի բարեաց յուսոյ. զի անհէ լոյս յաւիտենից, աղբար կենաց միշտ անմահից. անդ փափկութի. միշտ անվախճան, հանգիստ անճառ անզըղջական. ա՛նդ է և զրախտն իսկ աղենայ, ուր ամենայն հոգիք խընդայ. ալէլուիա:

Զոյգ հաւատար անդ փութացուք զի ընդ սըրբոցն հանգիցուք. ընդ հրեշտակացն պարեցուք. զկեանս անպատում վայելեցուք մեզ բարեկամս այժմ ըստացուք, զի ընկալեալ անդէն լիցուք, ըզջոկս աղքատաց մամոնայիւ, մեզ աւգնական առցուք լըրիւ. ալէլուիա, ալէլուիա, փառք քեզ:

Ամենասք. կոյս տիրուհի, մայր փըրկուի. յոյս աշխարհի. ածահարսն. աւրհնաբանեալ, ածածին. միշտ երանեալ. լոյս ի խաւար մահու ծագեալ. զյաւիտենից կեանքն ծնեալ. բարեխաւսեա նընջեցելոց, մայր և պատճառ դու փրկելոց. ալէլուիա:

Զքեզ աղաչեմք և պաղատիմք հայցեմք բարեաց մաւրդ և ժըտիմք. ըզմիածինըք ընդ մեր մաղթեա, զմեզ ի յանչէլ ի հրոյն փըրկեա. երեւելով ածական. երեւցիլ ինձ գըթական. աղատելով ի գեհնէն և տանջանաց չար խաւարէն. ալէլուիա:

Որ ես կարաւ մայր այ, ծնաւ զքիստոսի փըրկէին մերոյ, հայցեա՛ւ և մի՛ կոյս դադարեր, զարեան որդւոյ քո զգինս փըրկել. ըզնընջեցեալս հանքոցանել, ըզկենդանիս կառավարել, ըզքեզ զովողացը պարակցել, ալէլուիա: Զողբս իայ որդւոյդ երգե՛ւ. ալէլուիա: Զողբս աղետից նընջեցելոց: Ընկալ բարի պարուն հայոց: Էք ողորմած եւ հայր սրբոց: Զոր ես ուսուեալ ի սք. գրոց: Ըզձեր ծնաւդսն յիշեցէք: Եւ ի սրտէ տուք հայցեցէք: Թողու՛ մեզացըն խնդրեցէք. Եւ ի քս. յանձն արարէք:

43.- Էջ 981.- Գրիգորի Վարդապետի Ասաց-հայ աղաւթի որ ի խորհրդեան ժամու Սրբոյ եւ մեղաւախ Պատարագին մատուցանի*.- Ած. բարձրեալ, ահաւոր, ան-

* Տե՛ս Պատմութիւն Հայ Հին Դպրութեան,

քընին, անխմանալի՝ անհասանելի՛, անճառելի՛, ինքնագո՛յ, գերագո՛յ, ինքնաբա՛ւ ինքնագա՛ւր, ամենազա՛ւր՝ լոյս ծայրագոյն և ամբերձանալի, պատճառ դոյացութեան՝ որք ընդ լի-նելութեամբ իմանալեաց և զգալեաց, բերող նախախնամական զաւրութեամբ, զոր ստացար արարչութեամբ. որով ունիս յանլուծական հաստատութեան. և կառավարեալ բարերարութեամբ լի՛ և առատաբաշխ, բանաս ըզձեռն և լցուցանես զամենեւեան՝ պէս պէս, և զանազան պիտոյիւք հարկաւորացն ըստ բնութե. ունականութեան պաշտպանեա ամենեցուն. և ո՛չ այսչափ միայն, այլ որ ես հրաշափառագոյն և ամենայն սքանչացման արժանաւոր առ բանականս սեռ՝ առատացա՛ր շնորհաւք՝ զի առ սէր անկելո՛ք պատկե-րին՝ զէապէս պատկեր աներեւութիդ առաքեցիք ի փրկութի. ո՛չ բաւականացար սպասաւորական հողւովք, ո՛չ պաշտպանողական խմբիւք, ո՛չ տեսա-նողացն զասիւք:

Այլ՝ զծոցածինդ ետուր բան. զէութեանդ նկարագիր, զփառացդ լո՛յս, զոր ո՛չ զայլ ոք ունէիր փոխանակ նուրա. զի թէ եւ յամենայնի դուրով կարող. և ոչ ինչ տկարանա առաջի քո ըստ գրոյն, այլ և ո՛չ յայսմիկ. զի անհ՛ղ բան և ծնունդ համարնութիւն քեզ

Գ. Վրդ. Զարբհանէլեան, էջ 717: Այս առթիւ Ամեն. Տ. Թորգոմ Սրբազան Արքեպիսկ. 10 Յուլիս 1933 թուակիր նամակով մը կը գրէ. — ... Դաւով աղօթքին, ամենայն հաւանակա-նութեամբ անիկա կը պատկանի Գրիգոր Վրդպտի. Սկիռացոյ (ԺԳ. դար), Կիլիկեան արքունիքին մէջ շատ յարգուած հոգեւորա-կան մը, որ Լեոն Մեծի խոստովանահայր ալ եղած է, և հեղինակ կը նկատուի «Արեգա-կանն արդարութեան» շարականին: Բարե-կամն է եղած ներքեւ Լամբրոնացիին, որուն վրայ յետոյ ներբողական մըն ալ գրած է: Նոյնպէս կենսագիրը եղած է Ս. Գրիգոր Նա-րեկացւոյ և անոր գրականութեան մասին պաշտանք ունեցող մը: Անոր ոգւոյն ազդե-ցութեան տակ է որ գրած է հաւատոյ հրա-հանգներ և աղօթքներ, զորս շատ կը նման-ցընեն Նարեկացւոյ աղօթքներուն, եթէ ոչ բոլորովին՝ լեզուով, այլ խորքով, ըստ բա-ւականին:

այլ ո՛չ գոյ: Եւ եթէ ըստ ամենաբաւ զաւրուեանդ գոյացուցանես եղական. ահա՛ և ո՛չ անեղ և համագոյ, զնա հաճեցար տալ պարտս՝ ընդ պարտաւորացս. և փրկանս փոխանակ գերելոցս. ընդ որս և ինք հիացմամբ ասէր. Այնչափ սիրեաց ած. զաշխարհ, մինչև զորդին իւր միածին ետ, և որ նու վաւ խաւսէր, Յայտնեաց ասէ ած. զսէրն իւր ի մեզ, զի մինչդեռ մեզաւորքն էաք. քս. վասն մեր մեռաւ. և յիւր որդին ո՛չ խնայեաց. այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց զնա, և որ՝ հոգւովդ քո խաւսէր, տր. մատնեաց զնա առ մեզս մեր:

Եւ եթէ այսու առատացա՛ր ամենախնամ, զիա՛րդ ո՛չ նովաւ հանգերձ զամենայն ինչ շնորհեսցես նովաւ փրկելոցս. եթէ զժառանգն ետուր ի ստացուածսն, որպէս խնայեսցես, եթէ զմեծն շնորհեցեր ի փոքունս հի՛մ ընդ զտանիցիս: Եւ եթէ որդիութեանն արժանաւորեցեր, ժառանկցութեն. ո՞ յերկբայեսցի: Եթէ զտրդ. ի ծառայի զիջուցեր կերպարան յազատութենէն. ո՞ թերահաւատեսցէ: Եթէ զանմահ ընդ մահկանացուիս խառնեցեր. մահացելոցս անմահութեան, զիա՛րդ տարակուսանք: Անեղիդ ընդ եղականս միտքիւն փրկութեան. ո՞ անհաւատացի: Աներեւոյթիդ ծառայականս տեսաւորիլ, ո՞ ո՛չ հիացի: Աննիւթիդ ի նիւթականս խոնարհիլ ո՞ ո՛չ սքանչացի: Անպարագիր բնութեանդ ի մարմնէ պարագրիլ՝ ո՞ ո՛չ սխրացի: Անսահման մեծութեանդ ընդ փոքրկութեամբ սահմանիլ ո՞ ո՛չ փառաւորեսցէ: Անբաւելոյդ ընդ բովանդակութեամբ լինել, ո՞ ո՛չ բարեբանեսցէ: Անչարչարելոյդ, ի չարչարանս գալ ո՞ ո՛չ երկրրպագեսցէ: Անմահիդ ընդ մահկանացուածս մեռանել, ո՞ ո՛չ գոհաբանեսցէ: Սակայն լեզուաւք ամենայն բանաւորաց տկարանան յաւթաւ պապէս փառաւորութենէ մեծ պարգեւիդ և վերջանա՛ իսկապէս ծանաւթութենէ անբաւածաւալ շնորհիդ. զի ո՛չ ըստ զաւրութեան որով ճոխանասց

այլ ընդ սիրո՛ կամեցար փրկել. և ո՛չ այլով յեղանակաւ, այլ միածնաւդ հաճեցար ազատել: Ուստի և փրկկեալքս համարձակեալք քոյովդ զքեզ մաղթել և կամեցողիդ բարեաց զէակցիդ առաջի արկանել կամաւոր խոնարհութեան աղերս. վասն զի ի մէնջ չքաւորիմք պատշաճաւոր ինչ յառաջ բերել ընծա՛, հաշտեցուցիլ և կեցուցիլ կամաց բարեբարիդ. այլ զկիրս անախտակիր բնութեան ծոցածին բանիդ մերովս. յազազս մեր կրեալ մատուցանեմք քեզ աղերս. մանաւանդ և նոյնքն գարձուցանելով զբանս մաղթանացս. որպէս առ փրկագործ և ազատիլ պարտաւորացս հնազանդութեամբ հաւրդ կամաց ասելով. Ո՛վ բան և ծնունդ, լոյս և ճառագայթ, իմաստութիւն, զաւրութիւն այ. հաւր: Էակից և փառակից համբաւուն և համազաւր, կենդա(նա)րար և աշխարհանորդ հոգւոյն: Որ ի լրումն նախաքարով տեսողացն ձայնից հոգւով քո զաւրացելոյն յազազս անձառելի տնաւրէնութե. քո խորհրդոյ բացատրութեան: Խոնարհեցար յանձառելի ի բարձրութենէ հայրական ինքնաբուն և անկապուտ պատուոյդ. ի վերջին և ի նուաւստ մեր աղքատութիւն. յանձնքո լնելով զկրեալս աւրինաց եւ մարգարէից: Զի թէ զաւրութեամբ և առ ամենայն եղանակ փրկութեան իսկապէս կարողանաս, այլ զառատութիւն կամելով յայտնել արարչական սիրոյդ, զքեզ ինքն խառնեցեր ընդ բնութիւնս՝ կերպարանդ հաւր. զկերպարանս ծառայի առեր, և զոր երկին ո՛չ բաւէր տանել վերին, յանձուկ սենեակ մաքրեցելոյն հոգւով ծրարեցար. և որում ոչ զս՝ սկիզբն աւուրց, և կատարած ժամանակաց, իննամսնա՛ ժամանակաւ յառապատի անարատին բնակեցար և ծոցածին ծնունդս հաւր. անմարմնաբար ի կուսականն ծընար ծոցոյ. մարմնոյ զգեցմամբն և որ զլոյս զգեցեալ ես որպէս զաւթոց, ի խանձարուրս պատեցար, և որ ի քրովբէական կառսդ հանգչիս, ի յանբանից եղար

մտուր. և որ ի սրովբէիցն երեքսորբեան ձայնիւ սրբաբանիս, ի կուսական մաքուր շրթանցն զըզուեցար: Եւ որ յիմանալի խորանն վերին ընդ հաւր և ընդ հոգւոյն բնակիս՝ ի տաճարին ընծայեցար: Եւ որ ի թեւս թեթեւս հողմայինս արագաշարժ սլացմամբ կառավարես՝ յամպն թեթեւ ըստ գրոյն նստեալ, իջեր ի տիպն խաւարի. և զայս ամենայն յանձն առեր բարեբար, զի զեղծեալն քո պատկեր ձուլեսցես վերքստին ի քրայս իմանալի անապական կուսական արգանդին յառաջին անարատութեան, և ո՛չ կիսամասնեա՛ առեր զբնութիւն, այլ բովանդակ զհոգի, զմիտս, և զմարմինս. զաւրութեամբք, շարժմամբք և զգայութեքք, զի նմանեաւն զնմանն մաքրեսցես: Որպէս և յանձառ խորին խորհրդոց հազարապետէն վարդապետիմք. զձեզ ասէ որ աւտարացեալն էիք և թշնամիք խորհրդով ի գործս չարութեան: Այժմ աւագիլի հաշտեցոյց անգամաւք մարմնոյ իւրոյ ի ձեռն մահուն իւրոյ. յանդիման կացուցանել զձեզ սբս. և անբիծս և անարատ առաջի հաւր. զի պարսպելով զմարդկայինք քո բնութիւն յամենայն չարին արկածից, ի քեզ ինքն, երեւեցուցանէր՝ արգա՛ր զբնութիւն. եթէ ո՛չ էին հաղք որոզալթից թշնամւոյն, և զսկզբնահայրն մեղաց խայտառակեցեր պարտաւոր գատապարտեալ ամենայն չարեաց: Ըստ այնմ, յայտ յանդիման խայտառակեալ նըշաւակեալ զնա յանձին իւրում: Սակայն թէպէտ և առաջի հաւր և հրեշտակաց սրբոց երեւեցուցեր արդար զբնութիւն. քոյին անմեղ կրիւք որում խաւարն ո՛չ եղեւ հասու. զի թէպէտ և հալածեալց գերեւեալ ի խաւարի զլոյսդ. այլ ո՛չ եհաս ներգործութեամբ իսկականս, ի մտաւորաւանց: Զի պարտի՛ք նախիկ յանցանուստեղծ ունկն կուսին՝ ջրեցեր: Եւ զեթիւն բարբառելով, զխաւսակցութիւն խորհրդակցութեան չարին խը

Եւ մեք զի ըստ պատրանաց չարին ինքնայաւժար կամաւք սայթաքեալ ի մեղս, արդար իրաւունքն Հաւր ո՛չ առնէր զմեզ ազատս. այլ պարտ էր կամ անձա՛յր հատուցանել զնոյն, կամ անմեղի մեռանել, փոխանակ պարտաւորացս. զի մեղանչականի մահ, ըստ իրաւանց զիւրն և ո՛չ զայլո՛ ուրուք հատուցանէր պարտս. յաղագս որոյ անմե՛ղ և մարդասէ՛րդ, որ ըստ գրոցն ո՛չ արարեր մեղս, և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան քո, որ և ասէիր՝ ո՛վ յանդիմանեսցէ զիս վասն մեղաց, որ և ի նմին իրի զգեցար մարմին չարչարելի. և մահկանացու անչարչարելի և անմահ բնութեամբդ, զի չարչարանաւք անչարչարելոյդ, և մահուամբ անմահիդ չարչարելեացս և մահկանացուացս լուծցես զգատապարտութիւն. և զմահու զպարտաւորութիւն զքո՛ ինքն անմեղ մարմինդ ետուր ի չարչարանս և ի մահ. պատարագ և նուէր հաշտութեան հաւր ընդ մեղանչականացս. և զմեզ անպարտս ազատեցեր ի յաւիտենից մահուանէն: Եւ բոլորովին պատարագելով բոլորիցս, զփրկութիւն շնորհեցեր. և անգամաւք մարմնոյդ կացուցեր զամենեւեան սբս. և անբիծս և անարատս առաջի հաւր. յորոց վերայ զաւրացեալ էր գատակնիք յանցանաց նախաստեղծիցն: Վասն զի տարածմամբ աշխարհաստեղծ բազկաց քոց ի վերայ քառաթե խաչին, զձգումն ձեռաց նախահաւրն ի ծառն բժշկեցեր: Եւ հեղուամամբ ոտիցդ որոյ երկիր է պատուանդ, զգարչապար նախաստեղծին ի ծառոյն ընթացից ողջացուցե՛ր. և ճաշակմամբ լեզուոյն զգառնութիւն ճաշակաց պտղոյն քաղցրացուցեր և կափուցանելով զաչսդ որ զանդուդս նկատէ, զաղտեղութիւն տեսարանացն որ ի պտղոյն գեղեցկութեան մաքրեցեր: Եւ ի փակել դրանց լսարանիդ, զթոյնս մահաբերս հեղեալ յառաջաստեղծ ունկն կուսին՝ ջրեցեր: Եւ զեթիւն բարբառելով, զխաւսակցութիւն խորհրդակցութեան չարին խը

րատու սրբեցեր: Եւ մերկութեամբ
զգեցողիդ զլոյս փառաց, զմերկու-
թիւնն պատկառանաց սկզբնամարդոյն
ծածկեցեր և բոլոր մարմնոյդ հարուս-
ծովք զբաւանդակ սղալանն ջնջեցեր:
Եւ անպարտական մահուամբդ ստու-
գապէս պարտաւորելոցն մեռուցեր
զմահ: Եւ իջանելով ի ստորին վայրս
դժոխոց զըմբռնեալսն ի նմանէ ազա-
տեցեր: Եւ յարութեամբդ կենարար
ընդ քեզ վերածեր ի կեանս անմահա-
կանս: Եւ իւրաքանչիւր անախտակիր
քո անդամաւք զառ ի չարէն ակտա-
կրութի. մերոյս բժշկեցեր: Եւ ո՛չ այս-
չափ միայն, այլ և նախահոգակ յա-
րակայութեան մեր առ ի քէն ակտա-
կրութեն. եղեր զեղ. զի մի իբրու առ
ի քէն մեկուսացեալ աւագակն չար
գտանելով գանալից որպէս զառաջինն
արասցէ. վասնզի զխալթոցս զիտելով
կամակոր վիշապին՝ հնարեցա՛ր չան-
կանել ընդ խածմամբ և վիրաւորելոյն
արագապէս և ի մաւտո կազմեցեր
զգեղն բուժական: Զի որպէս ստեղծիչ
գոյով բնութեանս գտկարութիւնն զի-
տելով, և զթշնամին բազմահնար և
յոգնարեւտ. և ի չար առնելն իմաս-
տո՛ւն կամեցար ամբացուցանել յիմ-
բռնողական որոգայթից սատանայի.
և թէպէտ և փրկական տնաւրէնու-
թեան քո խորհուրդ, զաւրաւոր և ան-
պարտելի է ակոյնեան ընդգէմ հակա-
ռակին. և յիշատակ կամաւոր մահուն
քո. սուսն՛ր խոցոտի՛չ ապրտամբին
և զովա՛ւ պարսպելոյն, ո՛չ զամա-
գոյտ լինին բիւրակերպեան հնարք
թշնամոյն: Այլ մեք պատրանաւք
չարին և սբազանաւք ստորնայ-
նոցս միշտ, ի մոռացո՛նս մատնեմք զյի-
շատակ փրկագործ քո տնաւրէնու-
թեանդ. և ո՛չ զորին յուսոյ կախմք ի
գալ պատերազմին. և կամ յազգողա-
կանն առնուլ խոցուածս վիրաց: Յա-
զագս որո ի գալն քո ո՛վ բարերար ի
կենսաբեր և յաշխարհակեցոյց կամաւոր
չարչարանն ի հանգէտ վերնումն խո-
րանին, ի վերնատունն խորհրդոյ, ի
լրո՛ւմն ստուերին, և ի սկիզբն ճշմար-

տութեանս, առեր յաշխարհատեղծ
ձեռնքո՛հաց և գինի՛. հայեցար յերկինս
առ հայր քո յորմէ ո՛չ երբեք մեկնե-
ցար. զոհացար, աւհրնեցե՛ր և բաշխե-
ցե՛ր ի քո բնորեալսն ասելով. Առէք
կերպք ի սմանէ. ա՛յս է մարմին իմ. և
արիւն, որ յազագս ձեր և բազմաց,
բաշխի և հեղու ի քաւութի. և ի թո-
ղութի. մեղաց զայս արարէք յիմ յի-
շատակ. քանիցս անգամ թէ ուտիցէք
զհացս զայս և զբաժակս ըմբիցէք
զմահն իմ պատմեցէք մինչև եկից ես
միւսանդամ: Եւ որպէս ի հնումն հրա-
չագործեցեր երբեմն զանչափ քո զաւ-
րութիւնն առ զաւակս արդարոցն որոց
ուխտեցեր. չարչարելով զեղիպտոս և
ամբացուցանելով զնոսա ի խորսն և
առաջնորդելով քեզ հեռեկեցն սեամբ
հրոյ և ամպոյ. և կերակրելով երկնա-
տեղեաց հացիւն, և արբուցանելով
ջրով վիմարուղիս, ետուր նոցա աւ-
րէնս ըստ իւրաքանչիւր ամի՛ չրջա-
գայութեան զստուերական գառն զե-
նուլ և զաւուրս եօթն ի տաղաւարսն
բնակել: Այլ և զերկնատեղեաց մանա-
նայն ոսկեղէն սափորոյն պահել. զի ա-
նաղաւտս յիշատակ սքանչելագործու-
թեան քո մնացէ ի նոսա զգալի յիշա-
տակաւքն: Այսպէ՛ս և առ նորոյս
ճշմարտութեամբ, որոյ ստուեր առա-
ջինն: Զենար գառնդ ճշմարիտ ի գատ-
կի մեր քաւութեան և հերձեր զխորս
մեղաց ծովուն, զաւագանաւ կենսա-
տու խաչին, զիմանալի փարաւոնն
ընկըզմեցեր ի ջուր աւագանին, և
զնոր իէլ. ցամաքաթե անցուցեր ընդ
նոյն. և լուսաւոր ամպով հողոյն ա-
ռաջնորդեցեր յառ ի չարեաց: Յանա-
պատ վայրս և յերկնից իջեալ կենաց հա-
ցիւր մարմնով և արեամբ քո կերակ-
րեցեր և ի պարգեական աշխարհդ
կենդանեաց հրաւիրեցեր և հացիւ և
զինեաւ զյիշատակ կամաւոր խոնար-
հութեան քո և փրկագործ չարչարա-
նացդ և կենդանարար մահուդ աւան-
դեցեր, և իբրեւ յաւթեանի յեաւթն
աւրեայ կենցաղս յայս տաղաւարիլ
հրամայեցեր և վասն այսորիկ հացիւ և

զինեաւ ետուր մեզ զյիշատակ մարմ-
նոյ և արեան քո ողորմած. յայտ առ-
նելով թէ ճշմարտապէս անմարմին
բանդ հաւր մարմին և արիւն եղեր
ըստ Յովհաննու և նովաւ մարմնով և
արեամբ չարչարեցար և մեռար յա-
զագս մեր: Եւ թէպէտ առ ի քէն ընդ-
րելոցն աւանդեցեր զայս փրկական և
սրբարար խորհուրդ, այլ և յաւելի, թէ
ի քաւութիւն, և ի թողութի. մե-
ղաց, յայտարարեալ թէ և ամենայն աշ-
խարհի, զի որպէս մահն քո կենարար
զբնութիւնս ազամային փրկեաց և ա-
զատեաց: Այսպէս և յիշատակ կամա-
ւոր մահուան միշտ զամենեւեան
փրկագործէ և առաւել զմեղաւորս որք
մանաւանդ կարաւոն են փրկութեան
ըստ որում և յառա՛կ անառակին դար-
ձի հրատարակեցե՛ր, զհնուլ զեղն
պարարեալ ածութեամբդ. և սրբու-
թեամբդ. ի գէմս ամենայն բնութեանս
անառակ ըստ ապարասնութեան եղե-
լոյ՝ այնքան առատացեալ ի պարգեւսն
մինչ զի զանմեղութեամբ կացեալքն և
զգժուարաշարժքն ի կիրս նախանձու
որպէս թուի չարժիլ. իսկ հայրդ բարե-
րար զանչափութիւն սիրոյն յայտնելով
իրաւաբանէր առ նոսա, զառի կորս-
տենէ և ի մահուանէ որդւոյն առաջի
արկանելով գլուտ եւ կենդանութիւն:
Եւ ընդ ինքեան պարտ վարկանէր ու-
րախանալ, ուրեմն ապա իրաւի՛ է մե-
ղուցելոցս գլուտ եւ կեանս ասել զգե-
նում անմահիդ, զորոյ ետուր հաստա-
տուն նշանակ յիշատակութեան փրկե-
լոցս հացիւ եւ զինեաւ. զոր արարեր
եւ անուանեցեր մարմին քեզ եւ ա-
րիւն. զի անաղաւտ մնացէ միշտ ի
մէջ եկեղեցւոյ քո յիշատակ կենդա-
նարար մահու քո: Ըստ որում եւ ա-
ռացեր. Գանիցս անգամ թէ ուտիցէք
զհացս զայս և զբաժակս ըմբիցէք
զմահն իմ պատմեցէք: Եւ հրամայեցեր
ի ներկեա յաւիտեանս աւր ըստ աւրէ
ոովաւ ըզնոյն յիշատակ փրկագործ
տնաւրէնութեան վերստին նորոգել ի
միտս մեր: Եւ որպէս յամենայն ժամ
կենդանարար քո մահ զաւրացաւ զա-

մենեցուն ջրել ըզմեղս, ա՛յսպէս եւ
աւրբստաւրէ յիշատակ նորին նովին
զաւրութեամբ զնոյն կառաւրէ յաւր-
բստաւրէ յիշատակել զառաւրեայն
բաւնալ զմեղս: Որոյ երանաւէտ հրա-
մանի հետեւելով փրկեալ քո ժողո-
վուրդ, որպէս յամենայն ժամ եւ այ-
սաւր զնոյն կատարեմք. եւ աներկբա
հաւատով զքեզ իմացականիս տեսու-
թեամբ նկատեմք. եւ հաւատամք պա-
տարագել ի վերայ սրբոյ սեղանոյս նը-
ւէր հաշտութեան հաւր ընդ պարտա-
ւորացս, իբր արգէն իսկ տեսանելով
հաւատոյ գլխամբ զմիածինդ հաւր
բաղկատարած ի վերայ կենսունակ
փայտին. եւ զմաքրագործ կրկնալուսակ
աղբիւր կողիդ կայակացեալ ի լուա-
ցումն աղտեղացելոցս մեղաւք եւ ի
վերստին կենդանութիւն: Ուստի եր-
կեղիւ եւ սարսափմամբ, մեծաւ ընդ
խնդութեան խառնեալ կամք առաջի
սոսկալի եւ ահաւոր քո խորհրդոյս եւ
մաղթեմք նախ եւ առաջին, արժանա-
ւորեա զմեզ ամփոփել ըզմիտս մեր
յամենայն զբազմանց ստորնայնոցս,
եւ անըզբաւս խորհրդով կալ առաջի
քո, եւ զոհութեամբ աղբրսել որպէս
եւ վայել է այ. յազագս մեր պատա-
րագելոյ, այնպիսի տեսութեամբ եւ
հաւատով որպէս աւագակն աջակողմ-
եան. յայնժամ մաղթեա բարերարիդ,
որ միով բանիւ դրախտին եղեւ ժա-
ռանգաւոր: Արդ մարդասէր եւ ողոր-
մած անսխակա՛լ, եւ անյիշաչար, որ
զանտանելի զչարչարանս յանձն առեր
անախտակիր բնութեամբք ընդ բիւրա-
պատիկ ակտիւք անկեալ պարտաւո-
րացս: Յիշեա՛ ողորմութեամբ որ ո՛չ
երբեք մոռանաս զքոյդ որ յազագս
մեր կրեցեր, եւ իւրաքանչիւրովքն
կրիւք որպէս յայնժամ ազատութիւն
չնորհեցեր, եւ այժմ փրկեա՛լ, դործեա՛լ:
Վասն զի առաւել զաւրացան յիս ան-
աւրէնութիւնք քան թէ յայնժամ աշ-
խարհի. որքան անգիտութեամբ յայն-
ժամու սղալանք. իսկ իմս գիտու-
թեամբ առանց աւրինակի եւ պատ-
ժեալքն: Իսկ ես զյոյովս ունելով ա-

պատգոյցս, սակայն ի մոռացաւնս ձգեցից, զանհրաժեշտ ատեան ամենազաւրիւ, եւ ո՛չ յիշեցի զարդարակշիռ հատուցումն անաչառիւ, եւ անարգելարար բերա յամենայն կամս հակառակին, եւ անխափան ընթացայ յամենայն հրապոյրս չարին, զիս ինքն ետու ինքնաշաւածար կամաւք գործի ի ձեռն, ի չար առնել հանճարեղին, որով վարեցաւ խնամով ի գործս ամենայն պղծութեան. ո՛չ եթող անդամ գոր ո՛չ եհար ակտիւք. եւ ո՛չ սգայուեթիւն գոր ոչ ապականեաց յանցաւորութեամբ. ո՛չ են վէրք մասնականք եթէ պատեսցի, եւ ո՛չ այտու մարմնոյ եթէ սպեղանի դիցի. յոտից մինչեւ ցլուխ չիք առողջութիւն. գտեսարանս կուրացուցի, յարատ հայեցուածովք, զլսարանս ակտաւոր լսելութեամբ, զհոտոտելիս ժահահոտութեամբ մեղաց մեղիւթեք. զճաշակելիս անասնաբար անարգելութեամբ, զձեռս անմաքուր ձգմամբ յանպատշաճս, զոտս ի գնացս անաւրէնութեան. այլեւ զմասունս տիրականին յազգակիցս անհանճարութեան, զբանականն՝ ի խոկումն անզգամութեան անբնորոգապէս, զցամանականն զինել ընդդէմ ազգակցին. ըզցանկականն սիրով ջեռնուլ ակտաւոր, զարդարութիւն անխառնութեամբ, եւ որ այսոքիւք գործովք ներգործին. ամենեցուն ի ներքոյ անկեալ, հարստութեամբ, անբարտաւանութեք, նախանձու, ատելութեան, փառասիրութեան, սնապարծութեան, ստախաւութեան, երգմահարութեան, բարկութեան, սրտմտութեան, որովայնամոլութեան, զրգուութեան, հակառակութեան, պոռնկութեան, անբնական ցանկութեան, յարուակա՛նս, յանասնայինս, ի դադանակա՛նս, յիսակալութեան, չարայուշութեան, երկպառակութեան, չղզմոգութեան, քսութեան, մատնութեան, անհնազանդութեան, գատելո՛ւ, նախատանայ, թշնամանայ, բամբասելո՛ւ, հայհոյութեան, խեղկատակութեան, շատխաւսութեան, ոտնահարութեան, ծաղո՛ւ, կեղծաւորութեան,

թեան, մարդահաճութեան, սուտակապատութեան, նենգութեան, չարակնութեան, չարախաւսութեան, զոգութեան, զրկելո՛ւ, յախտակութեան, անխառնութեան, սուտ վկայութեան, զրպարտութեան, խաբէութեան, եւ որ ի սոյնս յարմարին ակտք, բնականք եւ եկամուտք, զոր ո՛չ եմ բաւական ընդ թուով արկանել. անձնականք եւ մարմնականք, եւ մտաւորականք, ամենայն գործաւաճք, յամենայնս որ ի նոսին կրին. եթէ ի բնական շարժից եւ ինքնակամ յաւթարութենէ, եւ եթէ ի չարին արկածից, ամենայնիւ յամենայնի վիրաւորեցաւ:

Այլ բխիւղ հնարաւոր, ամենաբուհս եւ մարգասէր, զբազմապատիկ ի կիրարկեցս առ իմաստ առ ի հիքոյս բժշկութիւն, եւ զի ոչ առ յինէն ունիմ բարուրս ինչութեան, զքոյդ ամէնողորմի վարակցես հնարաւորութիւն. զի եւ ո՛չ այլուստեք փրկութիւն. զի ես անգեալ եւ վիրաւորեալ: Քահանայն ետես եւ զանց արար. Դեւտային եւ ո՛չ գաւրեաց: Սամարացոյ ըստ մեզ կարաւորիմ աւգնականութեան, որպէս եւ երբեմն անկեալն ի ձեռս աւազակաց:

Եթէ գթացիս բարեգութ յանդեալս, եթէ պատեսցես ըզվէրս, եթէ արկցես ի վերայ գաւթումն շնորհիւ եւ զգինի չարչարանացի թոյլ վայելիցի շնորհի քոյով ապրեալ վաստակովք: Եւ զի ամենայնիւ եմ յանցաւոր նմին իրի եւ դու մարգասէր զբուրս իմ զգեցար բնութիւն եւ ի քեզ արդարացուցեր եւ ի վերայ իմ սրարարեր զանձն քո, զի եղէց եւ ես սրբեալ ճշմարտութեամբ, եւ զի էի պարտաւոր յաւիտենական մահուն, զքեզ ինքն ետուր ի մահ յազազս իմոց պարտեացս. եւ զի ես ապերախս գտայ առ երեխտաւորդ՝ եւ անշնորհակալու առ բարէգործդ եւ ո՛չ յիշեցի զանհանդուրժելի որ յազազս իմ զչարչարանսդ. եւ ո՛չ պատկառեցի յանրերելի կրիցդ նախատանացդ. այլ

յառաջինն անդրէն դարձա փրսխած ըստ առակին. ընդ տիղմ թաւալեցա յորմէ սրբեցա եւ ընդ ժահահոտութիւն բերա յորմէ մաքրեցա: Այլ գաւրասցի սր ոչ երբեք տկարանա որպէս յամենայն ժամ եւ այսաւր յիշատակ փրկագործ կրիցդ, որոյ ահիւ եւ դու զութեամբ կամ առաջի. ի մաքրումն տղմաթաւալ անգելոյս, եւ բժշկութիւն ամենահարուած վիրաւորելոյս. հողւովդ՝ զհո՛ղիս, եւ մոտաւք զմիտս, եւ մարմնոյդ զմարմինս, եւ զմասունս եւ զշարժումնս եւ զգայութիւնս սոցա. սրբելով յամենայն չարին արկածից որովք մեղա՛ ըստ խորհրդոյ, ըստ բանի, եւ ըստ գործոյ, եւ արժանաւորեալ ընդին շնորհիւ, զլոյնամեղս, եւ ամենաթշուառ ճաշակման մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար մարմնոյ քո եւ արեան, զի վրանս կեդարու եղէց խորանս սուղովմոնի, յաղջամղջին տեսակէն լուսափայլ պայծառութեամբ. զի արժանիւ եղէց քոյին բնակութեան ըստ անսուտ քո խոստման, եթէ որ ուտէ զմարմին իմ, եւ ըմպէ զարիւն իմ, ունի զկեանս յանձին, եւ նա յիս բնակեացէ, եւ ես ի նմա: Զի մի դարձեալ ի վերայ յարիցէ թշնամին ամալի գտեալ զիս ի քումդ բնակութենէ. այլ զքեզ տեսանելով բնակիչ սրբեալ շնորհաւք քո տաճարիս, սարսեցէ ահիւ մեծաւ որպէս աւազակ չարի, թաղաւորաբնակն կայանից. ո՛չ համարձակեալ իրր զառաջինն կորովածիւղ աղեղնաւորութեամբ ձգել ընդ խաւար զնետաւտակչական ակտիւց եւ զկարէվէրն տալ խոցուածս մահաբեր. այլ գործցի յետս ամաչեցեալ եւ կործանեալ զյաւախտեանական ամալին եւ կորուստ. եւ ես զճշմարիտ կեանսդ ունելով աներկիւզ ապրեցայ յամենայն փորձութենէ:

Պարձեալ մաղթեմ ամենազուրկ ամենախնամ եւ ողորմած, յիշեա զժողովուրդ քո զոր ստացար ի սկզբանէ: Մի՛ անտես առնել զեկեղեցի քո զոր պատուական արեամբ քո գնեցեր: Յիշեա զողորմութիւն քո որով ի եղեւ եր-

կիր: Նայեա յերկնից ի սրբութենէ քումմէ եւ այց արա՛ ալգոյս ալամիկ զոր տեղեացալ քո:

Մի քակեցի ցանկ պատուիրանաց քոց. եւ մի՛ կործանեցի պարիսպ ամենազաւր խնամոց քոց. զի մի՛ եղիցի կոխումըն թըշնամեաց քոց: Եւ մի՛ կթեսցեն զսա անցաւորք ճանապարհի, մի՛ ապականեցէ զսա դարձեալ խոզնանմաքուր եւ մի՛ արածեսցի ի սմա կինջն վայրենի: Մի՛ ասպատակեցէ դարձեալ թշնամին եւ մի՛ տար յապականութիւն զքո ժառանգութիւն: Դինք արեան քո են տը. մի՛ ժառանգեցէ աւտարաւորն: Աղէտք անհնաւինք են՝ եթէ աւազակն չար ծառայեցուցէ զգնեալ արեամբ քո ժողովուրդ: Յիշեա՛ տէր զի խաչիւ ստացար, չարչարանա՛ւք փրկեցեր, արեա՛մք ազատեցեր, մահաւամբ կենդանացուցեր: Մի՛ ապախտ առնել զսարսափելի երկս վաստակոց քոց: Յանցաւորք են. այլ գու թողի՛չ ես: Ախտացեա՛լք են, այլ գու բժի՛շկ ես: Մոլորեալք են, այլ գու գտի՛չ ես, մեռեա՛լք են, այլ գու կենդանացուցի՛չ ես, տկա՛րք են, այլ գու զաւրաւո՛ր ես, կարէվէրք են, այլ գու ամէնահա՛ր ես: Յիշեա՛ տը. զի մարմինքն հողի որ ելանէ, եւ այլ ո՛չ դառնա. բնութիւն վարաքարչ եւ հակեցող ի մեղս ըստ անսուտ քո բանի եթէ միտք մարդոյ հաստատեալ է ի խնամս չարի մանկութենէ, թէպէտ եւ ո՛չ եպերանք յայտարարելի. զի ստացականութեամբ ի չարին պատրանաց եւ ո՛չ բնութեամբ ունին. այլ հնութեամբ ի նոյն որպէս բնութիւն հաստատեցաւ: Եւ թշնամի ունին անմարմին եւ քաղմահնար, եւ ի չար առնելն իմաստուն: Սոքա ընդ կարեօք եւ նա անկարաւտ, սոքա պարզամիտք եւ սակաւաբեայք եւ նա խորամանկ եւ հնացեալ աւուրքք չարութեան: Սոքա անհմուտք պատեւրամի. եւ նա վարժ ի սկզբանէ: Այլ գու տը. կարաւղ յամենայնի, որ քաջութեամբ քո յամուրս մտեր կարծեցեալ հզաւրին, յաղթեցի՛ր աշխար-

հակալին. զհսկայն կապեցեր, զկարա-
սին յափշտակեցեր, զաւա՛րն բաշխե-
ցեր, և ետուր քոյոցն խրախոյս ասե-
լով. Բաջալեւրացարուք զի ես յաղթե-
ցի աշխարհի: Եւ հրամայեցեր զնալ ի
վերայ ի ժին և քարբի և ամենայն
զաւրութեան թշնամոյն: Արդ նովին
զաւրութեամբ տր. և այսաւր հրաշա-
գործեա, զաւրացուցանելով զհաւա-
տացեալս ի վերայ կամակոր թշնա-
մեացն: Տուր ամենայն մեղաւորաց
զգաստութիւն և զղջումն խոստովա-
նութեամբ՝ և ապաշխարութեամբ մաք-
րել ի մեղաց և հաղորդս լինել կենդա-
նարար և մեղսաքաւիչ մարմնոյ և ա-
րեան քո:

Եւ որք ի պատուիրանապահութեան
են, զաւրացո՛ր զնոսա մնալ ի նոյն հաս-
տատութեա՛մբ և աւրբստաւրէ յա-
ռաջանալով եւս ի մտի գնել և գնալ
ի զաւրութենէ ի զաւրութի և փա-
ռաց ի փառս: Բահանայապետից ու-
ղիլ զաւանութեա՛մբ և անբասիր քա-
ղաքափարութեամբ առաջնորդել ժո-
ղովրդեան քո հովուական տաժողու-
թեամբ ի վայրս դալարոյ պատուիրա-
նաց և ի ջուր սնուցողական իմաստից
հոգւոյդ, որով զաւրացեալ արիւթար
զհետ եկեցցեն քաջ և երկնաւոր հայ-
րապետիդ խառնեալ ի հաւտ բազմու-
թեան անմոլարիցն: Բահանայից սրբու-
թեամբ և անբժութեամբ սպասաւորել
կենարար խորհրդոյ մեղսաքաւիչ
մարմնոյ և արեան քո, ի մաքրութիւն
անձանց, և ի քաւ(ու)թիւն մեղաց ամե-
նայն աշխարհի: Սարկաւազաց և ամե-
նայն ուխտի մանկանց եկեղեցւոյ մին-
չեւ ի հո ալ (այսպէս) վերջին կարգեալ
աշտիճան, ըստ իւրաքանչիւր հաւա-
տացեալ գործոյ պաշտել արիւթեամբ
և սրբութեամբ ի հաճոյս կամաց քոց:
Թագաւորաց գատել զժողովուրդս քո
արդարութեամբ, ըստ հրամանի սրբոց
քոց պատուիրանաց առնել իրաւունս
և գնալ յամենայն ճանապարհս արդա-
րութեամբ, ուղղել զանձինս և որք ընդ
ձեռամբ զաւրութեամբ, որ և յաղթող
ի պատերազմունս թշնամեաց ի վա-

նու՛ն ներհակին և խաղաղութե. աշ-
խարհի. յանդորրութիւն նեղելոյ և ի
հաստատութի. եկեղեցւոյ: Իշխանաց
և զինուորաց և որք յաթոռ դատողու-
թեան քաջութեամբ և արութեամբ
մարտնչել ընդ հակառակաց ճամարու-
թեն, ուղղութեամբ և արդարու-
թեամբ գատել զժողովուրդս առանց
կաշառոց և ակնառութեան: Ժողովրդ-
գականաց ամենեցուն որք յիւրաքան-
չիւր կենցաղս վարութեան սիրել զմի-
մեանս որպէս զանձինս՝ և զքեզ յամե-
նայն սրտէ, և ի զաւրութենէ և ի
մտաց. և գնալ յամենայն պատուի-
րանս քո երկիւղիւ և հնազանդու-
թեամբ և որք ի չարիսն են գառնալ և
որք ի բարիս յառաջանալ: Եւ որք ու-
ղիլ զաւանութեամբ ի քեզ և ի հայր
քո և ի հոգին ննջեցին յուսով յարու-
թեան, ընդ քեզ յարոյ ի կեանս անմա-
հականս, և շնորհեա զամենայն յան-
ցանս նոցա, զհոգւոյ և զմարմնոյ,
զմտաց, զկամա, և զակամա, զգլխու-
թե. և զանգլխութեան, և ընգա՛լ ի
խորանսդ յաւիտենական, և հանգս-
նիդ օրս: Բարեխաւսութեամբ սրբու-
ւոյ ածածնին. և ամենայն սրբոյ: Եւ
որք զպտուղս հաւատոյ նըւիրեցին յե-
կեղեցի քո յուսով առ ի քէն բարեաց
հատուցման, յոլով և կոմ սակաւ
յիւրաքանչիւր ժամանակի, ընգա՛լ ան-
կարաւտ և անարգամեծար տր., և
իբրեւ զխէրեւէշ այրոյն, և հատո նոցա,
և առաւել քան գնոյն յաննըւալ պար-
գեաց քոց յարքայութե. քում: Եւ
որք իբրեւ սպասաւորի քո մեծութեանդ՝
ի մեզ ինչ պողաբերեցին, որպէս ի ձեռն
մեր քեզ ընծայելով, թէպէտ և ես ա-
նարժան գոլով քո պարգևիլ զի ո՛չ եմ
մըշակ գործաւնեա յայգի պատուի-
րանաց քոց. այլ ի քեզ ունելով, մար-
գասէր, զկեանս և զամենայն պատ-
ճառս. արդ մի՛ համարիր ինձ ի դա-
տապարտութիւն և նոցա հատո՛ յան-
նազ պարգեւացդ ըստ ընդարոյս ա-
ռատութեան քո:

Եւ որք բանիւ աւանդեցին մեզ յի-
շատակել յաղաւթս, թէպէտ և ըստ

լիտի բարուց անհամարձակ գոլով բա-
խել զգրուես զթութեան կամեցողիդ
բարեաց, այլ դու ըստ աննախանձ և
հասարակարաշխ շնորհի քո ընկալ
զմաղթանս նոցա և յաջողեա զհայ-
ցուածսն ըստ իւրաքանչիւր պիտոյլից
հոգւոյ և մարմնոյ: Եւ պարտապանաց
մերոց և որք ունին ինչ խէթ զմէնջ,
սո՛ւտ և կամ արդար, որք արդեամբք
ի գլուխ հանին զթշնամութիւնն, և
որք ի միտս խորհեցան, թո՛ղ անյիշա-
չա՛ր տր. զամենայն յանցանս նոցա,
և ի գրոյն յանդիմանութեան ջնջեա՛
զմեղս նոցա, և մի՛ կոչեցցին յատեան
դատաստանի քո. այլ զամենայն չա-
րիան, ըստ բնաբար բարութեան քո,
բարեգործութիւն համարեա նոցա, և
փոխարինեա զանճառ պարգեւաց քոց
զհատուցումն: Ընդ նոսին և ինձ մե-
ղապարտիս անոխակալ և անյիշաչար
տր., շնորհեա զթողութիւն բիւրապա-
տիկ առ քեզ պարտեաց և առ ընկերս,
որպէս զի հաւասարապէս առ ի քէն
բարեգործեալ եկեղեցի քո և սիրով
կապակցեալք միարանութեամբ փառս
վեր առաքեցուք, ընդ հաւր և ա-
մենաւոր. հոգւոյդ, այժմ և միշտ և
յաւիտենա յաւիտենից ամէն:

44. Եջ 995. — ՏՆ. Ներսէսի հայոց կաթողիկոսի
եւ սիեգերալոյս մեծ իմաստասիրի տաւցեալ:
Աղաւթի հասարակ ամենայն բխսոնեից,
մեծաց եւ փոքունց, որ ուսուցանէ բանն.
զժողովուրդս, հարժ գորդիս. մարժ գղսեւս,
եւ ընկեր զընկեր: Եւ աղաւթեցեն եւ անգամ
յաւուրն բժեան. ծնդարդութեամբ, առա-
ւաւսուն, նաւոյն, հասարակաւուն, երե-
կոյին, հանգրասեան: Ապա քե պղեր ո՛ր լի-
նի եւ ծուլանա զե. աղաւթսն կասարել,
աղօթեցէ Գ. անգամ, կամ Գ., կամ Բ.,
կամ Ա. անգամ յաւուրն որ միայն նանաչի
քե բխսոնեայ ե, եւ երկրպագո՛ւ ե նորա,
եւ այս բաւակա՛ն ե: Մալքանաւ առ սբ.
Երրորդութիւն:—

ա. Հաւատով խոստովանիմ և երկիր
պագանեմ քեզ հայր և որդի... ողոր-
մեա քո արարածոցս, և ինձ բազմա-
մեղիս եւ ծնաւղաց իմոյ:

բ. Հաւատով խոստովանիմ և երկիր-

պագանեմ քեզ անբաժանելի լոյս ...
հալածեա ի հոգւոյ իմոյ զխա...:

գ. ... Որդի այ. ած. ճշմարիտ, որ...
վասն փրկութեան մերոյ, խաչեցար,
... և համբարձար առ հայր...:

դ. ... Անմեղ (այլուր՝ անեղ) բնութիւն
... զմեղս իմ զառաջինսն...:

ե. Տեսող ամենայնի, մեղա՛ քեզ ...
զձեռագիր իմոյ յանցանաց... և գրեա
զանուն իմ ի դպրութիւն...:

բ. Քննող դադանեաց մեղա՛ քեզ կամա
և ակամա... շնորհեա՛ ինձ մեղաւո-
րիս...:

բ. Ամենախնամ տր... ո՛չ ես հայել
յարաս... ո՛չ ախորժելով լսել զբան չա-
րութեան... խաւսել, ... խորհել...,
լինել բոս կամաց քոց յամենայնի...:

ժ. Հուր կենդանի քո, զհուր... զխիղձ
մտաց իմոց...:

ժբ. Կամեցող բարեաց տր... լինել ըստ
կամաց քոց...:

ժգ. Արքա(յ) երկնաւոր տուր ինձ... և
առնել զպատուիրանս քո սբ., և ող...:

ժդ. Խնամող արարածոց, պանեա՛ զնոգի
եւ զմարմին իմ, նշանաւ խաչի քո, ի
փորձութեանց դիւաց, եւ ի պատուանց
մեղաց, եւ ի մարդոց չարեաց եւ յամե-
նայն վսանցից հոգւոյ եւ մարմնոյ, եւ ող:
ժե. Պահապան ամենայնի... ի գնալ ի
ճանապարհի...:

ժզ. Ած. իմ որ բանաս զձեռն քո և
լնուս զարարածս քոց քոյով, քեզ...:

ժե. Դարձուցի՛ մոլորելոց, դարձո՛ զիս...
զերկիլ զեհեհին... զի դարձայց ի մե-
ղաց և գործեցից զարդարութիւն, եւ
հաւեսեցուցից զկամա արարչիդ ընդ ա-
րարածս, և ող:

ժբ. Աղբիւր բարութեան, աղբերացո՛ ի
սրտէ իմէ աղբիւր արատաւաց որպէս
պոռնիկին... զեղանելս յաշխարհեա, և
ող:

ժբ. Պարգեւի՛ ողորմութեան քո. ած. իմ,
պարգեւեա... և որ. մարմնոյ քո և ա-
րեան քո...:

ի. Բարեբար տր., բարի հրեշտակի
յանձն արա զիս, քաղցրութեամբ...
ընդ չարութեան այսոց, որ ի ներքոյ

Երկնից են...: Իս. Լոյս ճշմարիտ (Veritas)... յաւթեւանսն ար...: Իբ. Դատաւոր արդար... ընդ ծառայիս քո, այլ փրկեա՛ զիս ի յաւիտենական ի հրոյն...: Երկնիցն արեւոյնքեան, և ողորմեա՛: Իգ. Ամենողորմ տր. ողորմեա... շնորհեա՛ և ասեղեաց իմոց...: Իդ. Փառաւորեալ տր. ընկալ զաղաչանս մեղաւոր ծառայիս... բարեխաւսութեամբ սրբութեան ածածնին. և յովհաննու մկրչչին, և սրբոյն ասեփանոսի, և սրբոց առաքելոցն և մարգարէիցն, և մարտիրոսացն և ամենայն սրբոց քոց երկնաւորաց և երկրաւորաց, և քեզ փառք և գոհութիւն, պատիւ և երկրպագութիւն, հաււ և սրբւոյ և սր. հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտեանս...: Ասոր անմիջապէս կը յաջորդէ՝ Աղաւթ. — Ած. մարդասէր, և տր. ողորմութեան. գիտեմ զի ի ձանձրանալ սրտի իմոյ, ի վիմի բարձր արարելիս, առաջնորդեցեր ինձ. զի և զեր յոյս իմ. և աշտարակ հզաւր յերեսաց թշնամոյն, ապա ուրեմն բնականաց ի խորանի քում յաւիտեան, ծածկեալ զիս ընդ հովանեաւ թեոց քոց, զի դո՛ւ ես ած. որ լուար աղաւթից և աղաչանաց իմոց, և քան զի տքնեցաւ անձմ իմ առ ի ձանձրանալ, հաստատեալ զիս ի բանս քո, զի ած. ողորմութեանց ես, և վասն այնորիկ աւրհնեմ, և փառաւորեմ զքեզ. տր. կեցո՛ զժողովուրդս քո, և աւրհնեալ զժառանգութիւս. քո, և հովվեալ զսոսա, և բարձրացո՛ զսոսա մինչև յաւիտեան. և պահեալ զնոսա ամենայն բարեպաշտութեամբ և պարկեշտութեամբ և մի՛ տար զժառանգութիւս. քո ի ձեռն թշնամեաց քոց. այլ փրկեա տր. ած. զքաղաքս զայս, և զամենայն քաղաքս և զգաւառս, և զորս հաւատով բնակեալ են ի նոսա, ի սովոյ, ի ժանգոյ, ի շարժմանէ՛, յընկրդմելոյ՛, ի հրոյ, ի սրոյ, յընթացմանէ՛ ալլազգեաց, և յընտանի պատերազմաց, և

յամենայն տանջանաց հակառակորդին: Յիշեա՛ տր. զբարեպաշտ և զհաւատարիմ թագաւորս մեր + ԶԱԽՇԻՆ. Ե՛ի ԶՈՐԴԻՆ ԻԻՐ ԼԵՒՈՆ, (կարմիրով), զորս իրացուցեր թագաւորել ի վերայ երկրի. հովանի լե՛ր գլխոյ նորա յաւոր պատերազմի. զաւրացո՛ զաջ նորա, բարձրացո՛ զբազուկ նորա, կարողացո՛ զթագաւորութիւն նորա, խոնարհեցո՛ նորա զամենայն խոժաղուժ ազգս, որք զպատերազմունս կամեցան. շնորհեա՛ նոցա տր. զխորին և զանյախշտակելի զխաղաղութիւն, զի և մեք խաղաղութեամբ նոցա վարեացուք զկեանս մեր, ամենայն բարեպաշտութեւ. և զգաւորութեամբ: Յիշեա՛ տր. զամենայն իշխանութիւս. և զպետութիւս, և որք ի պալատն են եղբարք մեր, և զամենայն զաւրականս նոցա, զբարին, բարիո՛ք պահեալ, և զչարսն դարձոյ յուղղութիւ. քաղցրութեամբ քո տր.: Յիշեա՛ տէր զառաջակա ժողովուրդս քո և աւրհնեա՛ և որք վասն ուղիւ պատճառանաց ո՛չ հանդիպեցան, ողորմեա՛ նոցա տր. ըստ մեծի ողորմութեան քում: Յիշեա՛ տէր զեպիսկոպոսապեան մեր զայս անուն, և զամենայն ուղղափառ եպիսկոպոսունս, որք ուղիւ համառաւտեն զբան քոյն ճշմարտութեանդ, զամենայն քահանայութիւս. և զոր ի քո. սարկաւազութիւս, և զամենայն քահանայական կարգաւորութիւնս. պահեա՛ զնոսա ամենայն բարեպաշտութեամբ և պարկեշտութեամբ: Յիշեա՛ տր. զամենայն անձինս որք յանապատին և զքրիստովնեա՛ յի լերի՛նս, ի յա՛յրս և ի փապարս երկրի, և զամենեւեան, որ ամենայն ուրեք ժուժկալեալ են վասն արքայութեանդ, և փրկեա զնոսա յամենայն հնարից չարին, և կառարեա՛ զբարիքս նոցա ընթացս և զաղաւթս նոցա. հաստատեալ զնոսա յերկիւզ քո առնել զկամս քո սր.: Յիշեա՛ տր. և զամենեւեան որք ի վիշտս են, որք ի տնանկութեան են, որք ի բանալի՛, որք ի յաքսորս, որք յերկրի՛ և որ ի ծովո՛ւ,

որք ի գերութեան են. վերափրկեա՛ որոց ի հիւանդութեան են, այց արար ժիշկ հոգւոյ և մարմնոյ, և ամենեցուն որ յամենայն նեղութիւս, և ի վիշտս չարչարեալս իբրեւ զքրիստովնեայս, զկարճամիտս միսիթարեա՛, որ ամենեցուն փրկիչդ ես և միսիթարութիւն. զի հալը զթութեանց ես և ած. ամենայն միսիթարութեանց:

Յիշեա՛ տր. որ սիրեն զմեզ վասն անուանդ քո: Յիշեա՛ տր. զթշնամիս մեր որք փորձեն զմեզ. թողութիւն շնորհեա նոցա, և մի՛ յիշեր զանաւրէնութիւս. նոցա. այլ բեւեռեալ յերկիւզ քո և ի սէր. զի հանդիպեցին խոստացելոց քոց բարութեանցդ: Յիշեա՛ տր. զճնաւդս մեր, որք ծնան և սնուցին զմեզ, և զմարմնաւոր եղբարս մեր, զազգականս մեր, և զորս ինչ աշխարհի մեղան թողութիւն շնորհեա, և արքայութեանդ քո արժանաւորեալ: Յիշեա՛ տր. զհոգեւոր հարս մեր. և զոր ի քո. եղբարս մեր և զհոգեւոր որդիս մեր զամենայն և կատարեալ զամենայն խնդրուածս նոցա, և թող զամենայն յանցանս մեր զկամա և զակամա: Յիշեա՛ տր. և որք պատուիրեցին մեզ մեղաւորացս, աղաւթել վասն նոցա և զամենեւեան որք յիշեն զմեզ: Յիշեա՛ տր. զառաջագնացեալ հա՛րս մեր, զմա՛րս, զեղբա՛րս, զազգակա՛նս և զճանաւթս մեր, և որք ուսուցին, և լուսաւորեցին զմեզ, և զամենեւեան որք յուսով կենացն յաւիտենից ննջեցին, զորոց և զանուանն գիտե՛ս տր.: և թող նոցա զամենայն յանցանս նոցա զկամա և զակամա. և հանգո՛ զնոսա ուր ալցելու լինի լոյս երեսաց քոց:

Յիշեա՛ տր. զքաղաքս զայս յորում բնակեալ եմք, և որք սպասաւորեցին և պաշտեցին զմեզ և որք ողորմեցան և զթացան և ախտակից և զեն մեզ և բարեգլխացան ի մեզ և ողորմեա՛ և զթա՛, և վշտակից լեր, և զթութեամբդ քո բարեգործեալ, և հատո նոցա փոխարէն, և մի՛ վարն իմոյ մեղացս արդելցես զողորմութիւդ:

քո և զգլխութիւդ. զալ ի վերայ նոցա, և անտես արա՛ զիմ անաւրէնութիւնս և զանիրաւութիւս, արա՛ և զնոսա անտես առնել զմեզս. հայեա՛ց ողորմութեամբ ի վերայ նոցա, և իւրաքանչիւրոցն զպիտոյս նոցա շնորհեա որպէս բարեբար և մարդասէր, և ինձ անպիտանի և անարժան ծառայիս քո ողորմեա՛, և թողութիւ՛. շնորհեա զոր ինչ յաշխարհի մեղուցեալ եմ, և խմաստացո՛, և հաստատեալ յերկիւզ քո և ի սէր: Որպէս զի փառաւորեցից զամենասր. անուանդ հաււր, և որդւոյ, և սր. հոգւոյդ ալժամ եւ:—

ԺԱՄԱԳԻՐ ՕՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ԺԱՄԱԳԻՐՔԻՆ. Էջ 1002 .-45

Ըստ եաւթանանիցն թարգմանութե. Յաղամայ մինչև ցըրհեղեղն ամք ՍՄԽԲ. ի ջրհեղեղէն յաշտարակն. ամք. ՇԻՆ: Անտի յարաւ համ ամք. ՆժԷ: Եւ ի ջրհեղեղէն յարաւամու ծնունդն ամք ԶԽԼ: Եւ յարաւամէ մինչև ի մովսէս յեւն յեղիպոսէ ամք. ՇԵ: Եւ յեւրոյն մինչև ցոողովմոն և մինչև ցառալին շինուած տաճարին. ամք. ՆՁ: Եւ յառաջին շինուածոյն յերկրորդ շինութիւնն ամք. ՇԺԱ: Եւ անտի ի ծնունդն քի. ամք. ՇԺԲ: Որոց շարագրութիւնքն դուարեալ լինին ամք. ՐՃՂԼ: Ի ծնընդենէն քի. մինչև ցսր. գրիգոր, ամք ՅՆ: Եւ անտի ի հայ թուականն ամք. ՄԽԵ:

Համառաւ պատմութիւն ժամանակաց հաւաքեալ ի զանազան պատմութեանց. աշխիւն: Ի հայ, ի Ֆրանկ, ի յոյն, և յասորի գրեւաց, աշխատութեամբ իմոյ, ծառայիս ալ., Հեթմոյ սն. կուռիկաւոյ*, ի բուականիս Հայոց ՉԽԵ (1296):— Ի թուականին Հայոց ՇԻՆ (1076), Գագիկ թագաւորն հայոց սպանաւ յորդուցն մանդալի ի բերդն Կենդուսկօի (ի Լիկանդոն՝ պակաս է):

* Տե՛ս Հեթում Պատմիչ Թարգմ., Հ. Մկրտիչ Վրդ. Աւգերեան, Վիեննայի, 1842, էջ 77-86: Տե՛ս նաեւ Պատմութիւն Հայերէն Գաղութեան, Զարհանէլեան, Վիեննայի, 1905, էջ 112: Նոյնը՝ 1932, էջ 91:

[illegible]

Լուսաշիպ էջ մը Հեթում Պատմագրի ժամանակագրութենէն
էջ 1004

Յեառ որոյ ռուբէն ազգական նորա երթեալ բնակեցաւ ի սահմանս Կաւսիտառոյ, և անտի հասեալ ի գեղն Կաւրմաւաւաւ, անդ վախճանեցաւ: Եւ որդին նորա Կոստանդին, էա՛ռ, զՎահկայն: և նախ սա՛ տիրեա՛ց, ի Կիլիկա, ի վերայ ազգին Հայոց: ԾԽԹ (1080): Սուլիմանն. ԾԽԵ (1096) Շարժեա՛ց ած. զմեծ բառաճն ֆռանկաց զալ ի թափումն եմի., ի ձեռն ֆռանկի միայնակեցի միոյ, որում անուն էր Փէն էրմիդ: ԾԽԶ (1097) Բասաճն էառ զՆիկի(ս)ա քաղաքն ի յունաց ԾԽԷ (1098): Եղև թափումն անտիօքայ, և Ուռ հայոյ յանաւրինաց. ԾԽԸ (1099) Եղև թափումն եմի., և տուէն Գաւնտաւֆրէ տիրեաց եմի: ԾԽԹ (1100): Մեռաւ Գաւնտաւֆրէ. և եկաց առաջին թագաւոր եմի. Պաղտինն եղբայր Գաւնտաւֆրէ կոմսն Ուռհայոյ. ԾԽ (1101) Առա՛ւ Սգայրն (այլուր՝ Խուսայրն) յանաւրինաց: ԾԽԱ (1102) Պարոնն Հայոց Կոստանդին, վախճանեցաւ, և էառ զիշխանութիւն. նորա անդրանիկ որդին իւր Թորոս. ԾԽԲ (1104) Առա՛ւ Աքա՛ յանաւրինաց: ԾԽԳ (1110) Առաւ Տրապաւլիս յանաւրինաց: ԾԽԴ Սռաւ Պերութ և Սախտէ յանաւրինաց: ԾԽԵ (1115) Շինեցին քրիստոնեայքն զքաղաք եւ զշապաք: ԾԽԶ (1116) Մեռա՛ւ թագաւորն եմի. Պաղտինն. եւ երկրորդ թագաւորեաց Պաղտինն Տպուրքն, ազգական նոցա. ԾԽԸ (1119) վախճանեցաւ պարոն Թորոս Հայոց, եւ էա՛ռ զիշխանութիւնն Լեւոն եղբայր նորա: ԾԽԹ (1131) Թա՛գն: եմի., Պաղտինն, վախճանեցաւ. եւ երրորդ թագաւորեաց իւր փեսայն Յուքն: ԾԽԶ (1137) Թագաւորն յունաց Պարֆիրաւժէն, էա՛ռ զԿիլիկիայ, ի պարոն Լեւոնէ, եւ զԼեւոն հանդերձ որդաւքն առաքեաց կապանաւք ի Կոստանդինուպաւլիս որ եւ անդ մեռաւ: ԾԽԸ (1143) Թագաւորն եմի. Ֆուքն վախճանեցաւ, եւ չորրորդ թագաւորեաց որդի նորա Պաղտինն: ԾԽԹ (1144) Թորոս, որդի Լեւոնի, եկն ի Կոստանդինուպաւլիս, եւ էառ զՎահկայն եւ նորոգեաց զիշխանութիւնն Հայոց: ԾԽԷ (1146) Եղև երկրորդ բառաճն Յրուանկաց յոր եկն գուռաթըն բուրն (այլուր՝ փրիօրն) ալաֆնաց եւ Լաւիզ ուսն Յրանցն: ԾԽԸ (1147) Ընբրուրն եւ ռետր Յրանցն պաշարեցին զԴամասկոս, եւ ո՛չ կարացին առնուլ: ՈԶ (1153) Առա՛ւ Ասխալան յանաւրինաց: Պարոնն Հայոց Թորոս կրանաւորեալ վախճանեցաւ, եւ կալաւ զիշխանութիւն. նորա Մլեհ եղբայր իւր. ՈԲԲ (1163) Թաղաւորն եմի. Պաղտինն վախճանեցաւ. ՈԲԳ (1164) Մլեհ եղբայրն Թորոսի սպանաւ ի Սիս, եւ իշխանայքն նորա բերեալ զՌոբէն որդին Ստեֆանէի եղին պարոն Հայոց, եւ Երրորդ թագաւորեաց եմի: ՈԲԶ (1167) Ամառի թագաւորն եմի., էառ զՍքարտարիայ եւ զՊլպէս: ՈԲԷ (1168) Ամառի թագաւորն եմի., խանկարեաց զՍալահատինն, եւ Հաւումնոյն աւանութեամբ պաշարեաց զՏատիաթն, եւ ոչ կարաց առնուլ: ՈԲԸ (1169) Պլինաւ խլուեցաւ ի քրիստոնէից: ՈԲԹ (1170) Եղև շարժս սաստիկ, եւ փլան քաղքերք եւ բերդերք, ի բազում տեղիս, եւ ի սեհն. ՈԲԲ (1173) Տր. Ներսէս Կաթողիկոսն Հայոց փոխեցաւ առ Քս., յաւզոստի ԺԳ. ի Եշարթի: ՈԲԳ (1174) Թագաւորն եմի. ամառին վախճանեցաւ, եւ վեցերորդ թագաւորեաց որդի նորա Պաղտինն որ եւ անկաւ յախս գողութեան: ՈԲԴ (1176) Կայրն յունաց Մանուիլն, յաղթեցա՛ւ ի իլիճ ասլան սուլտանէն մերձ Իկաւնն: ՈԲԵ (1180) Կայրն յունաց Մանուիլն վախճանեցաւ: ՈԲ (1181) Է. երրորդ թագաւորեցուցին զփոքր Պաղտինն. զորդին մարզիպին յառաջ քան զվախճանէն Պաղտին գողոյն: ՈԲԶ (1185) Վախճանեցա՛ւ թագաւորն եմի., Պաղտին Գողին: ՈԲԸ (1186) Պարոնն Հայոց Ռուբէնն վախճանեցաւ, եւ եա՛ռ զիշխանութիւն. նորա Լեւոն եղբայրն իւր: Թագաւորն եմի. Պաղտին փոքրն վախճանեցաւ: Եւ եկաց Լ. երրորդ ի թագաւորութիւն. մայր նորա Սպիլ թագուհին եւ իւր հայր գիրն Կիւսլա-

գնաւայն: ՈՒԶ: (1187) Եւ կատարուան քրիստոնէից ի Սալահատնէն մեր յեմ. եւ կալան զթագաւորն Կի եւ անյայտ եղեւ որ. խաչն քի. յորում աւուր տուին՝ զԱքա ի սալահատնէն: Եւ ապա զասխալան. որ եւ ի սոյն ամի էա՛ւ Սալահատնէն զեմ. եւ զամէն սէհն բա՛ցի Սրոյ եւ ի Տլապաւսայ: ՈՒԹ. (1190) Կայսրն ալամանաց ծառիկն խեղդեցաւ ի գետն Սելէֆկիոյ եւ թաղեցա՛ւ յԱնտիոք: Եւ Ֆիլիպ ուտը ծրանցն եւ Ռիջարդն թագաւորն Բնկլիզաց անցին յայտ կոյս ծովու: Եւ պաշարեցին զԱքա. որ եւ ի գալն Բնկլիզաց էա՛ւ զկղզին Կիպրոսի ի Յունաց ի Կիւսա՛կ տուկէն: Սկիզբն եղեւ կարգաւորութե. ալաման ֆրէրացն: ՈՒ: (1191) Ռէտը ծրանցն եւ Բնկլիզաց թագաւորն, առին զԱքա յանաւրինաց: Կի՛ թագաւորն Եմի. գնեաց զԿիպրոս կղզին ի թագաւորէն Բնկլիզաց: ՈՒԱ: (1192) Թագաւորն Բնկլիզաց արար սէ՛ր ընդ Սալահատնէն, եւ դարձուցին սիրով ի ձեռն քրիստոնէից զճաւֆրն զԱրսուֆն զԱլայրն եւ զԿաֆաս: ՈՒԳ: (1194) Թագաւորն Կիպրոսի վախճանեցա՛ւ կինն: Եւ երկրորդ թագաւորեաց Կիպրոսի Հեմրի՛ եղբայրն իւր: Պարոնն հայոց Լեւոն, կալա՛ւ զՏեմուզք բրինձն Անտիոքայ. եւ եղ ի բանտի ի կլայն Սոյ: ՈՒԴ: (1195) Ազատեցա՛ւ Տեմուզք բրինձն Անտիոքայ ի բանտէն. միջնորդութե. Հեռի գունթին. եւ եղեւ խնամութի. ընդ պարոն Լեւոն եւ ընդ բրինձն: ՈՒԵ: (1196) Մեռաւ Սալահատնէն. եւ տիրեաց Մարա եւ Դաւասկոսի յէտ եղբայր նորա: ՈՒԶ: (1197) Պարոնն Հայոց Լեւոն պսակեցաւ թագիւ եւ եկաց առաջին թագաւոր ի Կիլիկիա: զձպէթն դաւով առին յանուրինաց: Մելէք յետն էառ զճաւֆն ի քրիստոնէից. ՈՒԷ: (1198) Պերութ առաւ յանաւրինաց. ՈՒ: (1201) Մեռաւ Պեմուզքն իւր որդին որ էր կոմս Տրապաւսոյ. ՈՒԱ: (1202) Եղեւ երկրորդ շարժն. եւ կործանեցան բազում քաղաքք եւ ամրոցք ի սեհն. ՈՒԲ: (1203)

Լեւոն թագաւոր հայոց էառ զԱնտիոք. ՈՒԳ: (1204) Գունթ տը Ֆրանքն. եւ տուկն Վէնէտիկաց, առին զԿոստանդինուպաւլիս ի Յունաց: Եւ եղեւ կայսր Կոստանդինուպաւլիս Պաղտինն: Զաւրքն Եմի. եւ Կիպրոսի զնայրն յեղիպտոս, եւ աւարեցին բազում տեղիս ծովեզրայք: Ֆիլիպ ուտը ծրանցն էառ զնորմանդոյ աշխարհն ի թագաւորէն Բնկլիզաց: ՈՒԴ: (1205) Մեռաւ թագաւորն Հիպրոսի Հեմրին. ՈՒԵ: (1206) Մեռաւ բրինձն Անտիոքայ Պէմուզքն. եւ եկաց որդին Պէմուզնո կոյրն: ՈՒԶ: (1207) Թագաւորն հայոց Լեւոն, կալաւ զԱեւաստիան հեռի որդոքն եւ զԿոստանց Խուսարտիան եւ ճաւլինն, եւ ըզՊաղտինն: Կտր. Յոհանէս Կաթուղիկոսն ընկեցին յաթոռոյն, եւ եղին կաթուղիկոս Հայոց Կտր. Դաւիթ Արքակաղընցին: ՈՒԷ: (1208) Պէմուզնո բրինձն Անտիոքայ խանկրեաց զիւր ձիււորքն եւ զԱնտաքոյ Գունթինն որ մրտեալ էին ընդդէմնորա, եւ կալաւ զպատրիարքն, որ ի բանտին վախճանեցաւ: Խաւորով շահ սուլտանն յիկոնոյ որդի՝ Ուլիճ առանին, էառ զԲերդուան ի հայոց եւ կալաւ Կտր. նորա զԳրիգոր որդին Լեւոնի: ՈՒԸ: (1209) Պատերազմեցաւ Վաշքարի ընդ սուլտանն յիկոնոյ ի Խոնաս եւ սպանաւ սուլտանն եւ եկաց ի տեղի նորա Ազըտին Գագաուզն: ՈՒԹ: (1210) Պսակեցաւ Ռէճուանն ընդ թագուհին Մարիայ. որ եղեւ Ժերարդ թագաւոր Եմի.: Լեւոն թագաւորն Հայոց, էանց ի Կիպրոս, եւ էառ իւր կին. զքոյր թագաւորին Կիպրոսա զԱլիլն. ՈՒ: (1211) Վախճանեցաւ կաթուղիկոսն հայոց տր. Դաւիթ. եւ դարձեալ կալաւ զաթոռն տր. Յոհանէս: ՈՒԲ: (1213) Հաշիշիքն սպանին զՊէմուզնո բրինձն Անտիոքայ: Եղեւ մեծ պատերազմ ընդ ըմպայնաց թագաւորքն եւ ընդ Մղըպիքն: ՈՒԴ: (1214) Ֆիլիպ ուտը ծրանցն, խանկրեաց զըմբրուրն Ալամանց զԱւգն. եւ Լաւիզ որդին ուտը ծրանցին. խանկրեաց զԲնկլիզաց թագաւորն զուէ-

ճուանն: ՈՒԴ: (1215) Իննալիս պապն արար ժողով ընթրական ի հռոմ, վասն թափմանն Եմի. ՆիԲ. եպիսկոպոսաց. ՀԲ. արքեպիսկոպոսաց. ՈՒԵ: (1216) Մեռաւ ըմբրուրն աշամնաց. եւ եկաց յետ նորա ծառիկն: Թագաւորն Հայոց Լեւոն էառ դաւով ի գիշերի զքաղաքն Անտիոք եւ կացոյց անդ Բրինձ զՌուբէն թոռն եղբաւր իւրոյ. ծնաւ դուստր թագաւորին Լեւոնի Զապէլ: Քաջազուգ Սուլտանն պաշարեաց ըզբերդ Կապանն եւ կալա՛ւ զիշխանն Հայոց զԿոստանդին Գաւաւաստապն. որ կոչեցաւ Ավաֆ Պարոն. զԿոստանդին Լամբրուզին տիրոջն որդին, եւ զԿեռսակ Մամուլուզոյ տէրն եւ զայլսն. ՈՒԶ: (1217) Եկն թագաւորն Ունկուաց յայս կոյս ծովուն եւ շինեցաւ Զատտել բլրինն բերդ դամբ փլցեց. եւ Ռեճուանն. եւ պատրիարքն շինեցին զԱլայրին բերդն: ՈՒԷ: (1218) Թագաւորն Կիպրոսի Ոյկն մեռա՛ւ ի Տրապաւսիս. եւ զաւրքն քրիստոնէից գնացին ի Տիմիաթ: Մեռաւ թագաւորն Սպանաց Ալֆուսուպաւն: Թագաւորն Հայոց Լեւոն ետ գին սուլտանին զբերդն Լուլվայ. եւ զԼաւգատի եւ ազատեաց զկալանաւոր իշխանս իւր: ՈՒԸ: (1219) Առաւ Տամիաթն յանաւրինաց: Պէմուզնո Բրինձն խեւաց զԱնտիոք յիւր բենայ: Վախճանեցաւ թագաւորն Հայոց Լեւոն: ՈՒԹ: (1220) Մեռաւ Ֆիլիպ ուտը ծրանցն. եւ թագաւորեաց որդի նորա Լաւիզն: Պարոն Վահրամ մարաշախտն Հայոց. կամեցան եւ այլ իշխանայքն պարոնցնել Հայոց զՌուբէն Բրինձն. եւ պայն Հայոց Կոստանդին կոտորեաց զնոսա մերձ ի Մսիս, եւ կալաւ զԲրինձն Ռուբէնն. եւ զիշխանն ի քաղաքն Տարսուս: Վախճանեցաւ Կաթուղիկոսն Հայոց տր. Յոհանէս: Եւ եղեւ Կաթուղիկոս տր. Կոստանդին Բարձրբերդցին: ՈՒ: (1221) Թագաւորն Հայոց Լեւոն փոխեցաւ մահուամբ առքս: Կուրուսին քրիստոնեայքն զԱմիաթն: Թագաւորեաց Հայոց Ֆիլիպ որդի կոյր Բրինձին. ամուսնանալով ընդ Զապէլ դուստր թագաւորին Հա-

յոց Լեւոնի: Եղեւ սաստիկ շարժ որ փլոյց զՊաֆն ի Կիպրոս կղզին: ՈՒԴ: (1225) Թագաւորն Հայոց Ֆիլիպն ըմբռնեցաւ յիւրոց զաւրացն. ՈՒԵ: (1226) Թագաւորեաց Հայոց ամենաբարի թագաւորն Հեթում որդի Կոստանդեա աւագ Պարոնին Հայոց: Ալաման ծրերքն սկիզբն արարին շինել Մուշֆաւրդին. ՈՒԶ (1227) Յեկեղեցին Հռովմայ կանոնեցին զսքն. ծրանցէս. եւ զսքն. Անտոն, զՖրէր մուրացն, եւ կարգեցին տաւն նոցա: Բուրէտին տիրեաց Դամասկոսի. ՈՒԷ: (1228) Ըմբրուր ծառիկն արար սէր ընդ Մելէք Բէմին եւ դարձուցին սիրով ի քրիստոնեայքն զեմ. եւ զնազարէթ եւ զԼիոն: ՈՒ: (1231) Լուսկուպարտքն առին զՊերութայ քաղաքն եւ զբերդն պաշարեալ ոչ կարացին առնուլ զնա: ՈՒԱ: (1232) Լուսկուպարտքն խլեցին զԿիպրոսի կղզին. եւ Պերութա տէրն խանկրեաց զԼուսկուպարտքն եւ խեաց զկղզին: ՈՒԲ: (1233) Մեռաւ բրինձն Անտիոքայ Պէմուզնո կոյրն: Եւ եկաց Բրինձ Պէմուզնո խեղն: Լուսկուպարտքն տուին զԿէռնին բերդն ի Պերութա տէրն եւ ի շինուէքն: ՈՒԷ: (1238) Ընէտրաւ Լուսն Տաւնճամն էա՛ւ զՎալանս քաղաքն յանաւրինաց: ՈՒԸ: (1239) Ընէտ Նաւարն եւ այլ կոմսերն եկին յայսկոյս ծովու. եւ կռուեցան ընդ Մարա հեծելն մօտ խէչ զաղէոյ եւ անաւրէնքն յաղթեցին քրիստոնէից եւ եղեւ մեծ կոտորումն: ՈՒԹ: (1240) Արարին սէր քրիստոնեայքն ընդ սուլտանն Դմըշխաւ. եւ առին սիրով յանաւրինաց զՊիա Յաւրթն. զՍաֆէթ. եւ զԵմի. դամէն երկիրն, եւ Գունթուի Զարդն շինեաց զԱսխաղան եւ դարձաւ ուտ Նաւարն, յիւր աշխարհն: ՈՒ: Պերութա տէրն սկսաւ շինել զԱրսուֆ բերդն: Եւ ըմբրուրն խալէքն բռնեցին զճընուիացն խալէքն որ զեպիսկոպոսունքն տանէին ի Հռոմ: ՈՒԴ: (1244) Եղեւ կրկին սէր ընդ սեհլին քրիստոնեայքն եւ ընդ Դմըշխայ սուլտանն: Եւ դարձոյց սուլտանն ի քրիստոնեայքն զեմ. իր ամէն երկրորդն յայնկոյս Յորդանանու

զարդ զերիքով և զնապուզ: Խորագ-
միքն մտան յաշխարհն եմի. և պա-
տերազմեալ խանկրեցին զսէչին քրիս-
տոնեայքն և կալան բազում իշխանք:
ՈՂԴ: (1245) Թագաւորն Հայոց Հեթում
էառ զՊռականա ի Հաւումաց սուլթա-
նէն քարմտիւք: Սուլտանն խաթաւանին
զաւրքն պաշարեցին զԱրսուս: Որոց
էին զաւրազուիք Շամատին սահիպն,
և Կոստանդին տէր Լամբրունին: Ինաւ-
սանթ Պապն արար ժողով ընթրական ի
Լիոն քաղաք և բանադրեալ հաւառ ի
ժառանգութենէ Ժորիկ ըմբռնուն:
ՈՂԵ (1246) Թագաւորն Հայոց Հեթում
առաքեաց զեղբայր իւր զպր. Սմբատ
Գունդուստապլն ի Կիւսկիսանն: Եկաց
Թագաւորն Կիւրոսի հեռի յետ մա-
հուան մաւրն իւրոյ Ալիծ Թագուհուն:
ՈՂԶ: (1247) Սուլտանն Մսրա էա՛ռ ի
քրիստոնէիցն, զՏապարի և զԱսխա-
լան. ՈՂԵ (1248) Լոյի զուէրձրանցն
եկն յայսկոյս ծովուն ի Կիւրոս: ՈՂԸ:
(1249) Ընէտրձրանցն էա՛ռ զՏամիաթն:
Ի յԱքա սկսաւ առաջի Շմորն ընդ ձը-
նուէզքն և ընդ Պիզանքն: Ի թուա-
կա: Հայոց, ՈՂԹ: (1250) Ի Յունիսն
իթ, կատարեցաւ ի սրոյ Պապն իմ
տէրն Լամբրունին: Ընէ տը Ժրանցն
խանկրեցաւ և թռնեցաւ ի Մսրա սուլ-
տանէն, և ինոյն ժամ սպանին Մսրցիք
զիրենց սուլտանն. և ազատեցին զԻէ
տը Ժրանցն և առին զին ճռ մարկ ար-
ծաթոյ: Չ: (1251) Պէմունդ Բրինձն Ան-
տիոքայ վախճանեցաւ. և փոխանոր-
դեաց զնա որդի նորա Պէմունդն. ՉԱ
(1252) Ընէտրձրանցն չինեաց զՃաֆն
Ճուլիան, Սայետոյ տէրն պսակեցաւ
ընդ Ֆիմի, դուստր Թագաւորին Հա-
յոց Հեթումոյ. վախճանեցաւ Թագուհին
Ջապէլ: ՉԲ: (1253) Ընէտրձրանցն վե-
րլստին չինեաց զՍայտէ: Հեռի թա-
գաւորն Կիւրոսի վախճանեցաւ: Հե-
թում Թագաւորն հայոց զնաց ի Ման-
կոյ խան: Եւ ամուսնացուցին զգուս-
տրն նորա զՍպիլն Պէմունդ Բրինձին
Անտիոքայ և կոմսին Տրապաւսոյ: ՉԳ:
(1254) Ընէտրձրանցն դարձաւ ի յիւր
աշխարհքն: Վախճանեցաւ Քուռա-

թորդի ըմբռնուն: Յայտնեցան աղա-
ճարիքն, և իսլամ պէկն. ՉԵ: (1256)
Սկսաւ կռիւն ընդ Չընուէզքն, և ընդ
Վնիսանքն յԱքա: Հեթում Թագաւորն
Հայոց եկն ի Մանկոյ խանէն և արշա-
ւեաց զաւրաւք ի դաւառն Հաւումաց
ի Մուռանտինն և յայլն: ՉԶ: (1257)
Վնիսանքն խանկրեցին
զՃնուէզքն յԱքայ, և փրուցին զիրենց
Պուրճն: Հուլառն խանն էա՛ռ զԱլա-
մութ, և կոտորեաց զհաշիշիքն: Հու-
լառնն էառ զՊաղտատ: Վախճանե-
ցաւ Թագաւոր եղբայրն հայոց պարոն
Լեոն մարաջխտն: ՉԷ: (1259) Թագա-
ւորն հայոց Հեթում զնաց ի Տրապաւ-
սոյ յաւաքութիւն իւր փեսային, Բրին-
ձին: Եւ ձիաւորեցոյց զորդին իւր
զպարոն Թորոս: Եւ ձեռնադրեցաւ եղ-
բայր նորա տր. Յոհանէս Եպիսկոպ: Եւ
առին զՄունդաս բերդն յանաւրինաց:
Եւ ի սոյն ամի զաւրքն հայոց պաշա-
րեալ կոտորեցին զհաւաւումաց սուլ-
տանին հեծեյն որ պաշարեալ էին
զՄունդաս: ՉԸ: (1260) Հուլառնն էառ
զՀալապ պատերազմաւ, և զԴամաս-
կոս ընդ ձեռամբ արար: Եւ ի սոյն ա-
մի Խուլթուզ սուլտանն կոտորեաց
զքիթ Պուզայն: Հեթում Թագաւորն
հայոց զնաց ի յՈւճն հետեալ ի ճա-
խին: Պունուխտարն եսպան զԽուլթուզ
սուլտանն. և ինք նստաւ սուլտան
Մսրայ: Ճուլիան Սախուռ տէրն ծա-
խեց Դամբուռն զՍախտէ և զՊիա-
ֆաւրթն: Թուրքմանքն բռնեցին զՊե-
րութա տէրն և ծախեցին ի իսի կար-
միր: ՉԹ: (1261) Պալիանար Սուֆին
տէրն ծախեց զԱրտուֆնա Սպիթլուն:
Վախճանեցաւ Թագուհին Կիւրոսի,
Բլաթանն: Եւ եղև պայլ Կիւրոսա.
ո՛յկ Տլազոնեայն: Պալիա՛ւլազն էա՛ռ
զԿոստանդինուպոլիս ի Ժրանկոյն:
Ի նոյն ամի Հեթում Թագաւորն հայոց
փեսայացոյց զԿոստանդին զորդի տն.
Սարվանդիքարին ի դուստրն իւր յիւ-
թայն: Եւ ի նոյն ամի մեռաւ Ճաւֆ-
րի տէրն Սարվանդիքարին: ՉԺԱ: (1262)
Ընէջառն էառ զՄարտէլն սղարով: Վախ-

ճանեցա՛ւ. Թագաւորահայրն հայոց
Կոստանդին աւաք պարոնն: Հեթում
Թագաւորն հայոց զնա՛ց ի Մանիաւնն.
և խանկրեաց զԽարամանն: Ի սոյն ա-
մի կարգուեցաւ Պար. Թագաւոր որդին
հայոց Լեոն, որ և ի նմին ժամու-
խառնեցաւ Լամբրունն ընդ Թագաւո-
րութին. հայոց: Ի սոյն ամի ծնա՛ւ
անդրանիկ դուստր Լեոնի Թագաւորին
Ջապլունն. ՉԺԲ: (1263) Հեթում Թա-
գաւորն հայոց և Ռուզնատին սուլտանն
և արդուէիքն ժողովեցան յԱրաղիայ,
վասն բերդերոյն և սինաւուն բաժնե-
լոյ. Վնէսիանացն Ծ իսլէ և Դարիթ
պաշարեցին զՍուր և ո՛չ կարացին առ-
նուլ: Եւ Ճնուիզացն ի խալէ շահեցան
զիրենց կարմնուկէսն որ ի Վնիսէն
կու գայի: Ընէջալն Թագեցին, Թա-
գաւորն Սիկիոյ եմուտ ի բոյն և
խանկրեաց զԻէմաֆէ: ՉԺԳ: (1264)
Պունուխտար սուլտանն Մսրայ, էա՛ռ
զԱրսուֆն յՈւսպիթլէն: Տուրպայն
սղարեց զՊիլն: ՉԺԴ (1265) Վախճա-
նեցաւ պարոն Աւիլն Թագաւոր եղ-
բայրն հայոց տէր Կուռիկոսոյ. Իե:
Ի Դեկտեմբերի յՈւրբաթ: Ի սոյն ամի
ծնաւ Թագաւոր որդին հայոց Հեթում:
ՉԺԵ: (1266) Պունուխտար սուլտանն
Մսրայ էառ ի Դամբլէն զՍաֆֆէթ. և
զԱրասուս: Սըմըլ Մաւթն զաւրաւք
անաւրինաց կոտորեաց զզաւրս հայոց
ի Մաուի և կալաւ զԹագաւորի որդին
հայոց զպարոն Լեոն, և էսպան զմիւս
որդին զպարոն Թորոս և եմուտ յեր-
կիրն հայոց. գերեա՛ց և այրեաց մին-
չև ի Բարձրբերդ և յԱտանայ: Վախ-
ճանեցաւ դուռնն Ճաֆուն Սիրճուանն:
Եւ ի սոյն ամին ծնաւ դուստր Թագա-
ւորին հայոց Ֆիմի: ՉԺԶ: (1267) Ճնուի-
զացն իՐ զալէք այրեցին զԱքայոյ մի-
նայն, և ի դառնալն պոին Վնիսիանքն
ի նոցանէ Ե. Դալէ: Վախճանեցաւ
Թագաւորահայրն Կիւրոսիոյ Կէթն. և
Թագուհեաց Թագաւոր. Կիւրոսիոյ
Կուլազաւեայն: ՉԺԷ: (1268) Պունուխ-
տար սուլտանն Մսրա էա՛ռ զՃաւֆն և
փոյց զՊիաֆաւրթն: Եւ դարձեալ էառ
զԱնտաք և փոյց: ՉԺԸ: Չեռնադրեցին Կա-

թուղիկոս զտր. Յակովբ: Ազատեցա՛ւ
Թագաւորորդին հայոց ի Մսրայ: Ընի-
ջառն խանկրեաց զԳուռատինն և ես-
պան զնա: ՉԺԸ: (1269) Փլան ի շարժէ
Սարվանդիքարն և Համուսն: Եւ ի
սոյն ամի ծնաւ դուստր Լեոն Թագա-
ւորին հայոց Սպիլն: ՉԺԹ: (1270) Ընէ-
տէ Ժրանցն պաշարեաց զԴունիզ Է
անդ մեռաւ: Եւ Թագաւորեաց որդի
նորա Ֆիլիպն: Վախճանեցաւ Թագա-
ւորն հայոց Հեթում, և տիրեաց որդի
նորա Լեոն: Պընտուխտար սուլտանն
էա՛ռ զքրատն յՈւսպիթլէն, և զՋաւս-
տելպըլանկն ի Դամբլէն, և զՃալա-
քարն ի Բրինձէն, և զՄունֆաւրթն
յԱլամեանցն, և բերդ մի ի Հաշիշեցն:
Տաճիկ զալէք ԺԴ. կոտորեցան ի Կիւպ-
ուաւ և բռնուեցան ի տաճկացն
զո. ծառայ: Սիրո Տաւարտ որդի Թա-
գաւորին Ընկիզաց եկն ի յԱքա: Ընտ-
րեցին Պապ Հոռվմայ, զարժանաւորն
Գրիգորիոս որ եկեալ էր յաղաւթաւո-
րութի, հետ Սիր Աւտուարտին և Կայր
ի յԱքայ, և անտի եկեալ տարան զնա
ի Հոռմ: Ծընաւ որդի Թագաւ. Լեոնի
Թորոսն: ՉԻԱ: (1272) Հաշիշեքն զար-
կին Սիր Աւտուարդին Ե. դանակ զարք
ի յԱրքայոյ բերդն. և ի սոյն ամի ան-
ցեալ զնաց յիւր աշխարհն: Ծնաւ որդի
Թագաւորին Լէոնի Ռուբէնն: Մուլվոնին
տէրն Սիր Լեոնն, ու Ապըլլարիպն
մուտեցին ու բռնեցին ի Փարվանայն,
ու ի Թարթարն, ու զնաց Պարոն
Սմբատ Գունդուստապլն ի Թարթարն
ի յԱրդու ի վերայ Լեոն Թագաւորին:
Ի սոյն ամի զարկին հաշիշիքն Պարոն
Վահրմայ: Լեոն Թագաւորին փեսայն
մուտեց Սիրիկի ու զնաց ի Փարուա-
նայն ու ի Թարթարն ի յԱրդու ի վե-
րայ իրպրին. Թագն: ՉԻԲ (1273) Գրի-
գոր Պապն արար ժողով ընթրական ի
Լիոն քաղաք: Վախճանեցաւ Պէմունդ
Բրինձն յազգէ նորա: Ի սոյն ամի ծնաւ
դուստր Լէոն Թագաւորին հայոց Ջապ-
լուն: ՉԻԳ: (1274) Պունուխտար սուլ-
տանն եմուտ զաւրաւք յերկիրն. հայոց
եւ խլեաց զմահան դարայն եւ աւե-
րեաց զամհայն երկիրն ի Մարշա մին-

չեւ ի Կաւոյնիկոս: Վախճանեցաւ ճու-
լիան Սայիտոյ տէրն: ԶԻՆ: (1276)
Թագաւորին հայոց Լէոնի ծնաւ Սմբատն
և Սալիւն խեղեփք: ԶԻՋ (1277) Ընէ-
ջառլին Զ. խալէ եկին յԱքայ և տիրե-
ցին Աքայոյ ընդ Ռէջառլին գեհաց.
և կոչեցաւ Ռէջառլն թագաւոր Եմի: և
Եւ ի սոյն ամի ծնաւ թագաւորն հայոց
Լէոնի Կոստանդին: ԶԻՆ: (1278) Թա-
գաւորին հայոց Լեոնի ծնաւ Ռիթա'յն
ու Թիֆանաւն խեղեփք: ԶԻՋ (1279)
Թագն. հայոց Լէոնի. ծնաւ Ներսէսն:
ԶԻԱ (1282) Մանկաւտամուր եղբայր
Ապաղա խանին պատերազմեցաւ Մու-
ղալ զաւարաք ընդ Ալֆի Մարա սուլ-
տանն ի դուռն Համսա կոտորեցան
յանաւրինաց բազումք: Եւ Ապամու-
ղալն ի փախուստ դարձաւ: Եւ յայնմ
փախստի կորեան ի զաւարացն հայոց
աւելի քան զըռ. այր. ԶԻԲ (1283)
Թուրքմանքն տիրեցին մանաւնին.
յետ Ե. ամի պաշարման նորա: Եւ
վախճանեցաւ Ապաղա խանն և իւր
եղբայրն Մանկո Տամուրն: Եւ Ահմատն
խանն նստաւ: Եւ ի սոյն ամի ծնաւ
թագն. հայոց Լէոնի. Աւչինն, և ալի-
նախն խեղեփք. ԶԻԴ (1284) Եւ եղև
թափումն Անամուրին ի Թուրքմանց:
Վախճանեցաւ թագ. Կիպրոսի ո'յին
Աղազաւնեա: Եւ թագաւորեաց որդի
նորա ճուռնն: ԶԻԴ (1285) փոխեցաւ
ի քս. ամենագովելին հոգւով և զե-
գեցիկն տեսով առաքինի մայրն իմ Կե-
ռան թագուհին հայոց յազուեստանի
իծ: ԶԻԴ: (1285) Սպանա'ւ Ահմատ
խանն և Արսլուն որդին ապաղային ե-
ղև խան: Վախճանեցաւ թագն. Կիպրո-
սի Աճուանն: Եւ թագ. եաց իւր
աղբայրն Հեռին: Ալֆի սուլտանն
Մարա էառ զմարդապն յիսպիթլէն.
ԶԻՆ (1286) վախճանեցաւ Ֆիլիպ Ռէտը
Ֆրանցն: Եւ թագաւորեաց որդի նորա
Ֆիլիպն: Վախճանեցաւ թագաւորն Ա-
րախունաց Փեռն, և թագաւորեաց
իւր որդին Ալթուն: Հեռի թագաւոր
Կիպրոսի գնաց ի յԱքայ և բռնու-
թեա'մք էառ զԱքայոյ պարոնութիւն.
յիւէջառլին գործաւորացն. և անտի

գնաց ի Սուր և անդ թագաւորեցաւ
թագաւոր Եմի: ԶԻՋ. (1287) Ալֆի
սուլտանն Մարայ, էա'ռ զլատիկն ի
Բրընձէն: Եւ ի սոյն ամի կարգուեցաւ
պարոն Թորոսի քոյրն, ընդ թագաւորն
Կիպրոսայ: Սիկիլիպ զալէքն խան-
կրեցին ծովով զիւէջառլին որդին և
զիւր իշխանան. ԶԻՆ (1288) փոխեցաւ
ի քս. բարէպաշտ թագաւորն Հայոց
Լէոն, ի Փետրուարի Զ: Եւ նստաւ
յաթուռն պարոն անդրանիկ որդին իւր
Հեթում: ԶԻՆ (1288) մեռաւ Արզուն
խանն, և նստա'ւ խան իւր աղբայրն
քեղաթուն: Ի նոյն ամի ծնաւ պարոն
Թորոսի որդին Լեոնն: Ալֆի սուլտանն
էա'ռ զՏրապաւլիս ի քրիստոնէից:
ԶԻԹ (1290) Մեռա'ւ Ալֆի սուլտանն
Մարայ: Եւ եկաց իւր որդին սուլտան
Աչրաֆն: ԶԻՆ (1291) Աչրաֆ սուլթանն
Մարայ էառ զԱքայի քրիստ: Եւ թո-
ղին քրիստոնէքն առանց պատերազմի
զՍուր, զՍալի'տէ, զՊերուլ, և զԱն-
տրուտուզ եւ զՋաստիլ բլրինն: Եւ
յայտմ ամի ջնջեցաւ տէրութիւն. քրիս-
տոն. ի սեհէն: ԶԻԱ (1292) Աչրաֆ
սուլտանն Մարայ էա'ռ զհայրապե-
տանիստ գղեակն զՀոռոմկլայն. եւ
գերեաց զկաթո. գոր. Ստեփա: Եւ
սուլտն ի սուլտան տուրսաւթեր.
զծաղքն զԱպլճէս: Եւ վասն սիրոյ ետ
թագաւորն հայոց Հեթում զանմատչե-
լի գղեակն զՊեհեանի: Յայտմ ամի
մուրուռն եղև զատկի. մուրեցան
Ասորիքն, նստորք և բաթին մի հա-
յոց: ԶԻԲ: (1293) Աչրաֆ սուլտանն
սպանա'ւ յիւր ծառայիցն: Եւ սուլտն-
ցաւ քիթպուզայն: Հեթում թագաւոր
հայոց ետ զպրութիւն. ի յիւր աղբայրն
ի Պար. Թորոս և ինքը կրաւնաւորե-
ցաւ: Ճընուիզացն զալէք ժի. կռուե-
ցան ի յԱյաս ընդ ԼԲ. զալէ և ընդ
Դարլիթ Վնիսխանցւոցն. և շահեցան ի
նոցանէ. ԻԴ. ընդ Դարլիթ և ընդ խա-
լէ: Դա'ւ եղև Հեթում թագ. յիւր իշ-
խանացն որ էին գլուխք պարոն Հե-
թում Կաւոյնիկոսոյ տէրն: Եւ իւր աղ-
բայրն պր. Աւչին Կանչոյն տէրն և
յայլ բազում յիշխանացն: Եւ ի սոյն

ամի յամուսնացնէն Հեթում թագա-
ւորին զիւր քոյրն. ընդ եղբայր թագա-
ւորին Կիպրոսայ ընդ Սիւրամառի. նա
միջնորդութեամբ Հայ և Ֆրանկ եկե-
ղեցաւ և սիրոյ տիրոջն իւր փեսային
և սիրաւտ կրասունին և այլ Հայ և
Ֆրանկ իշխանաւք էա'ռ Հեթում թա-
գաւորն հայոց զիւր թագաւորութիւն:
Եղաւ Կաթողիկոս Հայոց Տր. Գրիգոր:
ԶԻԴ (1294) Սպանա'ւ Քեղաթուն խանն.
և նստաւ Պալտուն խան: Եւ ի սոյն
ամի սպանաւ Պալտուն, և նստաւ
խան իւր զան, որդին Արզունին: Եւ ի
նոյն ամի գնաց թագաւորն հայոց Հե-
թում առ Պալտուն. և գտաւ խան
զՍապանն: Եւ ի նոյն ամի մեռաւ
մարաջատն հայոց պարոն Աւչին որ-
դի պարոն Կոստանդեա Լամբրունին
տիրոջն: Եւ ի սոյն կարգեաց զքոյր
իւր զՐիթայն. և եղև Լամբրունէս ա-
մենայն Կոստանդինուպուլիս: Եւ ի
սոյն ամի փախեաւ պր. Հեթում Կաւ-
ոյնիկոսոյ տէրն, և իւր աղբայրն պր.
Աւչինն. ԶԻՆ (1296) Հեթում թագա-
ւոր հայոց ետ զպրութիւն. ի յիւր աղ-
բայրն ի պր. Թորոս: Եւ ի նոյն ամի
գա'ւ եղև նմա յիշխանացն որ էին
գլուխք պր. Աւչին սինիջայն որդի պր.
Սմբատ Գուրգուստապլին. և պր. Աւ-
չին Բակուրնանց որ էր Ասպասաւար
Դարպսուն. և այլ բազում իշխանայք
և ձիաւորք: Հեթում թագաւոր հա-
յոց և իւր աղբայրն պր. Թորոս ետուն
զպրութիւն. ի պր. Սմբատ. և ին-
քեանք գնացին ի Կոստանդինուպու-
լիս: և ի սոյն ամի. մրտեց Պալթո
ընդգէմ իւրապանին: Խուլթուլահ պար.
երեկ ի վերայ իւր. նա կռուեցաւ ընդ
իւր առաջնաւորն որ կոչի Արապ:
Խանկրեաց զինք Սուլամիչն և փա-
խոյց յԱչրաֆին որդին ի յԱնլի Ջրի
կղզի մի: Կռուեցան ճնուէզքն ընդ
Վնիսանքն և սպանին զպալլն ու ՄԶ
ողի ի յայլոցն ի քաղաքն Կոստանդի-
նուպուլիս, և առեալ առ աւար բազում:
Եւ ի սոյն ամի սպանաւ սուլտանն
Քիթպուզայն. և նստաւ սուլտան
Հուսամատին տէրն: Եւ ի սոյն ամի

եղև պատերազմ մեծ ընդ Ֆրանկաց
թագ. հեծեղն և ընդ ընկիզաց թագ.
հեծեղն(*):

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Էջ 188. — Իլխաւոր Յիւսապարան. — ա
«Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն
հաւր և որդւոյ և սր. հոգւոյն յաւի-
տեանս ամէն:

Շնորհիւ տն. սկսաւ և ողորմութիւն.
նորին կատարեցի զաղմուս երգարանս
հաւրն զաւթի ի յըղղորդ աւրինակէ ի
գառնեցոյն. փոյթ ունիցիք անխղճ
մտաւք կարգալ զգիր սաղմոսարանիս:
Արդ՝ արարիչն ամենեցուն վայելել տա-
ցէ ըզսա բարեպաշտ և ածասէր. թա-
գաւորին մերոյ Աւելի, զի փափաքմամբ
սիրով խնդրեաց զսայ ի skr բորոս աւա-
քեւէց զոր ետ գրել զՍաղմոսարանս, ձե-
ռամբ անարժան քնի. յակոբա: Արդ ա-
զաչեմ զամենեկեան որք ընթեռնուք
կամ աւրինակէք ի սմանէ, աղաչեցէք
զփրկիչն մեր քս. զի տացէ ժամանակ
բարեպաշտ թագաւորին հայոց աւելի և
որդւոյ իւրո լեռն, զի պահեցէ զսոսա
ընդ երկայն աւուրս: Գրեցաւ Սաղմոսա-
րանս ի թվ. հա(յ)ոց. ԶԻՋ (1319) ի յամ-
սեանն յուցիսի ի ժվ աւրն, և քի. փառք
յաւիտեա:»

Էջ 330. — Զբարեպաշտ և զածասէր թա-
գաւորն հայոց զաւելի. Եւ զաստուածա-
տուր զորդին իւր զլեռն. աղաչեմ զա-
մենակալն ած. և զորդին միաձին և
զհոգին կենդանարար՝ զի պահեցէ ընդ
հովանեաւ ամենազաւր աջովն իւրով
ընդ երկայն աւուրս ամբողջ հոգւով և
մարմնով:

Փառք սուրբ երրորդութեանն յաւի-
տեանս ամէն. մանաւանդ աղաչեմ յիշել
ի տր. ըզս. Թորոս աւագեւեց, զգրան
արքունի որ ետ զգիրս զայս գրել ձե-
ռամբ յակոբ քնի., և քրիստոսի փառք
յաւիտեանս ամէն:

Էջ 820. — Զմեղապարտ գրչիկս Թորոս —.գ
կլացի աղաչեմ յիշել ի տր.:

(*) Յաջորդ թերթը կամ թերթերը ինկած
ու առ յաւելաւ կորսուած, համաձայն այլ օրի-
նակներու:

դ.- էջ 860.- Զմեղապարտ գրչիկս Թորոս
Հռոմկլացի և զծնողսն իմ աղաչեմ յիշել
ի տր.:

ե.- էջ 915.- Զսացաւ երգոյս զաւելն ար-
քայ Հայոց յիշեալիք ի տր.:

զ.- էջ 189՝ կայ վերջին ստացողի յիշատա-
կարան մը, տեւ և անվարժ նօտրազրով,
տարբեր գոյն մագաղաթեայ թերթի մը
վրայ, որ ամենայն հաւանականու-
թեամբ աւելցուած է ձեռագրիս երկրորդ
կամ երրորդ կազմի և նորոգութեան
ժամանակ. —

Զվերջին ստացող զրքիս որ է ժամա-
գիրք և սաղմոսարան շարակնոց խազեսե-
ր և զօգնոց զգրք և զօգնոց զգրք և զօգնոց
ի մաքրափայլ աղօթս ձեր որ ըսացայ իմ
հալալ արքեամբ և երբ յիշատակ ի
գուռն սուրբ քառասունք եկեղեցին իմ
հոգուն և իմ ծնողացս, հօրս սահակին
և մօրս մարիամին և իմ որդոցս քեր քո-
րոսին և հանգուցեալ յակոբին, ներսե-
սին, յարութիւնին և խաչասուրին և իմ
կենակից մահեստի վարդապետնին և իր
իր հօրն Ֆրանկիլին և իր մօրն մահեստի
մարքային և իմ այլ մերձակա ազգակա-
նացս լիցի յիշատակ ի գուռն ա. քառա-
սունք եկեղեցուն. տալում (=միշտ, չարու-
նակ) ատեան գնեն և լիցի որ ժամ սովա-
քաչեցեն ան(աց)ցուք մեք և սքաք ըզ
վարձս ըստ արժանեացս մերոց ի քսէ. և
որ յանգնի և հանցէ զսա խորանէ սուրբ
քառասունք եկեղեցուն, կամ գողանայցէ
կամ գրաւեսցէ կամ ծախեսցէ արցեն ի
քսէ. զգ. և ան զպատիժն որ առաւ հազար
զարմեան ի մովսիսէ և (զ)գէէզի եղիսէի
եւ զանիծքն որ էառ յուզայ ի քսէ. եւ
որոյ խնամ տանողն եւ լաւ պահողն մեք
սքաք ի միապին վայելեսցուք զվարձս ի
քսէ. այն. մերոյ: Դարձեալ յիշեցէք
զստացող սորա զմերսինցի մահեստի Աս-
տուածասուրս մականունսն ապսրլա, որ
սացայ զսա եւ եզի յիշատակ ի գուռն
սք. քառասունք եկեղեցուն ի թվին հա-
յոց ՌՃԻ (=1671) եւ ո՛չ սք ունի
իշխանութի. հանել զսա ի գրանէ սք.
քառասունք. ով որ հանէ զայս գիրքս ի
սուրբ քառասունք եկեղեցուն, անիծեալ
լիցի ի այ. եւ իմով իշխանութեամբս որ

տուեալ է ինձ եթէ զոր կապեցէք երկրի
եղիցի կապեալ յերկնս, եւ որ արձակե-
ցէք երկրի եղիցի արձակեալ յերկնս.
եւ խնամ տանողքն անին այ. ամէն:

ՎԵՐՋԻՆ ՅԵՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ամերիկայէն մինչեւ Հալէպ եկայ, անցնելով
Կեդրոնական Եւրոպայէն, Եգիպտոսէն եւ Երուսա-
ղէմէն, Պաղեստինի եւ Սուրիոյ ուրիշ քաղաքներէն,
անձամբ տեսնելու եւ քննելու համար իմ հայրենա-
գուրկ ժողովրդեան եւ բնակչոց որքեան վիճակը:
1922 Յունուար 2-ին եկայ. եւ գրեթէ երկու ամիս
մնացի Հալէպ. մերայնոց մօտ, որ նոյնպէս տեղա-
նում եղած եղած էին հոս: Տեսայ ողորմելի վիճակը
այս անաւոր գաղթականութեան, բնակչոց որքոց
երամներ Երուսաղէմէն, Պէյրութէն, Լիբանանէն,
եւ այլն, մինչեւ Հալէպ: Մտիչ եւ սրտի հոգեւոր
մէջ, ժամանակ տուի եւ քննելու նաեւ Հալէպի Ս.
Քառասունք Մանկանց եկեղեցւոյն: Զեռագիրները,
հարիւր յիսունէ աւելի հաստիներ, որոնց ամենքն ալ
մեր Հայ Ազգին պէս շարաչար հալածուած, կտա-
ւած, անարգուած: Անոնց մէջ նաեւ այս հաւա-
քածոյն Սաղմոսի, Ժամագիրքի, Մանրութեանի,
Շարակնի, եւ այլն, որ յաւիտեան գրուած է Օթին
Թագաւորի եւ իր որդին Լեւոնի համար, 1319-ին,
Յակոբ Քահանայի եւ Հռոմկլացի Թորոս գրիչներու
ձեռով: Ստուգիլ քաղաւորի վայել գործ մը: Բայց
գօտանալիք ձեռքեր անհաւելի եւ անփոխարինելի
ոնիրներ գործած են այս Զեռագրին վրայ: Աղաչե-
լով պատուիրեցի սու որ անկ է, որ այս բոլոր ձե-
ռագիրները դրկեն Երուսաղէմ, Ս. Յակոբայ Մատե-
նադարանը, ուր այսպիսի հազարաւոր ձեռագիրք
հաւաքուած են, ինչպէս որ մեծ Այնթապիսի դրկե-
ցին Այնթապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ՝ ձեռա-
գիրները, ինչ որ պրծած եւ մնացած է ժամանակին
մօտիչ ժանիքներէն եւ կործանիչ եւ խանգարիչ...
մոլեռանդութենէն: Ստորին յուսանցներու վրայ է՛ս
նշանակեցի մասիսով իրաւամարները: 1014 էջ է
արդի վիճակին մէջ: 1923 Փետր. 28, ԳԵ. Հալէպ:

ԲԱՐԳԵՆ ԵՊԻՍԿՍ.

Վ Ե Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

Էջ	Տող	Սխալ-կամ պակաս	Ուղիւ
1ա	5	597	507
1բ	6	մաշած	չմաշած
4ա	21	չտկուած	չըջուած
6ա	24	արեսա	արեսա
6ա	25	զայլազգի	զայլազգի
8ա	13	եկաց յամենայն	եկաց նա յամենայն
9ա	27	քումմէ քումմէ	քումմէ
9բ	1	(իմաստ)տուրի	տուրի
9բ	4	պարծեցի	պարծիցի
10բ	2	յերէք	յերէք
10բ	8	աւրհուրի .	աւրհուրի .
11բ	5	ՄՅԴ	ՄՅԴ
12ա	12	եթէովպացւոց .	— Ո հովուեալ իղի. նայեաց . . .
12բ	26	Աւրհուրի .	Աւրհուրի .
13ա	2	թագաւորեաց	թագաւորաց
13բ	11	ձթ .	— Աւելուիւ :
14ա	11	փրկութեան	փրկութիւն
14բ	30	տքնին	տքնին
15ա	45	ծառայի քո	ծառայի քում
16ա	20	Ժամանակագրութեան	Ժամակարգութեան
17ա	3	երանիցին	երանիցեն
17ա	4	այլք	ազգք
17ա	12	երգումն որ	երգումն զոր
17ա	13	զնացէ	զնացես
17ա	30	զառաւաւտ	զառաւաւտու
17բ	11	յաւիտեան	յաւիտեանս
17բ	23	առնէ ի փրկ	առնէ զհեզս ի փրկ
18ա	24	մայր որդւոց	մայր յորդւոց
19ա	42	աղցիցն որ	աղցիցն ու
19բ	25	Աձ . մեր	Աձ . մեծ
21ա	17	... մեծդ հանգերձ	... մեծդ ած . , հանգերձ
22ա	12	նոցա	սոցա
22ա	42	ըզձեռքս	ըզձեռքս
22բ	27	ի սիրով	ի սիրովէ
23բ	31	Զի քեզ	զի է քեզ
24ա	14	աւծէին	աւծանէին
24ա	26	հրեշտակ	Զի հրեշտակ
25ա	5	կոյսն	կոյսն
25ա	37	ի քեզ	զքեզ
25ա	45	զի տաճարիդ	զի ի տաճարիդ
25բ	6	բնութեն	բնութենէ
25բ	24	անթափելի	անթափելի

Էջ	Տող	Սխալ կամ պակաս	Ուղղիլ
25բ	37	Ներմարդացեալ հողւոյն	Ներմարդացեալ ըզհին աւուրցըն մանկաւ
26ա	16	դէմք	քիմք [ցեալ]
26բ	1	տաճար	զանճառ
26բ	4	կուսուծներոյ	կուսածներոյ
26բ	18	ի քէն զբան	ի քէն քեւ զբան
26բ	37	կեղտոն	կետոն
27ա	14	հալը :	հայց :
27ա	23	տրտմակցել	տրտմակցել
27բ	2	իմի .	եմի .
27բ	32	ճաշակման	ճաշակմանն
28ա	12	առաքեցեր	առաքեցար
28բ	25	արքայութիւդ	արքայութեդ
29ա	22	ընկեցին	ընկալցին
29ա	25	ամաչեցին	ամաչեցին
31ա	44	արեամբ	արեամբդ
31ա	46	սորա	նորա
32ա	48	զայրեցո	զայրեցող
32բ	48	աղաչեմք ար	աղաչեմք ըզքեզ ար
33բ	37	մանկունք	մանկունքն
33բ	46	ըզմեծ	ըզմեզ
34բ	34	մանկունն	մանկունն
34բ	42	ըզբռնութիւն հըրոյն	ըզբռնութիւն թագաւորին եւ շիջուցին [ըզգաւրութիւն հըրոյն]
37բ	33	հիւանդութիւնս ի	հիւանդութիւնս : Զի ի քէն ընկալայց [զրժչութիւն]
38բ	9	մեր : նզ	մեր : յեւ ըզ
39ա	31	զամաղէկ	զամաղէկ
41ա	37	շահրիկն	ջահրիկն
41ա	38	ջորէքաջն	ջորէքաջն
43ա	31	վատա	վասն
45բ	8	ի կապանաց մ . . . ?	ի կապանաց մահու

7p 244

ԳԻՆ 12 ՔՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔՐԱՆՔ

ՀԱՅԿ:

MGR. ARDAVAZT SURMEYAN

B. P. 133

ALEP-SYRIE